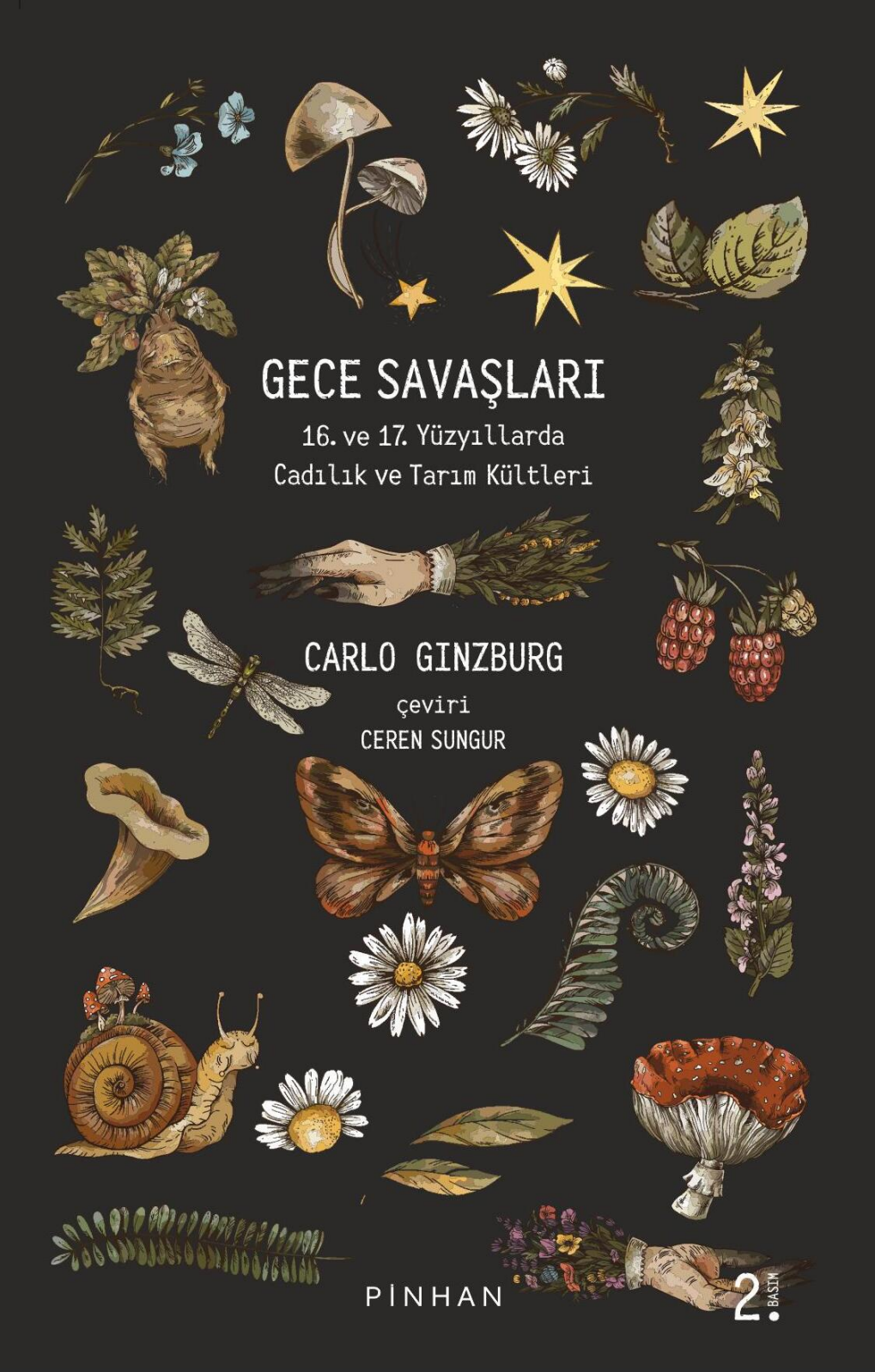

GECE SAVAŞLARI

16. ve 17. Yüzyıllarda
Cadılık ve Tarım Kültleri

CARLO GINZBURG

çeviri
CEREN SUNGUR

PİNHAN

2. BASIM

Gece Savaşları
16. ve 17. Yüzyıllarda Cadılık ve Tarım Kültleri

Carlo Ginzburg: 1939'da Torino'da doğdu. Pisa'daki Scuola Normale Superiore'de lisans, Pisa Üniversitesi'nde doktora eğitimini tamamladı. Bologna Üniversitesi ve California Üniversitesi'nde dersler verdi. İtalyan Rönesansı, Ortaçağ ve erken modern dönem Avrupa tarihi Ginzburg'un ana çalışma alanlarıdır. Uzun yıllar boyunca tarihin dışında bırakılmış "sıradan" insanların tarihini, inançlarını, düşüncelerini zihniyet tarihi kapsamında araştırır ve belgelere dayanarak yeniden inşa eder. Bu anlamda *Peynir ve Kurtlar* başlıklı çalışması, mikro-tarih ekolünün öncülerindendir. Çağımızın en önemli tarihçileri arasında gösterilen Ginzburg'un *Efsaneler, Amblemler, İzler; Tarih, Retorik, Kanıt* ve *Tahta Gözler* adlı eserlerinin de dahil olduğu çalışmaları, on beşten fazla dile çevrilmiştir. Carlo Ginzburg, 2006'dan bu yana Scuola Normale Superiore'de ders vermeye devam etmektedir.

Ceren Sungur: Hacettepe Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi ve Central European University tarih bölümlerinde lisans ve yüksek lisans çalışmalarını tamamladı. Araştırma alanı 13 – 16. yüzyıllar arası Anadolu'nun siyasi, dini ve kültürel tarihidir. 2006'dan bu yana çevirmenlik ve editörlük yapmaktadır.

PİNHAN YAYINCILIK
Litros Yolu, Fatih San. Sitesi No: 12/214-215
Topkapı/Zeytinburnu İstanbul
Tel: (0212) 259 27 60 Faks: (0212) 565 16 74
www.pinhanyayincilik.com
info@pinhanyayincilik.com
Sertifika No: 40676

Gece Savaşları
16. ve 17. Yüzyıllarda Cadılık ve Tarım Kültleri
Carlo Ginzburg

Copyright © 1966, 2020 by Carlo Ginzburg

© Pinhan Yayıncılık, 2022
Türkçe çeviri © Ceren Sungur

Birinci Basım: Ocak 2022
İkinci Basım: Şubat 2022

Genel Yayın Yönetmeni: Mahmut Sever
Kapak Tasarımı: Mahmut Sever
Dizgi: Özlem Sümbül

Teknik Hazırlık, Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 44865

Pinhan Yayıncılık | 300
ISBN: 978-605-7768-89-6

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metnin, gerek görsel malzemenin yayınevinden izin alınmadan herhangi bir yolla çoğaltılması, yayımlanması ve dağıtılması 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturur.

Gece Savaşları

16. ve 17. Yüzyıllarda
Cadılık ve Tarım Kültleri

Carlo Ginzburg

çeviri Ceren Sungur

İçindekiler

Önsöz | *9*
İtalyanca Basıma Önsöz | *11*

I
Gece Savaşları | 19

II
Ölü Alayları | 71

III
Engizitörler ve Cadılar Arasında *Benandanti* | 121

IV
Şabat'ta *Benandanti* | 161

Ekler | *221*

C'est l'auberge fameuse inscrite sur le livre,
Où l'on pourra manger, et dormir, et s'assoir.

[Kitaba kaydedilen ünlü han bu,
Orada yemek yiyebiliriz, ve uyuyabiliriz, ve oturabiliriz.]

BAUDELAIRE, *La mort des pauvres*

Notlarda Kullanılan Kısaltmalar

ACAU	Archivio della Curia Arcivescovile, Udine
ACVB	Archivio della Curia Vescovile, Bergamo
ASCB	Archivio Storico Civico, Brescia
ASCM	Archivio Storico Civico, Milan
ASL	Amhivio di Stato, Lucca
ASM	Amhivio di Stato, Modena
ASP	Archivio di Stato, Parma
ASV	Archivio di Stato, Venice
BCAU	Biblioteca della Curia Arcivexovile, Udine
BCB	Biblioteca Comunale, Bologna (Archiginnasio)
HAD	Historijski Arhiv Dubrovnik
TCLD	Trinity College Library, Dublin

Önsöz

16. yüzyılın sonlarında bir zamanda, Germen, İtalyan ve Slav geleneklerinin buluştuğu Friuli bölgesinde merak uyandıran bir uygulamanın yaygınlığı, kafası karışmış Kilise'nin dikkatini çekti. Bu, "iyi gezginler"in ritüel birliğiydi: Zarla doğanlar arasından seçilmiş, yılın belirli gecelerinde ruhları (bazen küçük hayvanların donuna girerek) bedenlerinden ayrılan ve transa ya da derin uyku haline giren ve böylece tahılların akıbeti için kendileri gibi erkeklerden oluşan cadı birliklerine karşı rezene saplarıyla savaşabilen bir erkekler topluluğu. Aynı zamanda tedaviler uyguladılar ve çeşitli türlerde ak büyüler yaptılar. Carlo Ginzburg, bu yaptıklarının, eskiden Orta Avrupa'nın tamamında yaygın olan, bu dönemde belki de esasen Friuli gibi kıyıda köşede kalmış bölgelerde (ve 17. yüzyılda oldukça benzer bir hamiyetli kurt adamlar oluşumunun kaydedildiği Litvanya'da) serpilmiş bir bereket ritüeli olduğunu öne sürer. Slav hatta Ural-Altay etkileri de taşıyor olabileceğini fakat nihai kararı halk dini uzmanlarının vermesi gerektiğini söyler.

Fakat son derece parlak biçimde yazılmış kitabının asıl ilgilendiği bir başka şeydir. Kutsal Engizisyon (hem temsilcilerinin Friuli lehçesi konusundaki cehaletinin hem de Venedik Cumhuriyeti'nin şüphelerinin onu henüz engellemediği dönemde), "iyi gezginler" hakkında ne yapacağını tam olarak bilmiyordu. Bu nedenle, onları iyi sınıflandırılmış ve sapkın cadılık pratiğini benimsemeye ve kurbanlarını Şeytan'a tapılan Şabat ayinlerine katıldıklarını kabul etmeye zorlamaya çalıştı. Dahası, başarılı da oldu. 1570'lerden 1640'lara uzanan, Senyör Ginzburg'un çeşitli arşivlerden detaylarını çıkarttığı bir dizi sorgulama ve dava, "iyi gezginler"in, artık gözü açılmış olan Kilise'nin baskısı altında, tedricen cadılara dönüştüklerini gösteriyor. İhtidalarının, ciddi zulümlere uğramaya-

cakları kadar geç bir tarihte gerçekleşmesi kuşkusuz onlar için hayırlı oldu. Kilise'nin, köylülerin geleneksel pratiklerine müdahalesinin ana etkisi bu kez bu pratiklerin çöküşüne neden olmuş gibi görünüyor.

Hikâye yereldir fakat genel "cadılık kültü" çalışmalarıyla ilişkisi apaçıktır. Burada söz konusu olan, Margaret Murray'in toprak altındaki Hristiyanlığa düşman eski din değil, uzun zaman önce baskın olan dinle bir ortakyaşam kurmuş (zira *benandante*ler kendilerini İsa'nın Şeytan karşısındaki savunucuları olarak görmüştür) fakat Kilise siyasetine muhalif olmaya zorlanmış (sanıklardan birisi uygulamalarının "Türkler, Yahudiler ve sapkınlara" benzediğini düşünüyordu) ritüel uygulamalardır.

Fakat Carlo Ginzburg'un kitabının yegâne faydası dine, büyüye ve yaklaşık 1966 yılından beri hakkında yazılan cadılığa tuttuğu ışık değil, daha özelleşmiş bir şeydir. Onun başlıca amacı "dönemin köylülerinin zihniyetini yeniden inşa etmek"tir. Fikirleri nadiren kayda geçirilenlerin tarihini yazmak son yıllarda oldukça popüler bir uğraş haline geldi. Haklı olarak böyle oldu zira insanlığın büyük çoğunluğunu onlar oluşturur. Le Roy Ladurie'nin *Montaillou*'sundan çok önce, Engizisyon belgelerinin onun kurbanı olanların seslerini yakalamamızı ve kamusal ve özel, entelektüel evrenlerini yeniden inşa etmemizi sağlayacağını fark etmek, Ginzburg'un becerisidir. Bu, çok yetenekli ve her şeyden önemlisi hayal gücü kuvvetli bir tarihçi gerektirir. Ginzburg'un sonraki çalışması olan *Peynir ve Kurtlar*'ı okumuş olanlara onun her ikisine de sahip olduğunu söylemeye gerek yoktur. Daha önce yazdığı bu çalışma ise halk düşüncesi çalışan tüm tarihçileri cezbedecek ve harekete geçirecek bir çalışmadır. Neyse ki, 1983 yılında, 1966'ın öncü günlerine kıyasla, harekete geçirecek daha fazla sayıda tarihçi bulacaktır.

E . J . Hobsbawm

İtalyanca Basıma Önsöz

Bu kitapta, köylü bir toplumun -Friuli köylüleri- 16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın ilk yarısı arasındaki dini tutumları ve daha geniş anlamda zihniyeti üzerinde oldukça sınırlı bir bakış açısıyla çalıştım: Belirli etkilerin sonucu olarak yavaş yavaş cadılığın dönüştürdüğü halk inançlarının özünün tarihi. Bu, tarihin şimdiye kadar bilinmeyen ve genel anlamda cadılığa ve cadıların zulme uğramasına ışık tutan bir parçasıdır.

İncelenen kaynaklardan, zengin bir bireysel tutum ve davranışlar çeşitliliği ortaya çıkıyor. Bu çeşitlilik üzerinde durmak, pitoresk olanın aşırılığına dalma riskini de beraberinde getirir. Yine de her adımımda "kolektif zihniyet" ya da "kolektif psikoloji" gibi genel ve muğlak terimleri kullanmak yerine bu riske girmeyi tercih ederim. Bu Friuli tanıklığı, on yıllar ve hatta yüzyıllar boyunca var olmuş eğilimlerin ve bireysel, özel ve sıklıkla tümüyle bilinçdışı tepkilerin sürekli bir kesişimini gözler önüne serer. Bu tür tepkilerden tarih yapmak imkânsızdır fakat yine de bunlar olmadan "kolektif zihniyetler" tarihi, bir dizi cisimsiz ve soyut eğilim ve etkiden başka bir şey olmaz.

Bu belgelerin başlıca özelliği dolaysızlığıdır. Engizisyon Mahkemesi kâtiplerinin verilen ifadeleri Friuli lehçesinden İtalyancaya çevirmiş olmaları bir kenara bırakılırsa, âdilane bir şekilde söyleyebiliriz ki, bu köylülerin sesleri bize engeller olmadan, doğrudan ulaşmaktadır; genellikle olduğu gibi olduğundan farklı ve kaçınılmaz olarak çarpıtılmış bir zihniyetin filtresinden geçmiş kısmi ve dolaylı ifadeler yoluyla değil.

Böylesi bir ifade çelişkili görülebilir ve böylece bizi de belirli bir araştırma alanına yönlendirir. Cadılıkla suçlananların ifadelerinin işkencenin ve yargıçların telkin edici sorgulamalarının sonucu ortaya çıktığını ve böylelikle hiçbir istemlilik

unsuru taşımadığını düşünmeye alışkınız. J. Hansen'ın[1] yaptığı temel araştırmalar, şeytanî cadılık imgesinin, tüm uzantılarıyla birlikte, 13. yüzyılın ortaları ile 15. yüzyılın ortaları arasında, büyük ölçüde teologların ve engizitörlerin gayretleriyle nasıl geliştiğini ve risaleler, vaazlar ve tasvirler vesilesiyle tüm Avrupa'ya ve hatta Atlantik'in ötesine tedricen nasıl yayıldığını daha doğru bir şekilde göstermiştir.[2] Bu dönüşüm ya da gerçeğe daha yakın bir ifadeyle, önceden var olan umumi bâtıl inançlar katmanı üzerine Engizisyon şemasının bindirilmesi, davalar süresince dramatik bir biçimde, sanıkların ifadelerinin yukarıda bahsi geçen iki araç, işkence ve "yönlendirici" sorgulama yoluyla şekillendirilmesi vasıtasıyla gerçekleşti. Söylediğimiz gibi tüm bunlar enine boyuna belgelenmiştir, fakat doktrinin hazırlanması neredeyse her zaman eğitimliler seviyesinde gerçekleşmiştir. F. Byloff'un[3], iyi tanımlanmış bir coğrafi alanda, engizitörlerin ve demonolojistlerin biçimlendirdiği şeytanî cadılığın halk düşüncesine nüfuz edişini gösterme girişimi yetersiz sonuçlara ulaşmıştır. Friuli kaynaklarının olağanüstü zengin oluşu, bu süreci daha kesin ve açık bir biçimde yeniden inşa etmemizi sağlar. *Benandanti* gibi apaçık popüler özelliklere sahip bir kültün, Engizisyon baskısı altında yavaş yavaş nasıl dönüştürüldüğünü ve sonunda geleneksel cadılığın ayırt edici özelliklerine sahip olduğunu ortaya koyar. Fakat bu farklılık, yargıçların sorgulamalarının altında yatan imge ile sanığın gerçek ifadesi arasındaki uçurum, eğitimli sınıfların şemasının üzerine bindirilmesiyle sonradan bozulan ve silinen gerçek bir halk inançları katmanına ulaşmamıza izin verir. Birkaç on yıl boyunca devam eden bu farklılık sayesinde, *benandanti* davaları, dö-

[1] J. Hansen, *Zauberwahn, Inquisition und Hexenprozess im Mittelalter und die Enstehung der grossen Hexenverfolgung* (Munich & Leipzig, 1900; yeniden basım, 1964); *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns und der Hexenverfolgung im Mittelalter* (Bonn, 1901). Hansen, S. Riezler için bir sezgiden ibaret olan şeyi geliştirdi ve belgelerle kanıtladı. *(Geschichte der Hexenprozesse in Bayern,* Stuttgart, 1896).

[2] M. Tejado Fernandez, *Aspectos de la vida social en Cartagena de Indias durante el Seiscientos* (Seville, 1954) ss. 106 ff., 127 ff., 142 f.

[3] F. Byloff, *Hexenglaube und Hexenverfolgung in den österreischen Alpen ländern* (Berlin & Leipzig, 1934).

nemin köylülerinin zihniyetinin yeniden inşası için değerli bir kaynak oluşturmuştur.

Bu nedenle bu araştırmanın amacı, ilk kez Hansen'in geliştirdiği soruya yönelik yaklaşımı belgelemek ve bir temele oturtmaktır. Bu gayrette yeni olan şey, kapsamı sınırlı olsa bile, Engizisyon kökenli, öğrenilmiş kavramlardan azade olarak popüler cadılığın doğası ve önemi hakkındaki kavrayışımıza yapabileceği katkıdır. Aydınlanma dönemi tartışmaları (ki İtalya'daki örneklerini Tartarotti[4] vermiştir) apaçık ve anlaşılır biçimde cadıların itiraflarıyla ilgilenmiyordu. Önemli olan cadılara yönelik zulmün barbarlığını ve akıl dışılığını ifşa edebilmekti. Cadıların verdikleri ifadeler, absürt fanteziler ya da yargıçların bâtıl inançları ve zalimlikleri yüzünden tehdit ve zorla verilmiş beyanlar olarak görülerek göz ardı edildi. Ciddi bir anlamlandırmaya yönelik ilk girişim, 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılan ve cadıların itiraflarını genellikle uyuşturucu maddeler içeren merhemlerin kullanımının neden olduğu halüsinasyonların ya da histeri başta olmak üzere patolojik durumların sonuçları olarak gören bilimsel çalışmalarla ortaya çıktı. Fakat en iyi araştırılmış ve en iyi belgelenmiş çalışmalar -sıklıkla az ya da çok açık bir Katoliklik ve ruhbanlık karşıtı bir tutumla- zulümleri ve zulmün mekanizmasını açıklamak için çaba sarf etti.

İngiliz Mısırbilimci M. Murray'in çalışmalarına kadar (Michelet'in "isyankâr" cadılara[5] duyduğu romantik hayranlık hariç tutulursa) cadıların ya da cadı oldukları farz edilenlerin inançlarına gerçek bir alaka gösterilmemiştir.[6] J. Frazer'ın takipçisi olan ve bu nedenle büyü ve "ilkel"lerin zihniyetiyle ilgili sorunlara ilgi duyan Murray, etnolojik ya da folklorcu bir bakış açısından cadılıkla suçlananların itiraflarının önemini vurgulamakla sınırlı kalmadı. Çelişkili bir biçimde -

[4] Girolamo Tartarotti, *Del congresso notturno delle lammie libri tre* (Rovereto, 1749).

[5] Jules Michelet, La *sorcière*, ed. originale publiée avec notes et variantes par L. Refort, 2 cilt (Paris, 1952-6); *The Sorceress: a Study in Middle Age Superstition* (London, 1905).

[6] M. Murray, *The Witch-Cult in Western Europe* (Oxford, 1921; 2. ed. 1962, S. Runciman'ın önsözüyle). Konuyla ilgili sonraki çalışmalarında Murray, bu ilk kitabında önerdiği tezi, daha da katı ve kabul edilemez biçimiyle yinelemekle yetindi.

esasen makul bir yaklaşımdan çok içgüdüsel bir tutum olan kabul edilmiş yaklaşımı alaşağı ederek, (bir kaynağın dış güvenilirliğine dair pozitivist bir tutumla) bu itirafların güvenilirliğini yeniden değerlendirdi. Murray'e göre, sanıkların tarif ettiği gizli gece ayinleri gerçekti ve cadılık, oldukça eski bir din, yargıçların az ya da çok kasıtlı şekilde şeytanî bir cinsel sapkınlık olarak görmeyi tercih ettiği Hristiyanlık öncesinden kalma bir bereket kültü idi. Bu tez, özünde gerçeklik barındırsa da tümüyle kritik edilmeksizin formüle edilmiştir.[7] Dahası, bu muhtemel bereket kültünün genel özellikleri, Engizisyon'un şemasına (Şabat, Şeytan'la nikahlanmak, vs...) asimile olmanın artık tamamlanmış olduğu geç tarihli davalara dayanılarak yeniden inşa edilmiştir. Yine de bu ciddi kusurlarına karşın Murray'in, ilk ortaya atıldığında antropologlar ve halk bilimciler tarafından reddedilen "tezi" galip geldi. O sıralarda eksik olan ve eğer yanılmıyorsam bugün varlığına hâlâ ihtiyaç duyulan şey, popüler cadılığa dair tümüyle kapsayıcı bir açıklamaydı. Ve İngiliz akademisyenin tezi, en cesur ifadelerinden arınmış haliyle, Şabat'ın sefahat âlemlerinin eski bir bereket ritüelinin bozulmuş hali olduğunu fark ettiği noktada, akla yatkın görünüyordu. Tezin bu yumuşatılmış biçimi, W.E. Peuckert tarafından formüle edilmiştir.[8]

Fakat popüler cadılığın (belirli bir külte doğru izi sürülemeyen aşk iksirleri, büyüler, vs. gibi yaygın bâtıl inançlardan ayrı olarak) eski bir tarım ve bereket kültüne uzandığını göstermek kolay değildir. Murray'in çalışması hakkında birinci derecede bir itirazda halihazırda bulunulmuştur: Tenkit etmeden, hangisinin Engizisyon kökenli hangisinin gerçekten halk inancı olduğu ayrımını yapmadan cadıların itiraflarına güvenemeyiz. Fakat bu vahim bir itiraz değildir. J. Marx, su götürmez bir şekilde halk inançlarından kaynaklanan fakat yine de bir ölçüde teologlar ve engizitörlerin resmettiği Cadı-

[7] Örneğin W.R. Halliday'in değerlendirmesine bkz: *Folklore*, 33 (1922) ss. 224-30.

[8] W.E. Peuckert, *Geheimkulte* (Heidelberg, 1951) ss. 266 ff. Peuckert (Murray'den bahsetmez), bu tezi, kendilerini ava ve savaşa adamış erkeksi Germenler ile tarıma ve bitkilere bağlı yaşayan kadınsı Akdenizliler arasındaki alışıldık ırkçı antitezinde, cadılığın kökenlerinin ikincisinden kaynaklandığını "göstermek" için ortaya koymuştur.

ların Şabat'ını andıran bir inançlar kümesinin varlığından zaten bahsetmişti.[9] Daha da yakın bir zamanda L. Weiser-Aall, ilk kez 10. yüzyılda kaydedilmiş fakat kuşkusuz çok daha önceki dönemlerden kalmış inançlarla ilgili olarak, popüler ve öğrenilmiş cadılık[10] arasında bir temas noktası bulunduğu üzerinde ziyadesiyle durmuştu.[11] Bu inançlar, Şeytan'ın, kutsal nesnelere hakaretin ya da dinden dönmenin izine rastlanmayan, Diana, Herodias, Holda ya da Perchta denilen dişil bir tanrısal varlığın bulunduğu toplantılara, özellikle kadınların yaptığı gizemli gece uçuşlarını içerir. Perchta ya da Diana gibi bitkilerle ilgili tanrıçaların varlığı, şeytanî cadılığın altında yatan inançların bereket kültlerine kadar uzandığı anlamına mı gelir? Bu makul bir hipotezdir fakat Alman araştırmacı A. Mayer'in[12] gayretlerine rağmen -ki bana göre sorunu doğru bir şekilde formüle etmeye diğer herkesten daha çok yaklaşmıştır- henüz tatmin edici biçimde ispat edilememiştir. Bununla birlikte, Mayer'in zayıf ve yetersiz kanıtlar üstüne kurulu girişimi bile temelde başarısız olmuştur. Dahası, Mayer'in hipotezine ikinci bir itiraz da yöneltmek mümkündür ve bunu cevaplamak o kadar da kolay değildir. Cadıların, bu olası bereket kültünün rahibelerinin, neden (yalnızca sonradan yargıçların deforme ettiği cadılık göstergelerinde değil) başlangıçtan itibaren hasatların düşmanı, dolu ve fırtına çağıranlar, hem insanlar hem hayvanlar için kısırlık taşıyanlar olarak tasvir edildiklerini Murray gibi Mayer de açıklayamamıştır.[13]

[9] J. Marx, *L'Inquisition en Dauphiné* (Paris, 1914) ss. 29 ff. (Bibliothèque de I'Ecole des Hautes-Etudes, fask. 206.)

[10] L. Weiser-Aall, *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*, ed., E. Hoffmann-Krayer ve H. Bachtold-Staubli, III, coll. 1828, 1849-51.

[11] Klasik Antik Çağ'daki benzer inançlarla (Apuleius'un *Golden Ass*'te tasvir ettiği randevusuna gitmeden önce kendisini yağlayan cadıyı hatırlatır) ilişkisi olup olmadığı sorunu hâlâ tatmin edici biçimde ele alınmamıştır.

[12] A. Mayer, *Erdmutter und Hexe: Eine Untersuchung zur Geschichte des Hexenglaubens und zur Vorgeschichte der Hexenprozesse* (Munich & Freising, 1936). Bu çalışma A. Runeberg sayesinde dikkatimi çekti: "Witches, demons and fertility magic", *Societas Scientiarum Fennica: Commentationes humanarum litterarum* (Helsingfors, 1947) XIV⁴, 84 n.

[13] İsveçce bilmediğim için D. Strömbäck'in çalışmasını değerlendiremedim: *Sejd* (Lund, 1935). W.E. Peuckert ve A. Runeberg'in bu çalışmadan bahislerine bakılırsa, kitap bu konuda ilginç gözlemlerde bulunmuş gibi görünüyor.

Bu araştırma, Friuli gibi Germen ve Slav geleneklerinin bir araya geldiği bir bölgede, görece geç bir tarihte (yaklaşık 1570'lerden itibaren), katılımcıları olan *benandanti*nin kendilerini hasatların ve tarlaların bereketinin koruyucusu olarak tanıttıkları bir bereket kültünün müspet bir şekilde var olduğunu ispat etmektedir. Bir yandan, bu inanç, Alsas'tan Hesse'ye, Bavarya'dan İsviçre'ye uzanan bir alanda bulunan daha geniş bir gelenekler kompleksine bağlıdır (Perchta, Holda, Diana isimli dişi tanrıçaların hazır bulunduğu gece toplantıları mitiyle ilişkilidir). Diğer yandan, bu inanca bir zamanlar Livonya'yı da (bugün Latviya ve Estonya) içine alan topraklarda neredeyse özdeş şekilde rastlanır. Bu coğrafi yayılım göz önünde bulundurulduğunda, bu inançların Antik Çağ'da Orta Avrupa'nın tamamında mevcut olduğunu varsaymak gereğinden fazla cüretkâr olmayabilir. Göreceğimiz üzere, bir asırlık bir süre içerisinde, *benandante*ler cadılara dönüştü ve bereketi artırmayı hedefleyen gece buluşmaları, fırtınalar ve yıkımla sonuçlanan Şeytan'ın Şabat'ı haline geldi. Bu nedenle Friuli'de şeytanî cadılığın, evvelce var olan bir tarım kültünün deformasyonundan doğduğunu söyleyebiliriz. Elbette bu çıkarımı, basitçe benzerlik kurup Avrupa'nın diğer bölgelerine doğru genişletmek imkânsızdır. Bununla birlikte, kısıtlı ve sınırlandırılmış bir çıkarım da olsa, gelecekteki araştırmalar için geçici bir varsayım olarak iş görebilir. Her halükârda bu inançlar kompleksinin geniş ve önemli bir alanda var oluşu, bana göre, cadılığın popüler kökenleri sorununa yeni bir yaklaşımı işaret eder.

Halk bilimciler ve din tarihçileri, hatalarımı düzelterek, boşlukları doldurarak ve karşılaştırma yönteminden daha iyi yararlanarak, elinizdeki bu belgelere dayanan malzemeden çok daha geniş sonuçlar çıkaracaklardır. Göreceğimiz üzere, karşılaştırma yönteminden çok ihtiyatlı biçimde yararlandım. Daha doğrusu, M. Bloch tarafından tanımlanmış iki karşılaştırmalı yöntemden yalnızca birini kullandım, çok daha katı biçimde tarihsel olanını. Bu nedenle, *benandanti* ve şamanlar arasında kuşkusuz var olmuş olması gereken ilişki sorunuyla uğraştım.[14] Bu, bu araştırmanın planının temel özelliklerini ve sınırlılıklarını özetliyor.

[14] Peuckert'in çalışmasında cadılar ve şamanlar arasındaki ilişki tereddütle (Geheimkulte, s. 126) ve E. Stiglmayr'da daha zorlukla geliştirilir (*Die Religion in Geschichte und Gegenwart*, 3. ed. (Tübingen, 1959) III, coll. 307-8).

Benandanti hakkında hiçbir tür çalışma yoktur. Friuli halk gelenekleriyle ilgili akademik ya da antikite merakıyla -G. Marcotti, E. Fabris Bellavitis, V. Ostermann, A. Lazzarini, G. Vidossi ve diğerleri tarafından- yapılan araştırmalarda, altında yatan tarihsel sorun anlaşılmaksızın " *benandante*" terimi "cadı"nın eşanlamlısı muamelesi gördü.[15] Bunun nedeni terimi göz ardı etmek ya da hatalı çözümlemede bulunmak değildi. Daha çok, bu çalışmaların (Udine'deki Curia Arcivescovile arşivine erişememek gibi gayet geçerli nedenlerle) sözlü ifadelerle ya da son yüzyılın sonundan ya da bu yüzyılın başlangıcından daha eski olmayan tanıklıklarla sınırlı olmasından kaynaklanıyordu. Gerçekte, "*benandante*"nin "cadı" ile özdeşleştirilmesi, göreceğimiz üzere, çeşitli evrelerinin oldukça kesin bir şekilde yeniden inşa edilebileceği karmaşık, çelişkili bir sürecin kristalleşmiş final aşamasıdır.

Bu çalışma, bir anlamda, araştırma esnasında kasıtlı olarak önemle üzerinde durulmuş bir hareket, geleneksel halk bilim yönteminden farklı bir metodoloji sayesinde mümkün oldu. Aslında, bu inançların, görünürdeki tekdüzeliğinin arkasına nüfuz etmeye, bu inançlarla yaşayan kadın ve erkeklerin çeşitli tutumlarını ve popüler ve Engizisyon kökenli çeşitli türlerde etkiler altında nasıl başkalaştıklarını kavramaya çalıştım. Sorunun, spesifik olarak halk bilimiyle ilgili boyutları böylelikle kesin olarak tarihsel yaklaşıma tabi kılındı.

Bu çalışma esnasında pek çok insandan yardım aldım. Hepsine teşekkür etmek imkânsız. Kaynaklara erişimimi doğrudan ya da dolaylı olarak kolaylaştırmış olanlara teşekkür edeceğim. Öncelikle (müteveffa) Monsenyör Pio Paschini; sırasıyla Curia Arcivescovile'in kütüphanecisi ve genel sekreteri olan Monsenyör Guglielmo Biasutti (çok özel bir biçimde

[15] Bkz: G. Marcotti, *Donne e monache. Curiosità* (Floransa, 1884), ss. 290-1; E. Fabris Bellavitis, *Giornale di Udine e del Veneto Orientale*, a. XXIV, 2 August, 1890; V. Ostermann, *La vita in Friuli*, 2. ed. G. Vidossi (Udine, 1940) *passim;* A. Lazzarini, *Leggende friulane* (Udine, 1915) s. 14. Ayrıca "belandànt, benandànt" maddelerine de bkz: *Il Nuovo Pirona, vocabolario friulano* (Udine, 1935, ve 'benandante E. Rosamani, *Vocabolario giuliano* (Bologna, 1958). Battistella *(Il Sant'Officio, e la Riforma religiosa in Friuli*, Udine, 1895, s. 102) "*benandanti* denen deliler ve üçkâğıtçılar" şeklinde bahsedilir.

[yardımcı oldu]) ve Monsenyör Garlatti; Vatikan Kütüphanesi'nden Monsenyör Romeo De Maio; Peder Massimiliano Peloza; Dubrovnik Devlet Arşivi'nin eski direktörü Vinko Foretić; Angelo Tamborra, Paolo Sambin ve Marino Berengo. Ayrıca bana 1962'de bir burs sağlayan Fondazione Luigi Einaudi'ye ve bu süreçte çalışmamı takip eden Norberto Bobbio, Luigi Firpo, Aldo Garosci ve Franco Venturi'ye de teşekkür etmek isterim. Londra Warburg Enstitüsü, eski direktörü çok saygıdeğer Gertrud Bing'in önerisiyle, 1964 yazında bana benzersiz bir araştırma aygıtı olan kütüphanesinden yararlanma imkânı sundu. Bugünkü direktörü E.H. Gombrich'e unutulmaz misafirperverliği ve O kurz ile A.A. Barb'a tavsiye ve önerileri için teşekkür etmek isterim. Bu araştırmayı sürdürme cesareti, bugün müteveffa olan Ernesto De Martino ile yaptığımız bir buluşmadan kaynaklanıyor. Bu çalışmanın ilk versiyonlarından biri, 1964 baharında Pisa'daki Scuola Normale Superiore'de tez olarak sunuldu ve tartışıldı. Eleştiri ve önerileri için Armando Saitta ve diğer değerlendirmecilere, Arsenio Frugoni ve Cinzio Violante'ye minnettarım. Yardım ve tavsiye aldığım diğerlerine, çalışma boyunca teşekkür edildi.

Delio Cantimori, bu kitabın ilk taslağını okudu. Paha biçilmez danışmanlığı ve ondan öğrendiğim her şey için ona en derin minnettarlığımı ifade etmek benim için büyük bir zevktir.

Carlo Ginzburg

I
Gece Savaşları

21 Mart 1575'te, Friuli'deki San Francesco di Cividale Manastırı'nda, komşu köydeki Brazzano'da rahiplik yapan Don Bartolomeo Sgabarizza bir mahkemede tanıklık yaptı.[1] Pisko-

[1] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1574 usque ad annum 1578 incl. a n. 57 usque ad 76 incl', trial n. 64, f.lr. Friuli Engizisyonu ile ilgili olarak şu eski kitaba bakınız: A. Battistella, *Il Sant' Officio e la Riforma religiosa in Friuli* (Udine, 1895). 16. yüzyılda Friuli'nin dini durumuyla ilgili olarak P. Paschini'nin eserlerine bakınız. Özellikle: Eresia e Riforma cattolica al confine orientale d Italia', *Lateranum*, n.s., a. 17, n. 1-4, Roma, 1951. Aquileia ve Concordia Engizisyon mahkemeleriyle ilgili zengin materyal, Udine'deki Curia Arcivescovile arşivinde muhafaza edilmektedir. Kitabını yazarken bu *fondo*'yu kullanamayan Battistella, bu konuda yalnızca küçük bir özet verir. Koleksiyonun en kapsamlı bölümünü oluşturan davalar, kronolojik düzende sıra numaraları verilerek düzenlenmiştir. İçinde bulundukları tomarlar (yaklaşık yüz adet) ardışık olarak numaralandırılmamıştır. İlk bin davanın el yazmalarından oluşan 18. yüzyılda yapılmış bir envanteri vardır: 'Novus liber causarum S. Officii Aquileiae, regestum scilicet denunciatorum, sponte comparitorum, atque per sententiam, vel aliter expeditorum, ab anno 1551 usque adannum 1647'yi ihtiva eden..." Udine'deki Biblioteca Comunale'de muhafaza edilir: (MS 916: cf. A. Battistella, *Il Sant' Officio*, s. 7). Bu kayıt, Battistella ve V. Osterman (La *vita in Friuli*, 2nd ed. by G. Vidossi [Udine, 19401, ve muhtelif eserler), daha küçük ölçekte G. Marcotti *(Donnee e monache. Curiosita* [Florence, 18841) tarafından büyü ve bâtıl uygulamalarla ilgili davalar için kullanıldı. 1647'den sonraki davalar, Udine'deki Curia Arcivescovile'da mevcuttur. İlk bin davadan sonra numaralandırma yeniden 1'den başlar. Karışıklığı önlemek için bu numaralandırmayı, sonuna "bis" ekleyerek kullandım (dava numarası 1 *bis*, 2 *bis*, vb.) Yukarıda bahsi geçen davaların iki serisinin yayınlanmış iki envanteri var: *1000 processi dell'Inquisizione in Friuli* [Udine, 1976] 'Regione Autonoma Friuli - Venezia Giulia. Quaderni del Centro Regionale di Catalogazione dei beni culturali, 4] ve *I processi dell'Inquisizione in Friuli dal 1648 al 1798* [Udine, 1978] 'Regione Autonoma Friuli – Venezia Giulia. Quaderni del Centro Regionale di Catalogazione dei beni culturali, 7. Her iki katalog da Luigi De Biasio ve Maria Rosa Facile tarafından hazırlandı. Maracco, 1557'de başvekil oldu. Onun hakkında bkz: P. Paschini, 'Eresia', s. 40, n. 17 ve aynı yazarın *I vicari generali nella diocesi di Aquileia e poi di Udine* (Vittorio Veneto, 1958) ss. 23-5.

posluk Başvekili Monsenyör Jacopo Maracco ile piskoposluk bölgeleri Aquileia ve Concordia'da engizisyon mahkemeleri üyeliği görevini yürüten, Minor Conventuals Tarikatı'ndan Kardeş Giulio d'Assisi'nin karşısındaydı. Rahip Sgabarizza, bir hafta önce gerçekleşen tuhaf bir olayı ihbar etti. Brazzano'da değirmencilik yapan ve oğlu gizemli bir hastalık yüzünden ölmekte olan Pietro Rotaro adında bir adamdan duyduğuna göre, bitişikteki köy Iassico'da Paolo Gasparutto adında bir adam, büyülenmiş insanları tedavi ediyor ve "geceleri cadılar ve gulyabanîlerle aylak aylak dolaşıyordu."[2] Merakı uyanan rahip Sgabarizza, Gasparutto'yu mahkemeye çağırdı. Gasparutto, hasta çocuğun babasına şunları söylediğini itiraf etti: "Bu küçük oğlana cadılar musallat olmuş ama cadılar büyü yaptığı sırada gezginler oradaymış ve çocuğu cadıların ellerinden kapmışlar. Eğer bunu yapmamış olsalardı çocuk ölürdü." Sonra da babaya, çocuğun tedavisi için gizli bir tılsım vermişti. Sgabarizza'nın baskıcı sorgulaması altında Gasparutto, Dört Mevsim Orucu zamanları boyunca perşembe günleri bu cadılarla birlikte pek çok yere gittiklerini söyledi. Iassico'da bulunan kilisenin karşısındaki Cormons'a ve hatta Verona yakınlarındaki köylerin içlerine gitmeye mecbur edildiklerini, buralarda savaştıklarını, oyunlar oynadıklarını, hoplayıp zıpladıklarını, çeşitli hayvanlara bindiklerini ve kendi aralarında değişik şeyler yaptıklarını ve... kadınların, beraberlerindeki erkekleri süpürgedarısı saplarıyla dövdüklerini fakat erkeklerin ellerinde yalnızca rezene demetleri olduğunu"[3] da söyledi.

Bu tuhaf hikâyeler yüzünden telaşa kapılan rahip, engizitöre ve piskopos yardımcısına danışmak üzere derhal Cividale'ye gitmişti. Yolda Gasparutto'yla yeniden rastlaşınca onu

[2] 'Goblinler', Sbilfoni'nin çevirisidir. Karşılaştırın: Sbilfon, 'folletti', *Il Nuovo Pirona, vocabolario friulano* (Udine, 1935) *sub voce.*

[3] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, f. 1 v. Kilise takviminin öngördüğü üç günlük oruç dönemlerine Dört Mevsim Orucu deriz: Paskalya'nın ilk haftasında (Bahar Dört Mevsim Orucu); Hamsin Yortusu sonrası sekiz günlük dönem (Yaz Dört Mevsim Orucu); Eylül'ün üçüncü haftası (Sonbahar Dört Mevsim Orucu) ve [Noel'den önceki] İsa'nın Dünyaya Gelişi döneminin üçüncü haftası (Kış Dört Mevsim Orucu).

da alarak San Francesco Manastırı'na götürdü. Gasparutto, engizitör rahibin huzurunda hikâyesini hemen doğruladı ve gizemli gece buluşmaları hakkında yeni detaylar verdi: "Cadılar, büyücüler ve gezginler bu oyunlardan yorgun düşmüş ve hararetleri artmış biçimde geri dönerlerken, evlerin önünden geçtiklerinde, kovalar içinde berrak ve temiz su bulduklarında içerler. Eğer bulamazlarsa kilerlere dalıp tüm şarapları devirirler." Gasparutto, "Bu yüzden" diye uyardı Sgabarizza'ya hitap ederek, "insanın evinde el atında daima temiz su bulundurması gerekir." Ve rahip, kendisine inanmadığından Gasparutto, rahibe onları bu gizemli toplantılara dâhil etme teklifinde bulundu: Paskalya'dan önce iki toplantı daha olacaktı ve "söz vermiş olduğundan gitmek zorundaydı." Gasparutto, Brazzano, Iassico, Cormons, Gorizia ve Cividale'deki bu buluşmalara katılan başkalarının da olduğunu beyan etti fakat isimleri açık edilemezdi. Çünkü "Bu konulardan bahsettiği için cadılar tarafından fena halde dövülmüştü." Kafası allak bullak olmuş halde Gasparutto'nun hikâyelerinden bir anlam çıkarmaya çalışan Sgabarizza şu sonuca vardı: Öyle görünüyordu ki ya da gerçekten öyleydi ki, Gasparutto gibi cadılar "İyi idiler, bunlara gezgin, kendi deyimleriyle *benandanti** deniyordu. Diğer cadılar kötülük ederken bunlar kötülüğü engelliyordu."[4]

Birkaç gün geçti. 7 Nisan'da, Brazzanolu rahip Sgabarizza, engizisyon mahkemesi huzuruna yeniden çıktı. Paskalya'dan sonraki pazartesi günü yapılan ekmek ve şarap ayininde dua etmek üzere Iassico'ya gittiğini ve burada Gasparutto ile karşılaştığını söyledi. Rahip, ayinden sonra her zaman olduğu gibi onuruna düzenlenen ziyafete katılmıştı. "Yemek sırasın-

* *Benandanti* çoğul, *benandante* tekil isimdir. Özel bir terim olduğundan bu ifadeler çeviride korunmuştur—çn.

[4] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, f. 2 r. "*Benandante*" biçimi en eskisi gibi görünüyor. Sonradan, 'buono andante' gibi birkaç rastgele varyant dışında, başlangıçta yanlış olduğu düşünülen ve bu nedenle daima "*benandante*" olarak değiştirilen 'bellandante' (*belandant*) de kullanılmaya başlanmıştı. Bkz: "Ab anno 1621 usque ad annum 1629 incl. a n. 805 usque ad 848 incl.', dava n. 815 (yıl 1622). "Ve kendi dillerinde *benandanti*" notu, aynı elden çıkma marjinal bir eklemedir. Sorgulama kaydının yeniden okunması sırasında tanık tarafından araya sokulmuş olabilir.

da" dedi rahip Sgabarizza, "yılın o zamanına uygun düşen meseleler hakkında konuştum, yani günahtan korunmak ve iyi ve kutsal işler peşinde koşmaktan." Fakat orada komisyon üyesi [*commissario*] sıfatıyla bulunan Gasparutto (varlıklı biri olmalıdır zira başka bir yerde hizmetkârlarına yönelik olası bir atıf da mevcut[5]) mutat arkadaş grubuyla bir gece evvel yaşadıkları maceraları anlatmak için sözünü kesmişti: "Birtakım büyük sulardan geçmişler tekneyle ve ... Iudri Irmağı'nda[6] içlerinden biri korkmuş çünkü güçlü bir rüzgâr ortaya çıkmış ve su zorluymuş ve o, diğerlerinin arkasında kalmış. Uzakta değil köydeymişler. Mızraklı dövüş yapmışlar ve her zamanki eğlenceleriyle meşgul olmuşlar." Merakı büyük ölçüde artan rahip kendini tutamamıştı: "Onu evime getirdim ve mümkün olursa ondan daha çok detay öğrenebileyim diye ona nazik davrandım." Ama bu çaba nafile olmuştu.[7]

Sgabarizza'nın ifadelerinin içeriği, Paolo Gasparutto'nun - sonuç vermese de- tedavi uyguladığı çocuğun babası tarafından doğrulandı. Rotaro, oğlunun büyülenmiş olduğundan şüphelendiğinde Paolo'ya başvurmuştu çünkü onun "Bu cadılarla dolaştığı ve *benandanti*den biri olduğu"[8] biliniyordu. Ayrıca Gasparutto, ona bu gece buluşmalarından uzun uzun bahsetmişti[9]:

> Bazen memleketin bir bölgesine bazen başka bölgesine giderler, belki Gradisca'ya ya da hatta Verona kadar uzaklara. Beraber mızraklı dövüş yaparken ve oyunlar oynarken görünürler ve... bu kötücül kadınlar ve erkekler tarlalarda yetişen süpürgedarısı saplarından taşır ve bunları kullanırlar ve *benandanti* olan erkekler ve kadınlar rezene sapları kullanırlar ve o veya bu gün giderler ama daima Perşembe günleridir [beraber gittikleri] günler... Büyük gösterilerini yapacaklarında en büyük tarlalara giderler ve bunun için belirli günleri vardır ve büyücüler ve cadılar işe koyulduklarında bu, kötülük yapmak içindir ve onlara engel olunması için *benandanti* tarafından takip edilmeleri gerekir ayrı-

[5] ACAU, "Sententiarum contra reos S. Officii liber primus", f. 97 r.
[6] Iudrio Nehri, Natisone'nin bir kolu.
[7] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, f. 2 v.
[8] *Ibid.*, f. 3 r.
[9] *Ibid.*, ff. 3 r-v.

ca onları evlere girmekten de alıkoymaları gerekir çünkü kovalarda temiz su bulamazlarsa kilerlere girerler ve şarapları belli şeyler kullanarak bozarlar, fıçı deliklerine pislik atarlar.

Yargıçların talebi üzerine Rotaro, Gasparutto'nun bu toplantılara gidiş şekli, yani daha sonra göreceğimiz üzere "ruhen" gidiş şekliyle ve tavşan, kedi gibi hayvanlara ata biner gibi binmeleriyle ilgili detaylar ekledi. Rotaro, Cividale'de bile bu "cadılar"dan birinin yaşadığını duymuştu. Battista Moduco adında bir kasaba tellalı, meydanda arkadaşlarıyla konuşurken bir *benandante* olduğunu ve dolayısıyla geceleri, "özellikle perşembeleri" dışarı çıktığını açıklamıştı. Bu aşamada Troiano de'Attimis, Cividale'den bir soylu, tanıklık etmek üzere çağrıldı. Meydanda çene çalarken kayınbiraderinden "Bu cadılardan bazılarının Brazzano'da olduğunu, hatta yakınımızda Cividale'de de bir cadının yaşadığını" duyduğunu doğruladı. Sonra Troiano, yakınında bulunan Battista Moduco'yu fark etmiş ve ona şunu sormuştu[10]:

> Ya sen? Sen de o cadılardan biri misin? O [kayınbiraderi] bana *benandante* olduğunu ve geceleri, özellikle perşembeleri diğerleriyle birlikte gittiğini, belirli bölgelerde evlilik temsilleri sergilemek, dans etmek, yiyip içmek için toplandıklarını, geri dönüş yolunda bu kötülük eden kimselerin şarap içmek için kilerlere girdiklerini ve fıçıların içine işediklerini anlatmıştı. *benandanti* yoluna devam etmezse şarap bozulurmuş. O buna benzer başka hikâyeler de anlattı, inanmadığım için ötesini sorgulamadım.

Piskoposluk Başvekili Maracco ve engizitör Giulio d'Assisi, Cividaleli soylunun alaycı çıkarımına, bunların abartılı hikâyelerden başka bir şey olmadığı fikrine katılmış olmalıdır. Aslında Troiano'nun bu ifadesinin ardından, Gasparutto'nun ifşalarıyla hareketlenen sorgulamalar durduruldu. Göreceğimiz üzere, bir başka engizitörün inisiyatifiyle beş yıl sonra yeniden başlayacaktı.

Bu tanıklık, muğlak ve dolaylıdır. Yine de güvenle söyleyebiliriz ki, 16. yüzyılın ikinci yarısında, Cividale çevresindeki bölgede, bu kayıt sayesinde haberdar olduklarımız ile iyi

[10] *Ibid.*, f. 4 r.

bilinen âdetlerin tuhaf biçimde harman olmasıyla oluşmuş bir (kişisel, özel bir alanla sınırlı olmayan) inançlar bütünü gerçekten de var olmuştur. Perşembe geceleri kendilerini dansa, oyunlara, evliliklere ve ziyafetlere vermek üzere toplanan cadılar ve büyücüler, akla hemen Cadıların Şabatı'nı getirir. Demonolojistler, Cadıların Şabatı'nı özenle tarif etmiş, sistematikleştirmiş ve engizitörler en az 15. yüzyılın ortalarından itibaren mahkûm etmiştir.[11] Diğer yandan, *benandanti* tarafından tasvir edilen buluşmalarla, geleneksel ve popüler Şeytan'a tapma ayinleri imgesi arasında belirgin farklar vardır. Görünen o ki, ilkinde Şeytan'a biat edilmez (aslında Şeytan'a dair hiçbir referans yoktur). Dinden çıkma, haçın ayaklar altında çiğnenmesi ya da kutsal sembollerin pisletilmesi de yoktur.[12] Bu buluşmalarda içeriği muğlak bir ayin yapılıyordu: Süpürgedarısı saplarıyla donanmış cadılar ve büyücüler, rezene saplarıyla donanmış *benandanti* ile dövüşüyor ve savaşıyordu.

Bu *benandanti* kimdi? Cadılar ve büyücülere ve onların şeytanî işlerine karşı olduklarını, cadıların yaralayıcı eylemlerinden zarar gören kurbanları iyileştirdiklerini söylüyorlardı. Ama diğer yandan, hasım oldukları farz edilen bu cadılar ve büyücüler gibi -dövülmenin acısı olmaksızın hakkında tek kelime etmedikleri- esrarengiz gece buluşmalarına katılıyorlar, tavşanlara, kedilere ve diğer hayvanlara biniyorlardı. Muğlaklık, dile bile yansımıştı. Öyle görünüyor ki, cadılar ve büyücüler (yani şeytanî işler yapan kadın ve erkekler) ile kadın ve erkek *benandanti* arasındaki temel farkın, hatta asıl zıtlığın ne olduğunu kavramak, o dönemde bile zordu. Bu nedenle Sgabarizza gibi bir taşra rahibi de (tuhaf bir kelime olarak al-

[11] Cadıların işkenceye uğraması ve yargıçlar ve engizitörlerin onlara yönelik tutumu hakkında J. Hansen'in evvelce alıntılanan eserine bakınız.

[12] M. Del Rio, asırlık bir hükmü özetleyerek Şabat'a katılan cadıların işledikleri suçları tarif ediyor: 'crimen enormissimum, gravissimum, atrocissimum, quia in eo concurrunt circumstantiae criminum enormissimorum, apostasiae, haeresis, sacrilegii, blasphemiae, homicidii, immo et parricidii saepe, et concubitus contra naturam cum creatura spirituali, et odii in Deum, quibus nihil potest esse atrocius' *(Disquisitionum magicarum libri sex*, [Venedik, 16521 ss. 493-4). İlk basımı 1599-1600.

gıladığı için başlangıçta üstünkörü bir aktarım yaparak "gezginler, kendi dillerinde *benandanti*" demişti), değirmenci Pietro Rotaro da "*benandanti* cadıları"ndan bahsediyordu. Bu ifadede sıfat [*benandanti*], ancak zaten iyi bilinen bir isimle [cadı] bağlandığında anlama kavuşmuştur. Sgabarizza'ya göre *benandante*ler cadıydılar ama iyi cadılardı. Çocukları ve evlerde bulunan erzakı kötü cadıların gaddarlığından korumaya çalışıyorlardı. *Benandanti*, ilk andan itibaren bir çelişki arz eder ki, sonrasında bu, varlıklarını derinlemesine etkilemiştir.

Beş yıl sonra, 27 Haziran 1580'de yeni engizitör Rahip Felice da Montefalco[13], öncülünün sonuçlandırmadan bıraktığı davayı yeniden açtı. Davadaki iki *benandante*den biri olan Paolo Gasparutto'yu huzuruna çağırdı. Gasparutto, neden mahkemeye çağrıldığını bilmediğini söyledi. Günah çıkarıyor ve her yıl mahallesindeki rahibin düzenlediği komünyon ayinlerine katılıyordu. Iassico'da "Bir kişi Lüteriyen ise şeytanca bir hayat sürer"[14] dendiğini hiç duymamıştı. Rahip Felice, ona bir cadı veya *benandante* tanıyıp tanımadığını sorduğunda Gasparutto'nun cevabı olumsuz olmuştu. Ve sonra aniden kahkahalara boğuldu: "Peder, hayır, gerçekten bilmiyorum. Ben *benandante* değilim, benim uğraşım bu değil." Sonra engizitör onu soru yağmuruna tuttu: Pietro Rotaro'nun oğlunu iyileştirmeye çalışmış mıydı? "Rotaro beni çağırdı" dedi Gasparutto "ama ona böyle şeylerden hiç anlamadığımı, yardım edemeyeceğimi söyledim." Peki önceki engizitörle ve Iassico'daki rahiple *benandanti* hakkında hiç konuşmuş muydu? Gasparutto başta inkâr etti. Sonra büyük bir neşeyle cadılarla savaştığını hayal etmiş olduğunu kabul etti. Fakat kendisine beş yıl önce yapılan konuşmaların detaylarını hatırlatan engizitörün fasılasız sorgulamaları karşısında, çınlayan kahkahalarla reddedişlerini sürdürdü. Katolik rahip en sonunda sordu: Niye bu kadar çok gülüyorsun? Beklenmedik biçimde Gasparutto

[13] Aynı zamanda bkz: *Annales Minorum* t. 23, 2. ed. (*Ad Claras Aquas*, 1934) s. 107.

[14] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, f. 4 v. Bu dönemde Aquileia bölgesindeki sapkın sızmalar için bkz: P. Paschini, 'Eresia', ss. 55-83, aynı zamanda bkz: *'Purliliarum comitis Bartholomei Visitatio Diocesis Aquilegis 1570* (BCU, MS. 1039).

cevap verdi: "Çünkü bunlar sorup soruşturulacak şeyler değil, çünkü bu Tanrı'nın iradesine aykırı."[15] Engizitör iyice şaşkına dönmüş halde üsteledi: "Bunları sormak neden Tanrı'nın iradesine aykırı?" *Benandante*, artık çok ileri gitmiş olduğunu fark etmişti. "Çünkü hakkında hiçbir şey bilmediğim şeyleri soruyorsunuz" diye yanıtladı ve inkârlarını sürdürdü. Sorular da sürdü. Evvelce hiç cadılarla yapılan gece savaşlarından bahsetmiş miydi? Sgabarizza ve önceki engizitörü bu toplantılara çağırmış mıydı? Gözleri kapalı vaziyette, Gasparutto bıkmadan usanmadan bunların hiçbirini hatırlamadığında ısrar etti. Rahip Felice ona daha önce oyunlarından yorgun argın dönen cadılar ve *benandanti*yle ilgili anlattıklarını ve evlerde su bulamadıklarında kilerlere girip "şaraba işeyip bozduklarını" söylediğini hatırlatınca, Gasparutto alaycı bir kahkaha çığlığı kopardı: "Oh dünyaya bak!" Ama hiçbir şey onun sessizliğini bozamadı ve Rahip Felice, doğruyu söylerse affedileceğine ve kendisine merhamet edileceğine beyhude yere söz verdi. Bu noktada sorgulamaya son verildi ve Gasparutto hapse atıldı.

Aynı gün başka bir *benandante*, lakabı Gamba Secura olan kasaba tellalı Battista Moduco da sorgulandı. Trivignano doğumlu Moduco, 30 yıl boyunca Cividale'de yaşamıştı. O da günah çıkarttığını ve düzenli olarak komünyon ayinlerine katıldığını belirtmişti. Ayrıca tanıdığı hiçbir sapkın yoktu. Fakat kendisine cadılar ve *benandanti* hakkında sorular sorulduğunda sakince şu cevabı verdi: "Cadıların varlığından haberim yok, *benandanti*ye gelince, benim dışımda başkası var mı bilmiyorum."[16] Rahip Felice hızlıca sordu: "Bu '*benandante* kelimesi ne anlama geliyor?" Fakat görünüşe göre Moduco düşüncesizce verdiği cevaptan pişman oldu ve meseleyi şakaya dönüştürmeye çalıştı: "Bana iyi para ödeyenlere *benandanti* derim, seve seve çalışırım." Yine de sonunda bazı kişilere *benandante* olduğunu söylediğini kabul etti ve ekledi: "Diğerleri hakkında konuşamam çünkü ilahi iradeye aykırı davranmayı istemem." (Bu noktada Moduco ve Gasparutto'nun birbirleri-

[15] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1574...", trial n. 64, ff. 4 v- 5 r.
[16] *Ibid.*, f. 5 v.

ni tanıdıkları hatta tanıştıklarına dair bile bir kanıtın olmadığını söylemeliyim.) Moduco kendisinden bahsetmekte tereddüt etmedi:

> Ben bir *benandante*yim çünkü diğerleriyle birlikte yılda dört kez savaşmaya gidiyorum; Dört Mevsim Orucu zamanında, geceleri... Göze görünmez biçimde ruhen gidiyorum savaşmaya, bedenim geride kalıyor. İsa'nın hizmetinde kendimizi ön saflara atarız ve Şeytan'ın cadılarıyla savaşırız. Biz rezene demetleriyle onlarsa süpürgedarısı saplarıyla...

Çoğu açıdan tam da cadılara benzeyen fakat İsa'nın dininin savunucuları gibi hareket eden bu *benandante*ler karşısında engizitörün nasıl hayret ettiğini hayal etmek zor değil. Moduco henüz lafını bitirmemişti: "Savaşta muzaffer olursak o yıl bolluk olur, kaybedersek ise kıtlık..." Sonradan bu sözlerini açıklığa kavuşturdu[17]:

> Verdiğimiz savaşta bir buğday ve diğer tüm tahıllar için savaşırız bir çiftlik hayvanları için bir üzüm bağları için. Ve daha sonra dört kez yeryüzünün tüm meyveleri için savaşırız. *Benandanti*nin kazandığı şeyler sayesinde o yıl bolluk olur.

Yani, *benandanti*nin gece buluşmalarının özünde bir bereket ritüeli olduğunu görüyoruz ki bu, tam da tarım yılının başlıca olayları model alınarak oluşturulmuştur.

Moduco, sekiz yıldan fazla süredir *benandanti* birliğinin üyesi olmadığını da ekledi: "*Benandanti*ye 20 yaşında girersin ve eğer istersen 40 yaşında özgür bırakılırsın." Bu "birliğin" üyelerinin tamamı "zarla doğanlardır. 20 yaşına vardıklarında tıpkı askerler gibi davullarla çağrılırlar. Çağrıya cevap vermeye mecburdurlar." Rahip Felice sözünü kesti, bu *benandante*nin işini zorlaştırmak istiyordu: "Zarla doğmuş çok sayıda beyefendi tanıyoruz ama onlar [*benandanti* gibi] *gezgin* değiller. Bu nasıl oluyor?" (Rahibin, neredeyse mesafe koymak istercesine, kendisine yabancı olan o popüler terimi kullanmaktan kaçındığını görüyoruz.) Ama Moduco, geri adım

[17] *Ibid.*, ff. 5 v-6 r.

atmadı: "Söylediğim gibi, o zarla doğmuş olan herkes gitmek zorundadır." Tüm bunlar engizitöre inanılmaz görünüyordu. Bu "mesleğe" nasıl girildiğiyle ilgili gerçeği öğrenmekte ısrarcıydı. Moduco basit bir cevap verdi: "Ruh bedenden ayrılıyor ve dolaşmaya gidiyor, başka bir şey olduğu yok."

*Benandante*nin cevapları, Rahip Felice'nin zihninde ciddi şüpheler uyandırmış olmalıdır. Şunu sordu: "Seni çağırmaya gelen kim? Tanrı, bir melek, bir insan ya da Şeytan?" Moduco "Sadece bizim gibi bir insan" diye yanıt verdi, "hepimizin üstüdür, davul çalar ve bizi çağırır." Başka bir soruya cevaben de şunları ekledi: "Biz çok kalabalığız. Bazen sayımız beş bini bulur, hatta daha fazla olur. Köyden bazıları birbirini tanır bazıları tanımaz." Engizitör vazgeçmeyecekti: "Hepinizden üstte olan kişiyi oraya kim yerleştirmiş?" Moduco "Bilmiyorum" dedi, "ama onun Tanrı tarafından gönderildiğine inanırız çünkü İsa'nın dini için savaşıyoruz." Şefe gelince, "Kırk yaşına gelene kadar ya da kendisi bırakana kadar birliğin başında o olur. Şef, Köln'den. 28 yaşında, çok uzun boylu, kızıl sakallı, solgun benizli, doğuştan soylu. Bir karısı var. Üzerinde taşıdığı sembol beyaz, onun üzerinde çapraz duran bayrak siyahtır." Ve ekledi: "Sancaktarımız, beyaz ipekten, yaldızlı, üzerinde aslan olan bir sancak taşır. Cadıların sancağı ise kırmızı ipektendir, yaldızlıdır ve üzerinde dört kara şeytan vardır. Onların şefi kara bıyıklı, iri ve uzun bir adam. Alman'dır. Savaşmak için çeşit çeşit yere giderler; Azzano bölgesine, Cuniano yakınlarına ve bazen de Alman topraklarına, Cirghinis yakınlarındaki belli tarlalara."

Fakat engizitör daha fazla bilgi istiyordu. Hepsinden önemlisi diğer *benandante*nin adını... Moduco "Tüm birlik beni döver" diyerek reddetti, hatta cadıların isimlerini bile vermedi.[18] Rahip Felice "Eğer Tanrı için savaştığınızı iddia ediyorsan bana o cadıların isimlerini söylemeni istiyorum" diye ısrar etti. Ama Moduco inatçıydı. "İster dost ister düşman olsun" kimseyi suçlayamayacağını söyledi, "çünkü hiçbir taraf hakkındaki sırları açığa çıkarmamak üzere ömür boyu geçerli bir anlaşmamız var. Bu emir, şeflerimiz tarafından

[18] *Ibid.*, ff. 6 r-v.

verildi, onlara itaat etmek zorundayız." Ancak rahibin bir başka itirazı üzerine Moduco konuşacaktı: "Bu sadece bir bahane. Artık onlardan biri olmadığını iddia ettiğine göre onlara itaat etmek zorunda olamazsın. Şimdi bana cadıların kim olduğunu söyle." Moduco nihayet pes etti ve iki isim verdi. Bunlardan biri, hayvanların sütünün kesilmesine neden olan bir kadındı. Moduco'nun sorgulaması burada sona erdi. Verdiği cevaplar, Engizisyon'un gözünde onu çok kötü bir konuma düşürmemiş olmalı ki Rahip Felice onu serbest bıraktı.

28 Haziran'da Paolo Gasparutto ikinci kez sorgulandı. Tek günlük hapis, onu inkârlarının beyhude olduğuna ikna etmişti. 28 yaşındayken, Veronalı *benandanti* şefi tarafından çağrıldığını, böylece *benandanti* birliğine girdiğini, on yıl bu birlikte kaldığını ve dört yıl önce ayrıldığını itiraf etti.[19] "Neden" diye sordu engizitör "bunları bana geçen sene anlatmadın?" Gasparutto "Çünkü cadılardan korkuyordum" diye cevap verdi, "yatağımdayken bana saldırıp beni öldüreceklerinden korkuyordum." Fakat rahibin "İlk gittiğinde, *benandanti* ile gittiğini biliyor muydun?" sorusuna şöyle cevap verdi: "Biliyordum peder çünkü daha önce Vicenzalı bir *benandante* olan Battista Vicento tarafından ikaz edilmiştim. O sırada 35 yaşındaydı, boyu uzundu, yuvarlak siyah bir sakalı vardı, yapılıydı, köylüydü." Battista kendisini "Aralık ayında, Noel'in Dört Mevsim Orucu zamanında, perşembe günü, gecenin dördüncü saatinde, ilk uykudayken." Tam bu noktada, Moduco'nun sorgulaması sırasında gördüğümüz *benandanti* ritüellerinin temelindeki motif yeniden ortaya çıkar: "Bana *benandanti* şefinin beni dışarı çıkıp mahsul için savaşmaya çağırdığını söyledi. 'Mahsulün esenliği için gelmeyi çok isterim' diye cevap verdim." Rahip Felice sözünü kesti: "Madem uyuyordun onun sesini nasıl duydun ve nasıl cevap verdin?" Gasparutto açıkladı: "Ruhum cevap verdi" dedi ve gidenin kendi ruhu olduğunu ekledi. "...ve eğer şans eseri, ruhlarımız dışarıdayken birisi elinde bir ışıkla gelip geride kalan bedenimize uzun süre boyunca bakarsa, ruh asla o gece bedene yeniden giremez ta ki etrafta onu görecek kimse kalmayana kadar. Eğer ölmüş

[19] *Ibid.*, ff. 6 v-7 r.

gibi gözüken beden gömülecek olursa, ruh, bedenin belirlenmiş ölüm saati gelene kadar yeryüzünde dolaşmak zorunda kalır."

Bunun üzerine engizitör ona, Battista Vicento'yu o gece uykusunda görünmesinden önce tanıyıp tanımadığını sordu. "Hayır peder" diye yanıtladı Gasparutto soğukkanlılıkla, "ama onlar kimin *benandante* olduğunu bilirler." Soruldu: "Kimin *benandante* olduğunu nasıl biliyorlar?" Gasparutto cevapladı: "*Benandanti* şefi bunu bilir."[20]

Burada Gasparutto, (Moduco'nun anlatımından yalnızca küçük farklılıklar içerecek şekilde) mensubu olduğu *benandanti* birliğini tarif etmeye başladı: "Yalnızca altı kişiyiz. Kartopu çiçeği dallarıyla savaşırız, yani İsa'nın Göğe Yükselişi günleri törenlerinde haçlarla birlikte taşıdığımız şeylerle. Beyaz, yaldızlı bir sancağımız var. Cadıların sancağı ise sarı, üzerinde dört şeytan var."[21] Verona ve Gradisca çevresindeki bölgelere savaşmaya gittiklerini ekledi. Engizitörün "Nereye gitmeniz gerektiğini nasıl öğreniyorsunuz?" sorusuna karşılık "Dört Mevsim Orucu günlerinden önce *benandanti* ve cadılar birbirlerine meydan okur ve yeri belirlerler" diye açıkladı. Sonra rahip evvelce bu "oyun"lara başkalarını götürmeye söz verip vermediğini sorunca neredeyse kızgınlıkla hemen cevap verdi: "Evet, önceki engizitör pedere söz vermiştim. Eğer benimle gelseydi şu anda beni sorguluyor olmazdınız." Şefleri "Veronalı birisi. Adını bilmiyorum. Sanırım bir köylü, orta boylu, kızıl sakallı tombul bir adam, yaklaşık 30 yaşlarında" idi. Gasparutto, onun nasıl şef olduğunu bilmiyordu.

Gasparutto'nun hikâyesi de Moduco'nun yaptığı gibi iki cadıyı suçlamasıyla son buldu. Biri Gorizia'dan, diğeri Capodistria yakınlarındaki Chiana Köyü'nden. Engizitör için bu kadarı yeterliydi ve Gasparutto'yu serbest bıraktı. Ona 20 gün sonra bu kez Cividale'ye değil, Udine'deki San Francesco Manastırı'na gelmesini emretti.

Anlatılan bu yargılamalar, 28 Haziran'da yapıldı. 24 Eylül'de engizitör, Udine'deki buluşmaya gelmeyen Gasparut-

[20] *Ibid.*, ff. 7 r-v.

[21] Yükseliş alayları hakkında bkz: V. Ostermann, *La vita in Friuli*, I. ss. 129 ff.

to'nun getirilmesi emrini verdi. Daha sonra Gasparutto bahane bulmaya çalışarak hasta olduğunu söyleyecekti. Engizitör, Gasparutto'yu hapse attı. İki gün sonra sorgulama kaldığı yerden devam etti.

Şimdiye kadar Moduco ve Gasparutto'nun anlattıkları birbiriyle neredeyse uyuşuyordu. Fakat bir farklılık ortaya çıktı. Gasparutto, yeni bir unsurdan bahsedip, itirafının önemli bir noktasında değişiklik yaptı. "Gerçeği söylemem gerektiği kanısına vardım" dedi sorgulamanın başında. Engizitör, itirafındaki en önemli teolojik noktayı baltalamak niyetiyle daha önce sorduğu bir soruyu yeniden dile getirdi: "*Benandanti* birliğine girmene kim öncülük etti?" Gasparutto beklenmedik şekilde yanıtladı: "Tanrı'nın meleği. Geceleyin, evimde, belki gecenin dördüncü saatinde, uykunun ilk evresinde... Önümde bir melek belirdi, altarlardaki gibi tamamen altındandı. Beni çağırdı, ruhum da gitti. Beni adımla çağırdı ve şöyle söyledi: 'Paolo, seni *benandante* olarak gönderiyorum, mahsul için savaşmak zorunda kalacaksın.' Şöyle cevap verdim: "Gideceğim, itaat ediyorum."'[22]

Bu değişimi nasıl açıklayacağız? İlk bakışta, sorgulamaların sürmesi ve yeniden hapse atılmakla karşı karşıya kalan Gasparutto'nun, "mesleği"nin Hristiyanca motivasyonuna daha büyük önem atfederek Engizisyon'un pençelerinden kendisini kurtarmaya çalıştığını düşünmek mantıklı görünüyor. Belki kurtuluşunu bir melek temasını öne sürmekte buldu fakat bunun durumunu zorlaştıracağını düşünemedi. İki nokta akılda tutulmalıdır: İlki, Gasparutto'nun bahsettiği *benandanti* buluşmalarına iştirak eden melek detayı ve bunun, daha kısa olmakla birlikte, 1618-19'da ve 1621'de[23] yapılacak iki mahkemede yeniden ortaya çıkması. Diğeri de Gasparutto'nun yeniden hapse atılmasından sonra bu melekten Moduco'ya bahsetmesi. Bu, savunması için uydurduğu spontane bir icat olduğu hipotezini zayıflatır. Nihayetinde, Gasparutto'nun ilk itirafında bu meleğin görünmesinden bahsetmemesinin nedeninin bunun yaratacağı gerçek tehlikenin tam olarak farkına varması olduğunu varsaymak mantıklıdır.

[22] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, f. 8 r.
[23] Bkz. aş. ss. 145 ve 166.

Engizitör, aniden yaptığı bir kinaye ile sözünü kestiğinde Gasparutto, "tamamen altından olan" meleğin görünmesiyle ilgili konuşmasını bitirememişti: "Sana ne vaat etti? Kadın, yemek, dans ya da başka bir şey?" Gasparutto'nun melekten bahsetmesi, Rahip Felice'nin *benandanti*nin "oyun"larının şeytanî bir karakteri ve Şabat'la ilişkisi olduğuna ikna olması için ihtiyaç duyduğu tek şeydi. Gasparutto bunu coşkuyla reddetti ve suçu düşmana, cadılara atarak kendisini savundu: "Bana hiçbir şey vadetmedi ama diğerleri dans eder, atlar zıplar. Onları gördüm çünkü onlarla savaştım." Engizitör, Gasparutto'nun hikâyesindeki bir başka önemli noktaya dikkatini çevirdi: "Melek seni çağırdığında ruhun nereye gitti?" Gasparutto "Ruhum çıktı gitti çünkü bedendeyken ruh konuşamaz" diye yanıtladı. Bundan sonrasında sorular ve cevaplar hızla birbiri ardına geldi:

"Ruhun konuşması için bedenden çıkması gerektiğini sana kim söyledi?"

"Meleğin kendisi söyledi bana."

"Bu meleği kaç kere gördün?"

"[Savaşmak için] Gittiğim her zaman gördüm çünkü her daim benimle birlikteydi."

Bir süre sonra ekledi: "Melek bizzat bizim sancağımızın altında durur."[24]

Buraya kadar, Gasparutto'nun anlattıkları, yalnızca engizitörün açıklama talep ettiği anlarda kesintiye uğrayan bir monolog ediyor. Gasparutto'nun gece "oyun"larına dair hikâyeleri şaşırtıcı gerçeklerden ibaretti, içten içe kuşkuluydu ama en azından geleneksel demonolojik şemalara uygundu, işte bu yüzden Rahip Felice ılımlı bir hayret ve mesafeli bir meraktan oluşan pasif tutumunu sürdürmüştü. Fakat Gasparutto'nun aniden yaptığı açılımla, sorgulama tekniği değişti ve açık seçik bir hal aldı. Artık engizitör, ciddiyetle bu *benandante*nin itiraflarını, var olan modele yani Şabat'a uydurmaya çalışmaya başladı.

Önce melek figürünü sinsice demonik özelliklerle bağdaştırdı: "Melek belirdiğinde ya da gittiğinde seni korkutuyor

[24] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, ff. 8 r-v.

mu?" "Bizi asla korkutmaz fakat birlik ayrıldığında bizi kutsar" diye inatla cevapladı Gasparutto. "Bu melek kendisine tapılmasını istemiyor mu?" "Evet biz ona taparız, aynı kilisede efendimiz İsa Mesih'e taptığımız gibi." Bu noktada Rahip Felice konuyu değiştirdi: "Bu melek, sizi güzel bir tahtta oturan bir başkasına yönlendiriyor mu?" Söylemeye gerek yok, Gasparutto'nun anlattıklarında ne Şeytan'dan ne de tahttan bahis vardı. Bu kez de cevap hızlıca verildi ve hiddetliydi: "Fakat o [Şeytan] bizim birliğimizden değil ki. Tanrı bizim bu ikiyüzlü düşmanla uğraşmamızı yasaklar! Güzel tahtlara sahip olanlar cadılardır." Engizitör ısrarlı bir şekilde sordu: "Hiç cadıları o güzel tahtlarda otururken gördün mü?" Ve Gasparutto, engizitörün tuzağına yakalandığını hissederek, el kol hareketleri yaparak: "Hayır efendim, biz savaşmaktan başka bir şey yapmayız!" Rahip Felice amansızdı: "Hangisi daha güzel bir melek? Seninki mi yoksa o güzel tahtta oturan mı?" Gasparutto çaresizce kendisiyle çelişerek "Size o tahtları görmediğimi söylemedim mi? Bizim meleğimiz güzel ve beyazdır; onlarınki ise siyahtır ve Şeytan'dır."[25]

Yargılama sona ermek üzereydi. Engizitör, Gasparutto'nun tanıklığını kendi fikirleri ve teolojik peşin hükümlerine uyarlamayı başarmıştı: *Benandanti*nin cadılarla buluşmaları Şabat'tan başka bir şey değildi. İlahi korumaya mahzar olduğu ve bir meleğin rehberliği ve himayesi altında savaştığı öne sürülen *benandanti* "birliği" şeytanîydi. Engizitörün sorgulamasının baskısı altında Gasparutto'nun kendine güveni zayıflamıştı. Adeta inançlarının gerçekliği aniden değişmişti ve avuçlarından kayıp gidiyordu. Birkaç gün sonra Rahip Felice'nin huzurunda şunları ifade etti: "O meleğin bana görünmesinin gerçekten de Şeytan'ın beni ayartmaya çalışmasıydı çünkü bana onun kendisini bir meleğe dönüştürebileceğini söylediniz." Aynı şey 2 Ekim'deki sorgulamasında Moduco'ya da oldu: "Hapishanedeki bir arkadaşımdan kendisine bir meleğin göründüğünü öğrendiğimden beri, bunun şeytanî bir şey olduğuna kanaat getirdim çünkü Tanrı'mız ruhları bedenlerinden çıkarmak için melek göndermez, yalnızca iyi

[25] *Ibid.*, f. 8v.

ilhamlar vermeleri için gönderir."[26] Sözlerinden samimiyetle mi dönmüşlerdi? Buna kesin bir cevap vermek imkânsız. Burada önemli olan şey şu: Bu mahkemedeki olaylar -iki *benandante*nin yaşadığı belgelenen inanç krizi ve engizitörün ısrarı sonucunda onun zihinsel ve teolojik dünyasına dahil olmaları- kendisini yavaş yavaş, yarım yüzyıldan uzun bir süre boyunca tanımlayacak olan kültün genel evriminin somut örneği ve öncüsüdür.

Fakat antik inançlar o kadar kolay yok olmaz. Moduco, meleğin görünmelerinin şeytanî bir doğadan kaynaklandığına ikna olduğunu söylemişti. Bunu ifade ederken tedbirli davranmış olsa da kendisi için inkâr edilemez bir gerçek olan şeyi tekrar doğrulamaktan kendini alamadı[27]:

> İnsan biçiminde göze görünmez bir şey uykumda bana göründü. Uykuda olduğumu sanıyordum ama değildim. Bana öyle göründü ki Trivignianolu birisiydi. Boynuma dolanmış olarak doğduğum o zar, o sırada boynumda bulunduğu için onun 'Benimle gelmek zorundasın çünkü sende benim olan bir şey var' dediğini duyduğumu sandım. Ben de ona dedim ki, gelmek zorundaysam gelirim ama Tanrı'dan ayrılmak istemiyorum. O da bunun Tanrı'nın işi olduğunu söyledi. Böylece ben de 22 ya da 23 yaşındayken onunla gittim.

Moduco'nun bahsettiği o "zar" *benandanti*nin karakteristik işaretiydi. O zarı her zaman boynunda taşıdığını ileri sürdü. Sonra kaybetmişti ve kaybettikten sonra gece buluşmalarına gitmemeye başlamıştı. Çünkü "Zarı olan ve onu boynuna takmayanlar gitmezdi."

Bu anda, biraz daha çekişmeden sonra Rahip Felice aniden, karara bağlanamayan davayı durma noktasına getirdi ve idareyi kesin olarak eline aldı: "Cadılar gittikleri zaman ne yaptıklarını gördünüz mü?" Bu daha önce Gasparutto'da denediği ve başarıyla sonuç vermiş bir yöntemdi ve Moduco'yu,

[26] *Ibid.*, f. 9 v. Gasparutto'nun bu konuda Moduco üzerindeki etkisinin, iki *benandante*nin itirafları arasındaki genel fikir birliğini açıklamadığını söylemeye gerek yoktur.
[27] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, ff. 9 v-10 r.

benandanti buluşmalarındaki Cadıların Şabat'ı ayinini itirafa zorlamayı amaçlıyordu. Moduco'nun evvelce cadıların süpürgedarısı saplarıyla Şeytan[28] için savaştıklarını ileri sürmüş olması bu yalan beyanı kolaylaştırdı. Ama Moduco bu tuzaktan kendini sakındı: "Hayır efendim. Onlara karşı savaştığımız Dört Mevsim Orucu günleri dışında görmedim. Ama onlar perşembe günleri de giderler. Cadılar her zaman perşembe günleri o veya bu kişiyi incitmek için giderler. Onları birinin çağırıp çağırmadığını bilmiyorum." Sonra ekledi: "Cadılar, siyah elbisesiyle, boynundaki zincirlerle büyük bir ciddiyetle ortalarda dolaşan ve önünde diz çökülmesini talep eden efendilerine hürmet de eder dua da eder." Engizitörün sıradaki sorusu tahmin edilebilirdi: "Siz *benandante*ler şefiniz önünde diz çöküyor musunuz?" Moduco bir savaşçının guruyla cevap verdi: "Hayır efendim. Biz şefimize saygımızı yalnızca şapkalarımızla gösteririz, tıpkı askerlerin şeflerine gösterdiği gibi." Bir soru daha vardı: "Cadılar, diz çöktükten sonra başka oyunlar da oynar mı?" "Efendim bunu görmedim çünkü onlar farklı yönlere giderler." Rahip Felice daha fazla kendini tutamadı ve haykırdı: "Bunların Tanrı'nın işi olduğuna kendinizi nasıl inandırabildiniz? İnsanların ne kendilerini görünmez kılacak ne de ruhlara liderlik edecek gücü vardır. Tanrı'nın işleri de gizlice görülmez." Bu fevri ve cepheden bir saldırıydı. Moduco, savunma yapmak yerine bahaneler öne sürdü: "O şey bana 'Sevgili Battista kalk' diye öyle çok yalvardı ki kendimi hem uykuda gibi hem de değil gibi hissettim. Benden yaşlı olduğu için bunun uygun olduğunu düşünerek ikna ettim kendimi." Sonra yanılgısını itiraf etti: "Evet efendim, diğer kişi bana -evvelce bahsettiğim- kendi meleğini anlattıktan sonra, artık bunun şeytanî bir iş olduğuna inanıyorum." Yine de *benandanti* buluşmalarının ortodoks, hatta dini bütün karakterini vurgulamadan duramadı[29]:

> İlk kez çağrıldığımda (...) şef elimi tuttu ve 'Tanrı'nın hizmetkârı olacak mısın?' dedi. 'Evet' diye yanıtladım. Bana hiçbir şey va-

[28] Bkz. yuk. s. 27.

[29] ACAU, S. *Ufizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, f. 11 r.

detmedi, aksine Tanrı'nın işlerinden birini yaptığımı ve ölünce cennete gideceğimi söyledi. Biz orada ne İsa'dan ne Meryem'den ne de belli bir azizden bahsettik. Kimsenin istavroz çıkardığını ya da haç işareti yaptığını da görmedim. Fakat gerçek şu ki, genelde Tanrı'dan ve azizlerden bahsedilirdi. 'Tanrı ve azizler yanımızda olsun' diyorlardı fakat aziz adı verilmiyordu.

Aniden, engizitörün üstü kapalı imalarından birinin galeyanına gelerek ekledi: "Birliğin gelişini beklerken hiçbir şey yapmadık ne yedik ne de içtik. Fakat eve dönerken, keşke çatlak yerlerinden kilerlere girip fıçılardan şarap içtiğimiz her sefer için bir *scudo*'muz* olsaydı. Şarabı, tıpkı cadılar gibi borularla içtik. Fakat onlar sarhoş olunca fıçılara işediler." Engizitör, belki de bu gibi bilgiler yüzünden asabı bozularak anlatımı kısa kesti ve bu *benandante*yi bu gece eğlencelerinden evvelce günah çıkardığı rahibe bahsetmediği için payladı. "Sevgili efendim" dedi Moduco hayret ve içerlemeyle, "size daha önce yalnızca birkaç şey anlattığım için öldüresiye dövüldüğümü, yüzümün, sırtımın, kollarımın mosmor olduğunu söylememiş miydim? Bu yüzden anlatmamıştım."

Sorgulamalar, iki *benandante*nin salıverilmesi ve Engizisyon Mahkemesi çağırdığında gelmeleri için bir mahkeme emrinin verilmesiyle son buldu. Patriğin vekili ile Cividale yargıcı arasında yaşanan yargılama yetkisiyle ilgili bir çatışma yüzünden cezanın ilan edilmesi bir yıldan fazla süre boyunca ertelendi.[30] Engizitör'ün Moduco ve Gasparutto'ya Cividа-

* İtalyan şehir devletleri döneminde kullanılan, genellikle gümüşten üretilen sikke—çn.

30 Cividale *provveditore*'si [Venedik Cumhuriyeti döneminde yerel idareleri denetlemekle görevli bir tür müfettiş], Onlar Konsili tarafından verilmiş bir yetkiden cesaret alarak, Cividale vatandaşlarının karıştığı sapkınlık davalarının -söz konusu davada "bir *benandante* aleyhinde açılan dava"- Friuli *Patria*'sının valisinin (*luogotenente*) huzurunda, Udine'de görülmesi gerekliliğini tanımadı. Patriğe, 11 Ocak 1581'de başvekil Paolo Bisanzio tarafından yazılan mektubun ana fikri budur (cf. P. Paschini, *I Vicari generali*, ss. 26-7). Patrik ısrar etti ve 18 Şubat'ta Bisanzio, Cividale *provveditore*'sini "patriğin, benzer davalarda benzer işler için bu mahkemeyi dağıtıp yeni mahkemeler kurmak üzere Patria'yı dolaşmasının" uygunsuz olduğu konusunda yeniden uyardı. (BCAU, MS. 105: *'Bisanzio: Lettere* dal 1577 sino al 1585', 18. yüzyıl nüshası, ff. 93 r-94 r-v, 95 v). Fakat *provveditore* kendi istediğini yaptırdı. Roma'daki pat-

le'deki San Franceso Kilisesi'ne *ad audiendam sententiam* gelmesi emri, onlara 26 Kasım 1581'de tebliğ edildi.

Verilen hükümlerde, iki adamın itiraflarının içerdiği sapkınlıklar[31] detaylı bir şekilde listelenmişti. Belirli noktalar

---

rik, Cividale örneğini takip ederek, Carnia ve Cadore gibi daha uzak eyaletlerin kendi ayrı Engizisyon mahkemelerini kurma taleplerine son verilmesi konusunda Venedikli engizitörleri (29 Şubat 1581'de) beyhude yere uyardı. (ASV, S. *Uffizio*, b. 162). Bisanzio'nun, Cividale ve Udine arasındaki rekabeti ima ederek, Engizisyon mahkemesi jürisi bölgede oradan oraya taşınacak olursa böylesi davalarda gerekli olan "gizlilik"ten mahrum kalacağını iddia ettiği, Venedik'teki engizitörlere yazdığı 8 Mart tarihli mektubunun da bir etkisi olmadı. (BCAU, MS. 105: *'Bisanzio: Lettere,'* ff. 98 v-99r). A Ventura *(Nobilta e popolo nella societa veneta del' 400 e '500* [Bari, 1964], ss. 190-1)

[31] Kilise otoritelerinin büyü ve cadılığa "sapkınlık" muamelesi etme eğilimi yavaş yavaş gelişti. IV. Alexander, 13 Aralık 1258 tarihli bir buyrukta sapkın ahlak karşıtı engizitörlerin "manifeste haeresim saperent" [sapkınlığı apaçık olanlar] hariç olmak üzere, "de divinationibus et sortilegiis" [kâhinlik ve falcılık] suçları hakkında hüküm veremeyeceğini onayladı. (J. Hansen, *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns und der Hexenverfolgung im Mittelalter* (Bonn, 1901) s. 1. Bu, görece gevşek bir formülasyondu ve bu nedenle, büyüye bağlı bâtıl pratiklerin giderek artan yayılımıyla da ilişkili olarak, halihazırda etkin olan bir eğilime gem vurmaktan acizdi. İki yüzyıl sonra, V. Nicholas, Fransa'nın baş engizitörü Hugo Lenoir'e yazdığı 1 Ağustos 1451 tarihli bir buyrukta, ona "sacrilegos et divinatores, etiam si haeresim non sapiant manifeste" [açıkça sapkın olmasalar bile kutsallara saygısızlık edenlerin ve falcıların] olanların peşine düşüp cezalandırmasını tavsiye etmişti (Ibid, s. 19). Bu, engizitörlere basit bâtıl inanç davalarında -ki çok sık görülüyordu- hak iddia etme olasılığı tanıyordu. Belirleyici unsur, açık ki, engizitör ve çeşitli yerlerdeki seküler yargıçlar arasındaki ilişkilere dayanıyordu. Bu nedenle, örneğin Paris'te, 14. yüzyılın sonunda cadılık davalarında yargılama yetkisini kazanmakta başarılı olan ikinci grup olmuştur. Bkz: J. Hansen, *Zauberwahn, Inquisition und Hexenprozess im Mittelalter und die Enstehung der grossen Hexenverfolgung* [Munich & Leipzig, 19001 s. 363, n. 3) Daha sonra, cadıların Şabat'la, Şeytan'a tapmakla ve kutsal nesnelere saygısızlık etmekle ilgili itirafları, "haeresis fascinariorum" (N. Jacquier) ya da "haeresis strigatus" (B. Spina) başlığı altında kataloglandı. Como bölgesindeki Cendre sakini Gioannina'nın 8 Şubat 1579'daki tövbesine bakınız: "İçine düştüğüm ve yıllar boyunca devam ettiğim bu sapkın, putperest ve mürted cadılar cemaatine [devam etmeye] tövbe ediyor, onu reddediyor ve ondan vazgeçiyorum. (...) Benim de yapmış olduğum gibi, Şeytan'a tapınılması, ona adaklar sunulması gerektiğini düşünen ve bunu iddia eden sapkınlığı da reddediyor, tövbe ediyor ve vazgeçiyorum. (...) Ek olarak, dinden dönmemiz gerektiğini (...) (TCLD, MS. 1225, ser. 11, vol. 2, ff. 35r-v) düşünen ve bunu iddia eden kalleş ve mürted sapkınlığa tövbe ediyorum. Bu mümkün olmadığında, Modenalı cadı Anastasia la Frappona aleyhindeki dava (1519) boyunca hazır-

özellikle sansürlenmeye değer görülerek hükümlerden çıkarılmıştır: Moduco'nun her kim *benandante* ise ve cadılara karşı din için savaşıyorsa kesin olarak cennete gideceği ifadesi; Gasparutto'nun gördüğü sahte meleğe tapınmakla gerçekleştirmiş olduğu putperestlik ve her ikisinin geceleri yaptıkları etkinlikleri günah çıkardıkları rahiplere anlatmamaları nedeniyle sır tutma günahı.[32] Diğer yandan, *benandanti* toplantıla-

---

lanmış *inquisitio* örneğinde olduğu gibi, dinden dönme ve sapkınlık hakkında hipotezler oluşturuldu. Bu yazar tarafından alıntılanmıştır: *Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa, Lettere, storia, e filosofia,* ser. 11, vol. 30 (1961) 282n. Bartolomeo Spina'nın bile, *Quaestio de strigibus*'ta (Roma, 1576) ss. 1774-8 (eser 1520-5 civarlarında yazılmıştır), G.F. Ponzinibio karşısında kendisini otoriter bir şekilde ifade ettiği mana buydu. Fakat bu noktada, Francesco Pegna'nın şüphelerinin gösterdiği üzere (Bernardo da Como'nun *Lucerna inquisitorum haereticae pravitatis* için yazdığı notlara bakınız [Venedik, 1596] ss. 46-7, 49, 51), Alciato gibi muhalifleri bir yana, anlaşma çok açıktı. Roma'da, Engizisyon Mahkemesi Komitesi içinde, sapkın bâtıl uygulamalarla ilgili olmayan davaların seküler yargıçlara bırakılmasını destekleyen bir eğilim şekillenmeye başladı. Bu yüzden, 21 Aralık 1602'de Kardinal Camillo Borghese, müstakbel Papa V. Paul, tüm Komite adına konuşarak, "bâtıl inançlar, büyü ve büyücülükle ilgili davaların lord hazretlerinin yargı yetkisine ait olmadığını" iddia eden Bolonya engizitörü vekiline karşı kızgın bir ret yayınladı. Bolonyalı yetkili, "piskoposların, sapkınlıkla ilgili olduğu apaçık olanlar haricinde, davaları engizitörlere aktarma zorunluluğu olmadığını çok iyi biliyor olması gerektiğinden bu yeniliklerden kaçınmaya" davet ediliyordu (BCB, MS. B. 1862, mektup n. 84). Bu, etkisi itibarıyla önceki konuya, IV. Alexander'ın buyruğuna bir geri dönüştü. Bu, Roma Engizisyon Mahkemesi Komitesi çevrelerinde yer edinmekte olan, daimi şekilde açıkça kuşkucu ve "akılcı" tutuma yönelik bir ilk adımdı ve birkaç on yıl sonra, *Instructio pro formandis processibus in causis strigum, sortilegiorum et rnaleficiorum*'da ifadesini bulacaktı. Bu belgede ss. 126-7'ye bakınız. Genel anlamda bu sorunla ilgili olarak bkz: Henry Charles Lea, A *History of the Inquisition of Spain,* 4 cilt, (New York, 1907) IV, ss. 184-91.

[32] Moduco'ya verilen ceza: 'tanta fuit audatia tua et parvus timor Dei, ut ausus sis coram nobis affirmare quod propallare nomen strigonum et benandantum est ire contra divinam voluntatem; et ulterius affirmasti te credere et firmiter tenere hos scelestos ludos a Deo esse permissos, et vos pro Deo proeliari. Item affirmasti te firmiter tenere quod ille capitaneus, sub quo ibas ad similia spectacula, fuisset a Deo positus. Ulterius tanta fuit perseverantia tua et credulitas in mala committendo, quod credebas et firmiter tenebas quod non solum opera ista Dei erant, verum quod mortuus pro illis paradisum introisses. (...) Et quod est signum ingentis fallatiae et sceleris tui, accepisti sacratissimum Eucaristiae sacramentum sine eo quod unquam confessus fuisti haec tam magna scelera et errata tua' (ACAU, "Sententiarum contra reos S.

rında ne olduğu belirsiz bir meleğin varlığından bahsettiğinden suçunun daha ciddi olduğu düşünülen Gasparutto için verilen hükümde kullanılan dilin daha keskin olması dikkate değerdir.

Bu nedenle Moduco'nun hükmündeki gibi "Sen *benandanti* ile birlikteydin" değil bunun yerine "*benandanti* dediğin cadılarla birlikteydin" denmişti. Hatta "şeytanî sanatlar"dan da özellikle bahsedilmişti. Dahası, şeytanî Şabat'ı *benandanti* toplantılarıyla eşitlemek amacıyla Moduco için verilen hükme bir yanlış yorum sokuşturuldu: "Diğerlerini seninle gelmeye zorladın. Ve seninle beraber gelenlere Tanrı'nın kutsal adından ve azizlerden bahsetmemeleri gerektiğini öğrettin çünkü o zaman geride kalmaları gerekecekti." Sgabarizza'ya göre Gasparutto ise sadece şöyle demişti: "Bizler oradayken, vahşice danslar edildiğini görsek bile hiçbir şey söylememeliydik çünkü aksi halde orada kalmaya zorlanırdık."[33] Her ikisi de sapkın olduklarından maruz kalabilecekleri ciddi birer aforozdan aklandılar ve altı ay hapis cezasına çarptırıldılar. Dahası, yılın belirlenmiş günlerinde yerine getirmeleri için dualar ve kefaret ibadetleri vazedildi. Bu günler arasında Dört Mevsim Orucu günleri de vardı; böylece Tanrı, bu dönemde işledikleri günahlar için onları affedecekti. Hemen sonra, cezalar, her iki *benandante*nin de şehirde iki hafta boyunca kalması koşuluyla affedildi. Hükümlerin okunmasının ardından büyük bir kalabalığın huzurunda hatalarına tövbe ettiler.[34]

Officii liber primus', ff. 90 v-91 r). Gasparutto'ya verilen ceza: 'et quod impium ac nephandissimum est, idolatriam commisisti quoties ad huiusmodi spectacula adibas, angelum supradictum malum adorabas, sicuti Dominus noster Jesus Christus in ecclesiis ac aliis in locis adorari solet, ac debet' (*Ibid.*, f. 94 v). Verilen cezaların -tövbe metinlerini içermeyen- kopyaları Roma Engizisyon Mahkemesi Komitesi'ne gönderildi ve şurada muhafaza ediliyor: TCLD, MS. 1226, Ser. II, vol. 3 ff. 328 r-330 v. Orijinal ve kopya belgeler arasındaki farklılıklar çok küçük ve önemsizdir. Yukarıda tercüme edilmiş cezalar (ss. 147-71).

[33] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, f. 1 v.

[34] Şüphesiz, Gasparutto ve Moduco'nunkiler gibi halka açık olarak yapılmış, detaylı ve uzun tövbeler, baskı altında olan inançların yayılmasına katkı sağladı. Bu nedenle, Kardinal Arigoni 18 Şubat 1612'de, Bolonya engizitörüne "ceza hükümlerini hazırlarken, davalarında ve itiraflarda karşılaştığı bâtıl inançları ve büyü pratiklerini, kutsal ve dini nesnelerin ve ayinlerin suistima-

Göreceğimiz üzere, iki *benandante*nin beyanlarının ortaya çıkardığı tasvir birkaç on yıl boyunca daha özünde değişmeyecek. Aslında, belirli bir bağlamda, bu kanıt, burada incelenmekte olan inançların ilk evresi için bize ulaşan en zengin bilgi kaynağıdır. Bu evrede *benandanti* oluşmuştur. İtiraflardan anladığımıza göre, *benandanti* bir lider çevresinde askeri bir usulde organize edilmiş ve gizlilik bağıyla bağlanmış, hakiki ve kurallara uygun bir tarikat[35] olarak kurulmuştur. Gizlilik bağı, görece zayıftı. *Benandante*ler bu bağı kimi zaman boşboğazlık kimi zaman toy bir kibir yüzünden sürekli çözüyordu. Friuli bölgesi boyunca, özellikle de doğu kısımlarına dağılmış olan bu tarikatın üyelerini öncelikle ortak bir unsur birleştirmişti: Bir zarla, yani *amniyon membrana* sarılmış vaziyette doğmuş olmak.

Aynı döneme ait birkaç parça kanıta göre, bu nesneye, yani zara ya da plasentaya atfedilen çeşitli inançların çoğu Friuli'den kaynaklanıyordu. Askerleri darbelerden koruduğuna, düşmanın geri çekilmesini ve hatta avukatların davalarını kazanmasını sağladığına inanılıyordu.[36] Şüphesiz, büyülü güç-

---

lini, tövbeleri dinlemek üzere orada bulunan insanların bunları öğrenme fırsatları olmaması için" dikkat etmesini yazdı. (BCB, MS. B. 1864, mektup 48).

[35] Gasparutto'ya verilen ceza: 'dicebas, quod si quis contra hanc sectam inibat, contra Dei voluntatem faciebat..." (ACAU, "Sententiarum . . . liber primus', f. 94 v). Engizitörler ve *benandanti*, "cemaat" ve "topluluk" kelimelerine ek olarak, "sanat" ve "meslek" ifadelerini de kullanırlar.

[36] Feltre'de 1588'de görülen bir davada cadılık şüphelisi bir kadın hakkında şu söylenmiştir: "Kutsanmış bir zarı var, kocası üzerinde taşıyor çünkü düşmanlarına karşı bir güce sahip ve böylece onlardan korunmuş oluyor. Bu zarı 25 dukaya satabilirdi ama ne onu vermek istedi ne de satmak." (ASV, *S. Uffizio*, b. 61, Elena Cumana aleyhindeki dava). Aynı inanca, Friuli'de görülen sonraki davalarda da rastlanır. Örneğin, 25 Aralık 1647'de, Udineli iki kadın, bir kilisenin altarının altına, üzerine ekmek şarap ayinleri okunsun diye bir zar ("una camisiutta") yerleştirdikleri için Engizisyon tarafından yargılandılar. Sonrasında bu zarı, savaşta olan genç bir adama güvenliğini sağlasın diye göndereceklerdi. (ACAU, *S. Uffizio*, 'Anno integro 1647 explicit pm millenarium a n. 983 usque ad 1000', n. 1000). Fakat "camisiutta"nın güçlerinin başka uygulama alanları da vardı. Piacenza'da 1611'de görülen bir davada, Friulili bir avukat olan Giovanni Bertuzzi di Nimis'in, oğlunun içinde doğduğu amniyotik membranı sakladığı "ve bu zarla tüm davaları kazandığı" söylendi (ASP, section VI, 119, MS. 38, ff. 59 v-60 r: Bu pasaj, bu davayı başka bir bakış açısından incelemiş olan A. Barilli tarafından alıntılanmamıştır: 'Un prucesso

lere sahip olduğu düşünülüyordu. Güçlerini artırmak için bu zarla ekmek ve şarap ayinleri bile yapılırdı. Biliyoruz ki bu tür bir bâtıl inanç uygulaması, San Bernardino zamanında revaçtaydı ve o, verdiği vaazlardan birinde bu zarın ayinlerde kullanılmasını yasakladı.[37] Battista Moduco, beraber doğduğu zarın kendisine kendi annesi tarafından verildiğini öne sürmüştü. Annesi, onu her zaman üzerinde taşıması gerektiği uyarısında da bulunmuştu. Moduco, bir zamanlar Roma'dayken, doğduğu zar ile beraber vaftiz edilmiş ve üzerinde taşıdığı bu zarla otuzdan fazla kudas ayini yönetmiş bir rahip olmuştu. Sırası geldiğinde Gasparutto itiraf etmişti: "Melek bana görünmeden yaklaşık bir yıl önce annem bana içinde doğduğum zarı vermişti. Beni onunla beraber vaftiz ettirdiğini söyledi. Üzerine dokuz ekmek ve şarap ayini okunmuş. Onu belirli dualar ve Kutsal Kitap'tan okumalarla takdis ettirtmiş. Annem bana bir *benandante* olarak doğduğumu söyledi. Büyüdüğümde geceleri gideceğimi bu yüzden de onu hep üzerimde taşımam gerektiğini, cadılarla savaşmak için *benandanti* ile birlikte gideceğimi söyledi." Böylece bu zarın, dolanarak doğduğu kişinin *benandanti* "mesleğinden" olacağı kehanetinde bulunma gücüne spesifik bir başka güç eklenmiş oluyordu. Dahası Moduco, "zarı olup da onu üzerinde taşımayanların buluşmalara gidemeyeceğini" onaylamıştı. Friuli ve tam da burada incelemekte olduğumuz inancın yankılandığı Istra dahil olmak üzere, İtalya'nın çoğu bölgesinin folklorunda çok güçlü bir gelenek yaşıyordu: Zara dolanmış olarak do-

---

di streghe nel castello di Gragnano Piacentino", *Bollettino Storico Piacentino*, 36 [1941], 16-24. Amniyotik membran, cadılar tarafından da kullanılıyor, bundan çeşitli büyülerde kullanmak üzere "işlenmemiş kağıt" hazırlıyorlardı. Bkz: P. Grillando, *De Sortilegiis* (Frankfort a.M., 15921, ss. 33-34. Genel olarak tüm bu inançlar için şu maddelere bakınız: 'Nachgeburt' ve 'Glückshaube', *'Handwörtherbuch des deutschen Aberglaubens;* T.R. Forbes, 'The Social History of the Caul,' *The Yale Journal* of *Biology and Medicine*, 25 (1953), 495-508, eksiksiz bir kaynakçası var.

[37] S. Bernardino da Siena, *Opera omnia* (Floransa, 1950) I, 116. Aynı zamanda bkz: T. Zachariae, 'Abergläubische Meinungen und Gebräuche des Mittelalters in den Predigten Bernardinos von Siena', *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde*, 22 (1912) ss. 234-5.

ğan çocuklar cadı olmaya mahkumdur.[38] Fakat bu benzerlik, "zarla doğmak" ile *benandante* olmak arasındaki ilişkinin nasıl evrildiği hakkında bir şey söylemez. İlave kaynakların yardımıyla bu noktaya açıklık getirmeye çalışacağız.

*Benandanti*ye kabul töreni belirli bir yaşta gerçekleşir. Bu yaş, yaklaşık olarak erişkinlik evresine tekabül eder. (Moduco "birliğe" 20 yaşında, Gasparutto 28 yaşında girmişti.) Tıpkı orduda olduğu gibi 10 ya da 20 yıl gibi bir süre sonra kişi savaşmak için geceleri askeri düzende ilerlemek zorunluluğundan kurtulur. Birliğe kabul anı, kişi önceden uyarılmadan gelmez. Aslında, Gasparutto'nun annesinin oğluna verdiği nasihatlerden anlaşılan o ki bu ikaz beklenen bir şeydir. Moduco'nun da söylediği üzere, zarla doğmuş olanlar "20 yaşına geldiklerinde aynı askerler gibi davulla çağrılırlar." Bu çağrı ister bir melek ister bir *benandante* tarafından yapılsın, onlar zaten "gitmek zorunda olduklarını" bilirler.

*Benandanti*den bir tarikat olarak, bizzat *benandante*lerin ifadeleriyle, seremonileri rüyaya benzer karakterde çok özel bir tarikat olarak bahsetmekteyiz. Fakat aslında *benandanti* başka bir şey söylüyordu: Onlar, "ruhen" katıldıkları bu buluşmaların *gerçekliğinden* asla şüphe duymadılar. Benzer bir tutum, İtalya'nın diğer bölgelerindeki cadı mahkemelerinde ve başka yerlerde de görülüyor. Novili bir cadı olan ve 1532'de

[38] Santa Caterina di Roveredo Manastırı'nın yöneticisi, Fransisken Rahip Pietro Veneto tarafından 17 Mayıs 1591'de Venedik Engizisyonu huzurunda verilen ifade, belli belirsiz, muhtemelen *benandanti* ile ilgili inançları yansıtıyor (Latisana'da henüz vaaz vermiş ve cadılık şüphelisi bir kadının itiraflarını dinlemişti): "ve bazıları, zarla doğan insanların Şabat'a gitmek zorunda olduğunu düşünüyor." (ASV, *S. Uffizio*, b. 68, Latisana davaları). Friuli folklorunda hâlâ yaşayan unsurları için bkz: E. Fabris Bellavitis in the *Giornale di Udine e del Veneto Orientale* a. 24, 2 Ağustos 1890 ve V. Ostermann, *La vita in Friuli*, II, ss. 298-9. Istria folklorundaki kalıntıları için bkz: R.M. Cossar, 'Usanze, riti e superstizioni del popolo di Montona nell' Istria', *II Folklore italiano*, 9 (1934) s. 62 ("Cadıların kökeniyle ilgili olarak eski bir Istria sözü şöyle der: Cadı, zarla doğdu.") Aynı yazar, 'Tradizioni popolari di Momiano d'Istria', *Archivio per la raccolta e lo studio delle tradizioni popolari italiane*, 15 (1940) s. 179 (*Benandanti*yle uyuşan *'Cheznichi'*nin tartışıldığı yerde.) Romagna'daki benzer inançlar için ("duvak"la doğan tüm şer güçleri kendisine çeker) bkz: M. Placucci, *Archivio per lo studio delle tradizioni popolari*, 3 (1884) s. 325 ve L. De Nardis, *II Folklore italiano*, 4 (1929) s. 175.

Modena Engizisyonu'nun aleyhine dava açtığı Domenica Barbarelli'nin davasını örnek gösterebiliriz. Barbarelli ifadesinde, her ne pahasına olursa olsun Diana oyunlarına gitmek istediğini fakat diğerleri bunu bildiğinden onu gözetledikleri bu yüzden de gidemediğini söyledi.

İki saat boyunca ölü gibi uzanmıştı fakat sonunda görgü tanıklarının kendisini sürekli sarsması nedeniyle uyanmış görünmüş ve şu sözleri söylemişti: "Oraya size rağmen gittim." Ve oyunlarda yaptığı nice kötücül işi de anlatmıştı.[39] Bu örnekte de rüya halindeyken "ruhen" bir yere gitmek gerçek bir şey olarak algılanıyor. Bu yüzden cadı, ölü gibi yatmış bedenini gözleyenlerle alay etmişti: Kendisinin ya da ruhunun gerçekten de "oyunlara" gittiğine inanıyordu.

İleride, bu "ruhen" gidişin cadılar ve *benandanti* açısından önemini inceleyeceğiz. Şimdi şu notu düşmeliyiz: Her iki grup da buluşmalar için yola çıkmadan önce derin bir bitkinlik ya da katalepsi haline girdiklerini iddia ediyorlardı. Bu iddianın nedenleri geniş biçimde tartışılmaktadır. Şüphesiz, bu cadılığın açıklanmasında marjinal bir problemdir. Bu kateliptik durumların doğasını kesin olarak saptayabilsek -ki saptayamıyoruz- geriye hâlâ gerçekten çok önemli bir unsurun açıklanması gerekliliği kalıyor: Hem cadıların hem *benandanti*nin gördüklerini iddia ettikleri görüntülerin *anlamı*. Şüphesiz ki bu soru en azından sorulmalıdır.

İleri sürülen açıklamalar temelde iki tipe ayrılır: Ya cadılar ve büyücüler, epilepsi, histeri ya da belirlenememiş bir başka akıl hastalığından mustarip olmalılardır ya da tarif ettikleri o halüsinasyonların eşlik ettiği bilinç kaybı, uyku verici ya da uyuşturucu maddeler içeren merhemlerin etkisine atfedilir. Bu ihtimallerden ikincisini tartışarak başlayalım.

[39] A. Tostado, *Super Genesim Commentaria* (Venedik, 1507), f. 125 r (alıntı şuradan: J. Hansen, *Quellen*, s. 109 n; *Zauberwahn*, s. 305. Aynı yazar, Tostado'nun meşhur *Canon Episcopi* için yaptığı yorumun, aslında şeytani Şabat'ın *gerçekliğini* sürdürmeyi amaçladığının altını çizer.) Cadıların fiziksel olarak uçabildiğine ve Şabat'ın gerçekliğine en çok inananlar bile, bu alıntılananlarla kıyaslanabilir olguların ciddiyetini not etmekten geri durmamışlar ve bu gibi durumlarda cadının yerini alan Şeytan'ın doğrudan müdahil olduğunu varsayarak, bunları kendi yorumlama şemalarına zorla uydurmaya çalışmışlardır. Örneğin bkz: B. Spina, *Quaestio*, s. 85.

Cadıların, Şabat'a gitmeden evvel kendilerini yağladıkları bilinir. Henüz 15. yüzyılın ortalarında, İspanyol teolog Alfonso Tostado, Yaratılış'ı [*Kitab-ı Mukaddes*] tefsir ederken laf arasında İspanyol cadılarının belirli birtakım sözcükler telaffuz ettikten sonra merhem süründüklerini ve sonrasında, kendilerini ateşe ve yaralanmalara bile duyarsız kılan derin bir uykuya daldıklarını belirtir. Uyandıklarında, ahbaplarıyla buluşmak üzere oraya buraya, bazen uzak yerlere gittiklerini, ziyafet çekip zamparalık ettiklerini söylerlerdi.[40] Yarım yüzyıl sonra, Giovanni Battista Della Porta, cadı olmasıyla nam salmış bir kadını yağlanmış halde bulduğunda benzer bir sonuca ulaştı. Della Porta, kadının kullandığı unganın içeriğini detaylı olarak kaydetti. Modern dönemde iki araştırmacı bu merhemin deneyini yapıp çelişkili sonuçlara ulaştı.[41] Yine de hepsi değilse de itirafçı cadılardan bazılarının, insanı halüsinasyon ve hezeyan durumuna sokabilen unganlar kullandığını varsaymak makul görünüyor.

Diğer yandan, bu tezin *benandanti* için de geçerli olduğunu söylemek kolay değil. Gasparutto da Moduco da merhemlerden bahsetmemişti. Yalnızca derin uykulardan ve kendilerini hissiz kılan ve böylece ruhun bedeni terk etmesini sağlayan letarjik durumlardan bahsetmişlerdi. Sonraki *benandanti* davalarında bile merhemlere yalnızca iki referans vardır. Latisanalı bir sığır çobanı olan Menichino, bir *benandante* olduğunu itiraf etmiş ve cadılarla savaşmak için bir duman biçiminde ge-

[40] ASM, *Inquisizione* b. 2, libro 5, f. 46 v.

[41] Della Porta'nın deneyi hakkında son yayın için bkz: G. Bonomo, *Caccia alle streghe* (Palermo, 1959), ss. 393-7. Aynı dönemde, benzer bir deney İspanyol hekim Andres a Laguna tarafından yapıldı. Dioscorides'le ilgili 155'te Antwerp'te yayınlanmış bir şerhinde deneyi tarif etmiştir. Bkz: H. Friedenwald, 'Andres a Laguna, a pioneer in his views on witchcraft', *Bulletin of the History of Medicine*, 7 (1939) ss. 1037-48. Modern zamanlarda büyülü merhemleri kendi üzerlerinde deneyen doktor O. Snell *(Hexenprozesse und Geistesstörung. Psychiatrische Untersuchungen* [Münih, 18911 ss. 80-1) ve folklorist W.E. Peuckert (bkz: J. Dahl, *Nachtfranen und Gastelweiber. Eine Naturgeschichte der Hexe* [Ebenhausen bei München, 1960], s. 26). Sonuçlar kesindi: Merhemin basit bir baş ağrısına neden olduğu Snell, cadıların ifadelerinin histeri ya da zihinsel rahatsızlıklardan kaynaklandığına ikna oldu. Şabat'ın ve gece buluşmalarının gerçekliğinin savunucusu olan Peuckert'e göre, deneyimlediği halüsinasyonlar, cadıların davalarda tarif ettiklerine mükemmelen uyuyordu.

celeri bedeninden çıkıp gittiğini iddia etmiştir. 1591'de Venedik Engizisyon Mahkemesi'nde görülen davası boyunca, engizitör ona olağanüstü örtük bir tavırda şunu sordu: "Duman biçiminde dışarı çıktığında kendisini bir merhem, yağ vb ile yağlamış mıydı? Herhangi bir kelime telaffuz etmiş miydi?" Davalı, başta bu soruya şiddetle tepki verdi: "Hayır! Azizler, Tanrı ve İncil adına! Kendimi yağlamadım ya da kelimeler söylemedim." Fakat sonradan eski sorgulamalar kendisine okunduğunda, kendisini ilk kez gece dışarı çıkmaya ikna eden *benandante*nin "dışarı çıkmadan önceki akşam kendisini kandil yağıyla yağlamasını" söylediğini itiraf etti.[42] Bu itiraf, ihtiyatlı ve belki de eksikti. Palmanovalı bir marangozun verdiği ifade de bu bilgiyi yeterince sağlam bir şekilde teyit etmiyor. Marangoz, Menica adında Cremonslu namlı bir fahişeyi *benandante* olmakla suçlamış ve Aquileia engizitörüne şöyle demişti: "Dışarı çıktığında kendisini yağlayıp kremlediğini, ruhu ayrılırken bedeninin geride kaldığını bizzat kendisi itiraf etti."[43] Göreceğimiz üzere, bu ikinci el ve oldukça geç tarihli (dava 1626'da görülmüştü) bir tanıklıktır ve *benandanti*nin, cadılarla tam da bu dönemde başlayan ilişkisinin erken bir işareti olarak görülmelidir.[44] Sonuçta, bugüne kalan dava kayıtlarının sayısı dikkate alındığında *benandanti*nin ungan kullanımına dair kanıtlar son derece azdır ve bize davranışlarının nedenini açıklama imkânı vermez.

Şimdi ilk hipoteze geçelim. Çoğu cadının sara hastası olduğu kabul edilmiş bir gerçektir ve çoğu şeytanî histeri hastalığından mustaripti. Yine de yalnızca patolojik gerekçelerle açıklayamayacağımız pek çok göstergeyle karşı karşıya olduğumuza şüphe yoktur. Öncelikle, istatistiki anlamda, bu kadar çok sayıda "hasta" insan olduysa o zaman sağlıklı ve sağlıksız olma hali arasındaki sınırlar bulanıklaşır. İkinci olarak da görüldüğü iddia edilen halüsinasyonlar, bireysel, özel alanla sınırlı değildir, belirli bir kültürel temeli vardır. Örne-

[42] ASV, S. *Uffizio*, b. 68 (Latisana davaları). Aynı zamanda yukarıdaki eser, s. 76.
[43] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1621 . . .,' dava n. 832, numaralandırılmamış sayfalar.
[44] Alıntılanan bu paragrafın çevirisi için A. Frugoni'ye teşekkür etmekten memnuniyet duyuyorum.

ğin, akla hemen gelen şey, bunun yılın sınırlı bir döneminde - Dört Mevsim Orucu günlerinde- tekrar etmesidir. Bunlar spesifik bir popüler dindarlık veya belirli bir sapkın mistisizm tipiyle uyumludur. Aynı akıl yürütme *benandanti* için de geçerlidir. Yaşadıklarını iddia ettikleri katalepsi ve letarji durumlarının epilepsi nöbetlerine yorulabileceği açıktır. Fakat gerçek şu ki, yalnızca bir *benandante*, Engizisyon Mahkemesi'nin 1618-19 yılları arasında önce Latisana sonra Venedik'te yargıladığı Maria Panzona adında bir kadın "çirkin hastalık"tan [*bruto male*] yani epilepsiden mustaripti.[45] Ona sürekli olarak hatta sorgulama sırasında bile sıkıntı veren epilepsi atakları belirli zamanlarda -Dört Mevsim Orucu süresince- ortaya çıkmış olmalıdır; aynı *benandanti*nin ritüel letarjileri gibi. Yine

[45] ASV, *S. Uffizio*, b. 72 (Maria Panzona), ff. 38 r, 46 r. Aynı zamanda yukarıdaki eser, ss. 103,105. Cadılar söz konusu olduğunda, epilepsinin tespit edildiği vakalar nadirdir. Lucca'da 1571'de görülmüş bir davada son derece önemli bir kanıtını buluruz. Bir tanık, suçlanan San Macariolu Polissena (sonradan cadı diye yakıldı) hakkında şu ifadeyi verir: Bir gün "bir yatağın yanında ayakta dururken, kendini yatağın üzerine sırtüstü bıraktı ve uzanıp hareketsiz kaldı. Öyle ki ölmüş gibi görünüyordu. Etrafını çeviren kadınlar, başına bir şey geldiğini düşünerek ona sirke sürdüler. Bayılmış insanların burunlarının altına ölmemişlerse ayılsınlar diye tutulan buğuların tarifini benden öğrenen annem, kadının kendine gelmediğini görünce, bir erkek gömleğinden bir parçayı, tam da ona söylediğim şekilde kadının önünde yakıp buğu yaptı. (...) Ve sonrasında Polissena gözlerini açtı ve böğürtü gibi çirkin bir gürültü çıkarmaya başladı. Sesi öyle yüksekti ve gözleri öylesine sarsılmıştı ki, herkes korkudan kaçıp onu yalnız bıraktı *çünkü onun cadı olduğundan şüphelendik*. (...) Annem bana ertesi gün Polissena'nın ona "Dün gece olduğum durumda olduğum zaman beni rahatsız etmeyin çünkü bana iyilikten çok kötülük etmiş oluyorsunuz" dediğini söyledi. Bir başka tanık onayladı: "Polissena bana malvitio'dan [epilepsi] mustarip olduğunu söyledi." (ASL, *Cause Delegate*, n. 175, ff. 190 v-8 r-v; dava kaydının yaprakları birbirini sırayla takip etmez. İtalik kısımlar bana aittir.) F. Riegler *(Hexenprozesse, mit besonderer Berücksichtigung des Landes Steiermark* [Graz, 1926] ss. 58-9), bir cadılık davası (1673-5) sırasında, Feldbachlı yaşlı bir kadının, uzun süreler boyunca bilincini yitirmesine neden olan ani prostrasyonların kurbanı olduğunun ortaya çıktığını ileri sürüyor. Fakat bir keresinde Dört Mevsim Orucu zamanında yere düştü. Bu delil, Germen bölgelerinde burada incelediğimiz inançların yayılımını belgeyen diğerleri arasına eklenmiş olmalı. Bu sorun hakkında, genel özelliklere sahip olsa da bkz: S.R. Burstein, 'Aspects of the Psychopathology of Old Age Revealed in Witchcraft Cases of the Sixteenth and Seventeenth Centuries', *The British Medical Bulletin*, 6 (1949) ss. 63-72.

de mevcut belgeler yeterince bilgi vermez ve *benandanti*nin katalepsinin doğası bir sır olarak kalmaktadır. Her halükârda ister uyuşturucu içeren merhemler, epileptik ataklar ya da belirli esrik teknikler nedeniyle olsun, *benandanti* ve inançları bulmacası, farmakoloji veya psikiyatri değil, popüler dindarlığın tarihi temelinde çözümlenmelidir.[46]

Hem cadılar hem de *benandanti*nin ortak olarak deneyimlediği hislerin kaybedilmesi durumu, ruhun bedenden ayrılması olarak anlaşılıyordu. 1571'de Lucca belediye başkanı ve ihtiyarlar heyeti tarafından kazığa bağlanarak öldürülme cezasına çarptırılan San Roccolu Margherita, "oyunlara gidişlerim oralara bizzat gitmek şeklinde olmadı, *bedenimi evde bırakarak ruhen gittim*" demiştir.[47] Onun ahbabı olan San Macariolu Polissena -ki arkadaşıyla aynı kadere mahkûm edilmiştişöyle ifade vermişti: "Beni cadılığa teyzelerimden biri olan Pescaglialı Lena ikna etti. Onun ölümünden sonra yaklaşık bir yıl boyunca hiçbir şey yapmadım. Sonra bu şekilde dışarıya gitmeye başladım. Yani o beni çağırdı ve 'Hadi gidelim' dedi. Onun sadece sesini duyabildim. Sonra yanımdaki merhemle kendimi yağladım ve bir kediye dönüştüm. *Bedenimi evde bıraktım*, merdivenlerden indim ve kapıdan çıktım."[48] Bu sözler, işkence sırasında ya da en azından işkencenin oldukça etkili olduğu dava süresinde söylenmişti.[49]

Ama burada önemli olan sözlerin samimiyeti değil, göreceğimiz üzere yargıçların paylaşmadığı belirli bazı inançların yaygın olduğunu kanıtlamasıdır.

Ruhun bedenden ayrılması, cansız kalması gerçek bir ayrılma, tehlikelerle dolu ölüme yakın bir olay olarak anlaşılmıştır. San Roccolu Margherita, Lucca belediye başkanı ve ihtiyar heyetine Şabat'a gittiklerinde "Eğer şans eseri yüzüstü çevrilecek olursak ruhumuzu kaybederiz ve bedenimiz ölür"

[46] Bu türden bir fenomenin benzer bir yorumu için bkz: E. De Martino, *La terra del rimorso* (Milan, 1961) ss. 43-58. Mevcut araştırmamız, De Martino'nun eserlerine çok şey borçludur, özellikle de *Il mondo magico*'ya.

[47] ASL, *Cause Delegate*, n. 175, f. 215 r. İtalikler bana ait.

[48] Ibid., f. 224 r. İtalikler bana ait.

[49] Yasal işkence hakkında bkz: P. Fiorelli, *La tortura giudiziaria nel diritto comune*, 2 cilt, (Milan, 1953-4). Cadılık davaları hakkında özellikle bkz: II, ss. 228-34.

demişti.[50] Dahası, eğer ruh "horozun öttüğü sırada şafaktan önce [bedene] dönmezse yeniden insan şekline dönemeyiz, beden ölü olarak ruh da kedi olarak kalır"[51] demişti.

Benandante Gasparutto, Rotaro'ya "O [Gasparutto] oyunlara gittiğinde bedeni yatakta kalır ve ruhu dışarı çıkar. Ruhu dışarıdayken eğer birisi bedenin yattığı yatağa yaklaşacak ve ona seslenecek olsa, beden cevap vermez. Ne de yüz yıl uğraşsa o bedeni hareket ettirebilir. (...) Dönmeden önce 24 saat beklerler ve eğer birisi bir şey söyler veya yaparsa ruh bedenden ayrılmış olarak kalır. Beden gömüldükten sonra da ruh sonsuza kadar dolanır durur"[52] demişti. Cadıların gizli ayinlerine ya da *benandanti*nin savaşlarına gitmek üzere bedeni terk eden ruh, her iki taraf açısından da son derece gerçek ve somut, genellikle de bir hayvan biçiminde bir şey olarak algılanmıştır. Lucca'daki 1598 tarihli bir başka davada, cadılıkla suçlanan yaşlı bir kadın, Pieve San Paololu Crezia şöyle ifade verdi: "40 yıl veya daha fazla zaman önce Gianna adında bir cadıyla tanıştım. Uyuduğunda ağzından bir fare çıktığını gördüm. Bu, onun ruhuydu. Farenin nereye gittiğini bilmiyordum."[53] Rahip Felice da Montefalco, 1 Ekim 1580'de Gasparutto'nun karısını sorguladığında, kadın kocasının *benandante* olup olmadığını bilmediğini söyledi. Fakat bir kış gecesi korkuyla uyandığını, rahatlamak için kocasına seslendiğini söyledi ve "Ona on kez seslenip onu sarstığım halde uyandıramadım ve yüzü yukarıya bakar şekilde kaldı" dedi. Bir süre sonra onu kendi kendine mırıldanıp şunları söylerken bulmuştu: "Bu *benandante*ler diyor ki ruhları bedenlerinden ayrıldığında fare biçimine bürünür ve ruh geri döndüğünde eğer beden, ruh içine girmeden ters dönerse ölü olarak kalır,

[50] ASL, *Cause Delegate*, n. 175, f. 196 r, ayrıca bkz: f. 226 r. Balkan Yarımadası'ndaki benzer inançlarla ilgili olarak bkz: F.S. Krauss, Volksglaube und religiöser Brauch der Südslaven (Münster i. w., 1890) s. 112.

[51] ASL, *Cause Delegate*, n. 175, f. 196 r.

[52] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, f. 3 v.

[53] ASL, *Cause Delegate*, n. 25, f. 176 v. Bu davanın, burada alıntılanan paragrafları içermeyen, transkripsiyonunda birkaç hata bulunan bir bölümü yayınlandı: Fumi, 'Usi e costumi lucchesi', *Atti della R. Accademia Lucchese*, 33 (1907) ss. 3-152.

ruh da ona bir daha asla geri dönemez."[54] Friuli[55] ile sınırlı olmayan, ruhun bir "fare" şeklinde bürünmesi inancının bir sonraki örneği, *benandante* olduğunu iddia eden bir çocuğa karşı 1648'de açılan bir davadandır. Anlattığına göre, çocuğun katıldığı Şabat'ta (bu zamana kadar *benandanti* ve cadıların aynı şey olarak görülmesi süreci tamamlanmıştı [bu nedenle Şabat ifadesi kullanılıyor belgede]) bazıları orada "ruhen ve bedenen, erkek ya da kadın olarak" bulunurken diğerleri "fare formundaydı" yani sadece "ruh" olarak oradaydılar.[56] Ruhun somut bir şey olduğu düşüncesi, *benandanti*de öyle derin kökler salmıştı ki, 1626'da *benandante* olmakla itham edilen Cremonslu Menica, gizli ayinlere bedenini terk ederek gittiğini ve böylece orada başka bir bedene girdiğini söylemişti.[57] Dahası, bu inanç cadılar ve *benandanti* dışındaki

[54] ACAU, S. Ufizw, "Ab anno 1574...", trial n. 64. f. 9 v. Kısa süre sonra Gasparutto'nun karısı ekledi: "Eskiden değirmenci olan Pietro Rotaro'dan duyduğuma göre, bir gün değirmeninde birisini görmüş, kocam Paolo olabilirmiş. Ölü bir adam gibiymiş ve onu defalarca döndürmesine rağmen uyanmamış. Kısa süre sonra bedeninin çevresinde çemberler çizerek dolaşan bir fare görmüş." (*Ibid.*)

[55] Bkz: W. Mannhardt, Wald - und Feldkulte, 2. basım, ed. W. Heuschkel, C. I, *Der Baumkultus der Germanen und ihrer Nachbarstämme. Mythologische Untersuchungen* (Berlin, 1904) s. 24. Hesse'de benzer bir inanç için bkz: K.H. Spielmann, *Die Hexenprozesse in Kurhessen*, 2. basım, (Marburg, 1932) ss. 47-8. Polissena Canobbio adlı birinin cadılıkla suçlandığı, 1599'da Modena'da görülen bir davada, Şabat'a gidişi şöyle tarif edilmiştir: "Bahsi geçen Madonna Polissena (...) soyundu ve kendisini yağladı. (...) Yeniden giyindi, yüzü yukarıya bakacak şekilde uzandı ve hemen sanki ölü gibi oldu. (...) 15 dakikadan biraz daha fazla süre sonra, üçümüz de bahsi geçen Madonna Polissena'nın bedenine küçük bir farenin yaklaştığını gördük; ağzını açtığını ve farenin ağzından içeriye girdiğini gördük. Hemen arkasından kadının kendine geldiğini ve kalktığını, güldüğünü ve hizmetçinin odasında olduğunu söylediğini duyduk." (ASM, *Inquisizione*, b. 8, Correggiolu Claudia aleyhindeki dava, numaralandırılmamış sayfalar.) Sonradan, davacı Correggiolu Claudia, her şeyi, eski ev sahibesi Polissena'dan intikamını almak için uydurduğunu itiraf etti. Yine de itirafı, dönemin cadılıkla ilgili en yaygın fikirlerini belgelediği için konumuzla tümüyle ilgilidir. Genel anlamda bkz: J. Frazer, *The Golden Bough: a Study in Magic and Religion*, 3rd ed., 12 vols, (Londra, 1911-15; Italyanca çeviri, *Il ramo d'Oro* [Roma, 1925] 305).

[56] ACAU, S. *Uffizio*, "Anno eodem 1648 completo a numero eodem 27 usque ad 40", dava n. 28 bis.

[57] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1621...", dava n. 832.

çevrelerde de biliniyordu. Örneğin Verona'da, 16. yüzyılın başlarında, Psikopos Gian Matteo Giberti, yakın zamanda ölenlerin evlerinin çatılarının, ruhları özgür kalıp cennete yükselebilsin diye sökülmesi geleneğini yasaklamak zorunda kalmıştı.[58]

Tüm cadılar Şabat'a "ruhen" gittiklerini ileri sürmemişlerdir. Gaiatolu bir kadın olan ve la Rossa olarak bilinen Orsolina, 1539'da Modena Engizisyonu tarafından sorgulandığında hâkim kendisine Şabat'a "fiziksel olarak mı yoksa uykusunda mı" gittiğini sormuştu. "Yalnızca ruhen gidenler çoktur fakat bazıları bedenen giderler" diye yanıtladı. Ona gelince "O, oraya daima fiziksel olarak" gidiyordu.[59]

İlk işkencelerden itibaren, cadılığın doğası hakkında tartışma yürütenler arasında, cadıların Şabat'a "rüyalarında" mı yoksa "fiziksel olarak mı" gittikleri konusunda şiddetli anlaşmazlıklar baş göstermişti.

Bu uzun süreli tartışmaların izini sürüp kaynağına inmenin yerinin burası olmadığı açıktır.[60] Tartışmanın taraflarının argümanlarını özetlemek yeterli olacaktır. "Oyun"ların gerçek olduğunu savunanlar -ki 17. yüzyılın ikinci yarısına kadar çoğunluktaydılar- argümanlarını, *consensus gentium*'un [*kitlelerin görüş birliği*] yanı sıra kutsal otoritelerin görüşlerini anımsatarak haklı çıkarmaya çalışıyorlardı. Cadıların mahkemelerde söyledikleri de -suçlananın fiziksel durumu, sosyal koşulları ve menşe yerlerindeki farklılıklara rağmen- rüyalara

[58] Bkz: Giberti'nin *Breve ricordo*'su; yakın zamanda A. Prosperi tarafından değerlendirmeli yeni basımı yapıldı: "Note in margine a un opuscolo di Gian Matteo Giberti", *Critica Storica*, 4 (1965) özellikle s. 394: "Rahipler şunu akıllarında tutsunlar; kiliselerinde aforoz edilmişlere, tefecilere, metres tutanlara, kumarbazlara, isyankârlara, kâfirlere, büyücülere ya da örneğin, daha çabuk ölsün diye hastayı yere yatırmak ya da ruh çıkıp gidebilsin diye çatıyı kaldırmak gibi -sanki çatı, ruhu içeride tutabilirmiş gibi, delilik ve inanmanın inançsızlık olduğu bir şeye inanan- bâtıl inançlara sahip olanlara yer vermeyecektirler. Aynı kınamaya, 1673'te Toulouse'dan bir katedral rahibi (canon) tarafından yayınlanmış bir kitapçıkta da rastlanır.) *Mélusine*, I [1878], coll. 526, 528.)

[59] ASM, *Inquisizione*, b. 2, libro 5, f. 93 v.

[60] Bununla ilgili (16. yüzyılın başlarına uzanan) başlıca metinler, J. Hansen tarafından *Quellen*'de derlendi ve alıntılandı ve *Zauberwahn*'da analiz edildi. Takip eden dönemde, özellikle İtalya ile ilgili olarak bkz: G. Bonomo, *Caccia alle streghe.*

ve fantezilere atfettikleri şeyler de oldukça benzerdi.[61] Yani her şey gerçekti: Şeytanî merhemlerin büyülü güçleri, cadıların hayvana dönüşmesi, geceleri bazen çok uzak bölgelere uçmaları, gizli ayinlere Şeytan'ın katılması ve benzerleri... Diğer tarafta ise Şabat'ın gerçek olmadığını ileri sürenler vardı. "Alçak eski toprakların ya da cahil veya basit insanların, bayağı köylülerin" ya da kazıkta yakılmaktansa kara çöplemeyi hak eden Andrea Alciato gibi kadınların hezeyan dolu fantezilerinin ürünüydü. Karşıtlarını, meşhur *Canon Episcopi*[*] (muhtemelen geç 9. yüzyıldan kalan Almanca bir pişmanlık ilahileri kitabından derlenmiştir) ile yüzleştiriyor ve cadıların

[61] Bkz: M. Del Rio, *Disquisitionum*, s. 551: "Ipsae quoque striges cum idem quod dicunt in Hispania, dicant in Italia, et quod in Germania, totidem factis, et verbis referunt in Gallia, et quod uno anno, id alio semper iam ab annis plusquam octoginta continuis in eculeo, et extra quaestiones libere profiteantur, idque tam apposite, ut mulierculae, et pueri litterarum alioquin rudes videantur legisse, intellexisse, et memoriae mandasse, quaecumque viri docti de his rebus scripto per Europam totam variis linguis tradiderunt, nonne hic consensus universalis plus satis convincit haec iis non accidisse in somniis? nam si haec somniarunt, quo pacto sic semper omnes idem somniarunt eodem sibi evenisse modo, eodem loco, eodem tempore, die, hora? Ut medici docent ciborum quantitas et qualitas, diversa aetas, et varia corporis humorum temperatio generant diversa somnia, hic idem somniant omnino, divites splendidi, et Iro pauperiores egentioresque, famelici, et dapsiliter habiti: viri feminaeque, anus et pueri, biliosi et flegmatici, sanguinei et melancholici. Ergone omnes istos tam diversae aetatis, nationis, conditionis, tempore alio atque alio, simili semper ciborum usos quantitate, et qualitate, aequali temperamento corporum fuisse dicent, quia eadem semper somnia fuerunt?"

[*] Avrupa kıtasındaki toplumlar, Hristiyanlığa 4-12. yüzyıllar arasında peyderpey geçtiler. Doğal olarak eski pagan inanç ve pratiklerinin bazıları, bu süreçte kaybolmayarak şekil değiştirdi ve Hristiyan inanç ve pratikleriyle kaynaştı. Bu kaynaşmanın ve pagan kalıntıların izlerinin ilk tarihsel kaynakları, Kilise kayıtları dışında ruhban sınıfına mensup çeşitli din adamlarının yazdığı metinler ile verdikleri vaazların kayıtlarıdır. Bu metinler, din adamları tarafından Hristiyanları eski pagan inanç ve pratikleri devam ettirmemek, onları terk etmek konusunda uyarmak için yazılmıştır. Dolayısıyla, bu pagan kalıntıların ne olduklarını tarif eden, bazen detaylıca anlatan metinlerdir. Bunlardan ilki, 892-899 yılları arasında Lotharingia'daki Prüm Manastırı'nın başrahipliğini yapan Regino'nun, Trier başpiskoposunun isteği üzerine 906 yılı civarında kaleme aldığı, esasen bir kilise yönetimi düzenlemeleri derlemesi olan *Canon Episcopi*'dir. Bu eser, aynı zamanda Kilise hukukunun ilk resmi cadılık tanımlamasını da içerir. Bu türden bir diğer eser de Worms piskoposu Burchard'ın 1008-1012 yılları arasında yazdığı *Decretum*'dur—çn.

olağan ya da olağan dışı yöntemlerle gece uçuşları yapmalarının imkânsızlığını dile getiriyorlardı.[62] Bu tez, argümanları kısmen rasyonel olan hekim Johann Weyer tarafından desteklendi ve 17. yüzyıl boyunca yavaş yavaş hâkim görüş haline geldi. Ta ki, sonunda diğer görüşler karşısında tartışmasız tek görüş haline gelene kadar, aynı yüzyıl boyunca Avrupa'nın neredeyse her bölgesinde cadıların katledilmesi zirveye ulaşmıştı.

Engizitörler, hukukçular ve teologların formüle ettikleri alternatif görüşler, elbette, iki *benandante*nin yargılandıkları davalarda rastladıklarımızdır. Tarif edilen gece buluşmaları ve savaşlar, rüyalar ve fanteziler olarak mı yoksa gerçek olaylar olarak mı görülmelidir? Gördüğümüz üzere, *benandanti* açısından bu konuda hiçbir şüpheye yer yoktur: Gizli ayinler ve savaşlar gayet gerçekti, ruhen katılmış olsalar bile. Ama hakimler bu görüşe katılmayı reddediyordu: Dava sonucunu bildiren cezalarda, Gasparutto ve Moduco, *benandanti* ile birlikte "gittikleri" ve ruhun, istendiğinde bedeni terk edebileceğine sonra yeniden bedene girebileceğine "inanmaya ve inanmakta ısrar etmeye" cüret ettikleri için mahkûm edilmişlerdir. Buna benzer çarpıtmaların başka pek çok cadılık davasında da ortaya çıkması tesadüf değildir.

Bu sayede, letarji yaşadıkları sürede deneyimledikleri dezoriyantasyonun [*oryantasyon bozukluğu*] neden olduğu yaygın acı hissini kontrol etmeye çalıştıklarından, cadılar ve *benandanti* ruhun bedenden bir kedi, fare ya da başka bir hayvan kılığında ayrılmasından benzer şekilde bahsettiler. (Bunlar, teologlar ve engizitörler tarafından uzunca tartışılan metamorfozlardı.) Fakat bu tecrübe başarılı bir şekilde aktarılamadı ve ruhun bedenden ayrılmasıyla ilgili ifadeler mahkûm edildi. Cadıların ve *benandanti*nin itirafları, birbirine zıt olan somut ve hayali Şabat kavramlarıyla birlikte engizisyonun soruşturma *şema*sına kasten dahil edildi.

[62] Bkz: Samuel de Cassinis, *Question de le strie* (1505); şurada yeniden basıldı: J. Hansen, *Quellen*, s. 270. Alciato ile ilgili olarak baknz: *Parergon iuris*, 1. 8, f. 22; şurada alıntılandı: J. Hansen, *Quellen*, ss. 310-12. *Canon Episcopi* hakkında bkz: Hansen, *Zauberwahn*, ss. 78ff.

Buraya kadar kaydettiklerimiz, soruşturma boyunca Rahip Felice da Montefalco'nun kuşkularının nedenini açıklamaya yeter. Son celse notlarına, Gasparutto'nun karısının gözyaşı dökmeden ağladığının gözlemlendiğinin yazılması - ki bu, cadılığın ve Şeytan'la bağları olmanın apaçık bir kanıtı olarak görülüyordu[63]- ve Gasparutto ile Moduco'nun davasının rutin bir şekilde "*Processus haeresis contra quosdam strigones*" ("Bazı Cadıların Sapkınlık Davası") başlığı altında dosyalanması da sürpriz değildir. *Benandanti*nin gece buluşmalarında gerçekleştirildiğini söylediği ritüellere dönecek olursak, kuşkusuz ki bunların Şabat'a benzer hiçbir yanı yoktur. Bunlar, açıklanmasına gerek olmayan ritüellerdi; ne kadar önemli oldukları gayet açık seçik ve anlaşılırdı: Uğraştığımız şey mekanik olarak tekrar edilen kanıksanmış bâtıl inançlar değildir; yoğun bir şekilde duygusal olarak tecrübe edilen törenlerdir.[64] Rezene saplarıyla donanmış *benandanti*nin, süpürgedarısı saplarıyla donanmış cadılara ve büyücülere karşı savaşması böyledir. "Mahsul sevgisi"nden doğan bir mücadeleye tutuştukları şuuruyla, toplumlarına bereketli bir hasat, küçük tahıllar ve üzüm bağlarından oluşan bol yiyecek, yani aslında "yeryüzünün tüm meyveleri"ni temin etmeye çalışmışlardır. Bu, 16. yüzyılın sonuna kadar, Friuli'nin ana iletişim yolları dışında kalan marjinal bir bölgesinde olağanüstü bir canlılıkla varlığını sürdürmüş bir tarım ritüelidir.[65] İlk ne zaman başla-

[63] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 4574...", dava n. 64, f. 9 v: 'Cum prius in principio per aliquantulum ploraret et fleret lacrimas autem numquam visa est emittere.' Bu noktada örneğin bkz: ASM, *Inquisizione*, b. 8, Villa Marzanalı Grana aleyhindeki dava, 7 May 1601 tarihli sorgu, numaralandırılmamış sayfalar; ASL, *Cause Delegate*, n. 29, f. 40 v (1605 yılı).

[64] Bkz: R. Pettazzoni, *Le superstizioni. Relazione tenuta al Primo Congresso di etnografia italiana* (Rome, 1911), yeni basımda s. 11.

[65] Camia'daki iki komün olan Ligosullo ve Tausia'nın temsilcileri, Venedik Cumhuriyeti'ndeki papalık elçisi olan Edessa başpiskoposu Monsenyör Carlo Francesco Airoldo'ya, Friuli'deki pek çok köyün izole olmasının burada bâtıl inanç pratiklerinin ve cadılık ve şeytanî musallatın yayılmasına sebep olduğundan yakınmışlardır. Belgenin geç tarihli olması (15 Ağustos 1674), onu çok daha önemli kılıyor. Ligosullo'da musallata uğramış çok sayıda kadın vardı ve köy hayhuy içindeydi. Fakat bunda şaşılacak bir şey yoktu zira Ligosullo, "Villa di Paluzza'nın yukarısındaki S. Daniele Kilisesi'nden 4 mil uzunluğunda zorlu bir yolun sonunda konumlanmış, dik tepeleri, yoğun ya-

dığını söylemek zor fakat kendisini bu ritüel aracılığıyla ifade eden tarım kültünün karmaşıklığını sezinlemek bugün bile mümkündür.

Benandanti, Dört Mevsim Orucu zamanında perşembe geceleri dışarı çıkıyordu. Dört Mevsim Orucu zamanı, antik dönemde tarımla ilgili kutlamaların yapıldığı bir zamandı. Mevsimlerin değişimini, eski yıldan yenisine riskli bir geçişi ve beraberinde getireceği ekimi, hasadı, ürün toplamayı ve şarap yapmak için sonbahardaki bağ bozumunu temsil ediyordu.[66] Nihayetinde Hristiyan takvimine dahil olmuştu. Toplumun refahının bağlı olduğu işbu nedenler yüzünden *benandanti* yeryüzünün ürünlerini büyücüler ve cadılardan ve tarlaların verimliliğini gizlice tehdit ettiklerini düşündükleri güçlerden korumak için dışarı çıkıyordu: "Ve eğer muzaffer olursak, o yıl bolluk olur ama eğer kaybedersek kıtlık olur."

Şüphesiz, *benandanti* bu yatıştırıcı işlevi yerine getirmekte yalnız değildi. Kilise de mahsulleri korumak ve çok sık yaşanan tahrip edici kıtlıkları engellemek için çaba sarf ediyordu. Genellikle İsa'nın Göğe Yükselişi günleri öncesindeki 3 gün boyunca dualar ediliyor ve tarlaların çevresinde törenler düzenleniyordu. Ve uzun bir süre boyunca, bu üç günün her bi-

---

ğışın özellikle kışın geçilmez hale getirdiği su sahaları; köy, karın ölçüsüz derinliklere yağdığı yüksek tepelere kurulu olduğundan, ekmek şarap ayinine ve [diğer] dini ayinlere gitmenin yalnızca çocuklar ve zayıflar için değil güçlü insanlar için de 6 ay boyunca mümkün olmadığı ve parası olmayanların bu yolculuğu yapmaktan, ayinler bittiğinde öğle olup yemek yemeden bitkin halde eve geri dönemeyeceklerinden vazgeçmek zorunda kaldığı" bir yerdi. "Bu engeller nedeniyle genç insanlar Hristiyan öğretisinden mahrum kalarak büyürler ve İsa'nın Öğrettiği Dua'yı bilmeyen bazı yaşlılar vardır. Bazıları, Kilise'nin ritüelleri olmaksızın ölürler." Şeytanî musallat şu sefil duruma girmişti: "Ortak Düşman'ımız kısa süre sonra bu bedenlere sahip olmanın yolunu buldu." (L. Da Pozzo, 'Due documenti inediti del 1674 riferentisi a casi di stregoneria,' *Pagine friulane*, 15 [1903], n. 11, ss. 163-4).

[66] G. Morin, Roma ziraat takviminde Dört Mevsim Orucu günlerinin kökenini şöyle açıkladı: Haziran'daki *Feriae messis*, Eylül'deki *vindemiales*, Aralık'taki *sementiciae*: "L'origine des Quatre-Temps", *Revue Bénédictine*, 14 (1897) ss. 337-46. Bu hipotez, L. Fischer tarafından kabul edilmedi: *Die Kirchlichen Quatember. Ihre Enstehung, Entwicklung, und Bedeutung* (Münih, 1914), özellikle bakınız: ss. 24-42. Dört Mevsim Orucu günleriyle ilgili inançlar için bkz: J. Baur, 'Quatember in Kirche and Volk', *Der Schlern*, 26 (1952) ss. 223-33.

rinde hasat için tahminde bulunma geleneği sürdürüldü: İlk gün sebzeler ve üzümler, ikinci gün buğday ve üçüncü gün saman için.[67] Ve bu dönemde, kötü havanın neden olduğu felaketler, özellikle Friuli'de, geçmişte işlenen günahlar nedeniyle Tanrı'nın insanları cezalandırmasına yoruluyordu. 9 Nisan 1596'da Papa VIII. Clement, mahsulün verimsiz olması yüzünden aforoza uğrayacaklarından korkan Polcenico bölgesi halkını akladı. Aynı şeyi, 26 Mart 1598'de, hasatları sürekli dolu yağışının gazabına uğrayan San Daniele bölgesi için de yaptı.[68] İsa'nın Göğe Yükselişi günleri zamanında gerçekleşen törenler ve papalığın günahları affedişleri yeterli görülmezse, bu noktada örtük bir rekabet devreye giriyor ve bundan *benandanti*nin yatıştırma ritüelleri ortaya çıkıyordu. *Benandante*lerin tarlaların bereketini korumak için yaptıkları savaşlarda kullandıkları silahların, Gasparutto'nun tarif ettiği gibi "İsa'nın Göğe Yükselişi törenlerinde haçların arkasında taşıdığımız çalılar", kartopu çalısı veya bu türden bitkiler olması kesinlikle tesadüf değildir. Kutsal ve şeytanî olandan oluşan bu karışım, engizitörün Gasparutto'yu bu törenlerde bu çalıları taşımasını yasaklamaya ve (yasak, onun ev halkını da kapsıyordu) onları evinde tutmasını salık vermeye sevk etmişti.[69]

[67] Dört Mevsim Orucu günlerinin halk düşüncesinde bereketle ilişkili görüldüğü düşüncesi, Abraham a Sancta Clara'ya atfedilen bir vaazdaki bir bölümden kaynaklanır: (*Der Narrenspiegel [Centifolium stultorum von Abraham a Sancta Clara, neu herausgegeben mit46 abbildungen aus der Nurnberger ausgabe von 1709 durch . . . Karl Bertsche,* [M. Gladbach, 1925) ss. 25-6). E von Schwartz, güney Almanya'da Tanrı'nın zengin hasatlar vermesi niyetiyle yapılan geçit törenlerinin Dört Mevsim Orucu günlerinde gerçekleştiğini gözlemler: ('Die Fronleichnamsfeier in den Ofner Bergen [Ungrn]', *Zeitschrift für Volkskunde,* n.s., 2 [I931] ss. 45-6.) Ayrıca bkz: J. Baur, 'Quatember', s. 230.

[68] See, V. Ostermann, *La vita in Friuli,* I, s. 129.

[69] ACAU, "Sententiarum . . . liber primus", f. 95 r. Ostermann, Friuli'de cadıların kartopu ağacı dallarıyla dövülerek incitilebileceği inancının izlerini bulmuştur: 'Usancis e superstizions del popul furlan', *Società Alpina Friulana, Cronaca del 1885-86, anno V and VI,* (Udine, 1888) s. 125; ayrıca kısmen şurada alıntılanmıştır: *Il Nuovo, Pirona,* 'paugne' maddesi. Belluno bölgesindeki aynı inanç için bkz: G. Bastanzi, *Le superstizioni delle Alpi venete* (Treviso, 1888) s. 14, n. 1 (A. Cibele Nardo'nun Belluno ve Cadore bölgelerindeki bâtıl inançlar hakkındaki çalışmasına dayanıyor.)

Elbette, Friulili köylülerin 16. yüzyılın sonunda mahsullerini ve hasatlarını korumak için yalnızca dini törenler ya da bâtıl uygulamalara başvurduğunu ileri sürmüyoruz. Tarlalara harcanan itinalı bir emek, kolaylıkla kilise ritüellerinin faydasına duyulan inançla ve hatta *benandanti*nin muzafferane gece savaşlarına inanmakla bir arada var olabilir ve aslında var olmuştur da.

Aynı yıllarda ve aynı köylüler arasında, derin ve ateşli natüralist tutumlar görüldüğünün kanıtları da mevcuttur. Örneğin, Carnia'da bulunan Villalı bir köylü olan Niccolo Pellizori'nin, engizisyon tarafından 1595'te mahkûm edilmesine neden olan ifadesi: "...rahiplerin yortu gününde tarlalara okudukları dualar ve serptikleri kutsal su, hiçbir şekilde üzüm bağlarının ve ağaçların meyve vermesini sağlamıyor. Bunu sağlayan yalnızca gübre ve insanların gayretlerdir."[70] Fakat burada insanlığın doğa karşısındaki gücünün "hümanist" bir şekilde yüceltilmesinden çok dinî bir polemiğin yankısını görüyoruz. Pellizzaro aslında Lüteriyen olmakla suçlanıyordu ve ifadesi, rahipleri ve Katolik törenlerini nasıl hor gördüğünü aktarıyor olabilir.

Kısacası *benandanti*, rezene saplarıyla, süpürgedarısı saplarıyla donanmış cadılarla savaşıyordu. Cadıların silahının neden süpürgedarısı olduğu belli değildir; tabii eğer süpürgedarısı aslında geleneksel sembolleri olan süpürge değilse. (Süpürge sorgumu denilen şey, süpürgedarısının en yaygın çeşidi, bir tür akdarıdır.) Bu, çetin bir teoridir. Özellikle de cadılar ve *benandanti*nin gece buluşmalarının şeytanî Şabat ayinlerinin öncülleri olduğu hakkında söyleyeceklerimizin ışığında... Fakat tabii ki, bu teori ihtiyatla geliştirilmelidir. Her halükârda *benandanti* için süpürgedarısı, cadıların şeytanî

[70] ACAU, "Sententiarum . . . liber primus", f. 95 r. ACAU, "Sententiarum contra reos S. Officii liber tertius", f. 133 v. Pellizzaro'nun davası için bkz: ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1593 usque ad annum 1594 incl. a n. 226 usque ad 249 incl.', dava n. 228. Alıntılanan ifadeye yakın bir anlamdaki bir Sicilya atasözü ("Gübrenin mucizeleri, azizlerinkinden çoktur") Nietzsche tarafından bir deftere kaydedilmiştir. (Bkz: "Aurora e frammenti postumi [1879-1881]', in *Opere*, ed. Cob-Montinari, (Milan, 1864) V[1], 468. Sonuçta, dine küfür dolu, sıradan bir bölgeydi. 1655'ten İngilizce bir örneğini görmek için bkz: *The Oxford English Dictionary*, I, 533 ('atheistically' maddesi altında).

gücünü temsil ediyor gibi görünmektedir. Brazzano bölgesinin papazı Bartolomeo Sgabarizza, Gasparutto ile aralarında şöyle bir konuşma geçtiğini kaydetmiştir: "Tarlama süpürgedarısı dikmemem için yalvardı, ne zaman büyüyen bir filiz görse söktü attı ve kim ektiyse ona lanet okudu. Ona süpürgedarısı ekmek istediğimi söylediğimde küfretmeye başladı."[71] Halk tıbbında şifa verici özellikleri bilinen rezenenin ise cadıları uzak tutma gücü olduğuna inanılırdı. Moduco, *benandanti*nin sarımsak ve rezene yediğini onaylamıştı "çünkü bunlar cadılara karşı savunmaydı."[72]

Bu savaşın, eski bir bereket ritüelini yeniden canlandırdığı ve belli ölçüde rasyonalize ettiği söylenebilir: İki farklı genç grubundan[73] biri, bereket getiren iblisleri ve diğeri yıkımın

[71] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, f. 1 v. Cadıların silah olarak kullandığı nesnelerin onları *Kerstniki* (Friulili *benandanti*ye denk düşer) ile savaşmaktan korumak için gömülmesi gerektiği inancı, yüzyılın başında Slovenyalı köylüler arasında varlığını hâlâ koruyordu. Bkz: F. S. Krauss, *Slavische Volkforschungen* (Leipzig, 1908) ss. 41-2.

[72] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, f. 6 r. Friuli halk hekimliğinde rezenenin kullanımı için bkz: V. Ostermann, *Là vita in Friuli*, I, s. 149. Rezene, Prusya'nın doğusunda büyülere karşı kullanılıyordu. (Bkz: A. Wuttke, *Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart*, gözden geçirilmiş 3. basım, ed. E.H. Meyer [Berlin, 1900] ss. 101, 435). Ayrıca bkz: O von Hovorka ve A. Kronfeld, *Vergleichende Volksmedizin* (Stuttgart, 1908) I, ss. 132-3. Béarn'deki aynı inanç için bkz: H. Barthéty, *La sorcellerie en Béarn et dans le pays basque*, (Pau, 1879) s. 62. Lucca'da, 16. yüzyılda bir şifacı, "ölülerin çarptığı" yani büyü kurbanı olmuş birini, rezene ve arpadan oluşan bir karışımla tedavi etmiştir. Bkz: ASL, *Cause Delegate*, n. 125, f. 170 v ("ölüler tarafından çarpılmak" ifadesi için bkz: ['pesta dai morti'] Bölüm II).

[73] *Benandanti* davalarının sunduğu kanıtlara dayanarak, cadılarla gizli gençlik birlikleri arasındaki ilişkinin ne olduğu sorusunu yeniden değerlendirmek zorundayız. (*Benandanti*nin "birlik"lerine belirli bir yaşta, takriben erkekliklerinin şafağında girdikleri ve belirlenmiş bir süre sonra birlikten çıktıkları akılda tutulmalıdır. Dahası, bu türden birliklerin şeflerle vb. donatılmış askeri karakterini de hatırlamalıyız.) Bu sorun hakkında özellikle bkz: 0. Höfler, Kultische Geheimbünde der Germanen, C. I (Frankfurt, 1934); aynı zamanda bkz: A. Runeberg, "Witches, Demons and Fertility Magic", *Societas Scientiarum Fennica: Commentationes humanarum litterarum*, 14,4, (Helsingfors, 1947) ss. 59 ff. J. Baur, özellikle, ("Quatember", s. 228) Bressanone'de bazı *Brüderschaften*'ın Dört Mevsim Orucu günlerinde geçit törenlerinde yürümek için bir araya geldiğini anımsar. Bahsedilen iki unsurun, cadıların itiraflarında değişen ölçülerde ama her halükârda ara sıra tekrarlandığını belirtmeliyiz. Bu itiraflarda sıklıkla inisiyasyonun genç bir yaşta gerçekleştiği ileri sürülür. Yal-

kötücül güçlerini canlandırıyor. Kendi üreme kabiliyetlerini uyarmak için rezene ve süpürgedarısı saplarıyla bellerini, analoji yaparak toplumlarının tarlalarının bereketini sembolik olarak kırbaçlayarak artırıyorlar.[74] Bu ritüel, gitgide gerçek bir savaş şeklinde temsil edilir hale gelmiş olabilir. İki takımın arasındaki mücadelenin belirsiz sonucu, büyülü bir şekilde toprağın bereketini ve hasatların kaderini belirliyordu.[75] Sonraki bir aşamada, bu ritüeller uluorta yapılmaz olacak, rüya ve halüsinasyon arasında -yalnızca içsel ve duygusal bir düzlemde ama yine de tümüyle sırf bireysel fanteziler kurmak

---

nızca Luccalı cadı San Roccolu Margherita Şabat'a 30 yaşında gittiğini çünkü bu yaştan önce gidilemeyeceğini söylemiştir. (ASL, *Cause Delegate*, n. 175, f. 195 v). Çok daha nadir görülen şey cadı ve büyücülerin askeri tarzda örgütlenmelerine yönelik referanslardır. Bunlar yalnızca çeşitli kereler Macaristan'daki davalarda ortaya çıkmıştır; şeflerden, onbaşılardan ve davulların çağrısıyla siyah ipekten bayraklar taşıyan cadı birliklerinden bahsedilir. (Şu anonim maddeye bkz: "Das Hexenwesen in Ungarn', *Das Ausland*. LII, n. 41, 13 Ekim 1879, ss. 815-18; şurada da alıntılanmıştır: W. Schwartz, 'Zwei Hexengeschichten aus Waltershausen, "Thüringen nebst einem mythologischen Excurs über Hexen-und ähnliche Versammlungen," Zeitschrift für Volkerpsychologie und Sprachwissenschaft, 18 [I888] ss. 414-15; aynı zamanda bkz: H. von Wlislocki, Aus dem Volkslebend er Magyaren. Ethnologischen Mitteilungen [Münih, 1893], s. 112).

[74] Bir erkeğin ya da hayvanının bedeninin iki yanının ve diğer bölümlerinin dövülmesinin bereket ritüeli olarak algılanması hakkında bkz: W. Mannhardt, *Wald-und Feldkulte*, I, ss. 251-303 ('Der Schlag mit der Lebensrute'); bereket sağlaması için tasarlanmış sahte ritüel savaşlar hakkında özellikle bkz: ss. 548-52. Mannhardt, bu gelenek hakkında çoğunluğu Almanca olan büyük miktarda kanıt toplamıştır. Buna göre baharın başında ya da kışın sonunda bitkiler ya da ağaç dallarıyla erkekler ve hayvanlar dövülür. Bunu, bitkilere düşman olan habis ruhların uzaklaştırıldığı bir ritüel olarak yorumlamıştır. Sonradan, bu yorum reddedildi ve bu dövmeler, insanlara ve hayvanlara ağacın kamçı olarak kullanılan güçlerini iletmeyi amaçlayan bir büyü ritüeli olarak görüldü. Bkz: S. Reinach, *Cultes, mythes et religions* (Paris, 1905) I. ss. 173-83; G. Dumezil, *Le probléme des Centaures* (Paris, 1929), ss. 217-18.

[75] Eskimoların uyguladığına benzer bir ritüel olduğunu varsayabiliriz. Frazer'ın tarif ettiğine göre (*The Golden Bough*, İtalyanca basım, II, s. 99), kış yaklaşırken, yazın ve kışın doğanlardan oluşan iki grup bir güç denemesine girişirler. Yazın doğanlar kazanırsa kışın iyi geçeceği umut edilir. Bu delilin önemi, M.P. Nilsson tarafından vurgulandı: "Die volkstümlichen Feste des Jahres", *Religionsgeschichtliche Volksbücher für die deutsche christliche Gegenwart* (Tubingen, 1914), ser. 3, fas. 17-18, 29. Bu tür bir uzlaşmanın bizim sorumuz açısından bir şey kanıtlamadığını söylemeye gerek yok.

haline de gelmeksizin- daha tehlikeli bir şekilde var olmaya devam edecekti.

Bunlar, ancak bu kültün önceki evrelerine dair somut kanıtlara dayanarak doğrulanabilecek varsayımlardır yalnızca. Henüz elimizde böyle kanıtlar yoktur. *Benandanti*nin ifadelerinde, bu varsayımsal orijinal ritüelin izi olduğunu düşündürtecek hiçbir şey yoktur. Akla daha yatkın olanı belki de *benandanti*nin cadılara karşı verdiği savaşlar ile kış ve yaz (ya da kış ve bahar) ortasında, Orta Avrupa'nın kuzeyindeki bazı bölgelerde geçmişte ve bugün hâlâ sahnelenen ritüel yarışmaları arasındaki analojidir.[76] Örneğin, her iki yarışmacı grubunun vücutlarının bitki parçalarıyla örtülü olduğunu düşünün: Kış takımı çam ağacı dalları ya da mevsimin diğer başka bitkileriyle; yaz takımı tahıl başaklarıyla, çiçekler ya da benzeri bitkilerle. *Benandante*lerin bahsettiği süpürgedarısı ve rezene bitkileri arasında, her ikisi de aynı mevsimde açıyor olsa bile, kıyaslanabilir bir şeyler var mıdır? Kış ve yaz arasındaki yarışmanın muhtemelen çok daha eski bir ritüelle ilişkili olduğu, ölümü ya da cadıyı kovmayı amaçladığını da özellikle belirtmeliyiz.[77] Şüphesiz bolca hasat elde etmek için düzenlenen bu törende, ölümü ya da cadıyı temsil eden kuklalar sopayla dövülüyor, taşlanıyor ve sonunda ciddiyetle köyden dışarıya çıkarılıyordu. Kış mevsiminin bu sembolik tasfiyesi ile *benandanti*nin cadılara vurdukları darbeler arasında bir analoji var mıdır? Muhtemelen evet. Fakat bu benzerliklerle beraber dikkate değer farklılıklar da vardır. Öncelikle, kış ve yaz arasındaki temsili mücadele her yerde yılda bir kez yapılıyordu, oysa *benandanti*, cadılarla yılda 4 kez (Dört Mevsim Orucu günlerinde) savaştığını iddia ediyordu. İkinci olarak, ki bu çok

[76] Bkz: W. Liungman, 'Der Kampf zwischen Sommer und Winter', *Academia Scientiarum Fennica, FF Communications*, n. 130 (Helsinki, 1941) (zengin belgelerle). Liungman, ritüelin – en az Mezopotamya tanrıları Tiamat ve Marduk arasındaki savaşlar kadar- antik kökenlerinin olduğunu ileri sürer. Farklı bir görüş için bkz: W. Lynge, 'Die Grundlagen des Sommer - und Winterstreitspieles', *Oesterreichische Zeitschrift für Volkskunde*, 51 (1948), fas. 1-2, 113-46.

[77] Frazer, bu ritüelleri, Mannhardt'ın kanıta dayanmaksızın öne sürdüğü "bitki ruhu" ile ilişkilendirir. Bkz: *The Golden Bough*, Italyanca basım, II, ss. 96-7).

daha önemlidir, iki ritüelin içeriği görünen o ki birbirinden tamamen farklıdır. Kış ve yaz arasındaki yarış ritüellerinde, mevsimlerin değişimi barışçıl bir biçimde temsil edilir ve yazın zafer kazanması kaçınılmazdır.[78] *Benandanti* ve cadılar arasındaki savaşlar ise aksine sonucu belirsiz olan bir çatışmadır. Bereket ve kıtlık arasında, belirli bir ritüele göre düzenlenen gerçek bir muharebedir. Burada eski ve yeni mevsim arasındaki zıtlık dramatik bir biçimde deneyimlenir ve esasen toplumun fiziksel olarak hayatta kalıp kalamayacağına karar veren bir yarıştır.[79]

*Benandanti*nin itiraflarında yer alan birbirinden oldukça farklı kökenlerden gelen dini unsurlar, görünüşte içsel motivasyonlarıyla kendi kendine yeterli olan bu tarım ritüelinde uygulanmıştır. Hem Moduco hem de Gasparutto, katıldıkları gizli gece ayinlerinden söz edemeyeceklerini çünkü böyle yaparlarsa Tanrı'nın iradesine saygısızca karşı gelmiş olacaklarını söylemişlerdi. Moduco, bu noktayı şu şekilde açıklamıştı: "Biz, İsa'nın hizmetinde savaşırız cadılar ise Şeytan'ın." *Benandanti* birliği ilahi bir oluşum, esasen Tanrı'nın kurduğu inançlı köylülerden oluşan bir orduydu. ("Bu görevin bize Tanrı tarafından verildiğine inanırız zira İsa'nın inancı için

[78] Bunun bir istisnası, Man Adası'ndaki varyanttır. Burada Mayıs Kraliçesi ile Kış Kraliçesi arasındaki savaş gerçek bir mücadeledir ve sonucu belirsizdir. Bkz: W. Liungman 'Der Kampf,' ss. 70-1). Ayrıca bir diğer ilişkili kanıt, E. Hoffmann-Krayer tarafından bulunmuştur: "Fruchtbarkeitsriten im schweizerischen Volksbrauch", *Kleine Schriften zur Volkskunde*, ed. P. Geiger [Basel, 19461 s. 166): İsviçre'nin belirli bölgelerinde, Mart'ın ilk günlerinde gerçekleştirilen ve iki grup genç arasındaki ritüel savaşı da içeren kışı kovma merasimi, "çayırların büyümesi için" yapılır. Belki de daha eski ayinlerin kalıntılarının görülebileceği embriyonik olarak büyülü bir unsurdur.

[79] "Bu yıl, eğer Tanrı Almanya'nın içi buğday, çavdar, arpa ve mısır dolu olup açları doyurmaya yetecek ambarlarını açtırmamış olsaydı, büyük kıtlıklardan biri yaşanacaktı. Fakat Udine'nin aşağısındaki bir köyden iki kadının ağızları yabani otlarla dolu halde açlıktan ölmüş olarak bulunduğu bildirildi." (Cristoforo di Prampero, *Cronaca del Friuli dal 1615 al 1631* [Udine, 1884] [per nozze Marangoni- Masolini - Micoli], ss. 26-7 [yıl 1618]). Dönemin Friuli kroniklerini okurken, bölgenin köylülerinin kırılgan, aslında sefil koşullarını ikna edici biçimde tasvir eden benzer açıklamalara sürekli rastlanır. Udine Büyük Konsili'nin, kıtlık tehdidinin sürekli konu edildiği görüşmelerine de bakınız: (BCU, *Annalium libri*, Ms.). A Battistella *(Udine*, s. 302) 16. yüzyılın sonlarından ilginç bir kanıttan bahseder.

savaşırız.") Gasparutto'ya göre ordunun başında Tanrı'nın meleklerinden biri vardı. Moduco, grup içinde Tanrı'ya ve azizlere takvayla yakarıldığını ve mensuplarının ölümden sonra cennete gideceklerinin kesin olduğunu da eklemişti.

"Mahsul sevgisi" nedeniyle savaşmak ile "İsa'nın dini için savaşmak" arasındaki zıtlık elbette çarpıcıdır. Şüphesiz böylesi kompozit, çok çeşitli unsurun birbirine geçtiği bir popüler dindarlığın bu derece senkretik olması sürpriz değildir. Fakat kendimize, bu dönemde elbette "kendiliğinden" gelişen ve Friuli'nin her yanında yaygın olan *benandanti*nin uyguladığı tarım ritüellerinin Hristiyanlaşmasının nedeninin ne olduğunu sormalıyız. Belki, uzak bir geçmişte pek de ortodoks olmayan bir ritüeli, kilisenin bakışlarından korumak için kalkan olarak kullanılan bir metottu. Tıpkı kendilerini bir baş patron azizin koruması altına yerleştirip antik bereket ritüelleri kutlayan genç insanlardan oluşan gruplar gibi...[80] Ya da belki, İsa'nın dini gibi kutsal bir davayla birlikte tarlaların bereketinin sağlanması gibi hayırlı bir davaya samimiyetle dâhil olan kişilerin zamanla Hristiyan motifler eklediği antik bir tarım ritüeliydi. Nihayetinde, düşman tarafın yani cadıların Şeytan'la ilgili unsurlarının (aşağıda tartışılacak olan) asilimasyonun ilerlemesi karşısında, *benandanti*nin kendi davalarını sezgisel bir şekilde ve eşzamanlı olarak dinle özdeşleştirdiklerini bile varsayabiliriz.

Bu varsayımların her birinde doğruluk payı olabilir. Her halükârda, bu Hristiyanlaştırma girişimi başarılı olmadı (olamazdı da) ve elbette Engizisyon tarafından da hoş karşılanmadı. Birkaç on yıl sonra yok oldu. *Benandanti*nin taşıyıcısı olduğu inançlar potpurisinde iki ana unsur bir aradaydı: Bir tarım kültü (iki unsurdan en eski olanı muhtemelen buydu) ve bir Hristiyan kültü. Ve ek olarak, cadılığın asimile edebileceği türde bir dizi başka unsur... Engizitörler, ilkini anlayamadığı ve ikincisini de kati surette reddettiğinde, mitler ve

[80] İtalya'daki gençlik birlikleriyle ilgili tatmin edici bir çalışmaya sahip değiliz. Şu karışık ve amatörce ıvır zıvıra büyük bir ihtiyatla bkz: G.C. Pola Falletti di Villatalletto, *Associazioni giovanili e feste antiche. Loro origini*, 4 cilt, (Milan, 1939-43).

inançlardan oluşan bu karışım, başka bir çıkış yolu olmadığından çaresizce son istikamete doğru yol almak zorunda kaldı.

Buraya kadar öncelikle *benandanti*den bahsettik. Artık onların hasımlarından bahsetme vakti geldi: Cadılar ve büyücüler. Gasparutto ve Moduco'nun itiraflarında önce *benandanti* karşısında -son derece fiziksel ve somut- bir zıtlık unsuru olarak ortaya çıkarlar: "Bizim şefimiz soluk tenlidir, diğer şef ise esmerdir. Bizim sancaktarımız beyaz ipekten, yaldızlı, üzerinde aslan olan bir sancak taşır. Cadıların sancağı kırmızı ipektendir, üzerinde dört kara şeytan vardır, yaldızlıdır."[81] Peki cadılar ve büyücüler gizli ayinlerinde neler yapıyorlardı? *Benandanti* ile savaşmanın yanı sıra "Dans ederler ve hoplayıp sıçrarlar" demişti Gasparutto. Daha önce belirttiğimiz üzere, sonradan geleneksel Şabat ayinleri üzerinde şeytanî izine rastlanacak Şeytanın orada bulunması, kutsal şeylere saygısızlık edilmesi ve din değiştirme gibi herhangi bir unsur barındırmaz. Şüphesiz, bu yönde bir eğilimi işaret eden belirli detaylar mevcuttur: Cadıların sancağında bulunan Şeytanlar ve Moduco'nun "Biz İsa'nın hizmetinde savaşıyorduk cadılar ise Şeytan'ın hizmetinde" ifadesi. Fakat bunlar başka meselelerdir ve daha geç bir tarihte sahiplenilmiş olabilir. Bu cadılar, teolojinin suç olarak tanımladıkları şeylerle değil, hasatlara verdikleri zarar, kıtlığa yol açmaları ve çocuklara büyü yapmaları üzerinden tanımlanmıştır. Fakat çocuklara büyü yaparken bile *benandanti*nin verdiği hararetli karşılığın üstesinden gelmek zorundaydılar. Değirmenci Pietro Rotarı'nun oğluna "cadılar musallat olmuştu ama cadı büyüsü yapıldığı sırada gezginler oradaydı ve onu cadıların elinden kurtardılar." Aslında *benandanti*, bir cadılık eylemine maruz kalmış bir kurbanı hemen tanıyabilirdi: "Tespit edilebilir" dedi Gasparutto, "çünkü bedende et bırakmazlar ve kurbanlar kurumuş kalmış olur, bir deri bir kemiktirler." Eğer *benandanti* zamanında yetişirse tasalluta uğramış çocuğu kurtarabilir: Çocuğu, peş peşe 3 Perşembe tartmak yeterlidir. Böylece "Çocuk tartıda tartılırken, *benandanti* şefi tartıyı fenalığa neden olan cadıya işkence etmek amacıyla kullanır, hatta onu öldü-

[81] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1574 . . .,' dava n. 64, ff. 10 v, 6 r.

rebilir bile. Çocuk kilo aldıkça cadı kurur ve ölür. Eğer çocuk kurur kalırsa cadı yaşar."[82]

Bu dava kaydının, Friuli'deki cadıların gizli ayinlerini kanıtlayan ilk belge olması tamamen şans olarak görülebilir. Ama 1634 yılından önce geleneksel şeytanî Şabat'ın eksiksiz bir tasvirine rastlamamıştık ki bu da 850'den fazla dava ve Aquileia ve Concordia engizisyon mahkemelerine iletilen ihbarın ardından mümkün olabildi. Bu düşünüldüğünde bu tesadüf, dikkat çekici bir hâl alır ve artık tesadüf olmaktan çıkar. Cadılar ve büyücülerin gizli gece ayinlerine dair 1634 yılı öncesine ait pek çok anlatı vardır ve *benandanti* bu anlatılarda her daim mevcuttur. Ritüeller, daima bir bakıma alışılmadıktır, Gasparutto ve Moduco'nun anlattıklarına çok benzer. Cadılar ve büyücüler arasındaki ilişki sıklıkla yinelenir ve çok uzun bir süre boyunca tesadüfi sayılmıştır.

Friuli'de, yarımadanın bir diğer bölgesindekilere, Modena çevresindekilere benzer bir şeyler olmuş olmalıdır.[83] Yani, antik popüler inançların, bilinçdışı olarak hissedilen engizitör baskısı altında, yavaş yavaş ama sürekli dönüşümü ve nihayetinde evvelce var olan şeytanî Şabat kalıbında belirginleşmesi. Modena'da cadıların gece buluşmalarına dair en erken referanslar esasen Şeytan'a tapınmayı içermez. Ama yine de bu kült, tehlikesiz bir şekilde büyüyle ilgilidir ve İtalya'nın kuzeyinde en azından 14. yüzyılın sonundan itibaren var olduğunu bildiğimiz gizemli bir kadın ilah olan Diana'ya tapınımı içerir.[84] Yargılananın kendisi olmadığı 1498'deki bir davaya ait kayıtlarda bahsi geçen bir cadıya "in striacium"a yani Şabat'a gittiği söylendiğinde, tarif edilen Şabat, insanların bir araya toplanıp şafağa kadar "bir tarla veya bahçeden"[85] turp yemesinden ibaret barışçıl gece buluşmalarıydı. 1532 yı-

[82] *Ibid.*, ff. 11 v, 12 v.

[83] Modena'yı, o arşivde korunan Engizisyon materyalinin zenginliği nedeniyle karşılaştırmalar yapmak amacıyla kullanıyorum. Maalesef, çok iyi bilindiği gibi, İtalyan arşivlerinde bulunan Engizisyon dava kayıtlarının sayısı çok azdır.

[84] Bkz: E. Verga, "Intorno a due inediti documenti di stregheria milanese del secolo XIV", *Rendiconti del R. Istituto lombardo di scienze e lettere*, ser. II, 32 (1899) ss. 165-88, ve G. Bonomo, *Caccia*, muhtelif yerlerde.

[85] ASM, *Inquisizione*, b. 2, libro 3, f. 14 v.

lından önce haça ve kutsanmış ekmeğe saygısızlık etme, şeytanlarla ilişkiye girme ve benzeri tanımlara rastlanmaz. Ve belirtilmelidir ki, bu sonraki bağlamda da Diana kişiliği, dönüşmüş olmasına karşın hâlâ varlığını sürdürüyordu.[86] Modena bölgesinde şeytanî Şabat'ın kabul edilmesinin, Friuli'deki benzer bir gelişmeden bir asır önce gerçekleştiğini görüyoruz. Bu durum da Friuli'nin "marjinal niteliği" dediğimiz şeyin varlığını ve Diana kültüyle karşılaştırıldığında *benandanti*nin inançlarının belki de daha karmaşık ve canlı olduğunu destekler. Ama her iki durumda da şeytanî Şabat inancının başlangıçta halk düşüncesine yabancı bir inanç olduğunu öne sürmek makul görünüyor. Bu gözlem, diğer mahaller için de geçerli olabilir, böyle olsa bile, şeytanî Şabat'ın kökenlerinin ne olduğu sorusu hâlâ cevaplanmamış olarak kalır.[87]

Gasparutto ve Moduco davası, hasatların bereketi ve tarlaların verimliliğini güvenceye almak için geceleri cadılar ve büyücülerle savaştıklarını beyan eden kadın ve erkek *benandante*leri de içeren uzun bir dizi davanın ilkiydi. Olası ritüel kökenlerine işaret ettiğimiz bu inanca, bildiğimiz kadarıyla, Friuli dışında yürütülmüş cadılıkla ya da bâtıl pratiklerle ilgili sayısız davanın hiçbirinde rastlanmaz. Bunun tek ve olağanüstü istisnası, Gasparutto ve Moduco'nun davasından bir asır sonra ve Avrupa'nın öbür ucunda, Jürgensburg'da 1692'de görülen Livonyalı kurt adam davasıdır.[88] Suçlanan kişi, sek-

[86] *Ibid.*, libro 5, ff. 44 r - 46 v. 1532'de yargılanan Novili Domenica Barbarelli, "*ad cursum Diane*"ye gittiğini, burada "*domina ludi*"nin emriyle haçı pisletti-ğini ve iblislerle dans ettiğini açıkladı; *ibid.*, ff. 87 v - 89 r. 1539'da yargılanan Gaiatolu Orsolina la Rossa, Şabat'a gittiğini, burada dininden ve vaftizinden vazgeçtiğini ve dans ve ziyafetle meşgul erkek ve kadınların yanı sıra kendisine eğer kalmak istiyorsa hiçbir şey yememesini söyleyen "quedam mulier"i -şüphesiz "domine ludi"yi- gördüğünü işkence altında itiraf etti.

[87] Bu noktada, bu tartışmayı yayınlanmak üzere olan bir çalışmaya bırakmam gerekiyor. Burada, orijinal basımda, 1335'teki Toulouse davalarına kısaca atıfta bulunan bir pasajı kaldırdım. N. Cohn, bunların aslında 19. yüzyıl sahtekarlığından başka bir şey olmadığını ustalıklı bir şekilde gösterdi. (*Europe's Inner Demons: An Enquiry Inspired by the Great Witchhunt* [London, 1975] ss. 126-38).

[88] Bkz: H. von Bruiningk, "Der Werwolf in Livland and das letzte im Wendeschen Landgericht und Dörptschen Hofgericht i. J. 1692 deshalb stattgehabte Strafverfahren," *Mitteilungen aus der livländischen Geschichte*, 22 (1924), 163-220.

senlerinde yaşlı bir adam olan Thiess adında biri, yargıçlara kendi isteğiyle bir kurt adam (*wahrwolff*) olduğunu itiraf etti. Fakat onun ifadesi, Almanya'nın kuzeyinde ve Baltık ülkelerinde yaygın olan likantropi [*kurda dönüşme*] kavramından ciddi biçimde farklıdır. Thiess, bir keresinde burnunu Skeistan adında Lemburglu bir köylünün kırdığını ve adamın o sırada ölü olduğunu söylemişti. Skeistan bir cadıydı ve yoldaşları, mahsulün büyümesini önlemek için cehenneme tahıl tohumları götürmüştü. Thiess de diğer kurt adamlarla beraber cehenneme inmiş ve Skeistan ile savaşmıştı. Skeistan, bir atın kuyruğuna sarılmış süpürge sapıyla (cadıların geleneksel sembolü) yaşlı adamın burnuna vurmuştu. Bu bir tesadüf değildi. Kurt adamlar, yılda üç kez, Noel'den önceki Aziz Lucia, Hamsin Yortusu ve Aziz John günlerinin gecelerinde, kurt biçiminde yürüyerek "denizin ötesinde" bir yere giderlerdi: Cehennem. Orada Şeytan'la ve cadılarla savaşırlar, uzun demir sopalarla onlara vururlar ve köpek gibi onları kovalarlardı. Thiess "Kurt adamlar Şeytan'a müsamaha gösteremez!" diye haykırdı. Kuşkusuz şaşkına dönen yargıçlar, açıklama istediler. Kurt adamlar Şeytan'a katlanamıyorsa neden kurda dönüşüp cehenneme gidiyorlardı? Çünkü, diye açıkladı Thiess, böyle yaparak cadıların yeryüzünden çaldıkları şeyleri geri getirebilirlerdi; hayvanları, tahılları ve yeryüzünün diğer meyvelerini. Eğer bunu yapmazlarsa, bir önceki yıl olanlar yinelenecekti: Kurt adamlar cehenneme inmekte gecikmiş, indiklerinde kapıları kapalı bulmuş ve bu nedenle cadıların götürdüğü tahılları ve filizleri geri getirememişlerdi. Bu yüzden geçen yılın hasadı çok kötü olmuştu. Ama bu yıl, her şey farklıydı ve kurt adamlar sayesinde arpa ve çavdar hasadı ve aynı zamanda bolca balık tutulması güvenceye alınmıştı.

Bu noktada yargıçlar, kurt adamların öldükten sonra nereye gittiğini sordu. Thiess, diğer insanlar gibi gömüldüklerini ama ruhlarının cennete gittiğini söyledi. Cadıların ruhlarına gelince, Şeytan onlar üzerinde hak iddia ediyordu. Yargıç-

---

Oldukça olağan dışı bir vasıtada ortaya çıkan bu belgenin gün ışığına kavuşturulması onuru, belgeyi değerlendirmesiyle birlikte şu kitabın eki olarak kısmen yayınlayan O. Höfler'e aittir: *Kultische Geheimbünde*, ss. 345-57.

lar, gözle görülür bir şekilde sarsılmıştı. Kurt adamların hizmet ettikleri Tanrı değil Şeytan ise ruhlarının Tanrı'ya doğru yükselmesinin nasıl mümkün olduğunu sordular. Yaşlı adam bu düşünceyi üzerine basa basa reddetti: Kurt adamlar kesinlikle Şeytan'ın hizmetkârı değildi. Şeytan onların düşmanıydı çünkü kurt adamlar Tanrı'nın tazılarıydı ve Şeytan'ın peşine düşer, izini bulup yakalar ve onu demirden kamçılarla kamçılarlardı. Tüm bunları insanlığın selameti için yaparlardı. Onların bu hayırlı işleri olmasa Şeytan yeryüzünün meyvelerini alıp götürür ve sonucunda herkes yoksullaşırdı. Livonyalı kurt adamlar, hasat için Şeytan'la savaşmakta yalnız değildiler. Alman kurt adamlar da savaşırdı. Livonya birliğine dahil olmamalarına karşın kendi hususi cehennemlerine yolculuk ederlerdi. Aynı şey Rus kurt adamlar için de geçerliydi. Savaşıp kazanarak o yıl ve geçen yıl, kendi toprakları için zengin ve bereketli hasatlar elde etmişlerdi. Kurt adamlar çaldığı tahıl tohumlarını ondan kaçırmayı başarır başarmaz tohumları derhal havaya savururlardı ki, böylece toprağa düşsünler ve hem zenginin hem fakirin tarlalarına yayılsınlar.

Bu safhada, tahmin edileceği üzere yargıçlar, Thiess'ten Şeytan'la bir anlaşmaya girdiğine dair itiraf almaya çalıştılar. Yaşlı adam, beyhude ısrarlı bir inatla kendisi ve arkadaşlarının "Tanrı'nın tazıları" ve Şeytan'ın düşmanları olduğunu, insanları tehlikelerden koruduklarını ve hasatların bolluğunu güvenceye aldıklarını yineledi. Sonra bölge papazı mahkemeye çağrıldı. Papaz, yaşlı adamı azarladı ve günahlarını örtmek için söylediği şeytanî yalanları ve yaptığı yanlışları terk etmeye çağırdı. Ama bu da yararsızdı. Bir öfke patlamasıyla Thiess, papaza bağırdı ve şu şeytanî işlerle ilgili konuşmalar duymaktan bıktığını söyledi. Yaşlı adam görüşlerinde kararlı olmayı sürdürdü ve tövbe etmeyi reddetti. 10 Ekim 1692'de bâtıl inançları ve puta tapma eylemleri yüzünden 10 kez kırbaçlanma cezasına çarptırıldı.

Belli ki az çok kötü tanımlanmış benzerlikler meselesi değil bu, ya da metatarihsel dini arketiplerin tekrarlanması meselesi.[89] Yaşlı kurt adam Thiess'in inançları, büyük ölçüde

[89] O. Höfler (*Kultische Geheimbünde*, s. 352), Kış ve Yaz arasındaki ritüel savaşları hatırlamasının yanı sıra, bu dava söz konusu olduğunda, orada belgele-

Friulili iki *benandante*nin davasında görülenlere benziyordu: Tarlaların bereketi için belirli gecelerde sahnelenen, sopa ve darbelerle verilen savaşlar, özenle ve aşikâr bir şekilde tanımlanmıştır. Livonyalı cadıların kullandığı süpürge sapları gibi detaylar bile Friuli cadılarının kullandığı süpürgedarısı ve akdarıdan yapılma sopaları anımsatır. Friuli'de mücadele öncelikli olarak üzüm bağları için veriliyordu, Livonya'da ise arpa ve çavdar. Bereket için mücadele etmeyi Tanrı'nın yalnızca hoş gördüğünü değil aynı zamanda koruduğunu da düşünüyorlardı. Aslında Tanrı, bu mücadeleye katılanların ruhlarına cenneti de garanti ediyordu. Bunların hiçbirinden pek de şüphe edilmiyordu. Apaçık ki, elimizde olan şey bir tarım kültüdür. Livonya ve Friuli gibi biri diğerinden oldukça uzak bölgelerde mevcut kalıntılarına dayanarak bu çıkarımda bulunabiliriz. Bu kült, çok daha erken bir dönemde çok daha geniş bir alanda, belki de tüm Orta Avrupa'da yayılmış olmalıdır. Diğer yandan, bu kalıntıların Friuli ve Livonya'da var olma nedeni bu bölgelerin periferik konumları olabilir, bu inançların yayıldıkları merkezler olabilirler. Ya da aynı zamanda bu bölgelerdeki Slav mit ve geleneklerinin etkisi olabilir. İlerleyen sayfalarda göreceğimiz üzere, Germanik bölgelerde bereketi sağlamak için verilen gece savaşları mitinin belli belirsiz izlerinin bulunduğu gerçeği, bizi ikinci ihtimale doğru yönelmeye yönlendirebilir. Yalnızca yoğun bir araştırma faaliyeti bu sorunu çözebilir.

Yaşlı Thiess'in inançları, bize Friulili *benandanti*yi hatırlatan yegâne şey değildir. Jürgensburglu yargıçlarla Udineli engizitörlerin tepkileri de benzerdir. *Benandanti*nin "İsa'nın dininin" savunucuları, kurt adamların ise "Tanrı'nın tazıları" olmakla çelişkili bir biçimde övünmelerini, şok ve kızgınlık karışımı bir tepkiyle reddetmişlerdir. Her iki davada da yargıçlar, *benandanti* ve kurt adamları, Şeytan'ın takipçisi ve ona tapan cadılarla bir tutmak istemişlerdir. Yine de belirtmemiz

---

nen inançları Balder-Attis-Demeter-Persephone-Adonis'ten oluşan mitik kült kompleksine ekler. Yaz ve Kış arasındaki "ritüel savaşlar"ın arketipsel anahtarının yorumu için bkz: M. Eliade, *Patterns in Comparative Religion* (Cleveland & New York, 1970) ss. 319 ff. Eliade, Liungman'nın vardığı sonuçları kabul eder.

gereken bir fark vardır. Gasparutto ve Moduco, bildiğimiz kadarıyla Engizisyon Mahkemesi'nin yargıladığı ilk *benandante*lerdir. Engizitörler, "*Benandanti*" adını bilmiyordu. Yavaş yavaş, *benandanti*ye şeytanî cadıların özellikleri yakıştırılacaktı. 17. yüzyılın sonlarında görülen Livonya'daki davada, tam aksi yönde bir fenomene tanıklık ediyoruz. Kurt adam figürü ve ona atfedilen olumsuz özellikler, hayvan sürülerinin şiddetle kırbaçlanması, Jürgensburglu yargıçlar tarafından gayet iyi biliniyordu. Fakat yaşlı Thiess, tamamen farklı bir resim çiziyordu: Kurt adamlar, insanlığın refahının ve toprağının bereketinin düşmanlarından, Şeytan ve onun cadılarından yönelen sürekli tehdide karşı hasadın ve hayvan sürülerinin koruyucularıydı. Olasılıkla çok eski dönemlerden kalmış bu inançların canlanması, 17. yüzyıl sonunda Livonyalı yargıçların yasal işkence kullanmayı bırakmış olduğu gerçeğiyle açıklanabilir; hatta yargılamaları, sanıklara yönlendirici sorular sorarak yürütmeye dayandırmış olabilirler.[90] Kurt adamların olumlu imajının, 17. yüzyıl sonlarından daha eskilere uzandığı öncelikle Thiess'in yaşlı oluşundan bellidir. Thiess, inançlarını ilk gençliğinde edinmiş olmalıdır ki, bu da bizi yüzyılın başlarına getirir. Ama çok daha ikna edici bir başka kanıt parçası mevcut. Caspar Peucer, 16. yüzyılın ortalarında yazdığı *Commentarius de praecipuis generibus divinationum*'da ana konusundan ayrılıp kurt adamlar ve olağanüstü maceraları hakkında yazmış, bir ziyafet sırasında bitkin halde aniden yere düşen Rigalı genç bir adam hakkında bir anekdot anlatmıştır. Olaya şahit olanlardan biri, genç adamın kurt adam olduğunu hemen fark etti. Ertesi gün genç adam, o gün kıpkızıl bir kelebek kılığına girmiş uçmakta olan bir cadıyla savaştığını anlattı. Aslında kurt adamlar, diye yorumladı Peucer, cadıları uzakta tutmakla övünürler.[91] Demek ki bu, bu eski bir

[90] Gözlem, von Bruiningk'e aittir. Belgenin tanıtım kısmında, s. 190. Yaşlı adamın ifadesindeki detayların bildiği başka hiçbir kaynakta yer almadığını gözlemlemiştir. (*Der Werwolf in Livland*, ss. 190-1).

[91] C. Peucer, *Commentarius de praecipuis generibus divinationum* (Wittenberg, 1580), ff. 133 v- 134 r. Von Bruiningk, bu paragrafı zaten alıntılamıştır. Peucer'in kurt adamlar sorununa dair tartışmasını "esrikler"le ilgili bölümde gerçekleştirdiği akılda tutulmalıdır.

inanç *idi*. Tıpkı Friuli'deki *benandanti* gibi, bir zamanlar kurt adamların sahip olduğuna inanılan olumlu özellikler, engizisyon yargıçlarının baskısı altında gittikçe yok oldu ve yozlaşarak tiksindirici bir kurt adam imgesine dönüştü: Besi hayvanlarının yağmacısı.

Her halükârda, bu şaşırtıcı Livonyalı benzeri temelinde, *benandanti* ve şamanlar arasında analojik değil gerçek bir ilişki olduğunu öne sürmek uygun görünüyor. Trans hali, tahıl tohumlarını kurtarmak veya toprağın bereketini güvenceye almak için hayvanlara binerek ya da hayvana dönüşerek (kurt ya da Friuli'de olduğu gibi kelebek ve fare) uzaklara seyahat etme; kısaca değineceğimiz üzere ölüler için yapılan tören alaylarına katılma (*benandanti* söz konusu olduğunda kehanet ve önsezi güçleri kazanmak için) gibi fenomenler, şaman ritüellerini çağrıştıran tutarlı bir örüntü oluşturur. Bu inançları Baltık ya da Slav dünyasına bağlayan bağların izini sürmek elbette bu hususi araştırmamızın sınırları dışında kalır. O halde Friuli'ye geri dönelim.

II
Ölü Alayları

1581 yılının sonlarına doğru, Aquileia ve Concordia'nın baş engizitörü Rahip Felice da Montefalco, Udineli dul bir kadın hakkında bir ihbar aldı. Domenico Artichi, diğer adıyla Anna la Rossa ölüleri görebildiğini ve onlarla konuşabildiğini iddia ediyordu. Tanıkların sorgulanması sırasında bu suçlama tamamen onaylandı. Anlaşılana göre Anna, hastaneye kapatılmış Gemonalı bir kadını, Lucia Peltrara'yı ziyarete gitmiş ve ona Santa Maria della Bella mabedindeyken onun ölmüş kızını gördüğünü söylemişti. Kız bir çarşafa sarılmıştı ve "saçı başı dağılmış haldeydi." Ölü kız, annesine son dileğini iletmesini rica etmişti: Paola adında birine bir gömlek vermeliydi ve yakınlardaki bazı ibadethanelere hac ziyaretinde bulunmalıydı. Başlangıçta Lucia, "evet veya hayır demek arasında" bocaladı. Sonra, vicdan azabıyla kıvranarak, arkadaşlarının tembihleriyle teşvik olarak ("en azından o kıza gömleği ver, Tanrı'nın sevgisini kazanmak için yap bunu") ve Anna'nın ısrarları üzerine müteveffa kızının isteklerine boyun eğdi, böylece kendi gönlünü rahatlatmış oldu.[1] Bir başka tanık, Gemonalı Aurelia, Anna'nın olağanüstü güçleri olduğunu onayladı. Örneğin Anna, orada bulunmadığı halde, bir gece evvel iki kardeş arasında geçen ağız dalaşının detaylarını tasvir edebiliyordu. Anna bilgiyi, kavga anında orada bulunan ve görünmez olmasına karşın barışmalarını sağlamaya çalışan iki kardeşin ölmüş annelerinden aldığını söylemişti. Anna la Rossa'nın ölüleri görebildiği herkesin bildiği şeydi ve kendisi de bunu açıkça söylüyordu.[2]

[1] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1581 usque ad annum 1582: incl. a n. 93 ad 106 incl.', dava n. 98, f. 1 v.
[2] *Ibid.*, f. 2 r.

1 Ocak 1582'de bu kez Engizisyon Mahkemesi'nde yargılanma sırası Anna'ya gelmişti. Başlarda Anna, engizitörün sorularına kaçamak cevaplar verdi. Sonunda "pek çok kişinin" kendisine ölmüş sevdiklerini görüp göremediğini sorduklarını itiraf etti ama onları kızgınlıkla başından savıyordu. Bu zayıf bir savunmaydı. Sorguya çekildiğinde "ne diyeceğini bilemedi." Anna, eve gönderildi ve sorgulama ertesi gün kaldığı yerden devam etti. Karşı koyuşu kısa sürdü. Lucia Peltrara'ya, 5 soldi karşılığında kızının hayaletinin neler söylediğini anlattığını hızlıca itiraf etti: "Kocamı ve çocuklarımı geçindirmek için" diyerek bahanesini öne sürdü. Benzer bir sebeple, "birkaç lokma ekmek" için iki kardeş arasındaki kavga hikâyesini de anlatmıştı.

Fakat engizitör tatmin olmamıştı ve meselenin köküne inmek istedi: "Geceleri başkalarının evlerinde neler olduğu hakkında bilgi verebiliyor musun? Tüm bunları nasıl bilebiliyorsun? Seninki ne çeşit bir maharet?" Anna "ne söyleyeceğini bilemedi." Rahip Felice, bu sessizliğinin cadılık şüphesini ciddi biçimde artırdığını söyleyerek uyardı. Anna gözyaşlarına boğuldu ve "olağanüstü şekilde bağırdı": "Hiç kimse ilaç yaptığımı ve cadı olduğumu söyleyemez!" Hal böyleyken, engizitör Anna'nın birisine "annesinin müsterih olduğunu, Santa Maria della Bella'yı ziyaret ettiğini ve Terentia'yı elinde tuttuğunu" söylemiş olduğunu hatırlattı. Bir başkasına da "Efendi Battista başı önde etrafta dolaşıyor, endişeli gözüküyor, hiçbir şey söylemiyor" demişti. Bu düşünceler aklına nereden geliyordu ve bu ölüleri nerede görmüştü? "Kafamın içinde oluşuyorlar" diye cevap verdi Anna. İtirafta bulunmayacağının anlaşılması üzerine, Engizisyon Mahkemesi'nin denetimi altında olması şartıyla, gitmesine izin verildi.[3]

Rahip Felice, davayı araştırmaya devam etti. 7 Mart'ta Lucia Peltrara'yı tekrar ifade vermesi için çağırdı. Lucia, Anna'nın güçleri hakkında yeni detaylar sağladı. Ve ekledi: "Sözlerine bizlerin ölüleri göremeyeceğimizi ama kendisinin görebileceğini söyleyerek devam etti. Çünkü o, bu işaretle doğmuştu. Eğer birisi ölmüş annesini veya babasını görmek

[3] *Ibid.*, ff. 3 r-v.

isterse bunu ayarlayabileceğini ama bunun bazı şeytanî şeyleri uyandırabileceğinden korktuğunu da söyledi."[4]

Buraya kadar ortaya çıkan gerçekler yeterince berraktır. Görünen o ki, Anna la Rosa kendisinin ve ailesinin yoksulluğunu, oldukça yaygın fakat doyumsuz bir arzuyu istismar ederek gidermeye çalışıyordu: Bu dünyadan ayrılmış bir sevdiğimizin akıbetini bilme arzusu. Bu arzu, mezarın ötesinde de bir yaşam olduğu umuduyla ilişkilidir ve ölmüş bir insanı, kaybettiği hayatı ona geri veremeden yâd etmenin içgüdüsel acizliği ile ayrılmaz bir biçimde iç içe geçmiştir. Fakat bu arzu, vicdan azabına çalar. Bu azap, bu sevdiklerimizin bizden beklentilerine uygun bir hayat sürmeyişimizden kaynaklanır. Bu varlıkların ahiretteki durumunu iyileştirebilmenin bir yolu olabileceği düşüncesi de bu azabın altını çizer ve onu yatıştırır. Lucia Peltrara'nın, Anna aracılığıyla kendisiyle bağlantı kuran kızının son isteklerini yerine getirmeye razı olmasının nedeni de kuşkusuz buydu. Hayırseverlikle bağışlanan bir gömlek ve ibadethanelere hac ziyaretlerinde bulunmak belki de kızının acısını azaltırdı. Ölmüş annesinden haber almak için Anna'ya başvuran adam, onun "neşeli" olduğunu öğrenince sevinmiş olmalıdır. Diğer yandan, Efendi Battista'nın ebeveyni onun öbür dünyada "başı aşağıda, endişeli görünerek, hiçbir şey söylemeden" dolaştığını duyduklarında üzülmüş olmalıdırlar. Anna la Rosa, bu farklı duyguları karşı karşıya getirme oyunundan bazen 5 soldi elde ediyordu, bazen de birkaç lokma ekmek. Bu dolaysız ve karmaşık olmayan bir davranış türüdür. Fakat sonraki tanıklıklardan belli ki, bu davranışa zamanla umulmadık suçlar isnat edilmiştir.

7 Mart'ta yeniden yargılanan Gemonalı Aurelia, Anna'nın "çok şey bildiğini, bunları ona ölülerin söylediğini ama bunlardan bazılarını söylerse onu tarlalarda büyüyen süpürgedarısı saplarıyla çok kötü döveceklerini" söylediğini belirtti. Anna ekledi: "Cuma ve cumartesi günleri yataklar erkenden yapılmalıydı çünkü bu günlerde ölüler yorgun argın gelir ve evlerindeki yataklara kendilerini atarlardı."[5] Daha da fazlası

[4] *Ibid.*, f. 4 r.
[5] *Ibia.*, f. 5 r.

vardı. Anna'nın yargılanmasına neden olan suçlama şu ifadeyle bitiyordu:

> Kocası hayattayken geceleri pek çok kez karısına seslenirdi, hatta dirseğiyle şiddetle itip kakmasına rağmen, kadın ölü gibi dururdu. Sonradan ruhunun yolculuğa çıktığını ve bu nedenle de bedeninin ölü gibi kaldığını söyledi. Ruhu geri döndüğünde, kocasını onu bu durumda bulduğunda bu kadar zıvanadan çıkmaması gerektiğini çünkü o sırada çok acı ve işkence çektiğini söyledi. Sonra kocası ona böyle davranmaktan vazgeçti, onu rahat bıraktı.[6]

*Benandanti*nin ifadeleriyle ilişkisi -ki o dönem için açıklanamamış olarak kalmış olmalı- bu gerçeklerden kaynaklanır. Anna la Rosa'nın *benandante*[7] olduğu ifade edilmedi; aslında bu kelimenin bahsi bile geçmedi. Fakat düzenli aralıklarla yaşadığı, ruhun bedenden çekilerek bedeninin ölü gibi kalışının eşlik ettiği letarjiler, *benandanti*nin anlattıkları hikâyeler kadar (Gasparutto'nun karısının tanıklığını hatırlayınız), cadıların anlattıklarını da çağrıştırır.

Tıpkı Anna gibi, Luccalı cadı San Macariolu Polisenna da ani derin bayılma büyülerinin kurbanıydı. Kendisini canlandırmaya çalışan kayınvalidesine "Ben geçen gece olduğum zamanki durumdayken beni rahatsız etme çünkü bana faydadan çok zarar veriyorsun"[8] demişti. Dahası Anna, ölüleri ziyaret etmek üzere ruhuyla yola koyulduğunda, onlardan çeşitli şeyler öğrendiğini fakat tarlalarda yetişen süpürgedarısı saplarıyla çok kötü dövülmekten korktuğundan bunları anlatamayacağını söylemişti. Bunlar, gece buluşmaları hakkında sessizliğini koruyamayan *benandante*leri cadıların dövdüğü silahlardır. Son olarak, tıpkı *benandanti*nin tasvir ettiği cadılar gibi ölüler de belirli günlerde evlere girmektedir. Bunlar, henüz tutarlı bir model oluşturmayan dağınık unsurlardır. Yine de bu ikisi arasında var olan ilişki mutlak gibi görünüyor.

[6] *Ibid.*, ff. 7 r-v.

[7] 64 numaralı davada, engizitörün sorusuna cevaben Moduco şöyle demişti: "Aramızda kadın yok ama *benandanti*de kadınlar olduğu doğru ve kadınlar kadınlara karşı savaşır." (f. 6 r).

[8] Bkz yuk. s. 46, n. 45.

Böyle bir ilişkinin varlığını, Anna la Rossa davasını sonuçlandırmakla görevli engizitör de sezmiş olabilir mi? Aynı soru, kısa süre önce iki *benandante*yi 6 ay hapse mahkûm etmiş Rahip Felice için de geçerlidir. Emin olamıyoruz. Yeni tanığı dinledikten sonra, Anna'nın üç gün içinde Engizisyon Mahkemesi huzurunda bulunmasını emretti ve itaatsizlik durumunda onu *latae sententiae** aforoz etmekle tehdit etti. Kendisini inançla ilgili meselelerde şüpheli hale getiren olayların doğrulanması durumunda ifade verecekti. Fakat vakit geldiğinde Anna bulunamadı. Anlaşılana göre Spilimbergo'ya gitmişti. Kocası ve kızı, mahkemeye çıkması için belirlenen tarihin ertelenmesini çünkü Anna'nın uzakta olduğunu ve bu kadar kısa süre önce verilmiş bir ihbara uyup bölgeye yetişemeyeceğini söylemeye geldiler. Talepleri kabul edildi ve tarih bir ay ertelendi. 30 Mart 1582'de Anna gönüllü olarak engizitörün emrini yerine getirdi. Engizitör, onu tahliye etti ve Paskalya haftasının sonunda yeniden mahkemeye gelmesini tembihledi.[9] Fakat tembihe uyduğuna dair bir iz yoktur. Dava sonuçlandırılmadan kaldı ve yeni engizitör Rahip Evangelista Sforza, selefinden miras aldığı kâğıtları düzenlerken bu eksikliği fark etti. Bilinmeyen bir el, dava kayıtları arasına sorgulamaların sonuçlarını özetleyen bir not sıkıştırmış ve şu karara varmıştı: "Bu davayı sürdürmek belki daha iyi olabilir, en azından onun itibarı açısından."[10] Bu, Anna'nın soruşturmasının yürütülme biçimine yönelik üstü örtülü bir eleştiri miydi? Gerçekten de davanın sürdürülmesi ve bir sonuca vardırılması niyetinde olunduğunu gösteriyor. Fakat besbelli ki, yeni engizitör bile bunu çok dert etmiyordu. Üç yıl sonra, 1 Şubat 1585'te, Aquileia piskopos yardımcısı Paolo Bisanzio, Aquileia ve Concordia baş engizitörü Rahip Evangelista Sforza, Friuli Patria'sı valisi Pietro Gritti ve diğer ikinci dereceli memurlar, Udine'deki San Giovanni a Platea Kilisesi'nde buluştular. Engizisyon Mahkemesi jürisi "mevcut davayı (...)

* Bir Katoliğin işlediği günah nedeniyle Kilise Kanunu gereğince, tartışmaya mahal vermeyecek şekilde doğrudan aforoz edilmesi—çn.

[9] ACAU, *S. Uffizio*, Ab anno 1581...", dava n. 98, ff. 5 r -6 r. 1582'de, Paskalya 15 Nisan'a denk geliyordu.

[10] *Ibid.*, numaralandırılmamış sayfa.

nihayet bir çözüme ulaştırmaya niyetlendiğinden" ve dava "pek de önemli bir dava olmadığından" engizitöre, başka bir iş vesilesiyle Gemona'ya gitme fırsatı bulur bulmaz bu işi kendi başına bitirmesi emrini verdi.[11] Bu durum hiç gerçekleşmedi.

Benandanti ile Anna la Rosa gibi ölüleri görebildiklerini iddia edenler arasındaki ilişki, 1582'de başlayan, Udine'deki Grazzani köyünde ikamet eden bir terzinin karısı olan Aquilina'nın davasında çok daha belirgin bir şekilde ortaya çıkar.[12] Komşu köylerde olduğu gibi bu şehirde de onun hakkında "görme işi yaptığı" ve her tür hastalığı büyüler ve bâtıl ilaçlarla tedavi edebildiği söyleniyordu. "Çok büyük sayıda insan" ona geliyordu ve yılda belki yüz belki iki yüz duka kazandığına dair dedikodular vardı zira "Ödeme yapılmasını, iyi ödeme yapılmasını istiyor ve bir bakışta kişinin para verip veremeyeceğini söyleyebiliyordu." Onun bir cadı olduğunu iddia edenler vardı ama "Eğer ona cadı derlerse kadın onları kovalıyor, çok öfkeleniyordu çünkü kendisine Donna Aquilina denmesini istiyordu."[13] Hakkında sayısız birbiriyle tutarlı ifade vardı fakat Aquilina'yı sorgulamak imkânsızdı. Hakkında çok şikâyet biriktiğini öğrenir öğrenmez kaçıyordu ve görünen o ki, Latisana'ya sığınıyordu. Bu tahkikat da aniden durmuştu. Ancak bir yıl sonra Engizisyon Mahkemesi davayı sürdürmeye karar verdi. O zaman, Aquilina'ya başvuran hastalar arasında Pasiano adında "ölüleri görebildiğini söyleyen" bir kadın vardı. Aquilina'ya bu söylendiğinde "Zarla doğmuş olmalı" diye cevap verdi. Bu, evvelce bahsettiklerimizden oluşan zincire eklenecek yeni bir bağlantıdır.

26 Ağustos 1583'te Rahip Felice da Montefalco, hasta olduğunu iddia eden Aquilina'nın evine onu sorgulamak niyetiyle gitti. Fakat kadın "çok sayıda atlının" yani Engizisyon Mahkemesi görevlilerinin "kendisini korkutup dehşete düşürmesi yüzünden" sıvıştı ve bir komşusunun evinde saklan-

[11] *Ibid.*, f. 6 r.

[12] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1581...", dava n. 100, numaralandırılmamış sayfalar. Aquilina'nın eylemleri hakkındaki bahisler için Moduco ve Gasparutto aleyhindeki davaya bkz: ff. 1 r, 3 v.

[13] *Ibid.*, ff. 2 r-v, 3 v.

dı. Engizitör, hâlâ dehşet içinde olan kadını o evde gafil avladı. Ona neden kaçtığını ve Engizisyon Mahkemesi'nin emirlerine itaatsizlik ettiğini sorduğunda kadın şöyle yanıtladı: "Çünkü korkuyorum." "Neden korkuyorsun?" "Korkmaktan." 27 Ekim'de, kocasının talep ettiği ve kabul edilen çok sayıda ertelemenin ardından, sorgulama vakti nihayet gelmişti. Aquilina soğukkanlılığını yitirmiş ve engizitörün aforoz tehdidine cüretkâr bir tavırla cevap vermişti: "Aforoz ettin diye mezara girmedik ya!" dedi; "Af çıkacak ve ben kendimi temize çıkartacağım, böylece aforoz edilmiş olarak ölmeyeceğim."[14] Cadı musallatına uğramış çocukları tespit edebilme becerisinin olmadığını söyledi ve aceleyle ekledi: "Ne de cadı demekle ne kastettiğinizi biliyorum. Bana bacadan çıkmak için ayaklarımı yağladığım merhemi nereye sakladığım bile soruldu. Ben ne anlarım bacalardan çıkmaktan?" Benzer şekilde herhangi bir *benandante* ile tanışıklığı olduğunu da reddetti. Tek bildiği zarla doğan insanlara *benandanti* dendiği idi. Ve Rahip Felice'nin bir sorusuna cevaben, bir gün Pasianolu bir kadının gözyaşları içinde kendisine gelip "Ölüleri görebildiğini ama görmek istemediğini" söylediğini anlattı. Aquilina ona kendisinin "ölmüş bir kızı olduğunu, şöyle şöyle giyindiğini, eğer onu görebilirse merakının giderileceğini" söylemişti. Ama artık ölülerin ortalıkta gezinebileceğine inanmadığını ifade etti. "Çünkü" dedi açık sözlülükle, "beni çok seven bir kocam ve kızım vardı. Eğer ortada gezinebilselerdi mutlaka gelip beni ziyaret ederlerdi."[15]

Aquilina davasının akıbeti -büyüler ve bâtıl inançlar kullanılarak yaptığı tedavilerin yasaklanması, davayı takiben 1591'e kadar kesintisiz biçimde çeşitli suçlarla itham edilmesi, bundan iki yıl öncesinde yeni bir engizitörün kendisine verdiği kefaret cezaları- bu noktada bizim ilgi alanımıza girmiyor. Engizitörlerin bu gibi yaygın bâtıl uygulamalar ve inançlara -yargılama sürecinde sergilenen gevşeklik, yargılamanın uğradığı kesintiler ve ertelemelerin de kanıtladığı gibi- Friuli geneline nüfuz eden sapkınlıklara kıyasla görece daha ilgisiz olması dışında…

[14] *Ibid.*, ff. 7 r-v, 10 v.
[15] *Ibid.*, ff. 14 r-v.

Aynı yıl, 1582'de Rahip Felice da Montefalco, Civadaleli bir kadını, Orsarialı Andrea diye bir adamın dul eşi olan ve "çeşitli habis sanatlarla"[16] uğraşmakla suçlanan Caterina la Guercia'yı soruşturdu. Caterina 14 Eylül'de sorgulandığında mesleğinin "dikmek ve örmek" olduğunu fakat belirli kelimeler telaffuz ederek çocukların hastalıklarını nasıl iyileştirebileceğini de bildiğini, bunu bâtıl bir inanç olarak görmediğini söyledi. Bu Rahip Felice'yi ona aniden *benandante* olup olmadığını sormaya teşvik etti. Caterina reddetti: "Hayır efendim, ben değil, müteveffa kocam *benandante* idi. Ölülerle tören alaylarına katılırdı."

O halde burada, bir varsayım olarak öne sürülen ilişkinin aşikâr bir biçimde teyit edilmesi söz konusudur: Ölüleri görebilenler, yani onlarla gidebilenler *benandante*dir. Caterina la Guercia'nın kocası da bir tür baygınlık hali yaşardı: "Onun ayakkabılarını çıkarırdım ve o yatağa uzanırdı; hareketsiz... Ve ona törenden dönene kadar dokunulmamalıydı çünkü ruhu çıkıp gitmiş olurdu ve ona seslenmeme rağmen cevap vermezdi." Ve ekledi: "Ondan kendi ölülerini kendilerine göstermesini isteyen çok sayıda insan olurdu ama o, [bunu yaparsa] sonrasında ölülerin kendisini döveceğini söyleyerek bunu reddederdi. Bunlar arasında ona kilelerce tahıl vermek isteyenler olduğunu da biliyorum." Fakat bu törenlerde kocasına kimlerin eşlik ettiğini bilmiyordu ve kendisi de onunla gitmezdi: "Çünkü o lütfa sahip değildim. Tanrı [o lütfu] ona bağışladığı gibi bana bağışlamadı."[17]

Anna la Rosa davasında, en azından başlarda, sözde ölüleri görme yeteneğinin biraz para kazanmak için bir araçtan başka bir şey olmadığı farz edilebilir. Ama bu "güç" gittikçe - bireysel bir hile değil- yaygın bir inanç ve bu güce sahip olduğunu iddia edenler yani *benandanti* için ise bir yazgı biçimini almıştır. Yükü ağır gelen, insanın yaşamında kalıcı şekilde iz bırakan, bazen Tanrı'dan gelen bir lütuf, bazense Pasianolu adı bilinmeyen kadın örneğinde olduğu gibi kaçmak için can atılan ama kaçılamayan bir "yazgı" olarak görülen bir

[16] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1581...", dava n. 106, f. 1 r.
[17] *Ibid.*, ff. 2 r-v.

şeydi. Cadılar bile zaman zaman karşı konulamaz içsel bir gücün zorlamasıyla Şabat'a gitmeye mecbur kılındıklarını öne sürdüler. Luccalı cadı San Roccolu Margherita, kendisine "böylesi bir hizmetten ne ödülü kazandıklarını ya da kazanmayı umduklarını" soran yargıca şöyle cevap vermişti: "Hiçbir şey elde etmeyi ummuyordum. Bu kara leke ile doğduğum için Şabat'a gider ve belli hazları deneyimlerdim."[18] Fakat esasen Gasparutto ve Moduco için kaçınılmaz bir gereklilik halini alan şey cadılarla savaşmak için "dışarı çıkmak" olmuştu. Belirlenmiş bir yaşa geldiklerinde "askerlerin çağrıldığı gibi davullarla çağrılmış"tılar ve "cevap vermek zorunda" idiler. Onlar için de çağrılıyor olma durumu Tanrı'dan bir işaretti: "Tanrımızın kendisi bunu öğretmeyi tercih etmemişken" demişti Gasparutto "bu sanatı kimseye öğretemem."[19] Bu, ölüleri gözlemek için geceleri "ruhen" dışarıya çıkan ile hasat için cadılarla savaşmak üzere "ruhen" çıkan *benandanti* arasında ilave bir ilişkiydi. Burada, kökleri çok uzak geçmişe uzanan tek bir inancın iki kolu ile karşı karşıyayız. Tahminen biri diğerinden bağımsız değildi zira temas noktaları bunu gösteriyor.

Prümlü Regino (öl. 915), piskoposlara gönderdiği talimatlarda, çeşitli bâtıl inançların yanı sıra, Şeytan'ın tuzağına düşmüş kadınların, belirli gecelerde paganların tanrıçası Diana ve onun kadın maiyetiyle birlikte [çeşitli hayvanlara binerek] uzak bölgelere seyahat ettikleri inancını da mahkûm etti.[20] Bu pasaj, çeşitli yazarlar tarafından defalarca ele alındı ve nihayet Gratian, onu büyük Kilise Hukuku koleksiyonuna dahil etti ve bu da demonoloji literatüründe bitmek tükenmek bilmez bir tartışma tufanına yol açtı. Aynı pasaj, gece süvarilerini ve -aşağı yukarı cadıların Şabat'ına benzeyen- gizli ayinleri, gerçekle bağlantısı olmayan, şeytanî illüzyonların neden olduğu fenomenler olarak tanımlıyordu. Dolayısıyla, bazı otoritelere göre, kutlu *Canon Episcopi*, cadıların, Şeytan'ın

[18] ASL, *Cause Delegate*, n. 175, f. 215 r.

[19] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, ff. 5 v, 9 r.

[20] Bkz: *Reginonis abbatis Prumiensis libri duo de synodalibus causis et disciplinis ecclesiasticis*, ed. F.G.A. Wasserschleben (Leipzig, 1840) s. 355. Eser 906 yılı civarında ya da biraz daha sonra yazılmıştır. (*Ibid.*, s. VIII).

ayartmalarının ve tuzaklarının kurbanı olan yoksul kadınların katledilmesine karşı bir argüman oluşturuyordu.

Bu alanda birbirini takip eden uzun tartışmalar konumuzu ilgilendirmiyor. Önemli olan, eski Alman pişmanlık ilahileri kitaplarının da gösterdiği üzere gece süvarileri inancının geniş bir şekilde yayılmış olduğunu kaydetmektir. Fakat bu kitaplarda, Diana adının yerini, sıklıkla karşılaşılan bir çelişkiyle hem hayat hem de ölümle ilgili özellikler atfedilen Holda gibi popüler Germen tanrıçaları alır. Aslında Holda, Almanya'nın güneyindeki kız kardeşi tanrıça Perchta gibi aynı zamanda bitkilerin yani bereketin tanrıçasıdır. "Öfkeli Sürü" ya da "Vahşi Av"ın (*Wütischend Heer, Wilde Jagd, Mesnie Sauvage*) yani vakitsizce ölmüşlerin tanrıçasıdır. Bunlar, geceleri köy sokaklarından geçerler; acımasız ve korkunçturlar ve köy sakinleri onlardan korunmak için kapılarına barikatlar kurar.[21] Şüphe yoktur ki, Diana'nın kadın takipçilerinin oluşturduğu gece süvarileri "Vahşi Av"ın bir versiyonudur. Ve bu, "pagan tanrıçası" Diana'nın bu popüler mitlerdeki şaşırtıcı varlığını da açıklar. Engizitörler, teologlar ve vaizlerden oluşan tahsilli kişilerin, bazı yüzeysel benzerliklere dayanarak yaptığı bir özdeşleştirmedir. Aslında Diana-Hekate bile geceleri dolaşırken huzursuz ölüler takımı tarafından takip edilir. Bunlar, ölümün vaktinden önce ele geçirdiği insanlar, erken yaşta hayattan koparılan çocuklar, vahşi bir sonun kurbanlarıdır.[22]

[21] Bu sorunun geneliyle ilgili olarak bkz:, 'Perchta', Handwörterbuch des *deutschen Aberglaubens;* J. Grimm, *Deutsche Mythologie,* 4. basım, ed. E.H. Meyer (Berlin, 1875), I, ss. 220 ff.; II, ss. 765 ff.; V. Waschnitius, "Perth, Holda und verwandte Gestalten. Ein Beitrag zur deutschen Religionsgeschichte", *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-Historische Klasse,* C. 174, tez 2 (Vienna, 1914) (tam bir kaynakçayla birlikte); O. Höfler, *Kultische Geheimbünde;* W. Liungman, 'Traditionswanderungen: Euphrat- Rhein: Studien zur Geschichte der Volksbräuche', II, *Academia Scientiarum Fennica, FF Communications,* n. 19 (Helsinki, 1938) ss. 569-704; W.E. Peuckert, *Deutscher Volksglaube* des *Spätmittelalters* (Stuttgart, 1942) ss. 86-96 (biraz aceleci bir tartışma, bazı noktaları tartışmalı); L. Kretzenbacher, "*Berchten* in der Hochdichtung", *Zeitschrift für Volkskunde,* 54 (1958) ss. 186-7 (Waschnitius'ta kaynakçaya ekler).

[22] Diana ve Perchta arasındaki ilişki konusunda araştırmacılar arasında fikir ayrılığı mevcuttur. *Interpretatio romana* hipotezine bağlı kalanlardan biri A. Runeberg, "Witches, Demons", s. 18. Liungman, (Traditionswanderungen', II,

Auvergneli William'ın (öl. 1249) bir çalışmasında, dişi bir figürün rehberlik ettiği bu gece sürülerine referans vardır. Avama göre, Abundina ya da Satia adında gizemli bir tanrıça (ama William'ın açıkladığına göre aslında bir iblis) evler ve kilerler arasında dolaşırdı. Ona, bulabildikleri her şeyi yiyen ve içen takipçileri eşlik ederdi. Eğer kendisine adak olarak bırakılmış yemek ve ekmek bulursa o eve ve sakinlerine bolluk bahşederdi; bulamazsa oradan uzaklaşır ve onlardan korumasını geri çekerdi.[23] 13. yüzyılın sonlarına doğru yazılan *Roman de la Rose*'da da *dame Abonde*'ye* ve takipçilerine dair

---

ss. 694-6) kafa karışıklığıyla, 7. yüzyıldan sonra Baiuwarii (Bavaryalılar) tarafından Germen dünyasına yayılacak bir Greko-Romen geleneği olan Diana-Hekate'nin İlirya'da korunduğunu ileri sürmüştür. Zayıf bir temeli varmış gibi görünen bu ikinci hipotez, başkalarının yanı sıra W.E. Peuckert (*Geheimkulte*, s. 272) ve R. Bernheimer (*Wild Men in the Middle Ages*, Cambridge, Mass., 1952, ss. 79-80, 132) tarafından kabul edilmiştir.

[23] Guillaume d'Auvergne, *Opera Omnia*, (Paris, 1674), I, s. 1036. Benzer bir referans için şuraya da bkz: ss. 948, 1066.

* *Dame Abonde* (Lady Abundunt, Lady Abundance, Lady Abundia [Bolluk Hanım]): *Roman de la Rose*'da ruhun bedenden ayrılıp "Dame Abonde" gibi Kilise'nin şeytanlaştırdığı efsanevi bir figür eşliğinde seyahat edebileceği, bu sırada beden ters çevrilirse bedenin öleceği, ruhun istediğinde bedene geri dönebileceği gibi Kilise'nin yasakladığı inançlara sahip olmanın "aptalca" olduğu konusunda dinleyiciler, okuyucular uyarılır. Thomas Keightley, Kuzey Fransa'daki peri folklorunu anlattığı bölümde, tümünün isminde "dame" (lady, bayan, hanım) ifadesi bulunan farklı türde perilerden bahseder. Örneğin, Ak Hanımlar (Dame Blanches, White Ladies) dağ ve ırmak geçitlerinde bulunan ve gelen geçen yolculara dadanırlar. Bu minvalde Dame Abonde'yi de anar ve Roman de la Rose'da bahsinin geçtiğini hatırlatır. Paris Piskoposu Auvergneli William (öl. 1248) da yazdıklarında dame Abonde'den ve *dominae nocturnae*'den yani onun liderlik ettiği "gece kadınları"ndan bahseder. Her iki eserde de *dame Abonde*, "peri denebilecek" varlıklardan oluşan bir gruba liderlik eden bir tür kraliçedir. Geceleri, ziyafet çekmek için insanların evlerine girerler. Bkz: Thomas Keightley, *The Fairy Mythology*, 1870. Jean-Claude Schmitt, Roman de la Rose'daki "Dame Abonde" temsilinin "Pek çok geleneksel kültürde Şamanizm'in karakteristiği olan inançlarla ilgili" olduğunu ileri sürer ve çeşitli etimolojik çözümlemeleri bu görüşüne dayanak olarak gösterir. Bkz: "The Liminality and Centrality of Dreams in the Medieval West", *Dream Cultures: Explorations in the Comparative History of Dreaming*, ed. David Shulman, Guy G. Stroumsa, Oxford University Press, 1999, s. 280. Fabrizio Conti ise *dame Abonde* ve *dominae nocturnae* inançlarının Greko-Romen kültüründen kaynaklandığını, bunun da Mezopotamya'daki Lilit inanışına kadar uzandığını söyler. Fabrizio Conti, "Notes on the Nature of Beliefs in Witchcraft:

bir ima vardır. Şair bunun bir "folie orrible"dan [a *horrible folly, korkunç bir akılsızlık*] ibaret olduğunu düşünse de üçüncü çocukların, haftada 3 kez *dame Abonde* eşliğinde komşularının evlerine gitmek zorunda olduğuna inananlar olduğunu anlatır. Onları hiçbir şey durduramaz ne duvarlar ne de demir parmaklıklı kapılar çünkü bedenleri geride hareketsiz kalmışken onların yalnızca ruhları seyahat eder. Eğer beden ters çevrilecek olursa ruh, bir daha asla ona geri dönemez.[24]

Bu anlatılar birçok açıdan *benandanti*nin beyanlarına benzer. Yatıştırıcı adaklar hususunda, Gasparutto'nun rahip Brazzona'yu her zaman el altında "temiz su" bulundurmaya teşvik ettiğini hatırlarız. Çünkü büyücüler, cadılar ve *benandanti* "bu oyunlardan susamış ve yorgun olarak dönerler, evlerin önünden geçtikleri sırada kovalarda berrak, temiz su bulduklarında içerler, eğer bulamazlarsa kilerlere girer ve tüm şarapları devirirler." Bu kanıt, aslına bakılırsa tam olarak doğru değildir. Moduco'nun açıkladığı üzere, mevcut koşullarda bile, "şerir" kişiler (*malandanti*) olan cadıların davranışları ile *benandanti*ninkiler arasında belirgin bir farklılık vardır. "Bacaklarımızı ayırıp fıçıların üstüne oturduktan sonra" dedi "boruyla [şarap] içtik, aynı cadıların yaptığı gibi. Ama cadılar sarhoş olduktan sonra şarap fıçılarına işediler."[25] Diğer yandan, aynı unsur farklı bir manada, ölüleri görebildiğini iddia

---

Folklore and Classical Culture in the Fifteenth Century Mendicant Traditions", *Religions* 2019, 10, 576, ss. 3-4; doi:10.3390/rel10100576—çn.

[24] Guillaume de Lorris ve Jean de Meun, *Le Roman de la Rose*, ed. E. Langlois (Paris, 1922), IV, vv. 18425-60. Langlois ("Origines et sources du Roman de la Rose", *Bibliothéque des Ecoles d'Athénes et de Rome*, fas. 58, [Paris, 1891] s. 167), "li tiers enfant de nacion" ifadesini "le tiers du monde" olarak çevirmiştir. A. Mary, bunun yerine daha doğru bir şekilde, *Roman de la Rose*'un modern Fransızca versiyonunda (Paris, 1928, s. 314) "ils recontent que les troisiémes enfants ont cette faculté [dame Abonde ile dışarıya çıkmak] çevirisini önerir. F.S. Krauss *(Slavische Volkforschungen*, s. 42) Slovenyalılarda on iki erkek kardeşin sonuncusunun *Kerstnik* yani *benandante* olduğu inancının bulunduğunu gözlemler. Halk arasında 7 oğula atfedilen büyülü özellikler hakkında bkz: M. Bloch, *Les rois thaumaturges* [Strasbourg, 1924] ss. 293 ff.

[25] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, ff. 1 v, 11 r. Aynı temanın tekrarlanmasıyla ilgili bkz: "Errores Gazariorum, seu illorum, qui scobam, vel baculum equitare probantur" (Savoy, ca. 1450); şurada alıntılandı: J. Hansen, *Quellen*, s. 119; M. Sanuto, *I diarii* (Venedik, 1889), XXV, col. 642.

eden *benandante*lerden biri olan Anna la Rosa'nın komşularına anlattığı hikâyelerde tekrarlanır: "Cuma ve cumartesi günleri" demişti "yataklar erkenden yapılmalıdır çünkü bu günlerde ölüler yorgun argın evlerine döner ve kendilerini evlerindeki yataklara fırlatırlar."[26] Mitin bu varyantında, yemek bile hazırlanır; belirli günlerde eski evlerine duydukları özleme kapılan, gezintilerinden yorgun argın dönen ve dinlenmek ve beslenmek için kabul görmek isteyen ölüleri yatıştırmak için değil, onlara yardımcı olmak için. Bu inanç, bu haliyle, Piedmont'tan Abruzzi'ye ve Sardunya'ya kadar İtalyan halk geleneklerinde (yalnızca İtalya'da değil) varlığını korudu. Bu bölgelerde, 2 Kasım'da Tüm Ruhlar Günü'nde, ölüler mumlar taşıyarak uzun geçit törenleriyle şehirden geçerler ve eski evlerine, hâlâ hayatta olanların hayırseverlikle onlar için yiyecek, içecek ve temiz yataklar hazırladığı yere yeniden girerler.[27]

Dame Abonde'nin takipçileri ile "çiftçi" *benandanti* arasındaki bir diğer benzerlik, elbette ruhun tek başına, arkada bıraktığı cansız beden olmaksızın tamamladığı yolculuktur. Bedenin ters çevrilmesi durumunda ruhun bir daha asla doğal evine geri dönemeyeceği olgusu bile *benandanti* beyanlarında bulunabilir: "Beden, ruhu olmaksızın döndürülecek olursa ölü olarak kalır ve ruhu bir daha asla ona geri dönemez." Diğer yandan, bu detaya cadıların itiraflarında da rastlanır. Tıpkı yukarıda bahsi geçen Lucca davasında olduğu gibi: "Eğer şans eseri yüzüstü çevrilirsek ruhu kaybederiz ve beden ölür."[28] Bu -Şeytan etrafında inşa edilen kabukların altına baktığımızda- antik inançları halihazırdaki cadılığa bağ-

[26] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1581...", dava n. 98.

[27] Friuli için bkz: R.M. Cossàr, Ce *Fastu?* 5(1929), 14; M. Romàn Ros, *Ibid.*, 16 (1940) ss. 222-3; 17(1941) s. 44; P. Memis, *Ibid*, ss. 614; Biella bölgesi ve Sardunya için bkz: V. Maioli Faccio, *Lares*, 22 (1956) ss. 202-5; Abruzzi için bkz: G. Finamore, *Credenze, usi e costumi abruzzesi* (Palermo, 1890) ss. 181-2; Fransızca deliller için (Neuville-Chant-d'Oisel), bkz: F. Baudry, *Mélusine*, 1(1878), col. 14; vesaire. Tyrol'de Dört Mevsim Orucu günleri boyunca ölüler için yemek bırakılır. Bkz: J. Baur, "Quatember", s. 232. Oldukça yüzeysel bir genel yorumlama girişimi için bkz: G. Bellucci, "Sul bisogno di dissetarsi attribuito ai morti ed al loro spirito", *Archivio per l'antropologia e la Etnologia*, 39 (1909), fas. 3 4, 213-29.

[28] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1574 . . .", dava n. 64, f. 9 v.

layan pek çok kanıttan biridir. Şunu da özellikle not etmeliyiz ki, tıpkı zarla doğan *benandanti* gibi, *dame Abonde*'nin üçüncü çocuklar olan takipçilerini de refahı ve bolluğu koruma vazifesine yazgı zorluyordu.

Fakat belirttiğimiz üzere, Abonde, bu popüler tanrıçaya verilen pek çok isimden yalnızca birisiydi. Diana "cemiyeti"nin üyesi olduğunu ileri sürdüğü için 1390'da Milano Engizisyonu tarafından yargılanan bir kadın, takipçilerinin eşlik ettiği tanrıçanın geceleri, varlıklı olanlarınki başta olmak üzere yiyerek ve içerek evler arasında gezindiğini beyan etti. Topluluk, güzelce süpürülmüş, derli toplu hanelere rast geldiğinde Diana onlara lütfunu bağışlıyordu.[29] İki yüzyıl sonra Bavarya'da Abonde adı yeniden karşımıza çıkar. Manidar biçimde, Perchta'nın eş anlamlısı olarak benimsenmiştir. 1468'de yazılan *Thesaurus pauperum*, Abundia ve Satia veya halkın deyimiyle "Percht Hanım" ve maiyeti için geceleri yiyecek ve içecekleri açığa bırakan ve böylece bolluk ve zenginlik elde etmek isteyen kişilerin bu putperest bâtıl inançlarını mahkûm etmiştir. Aynı bâtıl uygulama, belirli günlerde Perchta'ya, "alias domine Habundie" [*nâm-ı diğer Bolluk Hanım*], tuz, yiyecek ve içecek adama, birkaç on yıl önce 1439'da Thomas Ebendorfer von Haselbach tarafından *De decem praeceptis* adlı incelemesinde kaydedilmiş ve mahkûm edilmiştir.[30]

Böylesi kanıtlar, daha çok genel bir mahiyette olsa da pek çok ismi olan popüler bir tanrıça ile (Abundia, Satia, Diana, Perchta[31]) *benandanti* etrafında oluşmuş inanç kompleksi ara-

[29] ASCM, *Sentenze del podestà*, C. II (Cimeli, n. 147), f. 53 r: 'illa domina [Diana] cum sotietate vadunt per diversas domos diversarum personarum et maxime divitum, et ibi comedunt et bibunt et multum letantur quando inveniunt domos bene spaciatas et ordinatas, et tunc dat illa domina benedictiones dicte domui" ("Pierina de davası" Bugatis, 1390). Bu dava ve bundan hemen sonra görülmüş benzer bir dava E. Verga ("Intorno a due inediti documenti") tarafından özetlendi ve yayınlandı.

[30] Bkz: V. Waschnitius, 'Perht', ss. 62-3 ve A.E. Schönbach, "Zeugnisse zur deutschen Volkskunde des Mittelalters", *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde*, 12 (1902) ss. 54. Bildiğimiz üzere İtalya'da Perchta, süpürgeye binen, çocuklara şeker veya kömür bırakan bir cadı olarak temsil edilen *Befana* (Epiphany) haline geldi. Bkz: W. Liungman, "Traditionswanderungen", II, ss. 673-4.

[31] Waschnitius ('Perht', s. 62), bu figürler arasındaki benzerliklerin altını çizerken, aralarındaki bağlılık ilişkileri ve bağlantılarının belirgin olmadığını

sında bir ilişki olduğunu işaret eder. Bu çakışmayla ilgili olarak daha kesin de konuşabiliriz.

Bir Dominikan olan Johannes Nider (1380-1438), *Praeceptorium divinae legis* adlı eserine, bâtıl inanç ve eylemleri nedeniyle ilk emri ihlal etmiş olanların isimlerini kaydetmiştir. Bunlar arasında, Heroidas'ın gizli ayinlerine [ruhen] naklolabileceklerini düşünenler vardı ve hemen arkasından, "Dört Mevsim Orucu günleri boyunca, duyuları sayesinde Araf'taki ölüleri görebilmeleriyle ve diğer pek çok fantezileriyle övünen" kadınlar geliyordu. Bu kadınlar, baygınlık halinden kurtulup kendilerine geldiklerinde, Araf'taki ya da cehennemdeki ruhlar, çalınmış ya da kaybolmuş nesneler gibi şeyler hakkında olağan dışı şeyler anlatıyorlardı. Nider'a göre bu garibanlar, Şeytan tarafından kandırılmıştı ve o muğlak trans hallerinde mum alevinin yakışını bile hissetmiyorlarsa bu şaşırtıcı değildi. Çünkü Şeytan onları o derece ele geçirmiş oluyordu ki, hiçbir şeyin farkında olmuyorlardı, tıpkı sara hastalığının kurbanı olanlar gibi.[32]

Çalışmalarında sürekli Germen dünyasında karşılaşılan bâtıl inançlardan bahseden Nider'ın eserindeki bu pasaj, bize yakinen *benandanti*nin ve özellikle de Dört Mevsim Orucu günlerinde ölüleri görebildiğini iddia eden kadın *benandanti*nin beyanlarını hatırlatır. Fakat anlamlı bir biçimde Nider, bu halüsinasyonların şeytanî karakterini vurgulamasına karşın, geceleri kadınlardan oluşan maiyetiyle beraber gezindiğine inanılan Diana, Herodias ya da Venüs'ün -dişi ilahın eş anlamlı isimleri- meclislerine katıldığını iddia edenlerin görülerini cadılıkla pek de kıyaslamamıştır.

---

gözlemler. Bkz: W.E. Peuckert, *Geheimkulte*, ss. 277-8). Fakat bizim bakış açımızdan, önemli olan 15. yüzyıldan itibaren birbirlerinin yerine kullanılmış olmalarıdır. W. Liungman, "Traditionswanderungen", II, s. 658.

[32] Bkz: J. Nider, *Praeceptorium divinae legis* (Basel, 1481), preceptum I, ch. X ve XI (q.X). Paragraflara referanslar Martin d'Arles tarafından yapıldı: *Tractatus de superstitionibus* (Roma, 1559) s. 10. Zaragoza katedral rahibi B. Basin'in şu bahsi bile, adı dahi anılmamış Nider'dan kaldırılmıştır: 'quibusdam vetulis, quae se in raptu dicunt videre animas purgatorii, et plura alia, ut furta et res perditas: quarum pedes pro tunc adusti non sentiunt ignem' ("De artibus magicis ac magorum maleficiis', *Malleus maleficarum, maleficas et earum haeresim framea conterens, ex variis Auctoribus compilatus* [Lyons, 1669],II[1], 10).

Cadılık öncesi inançlar ile cadılık arasındaki ayrım, Yukarı Palatinlik'teki sarayda vaiz olan Matthias von Kemnat'ın - Nider'ın ölümünden birkaç on yıl sonrasına tarihlendirilmesi gereken- kroniğindeki bir pasajda çarpıcı bir berraklıkla adamakıllı açığa çıkar. Kemnat, şerir "*Gazariorum* mezhebi"nin, yani şeytanî cadılığın, Şabat ayini düzenlemek, Şeytan'la anlaşma yapmak, suç işlemek gibi şeyler de dahil olmak üzere çeşitli özelliklerini tarif ettikten sonra, bir diğer ve daha az kötü şöhrete sahip bir mezhepten bahseder. Bunlar, 1475'te Heidelberg'de eziyete uğramıştı ve Kemnat'ın söyleyebileceği pek bir şey yoktu. Dört Mevsim Orucu günlerinde "seyahat eden" fırtınalar çıkaran ve insanlara ölümcül olmayan büyüler yapan kadınları içeriyordu.[33] Burada da bu kadınların Dört Mevsim Orucu günleri boyunca yaptıkları gizemli gezintiler, halihazırda aşina olduğumuz bir inançlar kümesiyle ilişkilidir. Kemnat, bu bağlamda, Jacopo da Voragine'nin *Legenda Aurea*'da yer alan San Germano'nun yaşamından bir bölüm alıntılamıştır. "Geceleri dışarıya çıkan iyi kadınlar"a yönelik yatıştırıcı adaklara ve tuhaf gece yolculuklarına referans vardı.[34] İzleri kaybolmaya yüz tutan bu "daha az kötü şöhretli" mezhebin, 15. yüzyılın sonlarına doğru yozlaşmaya başlamış gerçek cadılıktan kalan bir grup halk inancı tortusundan başka bir şey olmadığını varsaymak makul görünüyor. (Kemnat, *Malleus maleficarum*'un yayınlanmasından önce yazıyordu.) Lucerne kantonu ve Tyrol'de gerçekleşen ilk cadılık davalarında sanıkların Dört Mevsim Orucu günleri sırasında perşembe günleri Şabat'a gittiklerini ifade etmeleri, sonraları ise aynı bölgelerde diğer özellikler olmaksızın yalnızca perşembelerden bahsedilmesi muhtemelen rastlantı değildi.[35]

[33] Matthias von Kemnat, "Chronik Fiedrich I des Siegreichen", ed. C. Hofmann, *Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte* (Münih, 1862), II, ss. 117-18. Bu paragraf, biri muhtemelen daha eski diğeri daha yeni olan iki tür cadılık arasındaki farklılığın önemini azımsayan ve ikincisinin engizitörlerin teşvikiyle yayıldığını varsayan S. Riezler tarafından da kullanılmıştır.

[34] Bkz: Jacopo da Varazze [Jacopo da Voragine], *Legenda aurea vulgo historia Lombardica dicta*, rec. Th. Graesse, 2. basım, (Leipzig, 1850) s. 449.

[35] J. Schacher von Inwil, *Das Hexenwesen im Kanton Luzern nach den Prozessen von Luzern und Sursee (1400-1675)* (Luzern, 1947) s. 16; L. Rapp, *Die Hexenpro-*

Yani Dört Mevsim Orucu zamanında geceleri kadınların yaptıkları gizemli yolculuklar, antik bir motifti ve Friuli ile sınırlı değildi. Dahası, Abundina-Satia-Diana-Perchta'nın önderliğindeki bir kadın grubunun gece seyahatleri mitiyle ve dolayısıyla "Vahşi Av" veya "Öfkeli Sürü" ile de her zaman yakından ilişkili görünmüştür. 16. yüzyılın başında, Geiler von Kaisersberg'in Strasbourg'da verdiği ve *Die Emeis* başlığıyla derlenmiş vaazlarda benzer bir ilişki yinelenir. Burada Geiler, geceleri "Fenus Hanım"ı (Venüs) görmek için dışarı çıktıklarını ifade eden cadıları ve diğerlerini tartışmış ve Dört Mevsim Orucu günleri boyunca, kendilerini batma ve yanmalara duyarsız hale getiren baygınlıklar geçiren kadınlardan bahsetmiştir. Kendilerine geldiklerinde gördüklerini anlatmışlar, cennette bulunduklarını ifade etmişler ve kayıp ve çalıntı nesnelerden bahsetmişlerdi.[36] Geiler, esas itibarıyla Nider'ın yukarıda alıntılanan kelimelerini tekrar ederek, bunların Şeytanî görüler olduğu yorumunda bulunmuştur. Halkın rağbet ettiği vaazlarının, doğrudan inançlıların sorularına ve şüphelerine verilen cevaplar şeklinde akıp gitmesi de buna eklendiğinde, bahsi geçen pasajın, o dönemin güncel halk inançlarıyla ilgisi olmayan, basit bir edebi ima olduğu teorisi ihtimal dışı kalır. Geiler'in Dört Mevsim Orucu zamanıyla ilişkili bâtıl inançlar temasına geri dönmesi, bu yorumu destekler.

Bu zamanlarda, özellikle de Noel dönemi Dört Mevsim Orucu günleri boyunca, halk inançlarına göre kutsal olanların

---

zesse und ihre Gegner aus Tirol (Innsbruck, 1874) ss. 147, 154, 159, 162; A. Panizza "I processi contro le streghe nel Trentino", *Archivio Trentino*, 7 (1888) ss. 208-9, 212-14, 224, v.s. Aynı zamanda bkz: F. Röder von Diersburg, "Verhöre und Verurtheilung in einem Hexenprozesse zu Tiersperg im Jahre 1486", *Mittheilungen aus dem Freiherrl. v. Röder'schen Archive* [n.p., n.d.] ss. 96, 98; W. Krämer, *Kurtrierische Hexenprozesse im 16. und 17. Jahrhundert vornehmlich an der unteren Mosel* (Münih, 1959) ss. 1617, 31-2.

[36] *Die Emeis, Dis ist das Büch von der Omeissen…von dem Hochgelerten doctor Ioannes Geiler von Kaisersperg* (Strasbourg, 1516) ff. XLII v-XLIII r. Geiler'den halk arasındaki bâtıl inançlarla ilgili paragraflar, şurada derlendi ve şerhlerle yayınlandı: *Zur Geschichte des Volks-Aberglaubens im Anfange des XVI. Jahrhunderts. Aus der Emeis von Dr. Joh. Geiler von Kaisersberg*, ed. A. Stobwer, 2. basım, (Basel, 1875).

en kutsalı, savaş sırasında ölen askerler gibi vaktinden önce yaşamını yitiren insanlardan oluşan "Öfkeli Sürü" beliriverir.

Kendilerine biçilen ömür süresi tamamlanana kadar yeryüzünde gezinmeye mecburdurlar.[37] Gasparutto'nun bunu nasıl ifade ettiğini hatırlayalım[38]:

> ...ve eğer şans eseri, ruhlarımız dışarıdayken birisi elinde bir ışıkla gelip uzun süre geride kalan bedenimize bakarsa, ruh asla o gece bedene yeniden giremez, ta ki etrafta görecek kimse kalmayana kadar. Eğer ölmüş gibi gözüken beden gömülecek olursa, ruh, bedenin belirlenmiş ölüm saati gelene kadar yeryüzünde dolaşmak zorunda kalır.

Bu gelenek ve mitlerden oluşan çekirdeğin gerçek anlamda ayırt edici özelliği, Perchta ve Holda gibi oldukça popüler tanrıçaları Diana ya da Venüs kılığında imgeleştirme çabası hariç tutulursa -çünkü yukarıda bahsi geçen metinlerin yazarları onları daha iyi tanıyordu- eğitimli dünya ile kesinlikle hiçbir bağlantısının olmamasıdır. Geiler'ın Strasbourg vaazlarından oluşan kitap, bu ilişkisizliğin çarpıcı bir örneğidir. Bu kitabın yalnızca iki nüshasını biliyoruz. İlk nüshada "Öfkeli Sürü" ("Am dumstag nach Reminiscere von dem wutischen heer") ile ilgili vaaza, ilk bakışta şaşırtıcı bir seçim gibi gözüken bir gravür eşlik eder. Sihirli bir ormanda Baküs'ün at arabası yaklaşmaktadır. Önünde bir satir gayda çalmakta, sarhoş bir Silenus, üzüm salkımlarından bir taç taktığı başını arkaya atmış bir eşek sürmektedir. (Resim 1) Klasik mitolojiden böylesi bir sahnenin, okuyuculara gayet iyi bildikleri "Öfkeli Sürü" mitini anlatmasının nasıl beklenebildiğini anlamak zordur. Sanatçı bu illüstrasyonu, Virgil'in 1502'de Sebastian Brant tarafından yayınlanmış çalışmalarının birinden almış, orijinal resmin (Resim 2) solunda yer alan masasında oturan şair figürünü çıkarmakla yetinmiştir. Özünde bunda bir olağan dışılık yoktur. Fakat mevcut örnekte yorumlanan metin ile figür arasındaki uçurum o kadar büyüktür ki, Emeis'in illüstratörü

[37] *Die Emeis*, f: XXXVII r. Paragraf, O. Höfler tarafından da alıntılanmıştır: *Kultische Geheimbünde*, ss. 19-20.

[38] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, f. 7 r.

Resim 1

Resim 2

-eserin başka sayfalarında da yaptığı gibi- Baküs, Silenus, Satirus isimlerinin etiketlerini bile silmeye yeltenmemiştir.[39]

[39] Emeis'in adı bilinmeyen illüstratörü, diğer davalardaki diğer metinlerden gravürler almıştır, özellikle Brant'ın düzenlemesini yaptığı Virgil'den: *Publii*

"Öfkeli Sürü" için müracaat edilecek bir ikonografik gelenek elbette yoktu fakat Baküs'ün barışçıl alayı Geiler'in okurlarını tatmin etmiş olamaz, tıpkı bugün bizi de tatmin etmediği gibi. 1517'de, ilk nüshanın yayınlanmasından bir yıl sonra, *Emeis* yeniden ve yine Strasbourg'da basıldı. İllüstrasyonlarda bazı değişiklikler yapılmıştı ve "Öfkeli Sürü" ile ilgili vaaza eşlik eden gravürün yerine yenisi eklenmişti. Bu gravürde Baküs'ün alayı, orijinal bir gravürle değil, Brant'ın *Stultifera navis*'indeki (Basel, 1 Ağustos 1497) bir illüstrasyona dayanan, sağında solunda değişiklikler yapılmış bir görselle (örneğin sol üstteki horoskop eksiktir, Resim 3 ve 4'e bakınız) değiştirilmişti.[40] Apaçık ki, Brant'ın eserindeki bir vagon dolusu aptal illüstrasyonu, "Öfkeli Sürü" mitini çevreleyen dehşet ve gizem atmosferini ifade etmekte Baküs'ün takipçilerinden oluşan bir grubun illüstrasyonundan çok daha uygun görülmüştür. Bu değişim, cadılıkla ilgili doktrinlere aykırı olan, eğitimli sınıfların dünyasında referans noktaları bulunmayan bir halk inancının, görsel betimlemeye dönüştürülmesinin ne kadar zor olduğunu da anlatır.[41]

Virgilii Maronis opera cum quinque vulgatis commentariis: expolitissimisque figuris atque imaginibus nuper per Sebastianum Brant superadditis [Strasbourg, 1502]). Fazlasıyla genel temsiller içeriyorlar. Örneğin f. VIII r'deki Brant'ın Virgil'inden alınma pastoral sahneye (f. XXXXI r) ya da tüm spesifik göndermelerin ortadan kaldırıldığı gravürlere bakınız. Bu nedenle *Her der Künig*'in (Geiler'in Emeis ile birlikte yayınlanan bir başka çalışması) yine Brant'ın Virgil'inden (f. CCCLXXVIII r) alınma iç kapağında Drances, Latinus ve Turnus'un isimleri, temsil edilen şahsiyetlerin kafalarının üzerinden tümüyle olmasa da kaldırılmıştır. Ayrıca karşılaştırarak, Geiler'in illüstratörünün, Şabat'taki cadıları (f. XXXVI v), iblisleri (f. LV v) ve kurt adamları (f. XLI r) tasvir etmek için geleneksel (ya da geleneksel hâle gelmek üzere olan) ikonografik geri dönme öz güvenine bakınız.

[40] S. Brant, *Stultifera navis. Narragonice profectionis nunquam satis laudata navis.* Colophon: *In*...urbe Basiliensi 1497 kalendis Augusti *(Gesamtkatalog der Wiegendrucke*, 5061), f. CXLV r. İlk kez bu basıma eklenen aptallarla dolu vagon figürü (W. Weisbach, *Die Baseler Buchillustration des XV. Jahrhunderts* [Strasbourg, 18961 s. 55), Geiler'in bir başka çalışmasındaki bir illüstrasyon için model görevi görmüştür: Geiler's, *Navicula sive speculum fatuorum* (Strasbourg, 1510) (Brant'ın kitabının teması üzerine bir vaaz derlemesi). Bu illüstrasyon, *Emeis*'in ikinci basımında yeniden kullanıldı. İki "Öfkeli Sürü" imgesinin tespiti, L. Dacheux tarafından yapıldı: *(Les plus anciens écrits de Geiler de Kaysersberg)* [Colmar, 1882] ss. CXLVIII f.).

[41] Karşılaştırmalı olarak, sözde "Şabat"taki "Öfkeli Sürü"nün Agostino Veneziano'ya yahut Marc' Antonio Raimondi'ye atfedilen hümanist yorumuna

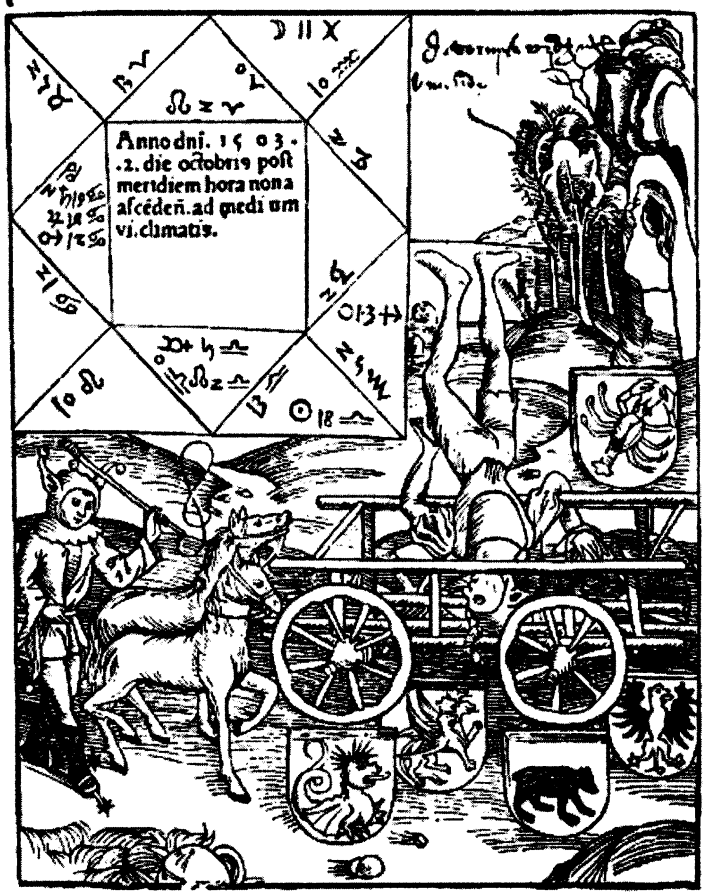
Resim 3

O halde, Nider ve Geiler'ın mahkûm ettiği, Dört Mevsim Orucu süresince geceleri kadınların (ve Friulili kadın *benandante*lerin) yaptıkları yolculuklar, Orta Avrupa'da yaygın bir geleneğe göre, aynı zamanda "Öfkeli Sürü"nün ortaya çıktığı gecelerdir.[42] Bu ürkütücü tasavvurun, kadın *benandante*lerin

---

bakınız: E. Tietze-Conrat, "Der *stregozzo* (Ein Deutungsversuch)', *Die Graphischen Künste*, n.s., 1 (1936) ss. 57-9.

[42] Perchta, Holda, vb.'nin liderlik ettiği, Dört Mevsim Orucu günlerinde ortaya çıkan "Öfkeli Sürü"nün bulunduğu alanların kapsamlı bir tasviri için W. Liungman'ın hazırladığı tabloya bkz: "Traditionswanderungen", II, ss. 632-3. Bu bağlantı, sıklıkla, ölüler kalabalığına, "Öfkeli Sürü"ye önderlik eden tanrıçaya halk arasında atfedilen isimlerde ifadesini bulur: Avusturya'nın güneyindeki Karintiya'da yaşayan Slovenler arasında "Quatembermann" (Dört Mevsim Orucu adamı) ya da "Kwatemik"; Baden, Suabiya, İsviçre'de ve yine Slovenler arasında "Bayan Faste" ([Frau Faste], Dört Mevsim Orucu Hanımı) ya da "Posterli", "Quatemberca", "Fronfastenweiber" gibi benzer isimlerle bilinir (bkz. *Ibid.*). "Bayan Faste" ve "Posterli" hakkında özellikle bkz: E. Hoffmann-Krayer, "Die Frau Faste", *Schweizerisches Archiv für Volkskunde*, 14 (1910) ss. 170-1; *Idem.*, 'Winterdämonen in der Schweiz', *Schweizer Volkskunde - Folk-Lore Suisse*, 1 (1911) ss. 89-95. Tyrol için bkz: J. Thaler, "Können auch in Tyrol Spuren vom Germanischen Heidenthume vorkommen?", *Zeitschrift für deutsche Mythologie und Sittenkunde*, 1 (1853) s. 292; I.V. Zingerle, "Sagen aus Tirol", *Ibid.*, 2 (1855) s. 181; *Idem., Sagen, Märchen und Gebräuche aus Tirol* (Innsbruck, 1859) ss. 8-9; J. Baur, "Quatember", s. 231.

Resim 4

davalarında rastladığımız ölülerin geçit törenlerinden oldukça farklı olduğunu söylemeye gerek bile yok.

Hiçbir cezaya uğramaksızın merhametsizlik ve kötülük yapabilecek varlıklar, saf dehşet objeleri olarak görülen ölülere duyulan eski, Hristiyanlık öncesi korkunun ifadesi olan "Vahşi Av" ve "Öfkeli Sürü" geleneği, Hristiyanlaşmanın çok erken bir evresinde başladı. Bunun ilk kanıtı, Orderic Vitalis'in *Kilise Tarihi*'ndeki bir pasajdır. Vitalis, 1091'de, bugünkü adı Saint-Aubin de Bonneval olan Bonneval ismindeki bir köy-

de gerçekleşmiş olağan dışı bir olay hakkında bilgi eklemişti. Bir gece, bir patikadan yürümekte olan bir rahip aniden ilerleyen bir ordunun sesini andıran bir gürültü duymuştu. Birdenbire elinde sopa tutan devasa bir varlık önüne çıkmıştı. Onu, kimisi yaya kimisi at üstünde ve hepsi iblislerin vahşi işkencelerine uğramış çok sayıda kadın ve erkek takip ediyordu. Rahip, bunlar arasında kısa süre önce öldüğünü bildiği pek çok kişinin olduğunu fark etmişti ve acı çığlıklarını duymuştu. Suikastçılar, iffetsiz kadınlar, (çoğu kişinin kurtulanlar arasında olduklarına inandıkları) rahipler ve keşişler görmüştü. Ve sonra "*familia Herlechini*"* ile karşı karşıya olduğunu kavradı. Onların var olduklarından her zaman şüphe duymuştu, en somut kanıtlarla karşılaştığında bile... Ölüler onunla konuşmuş, çektikleri acıları tarif etmiş ve yaşayan sevdiklerine mesajlar iletmişlerdi.[43] Burada ölülerin artık köy sokaklarından kasırga gibi geçen karanlık ve dehşetli varlıklar olmadıkları açıktır. Hristiyanlığın öbür dünya inancı çerçevesi içine sokulmuşlar ve yaşayanlara yol göstermek ve nasihat etmek gibi geleneksel bir işlev üstlenmiştirler.[44] Bu ilk ve

* Vitalis'in *Kilise Tarihi*'nde geçen bir ifadedir ve Batı Avrupa folklorundaki "yaban avı" (wild hunt) motifinin Normandiya'daki görünümlerinden biridir. Orijinal eserde ifade şöyle geçer: "Haec sine dubio familia Herlechini est" (Without a doubt this is Herlequin's household.) Dolayısıyla "familia" burada "ailesi, hane halkı" gibi bir anlam ifade eder. "Herlechini" ismi de Batı Avrupa folklorunda yerel dillerdeki farklı yazılışlarıyla yaygın bir motiftir ve esasen cehennemden gelen, Şeytan'ın elçisi olan, yeryüzündeki günahkâr ruhları toplayarak acılar içinde peşinde koşturan sonra da cehenneme götüren bir tür iblistir. Yüzyıllar içerisinde Avrupa'nın farklı bölgelerinde birbirinden değişik varyantlara ilham vermiştir. Vitalis'in 11. yüzyıla ait çalışmasında bahsi geçtikten sonra 12. yüzyıl Fransız dini tiyatro oyunlarında Harelquin adıyla bir tiplemeye dönüşmüş, 16. yüzyıl boyunca çok popüler olmuş ve modern popüler kültürde de çok sayıda kurgu karaktere ilham vermiştir—çn.

[43] Ordericus Vitalis, *Historiae Ecclesiasticae libri tredecim*, ed. A. Le Prévost, 5 cilt, (Paris, 1838-55), III, ss. 367-77. Bkz: *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis: edited and translated with introduction and notes by Marjorie Chibnall*, 6 cilt, (Oxford, 1969-80).

[44] Bu paragrafın farklı bir yorumu için bkn: R. Bemheimer, *Wild Men*, ss. 78-9. Aslında, o dönemde yaşayanlar bile ölülerin törenlerinde Hristiyan bir çerçeveye dahil edilebilecek ve dindar amaçlara yönlendirilebilecek bir mitin varlığını fark ettiler. Bu, şuradaki bir paragrafta açıkça ortaya çıkar: Guillaume

tecrübe kabilinden Hristiyanlaştırma girişiminde, antik inançların aşikâr izleri kalıvermiştir. Burada Şeytan Herlechinus'un özelliklerine sahip olan efsanevi Vahşi Adam ölüler topluluğuna liderlik etmektedir ve başka bir yerde de "Vahşi Av"ın başındadır. Zamanla, Harlequin'in girdiği kılığın[45] bilinen özelliklerini kendisine alarak vahşiliğinin sembolü olan sopayı bir yarasa ile değiştirecektir. Fakat eski mitlere yeni ve dindar bir içerik sağlamayı amaçlayan ilk ürkek girişim, Saint-Aubin de Bonneval etrafındaki bölgenin halk geleneklerinde önemli ölçüde dönüşmüştür. Buradaki anlatılarda rahibin karşılaştıkları kırmızı kıyafetler giymiş bir ordu dolusu erkektir. Onu bir tarlaya götürürler ve ondan Tanrı'yı ve dinini terk etmesini isterler.[46]

Bu iki unsur, "Vahşi Av"ın başındaki tanrı ve ölülerin geçit töreni, 1489'da Mantua'da gerçekleşen bir duruşmada değiştirilmiş olarak varlığını sürdürmüştür. Baş sanık Giuliano Verdena ve ifade vermek için mahkemeye çağrılan üstat ve Giuliano'nun iki iş arkadaşı dokumacıydı. İfadelerinden ortaya çıkana göre, Giuliano geleceği söylemek için bir vazoyu suyla (bazen kutsal suyla) doldurup bir lambanın yanına yerleştiriyor, sonra bir kız ya da erkek çocuğa suya baktırıyor ve bilinen büyülü bir formülü ("Beyaz melek, kutsal melek", vb.) mırıldanıyordu. Uyguladığı yöntemler gelenekseldi fakat büyünün amacı alışılmışın dışındaydı. Giuliano, nadiren küçük hırsızlıkların faillerinin görüntülerini vazodaki suda görmeye çalışırdı.[47] Genellikle bir kitaptan cümleler okurken, çocuklara su yüzeyinde beliren biçimlere çok dikkat etmelerini söylerdi. Çocuklar bazen "Müslümana benzeyen çok fazla kişi"[48] bazen

---

d' Auvergne, *Opera*, I, ss. 1065-70. Burada, orduların görünmesi (ki kuşkusuz Orderic Vitalis'in (*Ibid.*, s. 948) ve Alfonso Spinal'in (*Fortalicium fidei contra ludeos, Saracenos, aliosque christiane fidei imimicos* [Nuremberg, 1494], f. CCLXXXIII r) tarif ettiği ölü gruplarına kadar izi sürülmesi gereken bir temadır), yatışmamış ölülerin ruhlarının oluşturduğu saflar değil, Tanrı'nın gezinmelerini mukadder kıldığı arınmış ruhlar olarak görülürler.

[45] Bu argüman hakkında bkz: O. Driesen, *Der Ursprung des Harlekin. Ein Kultur-Geschichtliches Problem* (Berlin, 1904).

[46] Ordericus Vitalis, *Historiae*, III, s. 367 n. 5.

[47] ASM, *Inquisizione*, b 2, libro 3, f. 105 v, 109 v-110 r.

[48] *Ibid.*, f. 106 r.

"kimileri yaya, kimileri atlı, bazıları elsiz çok sayıda insan" ve bazen de "her iki tarafında birer hizmetkâr olan, oturmuş iri bir adam"[49] görürlerdi.

Giuliano, çocuklara "Müslümanların" ruhlar, gizemli kişinin de Lucifer, "magister artis" olduğunu açıkladı. Lucifer, içinde pek çok gizli hazinenin kayıtlı olduğu kapalı bir kitap tutuyordu. Giuliano, bu kitabı her ne pahasına olursa olsun, "Hristiyanlığın yüzü suyu hürmetine, Türk'ün* üzerine yürümek ve onu yok etmek için"[50] kopyalamak istediğini ifade etti. Başka bir zaman, Giuliano çocukların vazodaki suda gördüğü bir figürü "oyunun sahibesi" olarak teşhis etmişti. Bu, Diana ve Herodias için kullanılan bir unvandı. "Siyahlar içinde, boynunda bir zincir" olduğu halde Giuliano'nun önünde belirmiş ve "Bitkilerin özellikleri ve hayvanların doğası"[51] hakkında gerçekleri ona açıklamaya hazır olduğunu söylemişti. Fakat Giuliano'nun ruh izdihamı gördüğü figürlerde biz ölülerin geçit töreni geleneğinin kalıntısını görüyoruz; Orderic Vitalis'in tanımladığı üzere, bazıları yaya bazıları da atlı. Bazen Giuliano, küçük kıza vazodaki suya bakıp kendisinin "cennete mi cehenneme mi gideceğini" öğrenmesini isterdi. Kız, onu "bir kazanda, Lucifer tepesinde durup bir tür kazmayla içeri iterken" gördüğünü söyler, "Giuliano onu dövmesin diye" sessizliğe bürünürdü. Sıra Giuliano'ya geldiğinde küçük kıza ölmüş babasını gösterir ve kız babasını "Araf'ta, cennete yükselirken" gördüğünü söyleyerek gözyaşlarına boğulurdu. Bir başka zaman, Giuliano "kendi hayal gücünü kullanarak" kendisine büyülerde yardım eden bir ra-

[49] *Ibid.*, ff. 107 r, 106 r.

* Burada kastedilen Osmanlı Türkleridir. Etnik bir aidiyetten çok Müslüman ailelerde doğmuş veya ihtida etmiş Anadolu halkını işaret eder. İstanbul'un 1453'teki fethinin ardından Hristiyan Avrupa kaynaklarında "büyük ve ebedi düşman" olarak temsil edilişlerinde belirgin bir artış gözlemlenebilir. Dolayısıyla düşman imgesinin ilk temsilcisi bu dönemde daha çok "Türk"tür. Okuma önerisi olarak bkz: Türk Korkusu, ed. Özlem Kumrular, Doğan Kitap, İstanbul, 2017.

[50] *Ibid.*, f. 107 v. Açıkça görülüyor ki, çağrısı II. Pius tarafından otuz yıl önce yapılan ve hiçbir işe yaramayan haçlı seferini tartışmak için yapılan toplantı, halkın zihninde canlı yankılar bırakmıştı.

[51] *Ibid.*, f. 107 r-v.

hibin kimliği bilinmeyen "Meşhur Lord Robert'i, cehennemde lanetlenmiş, kızgın bir kazanda, tepesinde Lucifer, Barbariza, Zanetin ve diğer ruhlarla birlikte" görmesine sebep oldu.[52] Tüm bunlar, antik "gezinen ölüler motifi"nin zamanın akışıyla birlikte yeni bir duygusal içerik kazandığı gerçeğini destekler. Yaşayanlara, kendi yararları için, onları öbür dünyada bekleyen cezaları öğreten bir şey olmaktan çıkmıştır. Kehanetsel büyü vasıtasıyla, hem bireysel kurtuluş için hissedilen şiddetli ve acı verici kaygı hem de ölmüş akrabalar hakkında duyulan pişmanlık ve özlemden bir çıkış yolu halini almıştır.

Giuliano Verdena davasıyla birlikte nazarımız *benandanti*-den uzaklaşmışa benziyor. İkisi arasındaki tek ilişki, ruhların geçit alayından bahis ve onları mezarın ötesinde bekleyen kader gibi görünüyor. Aslında burada da sınırlı sayıda olmasına karşın, benzer bir dizi inançla uğraşmaktayız. Bu, Verdena'nın açığa çıkardığı bilgilerle, 27 Aralık 1525'te bâtıl inançları nedeniyle yargılanan Tyrol'deki Burseberg'den bir kadının, Wyprat Musin'in anlattıkları kıyaslandığında belirginleşir. Bundan iki yıl önce Musin, Dört Mevsim Orucu günlerinden birinin gecesinde, önünde büyük bir kalabalığın belirdiği ifadesini vermişti. Kalabalığa, adının Selga Hanım olduğunu ve Venüs Hanım'ın kız kardeşi olduğunu söyleyen bir kadın liderlik ediyordu.[53] Selga Hanım, dehşete düşen Musin'e kendisini, perşembe ve cumartesi günleri mahallenin çeşitli noktalarında yapılacak geçit törenlerinde takip etmesini ya da ölümle yüzleşmesini söyledi. Musin, Selga Hanım'ın tekrarladığı üzere istese de istemese de ona katılmak zorundaydı zira doğuştan buna yazgılıydı. Tören alaylarında Araf'taki

[52] *Ibid.*, ff. 106 v, 110 r.

[53] I.V. Zingerle, "Frau Saelde" *Germania, Vierteljahrschrift für deutsche Alterthumskunde*, 2 (1857) ss. 436-9. Bu davayla ilgilenen fakat davaya başka açılardan yaklaşan araştırmacılar için bkz: L. Laistner, *Das Rätsel der Sphinx. Grundzüge einer Mythengeschichte* (Berlin, 1889), II, ss. 352-4 ve V. Waschnitius, 'Perht', ss. 86-7. Selga Hanım hakkında Laistner'ın yanı sıra, *loc. cit.*, kaynakçayla birlikte bkz: W. Liungman, 'Traditionswanderungen', II, s. 670 (İsviçre'de, "Saelde Hanım", "Zälti Hanım" ya da "Selten Hanım" denir; vaftiz edilmeden önce ölen, rastlantı eseri, kış mevsiminin Dört Mevsim Orucu günlerinin Çarşamba gecesinde dışarı çıkan çocukların geçit alaylarına rehberlik eder.)

ruhlar kadar çeşitli cezalar yüzünden acı çeken lanetliler de yer alıyordu. Ruhlar, Musin'e bu alaylara katılanların erdemlerini korumak, suç işlememek ve sadaka vermek zorunda olduğunu söyleyerek onu rahatlattı. Dört Mevsim Orucu günlerinde yapılan gizli ayinleri boyunca, aynı zamanda bir ateş olan bir tür kovanın içine bakmışlar ve bir yıl içinde ölecek mahallelilerin suretlerini orada görebilmişlerdi. (Musin kendisini iyi ifade edemiyordu. Başka bazı kanıtlardan da anlaşıldı ki Musin'in söylemeye çalıştığı şey, içinde cehennem ateşlerinin belirdiği su dolu bir kovaydı.)[54] Selga Hanım, Musin'e Tanrı'ya dua ve hizmet edenler için ayrılmış pek çok hazinenin gömülü olduğu yerler bildiğini söyledi.

Bu öykü ile Verdena'nın anlattığı arasında bariz benzerlikler bulunuyor: Bir davada doğrudan Selga Hanım diğerinde "oyunun sahibesi" olarak tarif edilen tanrıça, gömülü hazineler, ruhlar topluluğu, ahiretteki akıbet ve hatta içi su dolu, kısa süre sonra ölecek kişilerin suretlerinin yansıdığı kova. Fakat ikinci davada, ruhların geçit alaylarında yer almaya kaçınılmaz yazgısı tarafından mecbur edilen kadın Dört Mevsim Orucu günlerinde geceleri dışarı çıkıyordu. Ve şuna emin olabiliriz ki, eğer bu kadın Alp Dağları'nın diğer tarafında Friuli'de yaşıyor olsaydı kendisine *benandante* diyecekti. Her halükârda, bu kadının itirafları, "ölü alayı *benandanti*si" olarak adlandırabileceğimiz *benandanti* ile "Öfkeli Sürü" ile ilgili inanışlar arasındaki derin bağların varlığını destekler.

Wyprat Musin'in cadılıkla suçlanıp suçlanmadığını bilmiyoruz. İfadesinde açıkça şeytanî ya da cadılıkla ilgili unsurlar yoktur. Diğer bölgelerde, gece düzenlenen tören alaylarında ölülerin ruhlarını gördüklerini söyleyen kişiler doğrudan cadılıkla suçlanmıştır. Küssnacht bölgesinden bir kadının yargılandığı davayı düşünelim. Hakkında tek bildiğimiz, ismini *Seelenmutter* olarak açıkladığıdır; ruhların annesi. 1573'te Schwyz'deki konsil tarafından "Hristiyanca olmayan fantezi-

[54] Giuliano Verdena'nın alıntılanmış davasına ek olarak bkz: W. Crecelius, "Frau Holda und der Venusberg (aus hessischen Hexenprocessacten)", *Zeitschrift für deutsche Mythologie und Sittenkunde*, 1 (1853) s. 273. Paragrafın, Laistner tarafından önerilen çevirisi (*Das Ratsel*, II, s. 353) yanlıştır.

ler"e sahip olmakla suçlandı ve birkaç yıl sonra cadı olduğu gerekçesiyle yakıldı.[55] Tıpkı Friuli'nin kadın *benandanti*si gibi övülen güçlerini az bir para karşılığında pratik kullanıma sunuyor ve ölmüş yahut uzun süre önce kaybolmuş insanların ahiretteki akıbeti hakkında bilgi sağlıyordu. Bazen sırları sansasyonel bir şekilde açığa çıkıyordu. Bir keresinde, bir ayakkabıcının Lüteriyenler arasında öldüğünü, bu yüzden Einsiedeln'deki Hanımımız Kilisesi'nde ruhu için sadaka vermek ve dua etmek gerektiğini söyledikten 6 ay sonra, adam canlı ve gayet iyi durumda olarak yeniden ortaya çıkmıştı.[56] *Seelenmutter*'in, Dört Mevsim Orucu zamanında geceleri ölü toplulukları gördüğünü iddia ettiğine dair kanıt yoktur. Fakat biliyoruz ki, Lucerne'de, Schwyz kantonunda ve bir ölçüde İsviçre'de, hayattan vaktinden önce ayrılmış ölülerin geceleri tören alayları düzenlediğine dair inanç son derece yaygındı. Bu versiyonda, yaşayanlar bile bedenlerini geride bırakarak ruhları vasıtasıyla bu alaylara katılabiliyor ve bu nedenle özellikle talihli ve dindar addediliyorlardı.[57]

Dahası, Seelenmutter, ruh çağırma sanatını öğrettiği bir nekromansa, eğer Dört Mevsim Orucu zamanında doğduysa pek çok ruh göreceğinden emin olabileceğini söylemişti.[58] Ya-

[55] *Seelenmutter* hakkında bkz: A. Dettling, *Die Hexenprozesse im Kanton Schwyz* (Schwyz, 1907) ss. 16-22 (Başvurma şansı bulamadığım bir makalenin önemli miktarının kopyasını içeriyor: T. von Liebenau, "Die Seelenmutter zu Küssnacht und der starke Bopfahrt", *Kath. - Schwelzer Blätter*, 1899). Diğer *Seelenmutter* referansları: A. Lütolf, *Sagen, Bräuche, Legenden aus den fünf Orten. Lucern, Uri, Schwyz, Unterwalden und Zug* (Lucerne, 1865), II. ss. 236-8 (s. 236'da ona 'Hexenmutter' denir) ve J. Schacher von Inwil, *Das Hexenwesen im Kanton Luzern*, ss. 75-6.

[56] A. Dettling, *Die Hexenprozesse im Kanton Schwyz*, ss. 18-19.

[57] R. Brandstetter, "Die Wuotansage im alten Luzern", *Der Geschichtsfreund. Mitteilungen des historischen Vereins der fünf Orte*, 62 (1907) ss. 101-60, özellikle ss. 134-5, 137-8. Temel olarak, R. Cysat'ın (1545-1614) yayınladığı, evvelce Lütolf'un *(Sagen, Bräuche)* istifade ettiği *Chronica Collectanea*'yı (el yazması) kullanan Brandstetter, ikincisinin metinsel kriterlerini eleştirir (ss. 118-19).

[58] Bkz: A. Lütolf, *Sagen, Bräuche*, II, s. 237. Dört Mevsim Orucu günlerinde doğanların ruhları görebildiğine dair inançlar bu dönemde geniş bir alana nüfuz etmiştir. Onlardan aptal ('merae nugae sunt') olarak bahsedildiğini ve reddedildiklerini görürüz: L. Lavater, *De spectris, lemuribus et magnis atque insolitis fragoribus, variisque praesagitionibus quae plerunque obitum hominum, magnus clades, mutationesque lmperiorum praecedunt* (Geneva, 1575) s. 107. Aynı

ni burada da Friulili kadın *benandante*lerin anlattığı hikâyelerde karşılaştığımız unsurlar bulunuyor. Fakat bu unsurlar ya kanıtın içeriğinin yetersizliğinde ya da bu inançların yayılma alanının sınırlarında dolaştığımızdan karmaşık bir haldedir.

Belki de doğru açıklama ikinci ihtimaldir. Gerçekten de Friuli'den çıkan kanıta en yakın benzerliği gösteren Bavarya'daki kanıttır. 1586'da (tarihler bile uyumludur) Oberstdorf'ta görülen, Chonradt Stöcklin adında 37 yaşında bir çobanın davasıyla ilgilidir. Stöcklin, Oberstdorf yargıçlarına, sekiz sene evvel köknar ağaçları kesmek üzere ormana giderken sekiz gün önce ölmüş Jakop Walch isimli kendi kasabasından bir sığır çobanının aniden önünde beliriverdiğini söyledi. Walch, ona güvenip sırrını açmış ve cehennemin acılarını tatmadan önce 3 yıl boyunca dünyada gezmek zorunda bırakıldığını ve kendisine dürüstçe ve dindarca, daima Tanrı'yı gözeterek yaşamasının nasihat edildiğini söylemişti. Walch'in görünmeleri tekrar etti. Bir yıl sonra ölü sığır çobanı yeniden Stöcklin'in önünde beliriverdi. Beyazlara bürünmüştü, göğsünde kırmızı bir haç vardı ve onu kendisini takip etmeye davet etti. Aniden, Stöcklin bir bilinç kaybı yaşadı ve kendisini, acıyı ve neşeyi gördüğü, insanların yaşadığı bir yerde buldu. Burasının cehennem ve cennet olduğunu düşündü. Burada Stöcklin'e sık dua etmesi (Dört Mevsim Orucu günleri boyunca 30 bin Ave Maria duası), karısını ve çocuklarını ayine götürmesi, günahtan sakınması ve kutsal sembollere saygı göstermesi tavsiye edildi. Bir diğer vesileyle ölü sığır çobanı Walch, bir sorusuna cevaben kadiri mutlak Tanrı'nın kendisini bir meleğe dönüştürdüğünü ve dünyada gezinmesinin günah olmadığını söyledi. Aslında Stöcklin, mahkemede bir insanın dünyada gezinebileceği 3 yöntem olduğunu açıklamıştı:

---

zamanda bkz: E. Hoffmann-Krayer, *Feste und Bräuche des Schweizervolkes*, yeni basım, ed. P. Geiger, (Zürih, 1940) s. 156; N. Curti, *Volksbrauch und Volksfrömmigkeit im katholischen Kirchenjahr* (Basel, 1947) s. 77; G. Gugitz, *Fest - und Brauchtums- Kalender für Oesterreich, Süddeutschland und die Schweiz*, (Vienna, 1955) s. 150. Aynı inanç Tyrol folklorunda da görülür. Bkz: I.V. Zingerle, *Sitten, Bräuche und Meinungen des Tiroler Volkes*, genişletilmiş 2. basım, (Innsbruck, 1871) s. 3, paragraf 4; J. Baur, "Quatember", s. 232.

İlki, "gece topluluğu"nun bir üyesi olmaktı ki, kendisi de bu topluluktandı. İkincisi, ölü olup kendisi için belirlenen zamanın gelmesini beklemekti. Üçüncüsü, Şabat'a giden cadılara katılmaktı ama bu nasıl yapılır hiç bilmiyordu çünkü hiç onlara katılmamıştı. "Gece topluluğu"nun yolculuğu Dört Mevsim Orucu zamanında olurdu; cuma ve cumartesi günleri, daima gece vakti. Yola çıkmadan önce kişi kendinden geçer ve uyuşuk bir hale girerdi. Yola çıkan ruhtu -en azından o öyle sanıyordu- bedeni arkasında bir iki saat boyunca hareketsiz ve cansız bırakıp ayrılırdı. Fakat eyvah, eğer bu sırada beden sırt üstü döndürülürse ruhun bedene yeniden girişi çok acı ve zor olurdu. Yargıçlardan birinin sorularına cevaben Stöcklin, "gece topluluğu"nun biri hariç hiçbir üyesini tanımıyordu ve tanıdığı kişinin de adını bilmiyordu. Fakat Oberstdorf'tan pek çok cadının adını ve kabahatlerini sayabilirdi. Bunları gizemli gece yolculukları sırasında öğrenmişti. İddiasına göre cadı musallatına uğramış insanları ve hayvanları iyileştirebiliyordu. Bunu defalarca yapmıştı. Onlara dualar ettirmiş, oruç tutturmuş, Tanrı'nın lütfuyla onları iyileştirmişti.

Yargıçlar, Stöcklin'in şaşırtıcı ifadelerini en küçük ayrıntısına kadar sorguladılar fakat başarısız oldular. Ondan hiçbir şekilde cadı olduğuna, Şabat'a katıldığına ya da Şeytan'a bağı olduğuna dair bir itiraf koparamadılar. Şeytan'la veya cadılıkla hiçbir ilişkisi olmadığını inatla tekrarladı. Fakat Stöcklin 23 Aralık 1586'da yeniden sorgulandığında bocaladı. İlk olarak, 16 yaşındayken annesinin kendisine bir merhem sürdüğünü, annesinin bu merhemi insanları ve hayvanları büyülemek için de kullandığını kabul etti. Sonra, yargıçlar çok fazla baskı yapınca Şabat'a pek çok kereler gittiğini ve burada Büyük Şeytan'ın huzurunda Tanrı'dan ve azizlerden yüz çevirdiğine dair yemin ettiğini itiraf etti. Tümüyle tatmin olmayan yargıçlar, onu işkenceye aldırdı ve böylelikle tam bir itirafla suç ortaklarının uzunca bir listesini elde ettiler. Sonunda Stöcklin, suçladığı birçok kadınla birlikte kazıkta yakılmaya mahkûm edildi.[59]

[59] Bkz: K. Hofmann, "Oberstdorfer 'Hexen' auf dem Schaiterhaufen", *Oberstdorfer Gemeinde -und Fremdenblatt* (Oberstdorf, 1931), özellikle ss. 27-39. Bu

Bu dağınık ve bölük pörçük kanıt parçalarından, oldukça tutarlı ve derli toplu inançlardan oluşan bir çekirdek ortaya çıkıyor. Bu inançlara, 1475 ile 1585 arasındaki bir asır boyunca, kesin olarak belirleyebildiğimiz bir alanda Alsas, Württemberg (Heidelberg), Bavarya, Tyrol ve sınırlarda İsviçre'de, Schwyz kantonunda rastlanabiliyor. Henüz girişilmemiş yoğun bir araştırmayla (ki buradaki kısa yorumlar böylesi bir çalışmanın yerine geçmeyi amaçlamıyor), bu inançların yayıldığı alanın daha ayrıntılı ve tam bir tasviri yapılabilir. Yine de buraya kadar incelenmiş çeşitli kanıt parçalarını birbirine bağlayan bir zincirin varlığını tespit etmek mümkün görünüyor: genellikle kadınlardan oluşan insan gruplarının varlığı; bu gruplar, Dört Mevsim Orucu zamanında kendilerinden geçerler ve bu nedenle kısa sürelerle bilinçsiz kalırlar, beyan ettikleri üzere ruhları bedenlerini terk eder, böylece hemen hemen her zaman geceleri gerçekleşen ölülerin tören alaylarına katılırlar, en az bir örnekte bir tanrıça (Selga Hanım) bu törene liderlik eder. Bu tören alaylarının, daha eski ve çok daha geniş bir alana yayılmış bir mitle, "Vahşi Av" mitiyle ilişkili olduğunu da gördük. Daha belirgin olarak göreceğiz ki, Friulili kadın *benandante*lerin itiraflarında tekrarlanan da tam olarak bu unsurlardır. Beyanlarında, bazen çokbiçimli bir tanrıçadan bahis dahi bulunur. 1619'da yargılanan Latisanalı bir *benandante* olan Maria Panzona, Josaphat Vadisi'ne ruhen pek çok kez gittiğini, bir hayvana bindiğini, diğer *benandante*lerle birlikte "bir kuyunun kenarında ihtişamla oturan ve başrahibe olarak çağrılan bir kadının önünde boyunlarını eğerek" saygılarını sunduklarını iddia etti.[60]

Peki ama ölüleri görebilen kadın *benandante*ler ile zengin hasat elde etmek için Dört Mevsim Orucu zamanında büyücüler ve cadılarla savaşmak üzere geceleri dışarı çıktığını söy-

---

belgelerin öneminin farkında olmayan editör, bunları tatminkâr olmayan bir tarzda yayınlamıştır. Bildiğim kadarıyla bu belgeler analiz edilmedi hatta diğer araştırmacılar tarafından kullanılmadılar. "Gece kalabalığı"nın (*Nachtschar*) "Öfkeli Sürü"nün (*Wuotisheer*) eşanlamlısı olması, antik İsviçre halk geleneklerine tanıklık eder. Bkz: W. Liungman, "Traditionswanderungen", II, s. 670.

[60] ASV, S. *Uffizio*, b. 72, f. 5 v.

leyen Gasparutto ve Moduco gibi "çiftçi" *benandanti* arasındaki bağlantı neydi? İlk bağlantı aynı adı paylaşmalarıydı: *benandante*. Dört Mevsim Orucu gecelerinde girdikleri baygın hal, bunun bedenden ayrılmış ruhun yolculuğu olduğuna inanılması, akla hemen bunların aynı inançtan köklenmiş iki dal olduğunu getirir. Dahası, Bavaryalı çoban Chonradt Stöcklin'in itiraflarında bu iki dalı birbirine bağlamaya yardımcı olan başka unsurlar ortaya çıkar: Kimin cadı olduğunu ve işlediği suçları teşhis edebilme kabiliyeti ile büyülenmiş insanları iyileştirebilme gücü. Üstelik, daha önce bir araya getirdiğimiz kanıtlar, tanrıça (Abundia-Satia-Diana-Perchta) ve ölülerden oluşan maiyeti ile zenginlik ve bolluk arasındaki ilişkiyi göstermişti. Fakat Dört Mevsim Orucu zamanından bahis yoktu. Bolluk kavramı bile tarlaların bereketine yönelik spesifik imalar olmaksızın genel hatlarıyla algılanıyordu. Mozaiğin son parçasını temin eden şey, ölülerden oluşan saflara liderlik eden tanrıçanın başka bir isimle, Holda (*Frau Holle*) veya Venüs adıyla ortaya çıktığı bir diğer inanç grubudur.[61]

Martin Crusius, *Annales Svevici*'sinde 1544 yılı için, daha eski bir kronikten aldığı tuhaf bir öyküyü alıntılar.[62] O zaman-

[61] Holda hakkında bkz: J. Grimm, *Deutsche Mythologie.*, I, ss. 220-5; V. Waschnitius, 'Perht'; W.E. Peuckert, *Deutschen Volksglaube*, ss. 100 ff. Bereketle ilişkisi hakkında örneğin bkz: J. Grimm, *Deutsche Mythologie*, I, s. 222; O. von Reinsberg-Düringsfeld, *Das festliche Jahr, in Sitten, Gebräuchen, Aberglauben und Festen der Germanischen Völker*, 2. basım, (Leipzig, 1898) s. 23; W. Junk, *Tannhäuser in Sage und Dichtung* (Munich, 1911) s. 10. Holda'nın zamanla kazandığı çeşitli nitelikler hakkında bkz: E.A. List, "Frau Holda as the Personification of Reason", *Philological Quarterly*, 32 (1953) ss. 446-8; Idem., "Holda and the Venusberg", *Journal of American Folklore*, 73 (1960) ss. 307 ff. Venüs'ün, Holda'nın öğrenilmiş eşdeğeri olduğu hakkında bkz: W. Junk, *Tannhäuser*, s. 15. Genel anlamda Wild Heer ve bereket arasındaki ilşkiler hakkında bkz: O. Höfler, *Kultische Geheimbünde*, ss. 286-96.

[62] M. Crusius, *Annales Svevici sive chronica rerum gestarum antquissimae et inclytae Svevicae gentis*, (Frankfurt, 1596), II, ss. 653-4 (şurada kısmen alıntılandı: J. Janssen, *Geschichte des deutschen Volkes* (Freiburg i. Br., 1893), VI, 476, n. 4; F. Kluge [ve G. Baist], "Der Venusberg", *Beilagen Allgemeinen Zeitung*, nos 66-7, 23-24 March 1898, s. 6; P.S. Barto, *Tannhäuser and the Mountain of Venus: A Study in the Legend of the Germanic Paradise* (New York, 1916) ss. 30, 127, n. 29; O. Höfler, *Kultische Geheimbünde*, s. 240. Crusius (Annales, s. 654) anlatısını G. Widman'dan aldığını açıklamıştır. *Widman's Chronica*'da bunun izi yoktur: ed. C. Kolb, (Stuttgart, 1904) [Geschichtsquellen der Stadt Hall, Zw.

lar Swabia taşrasında gezinen *clerici vagantes* varmış. Omuzlarını pelerin yerine sarı renkli tüller örtüyormuş. Bir grup köylüye yaklaşmışlar ve onlara Venusberg'de bulunduklarını ve orada olağanüstü şeyler gördüklerini söylemişler. Geçmişi bildiklerini ve gelecekten haber verebileceklerini iddia etmişler. Kayıp eşyaları bulma güçleri vardı ve hem insanları hem hayvanları cadılardan ve işledikleri suçlardan koruyabilecek tılsımları vardı. Dolu yağmasını bile engelleyebilirlerdi. Böylesi böbürlenmeler ve sıkılı dişlerinin arasından mırıldandıkları korkutucu kelimelerle erkekleri ve kadınları, özellikle kadınları sersemletmiş ve onlardan para koparmışlardı. Tüm bunlar yetmezmiş gibi "Öfkeli Sürü"yü çağırabileceklerini de söylemişlerdi. Sürü, vaftiz edilmeden ölen çocuklar, savaşta öldürülen erkekler ve tüm "esrikler"den oluşuyordu; başka bir deyişle, bir daha asla geri dönmemek üzere bedenlerini terk etmiş ruhlardan.[63] Bu ruhların, ölümleri için belirlenmiş zaman gelene ve kutsanmışlar arasına kabul edilmelerine kadar Dört Mevsim Orucu zamanında cumartesi geceleri ve Noel'den önceki dört hafta perşembe geceleri ıssız yerlerde toplandıklarını söylemişlerdi. Bu *clerici vagantes*, biri tahıl biri şarap için iki adet halatları olduğunu, bunlardan birini gömerlerse tahılın ya da şarabın fiyatının o yıl artacağını iddia ettiler.

Bir kez daha, Swabia yerine Friuli'den gelmiş olsaydı, böbürlenmelerine *benandante* olduklarını da ekleyeceklerinden

---

Bd., Württembergische Geschichtsquellen, sechster Bd.] Bunun nedeni ilgimizi çeken paragrafın yerel geleneklere dayanılarak yazılan ve bugün büyük bölümü kayıp olan *Widman's Murshardter Chronik*'ten bir parça olması olabilir. (bkz: *Widman's Chronica*, ss. 33-4).

[63] W.A. Scribonius (*De sagarum natura et potestate, deque his recte cognoscendis et puniendis physiologia* [Marburg, 1588] ss. 59 r-v, 61 r) "esrikler" hakkında yazar ve onları cadılardan ayrı tutar. Scribonius'ta yer alan aşağıdaki gönderme belli belirsiz olsa da (s. 61 r: the 'esrikler' şöyle tasvir edilir: "gaudio exulantes in coelis angelos, igne crematos in inferno impios: item quae observarint in hortis, campis, et aliis in locis amoenissimis...") bizi, incelemekte olduğumuz inançlara geri götürür. Şuradaki J. Weyer referansına bkz: A. Tenenti ("Una nuova ricerca sulla stregoneria", *Studi storici*, 8 [1967] s. 389). Bu referans, 16. yüzyılda Bavarya'da yaygın olarak rastlanan, yılda dört kez, cansız bedeni geride bırakarak, imparatorun bizzat bulunduğu toplanmalara, ziyafetlere ve danslara katılan "vagabundi spiritus" inancıyla ilgilidir.

emin olabiliriz. Burada da bariz benzerlikler mevcuttur: Gizemli Venüs Krallığı'na yolculuk (ileride göreceğimiz üzere, halk burada gerçek bir öte dünya olduğuna inanıyordu) onlara büyüleri etkisiz kılma; Dört Mevsim Orucu zamanı boyunca, kendileri gibi "esrik"lerin de mensubu olduğu, vaktinden evvel ölmüş, bedenlerine geri dönemeyen ruhlar topluluğunu çağırabilme güçlerini bahşetmişti. Aynı zamanda, büyü yaparak çiftçiler için zenginlik elde etme kabiliyeti de vermişti. Fakat Friulili mevkidaşlarının yaptığı gibi tarlaların bereketini sağlayarak değil ama aynı derecede tuhaf bir biçimde tarımsal ürünlerin fiyatları üzerinde oynayarak... Yıl 1544'tü; Gasparutto ve Moduco'nun yargılanmasından 40 yıl önce. Fakat yalnızca Friuli'de 16. yüzyılın ilk yarısından önce kaydedilmiş bir dava olmamasına dayanarak bu inançların Friuli'ye Almanya'dan geldiği sonucuna varmak acelecilik olur. Her halükârda, Venusberg'de bulunduklarını iddia eden *clerici vagantes* grupları Lucerne'de 1576'da ortaya çıktı. Ve yeniden 1599'da ve 1600'de.[64] Anlamlı bir biçimde, evvelce tartıştığımız Küssnachtlı *Seelenmutter* ile kıyaslandılar. 1694'te *Johannesbrüderschaft* adı verilen bir birliğe mensup benzer bir grup L'vov'de yargılandı. Tıpkı bir buçuk asır önceki yoldaşları gibi bu *clerici vagantes* de hazineler aradı, Venusberg'de ölülerin ruhlarını görebildiklerini iddia etti ve onları çağırmaya çalıştı.[65]

Ölülerin dünyası ("Öfkeli Sürü", Venusberg) ile tarlaların bereketi arasında Crusius'un bahsettiği ilişki, bir büyücünün, Diel Breull'un 1630'da Hesse'de görülen davasında daha keskin bir biçimde ortaya çıkar.[66] Breull, kristal bir küreye bakarak büyü yapmasından bir yıl sonra yargılanmış ve sürgün edilmesine karar verilmişti. Breull, ikinci yargılama sırasında sekiz sene önce yoğun bir depresyon sürecinden geçerken (karısı ve çocuklarını kaybetmişti) bir gün uyuyakaldığını,

[64] Bkz: A. Lütolf, *Sagen*, Bräuche, II, s. 89.

[65] Bkz: F. Byloff, *Hexenglaube und Hexenverfolgung*, ss. 137-8 (maalesef oldukça aceleci davranılarak verilmiş bir referans). Bressanone'da, *Johannesbruderschaft*'ın Dört Mevsim Orucu zamanlarında toplandığı akılda tutulmalıdır. (J. Baur, 'Quatember', s. 228).

[66] W. Crecelius, 'Frau Holda und der Venusberg'. Bu dava özellikle Venusberg ve Tannhäuser sagasıyla bağlantılı olarak çok kereler çalışıldı.

uyandığında kendisini Venusberg'de bulduğunu anlattı. Venusberg'in tanrıçası "Bayan Holt" -Germen Holle, Venüs'ün eşdeğeri olduğu düşünülür- ona, su dolu bir kâsenin içine yansıyan çok tuhaf şeyler göstermişti: Muhteşem atlar, bir ateşin ortasında oturan ya da ziyafette olan adamlar ve çok uzun zaman önce öldüğünü bildiği kişiler. Onlar orada, Bayan Holt'un açıkladığına göre, günahları nedeniyle bulunuyordu. Diel Breull o zaman anlamıştı ki, "*nachtfahr*"ın yani gece topluluğunun bir üyesiydi. Bavaryalı sığır çobanı Chonradt Stöcklin de yaklaşık 50 yıl önce aynı ifadeyi kullanmıştı. Akabinde Breull, yıl boyunca Dört Mevsim Orucu zamanında 4 kez Venusberg'e geri döndü. O yıl hasatlar bereketli oldu. Burada yine görüyoruz ki, Dört Mevsim Orucu zamanında, Holle-Venüs'ün lideri olduğu ölülerin dünyasına seyahat etmek için girdiği gizemli bir letarjiden uyanıp güç elde eden herkes bereketin garantörü haline geliyordu. Bu da bu kültün iki yüzü, "tarım" ve "ölü alayı" yüzleri arasında oldukça yakın bağlar olduğunu onaylayan olaylar serisinin sonuncusudur. Fakat Diel Breull'un ifadesi bile şeytanî Şabat kalıbının içine zorla sokulmuştur. Zira işkence altındayken İsa'yı reddettiğini ve kendisini Şeytan'a teslim ettiğini söylemişti. Sonucunda 1632'de idam edildi. Bu inançların cadılıkla ilişkisi kaçınılmazdı. Dolayısıyla engizitör Ignazio Lupo'nun birkaç on yıl önce yayınlanan eserinde, Bergamo çevresindeki bölgenin cadılarının Dört Mevsim Orucu zamanında perşembeleri Venüs dağında Tonale'de Şeytan'a tapmak için bir araya geldiklerini ve seks alemleri düzenlediklerini öne sürmesi şaşırtıcı değildir.[67]

Benandanti miti, Alsas'tan Alp Dağlarının doğusuna yayılan genişçe bir alanda yaklaşık üç yüz yıl boyunca yayılmış, çok daha geniş bir gelenekler kompleksine sayısız zincirle bağlıdır. Fakat Friuli mitinin Germen kökenli olduğunu hâlâ kesin şekilde ileri süremiyoruz. Livonyalı kurt adam davası hariç olmak üzere, bize ulaşabilen kanıtlarda "tarım" *benan-*

[67] Bkz: I. Lupo, *Nova lux in edictum S. Inquisitionis* (Bergamo, 1603) ss. 386-7. Bergamo'daki Curia Vescovile arşivlerinde (Kardinal Testa ve arşivci Peder Pesenti sayesinde) yürütülen ve bu gerçeği destekleyen belgeleri açığa çıkarmayı amaçlayan araştırma, verimli olmamıştır.

*dantis*inin tasvir ettiği savaşlara (süpürgedarısı sopalarıyla donanmış cadılar ile rezene demetleriyle donanmış *benandanti* arasındaki savaşlar) benzeyen hiçbir şeyin bahsi geçmez. Olsa olsa, Wormslu Burchard'ın, gece yarısından sonra gizemli savaşlara katılmak üzere bulutlara doğru uçtuğuna inanan kadınları ruhani cezalara çarptırmakla tehdit ettiğini anımsayabiliriz. Bu, *benandanti*nin savaşlarını yalnızca belli belirsiz anımsatan ve daha çok "Vahşi Av" geleneklerinin bir yansıması olarak görülmesi gereken bir bahistir -ki öyle de görülmektedir.[68] Gerçi *benandanti*nin gece ritüellerinin olağan dışı bir versiyonunu Tyrol folklorunda, özellikle de *Perchtenlaufen* denen gelenekte bulmak mümkündür. Bunlar, belirlenmiş zamanlarda, biri "güzel" diğeri "çirkin" (Perchte) maskeler takmış ve iki gruba ayrılmış köylülerin birbirleriyle savaşmak için hazırlandığı, ahşap değnekler ve sopalar savurdukları törenlerdir. Kuşkusuz antik savaş ritüellerinin kalıntısıdır. Bu ritüelin özgün amacı bereketli hasatlara kavuşmaktır ve bu bile *benandanti* ile cadılar arasındaki savaşları anımsatır.[69] Bu da bizi Friuli ile sınırdaş bir alana ve "Öfkeli Sürü"ye liderlik ediyor olması gereken popüler polimorf tanrıça Perchta'ya götürür. Görünüşe bakılırsa burada yeni hiçbir şey yok. Fakat Perchte'nin "güzel" ve "çirkin" iki bölüğü arasındaki çarpışma ritüelinin izleri Balkan yarımadasında tespit edilmiştir. Cesur ve ihtilaflı bir teoriye göre, bu gelenekler Ortadoğu'da

[68] Bkz: Hansen, *Zauberwahn*, s. 85.

[69] *Perchtenlaufen* hakkında bkz: M. Andree-Eysn, *Volkskundliches aus dem bayrisch-österreischen Alpengebiet* (Braunschweig, 1910) ss. 156-84 (kaynakçayla birlikte). W.E. Peuckert (*Geheimkulte*, ss. 281 ff.) konuyla ilgili, Friuli kaynaklarının kısmen doğruladığı bazı keskin varsayımlarda bulunuyor. Fakat ırkçı önyargıları nedeniyle vardığı sonuçlar apaçık bir şekilde absürttür. *Perchtenlaufen*'in bereket ritüeli olması boyutuyla ilgili olarak bkz: I.V. Zingerle, *Sitten, Bräuche*, s. 139, ve M. Andree-Eysn, *Volkskundliches*, ss. 179, 182-3. "Öfkeli Sürü" ve ritüel savaşlar hakkında bkz: O. Höfler, *Kultische Geheimbünde*, ss. 154-63, özellikle ss. 154-6. 70 Bkz: W. Liungman, "Traditionswanderungen", II, ss. 885-1013; s. 897'de, yazar, "güzel" ve "çirkin" Perchte arasındaki savaşı, Babil'de her yılın başında Tanrı Marduk şerefine düzenlenen festivallerde yapılan, yaratılış ve kaos güçleri arasındaki yarışmalarla ilişkilendiriyor. Sayfa 990'da Perchtenlaufen, kışı uzaklaştırmanın prototipi olarak görülüyor (bkz: F. Liebrecht, *La Mesnie furieuse, ou la Chasse sauvage*, Tilburyli Gervasius'un *Otia Imperialia* ekinde [ss. 173-211], ed. Liebrecht [Hanover, 1856]).

ortaya çıkmış ve sonra miladın ilk asırlarında Balkanlar yoluyla Orta Avrupa'ya yayılmıştır.[70] *benandanti* inancının - özellikle de Livonya'da kolayca tespit edilebilen zengin hasatlar elde etmek için savaşma motifinin- Slav ya da Ortadoğu kökenli olduğu sonucuna varmak makul müdür? Evet doğru, *benandanti* inançlarına benzeyen halk inançlarının izleri, ileride göreceğimiz üzere Dalmaçya'da bile tespit edilmiştir. Fakat Friuli dışındaki bölgelerle ilgili sistematik ve derinlikli araştırmalar olmadığından, bu inançların Almanya'dan Firuli'ye ve Friuli'den Dalmaçya'ya mı yayıldığından veya tam tersi mi olduğundan kesin olarak emin olamıyoruz. Erişebildiğimiz kaynakların tarihleri, ölçeği ilk ihtimalin lehine olacak şekilde daraltıyor gibi görünüyor. Nider'ın, Dört Mevsim Orucu döneminde transa giren kadınlara dair bahsi 15. yüzyılın ortalarına tarihlenir. Bavaryalı sığır çobanının davası ve Friulili *benandanti*nin ilk yargılanışı 1580 yılı civarında gerçekleşti. Dalmaçya'daki benzer inançlara dair kanıt 1685-90 arasına tarihlenir, başka bir deyişle bir asırdan fazla süre sonra. Böylesi belirgin bir yayılım çizgisinin ortaya çıkma nedeni basitçe kaynak yetersizliği midir yoksa toplanan kanıtların tesadüfî karakteri midir, bunu söylemek imkânsız.

Sonuç olarak, ölülerin geçit alayları mitinin Germenik kökenleri pratikte kesindir fakat bereket için verilen savaşlar söz konusu olduğunda sorulan soru çözülmemiş olarak kalıyor. Şüphesiz, Livonya'da ve Slovenler arasında bu ikinci mitin varlığı Slavik dünya ile bir bağ olduğunu akla getirir. Germen ve Slav akıntıların süzüldüğü Friuli'de, iki mit birleşmiş ve çok daha kapsamlı bir *benandanti*nin oluşumuna neden olmuş bile olabilir.

Diğer yandan, eğer kökenlerle ilgili soru kaçınılmaz şekilde çözümsüz hatta soyut olarak kalsa bile, bu inançların, özel-

[70] Bkz: W. Liungman, "Traditionswanderungen", II, ss. 885-1013; s. 897'de, yazar, "güzel" ve "çirkin" Perchte arasındaki savaşı, Babil'de her yılın başında Tanrı Marduk şerefine düzenlenen festivallerde yapılan, yaratılış ve kaos güçleri arasındaki yarışmalarla ilişkilendiriyor. Sayfa 990'da Perchtenlaufen, kışı uzaklaştırmanın prototipi olarak görülüyor (bkz: F. Liebrecht, *La Mesnie furieuse, ou la Chasse sauvage*, Tilburyli Gervasius'un *Otia Imperialia* ekinde [ss. 173-211], ed. Liebrecht [Hanover, 1856]).

likle de iki eğilimi, "tarım" ve "ölü alayı" *benandanti*lerini birbirine katan derin bağın önemi hakkında şüphe yoktur. Bu yalnızca isimleri ya da Dört Mevsim Orucu boyunca her ikisinin de deneyimlediği transları tespit etme meselesi değildir. Fazlası vardır: Hem cadıların gizli ayinleri hem de *benandanti*nin ölü alaylarına yalnızca "ruhen" erişiliyordu; bedeni geride, ölüymüş gibi bir letarji halinde bırakarak. Her iki vakada da "ruhen" ileri atılmak, defaatle tekrarladığımız üzere, bir çeşit ölümdü. Kurmaca bir ölümdü fakat *benandanti*nin inandığı üzere tıpkı gerçek ölüm gibi tehlikeli bir işti. Ruh, terk edilmiş cansız bedenin hakimiyetini yeniden ele almak üzere gece randevusundan vaktinde dönemezse gerçek ölüme neden olabilirdi. Uyku verici merhemlerin ya da bilinmeyen türde bir katalepsinin tetiklediği bu letarji hali, o gizemli ve ancak bu hal ile ulaşılabilecek, huzura erme umudu olmaksızın yeryüzünde dolaşan ruhlarla dolu ölüler dünyasına varabilmek için ideal yol olarak görülüyordu. Kültün "tarım" kolunda bu ruhlar, antik "Vahşi Av"ın korkutucu özelliklerini taşırken, "cenaze" kolunda ilk olarak Orderic Vitalis'in tasvir ettiği geçit alayının Hristiyan geleneğine daha yakın ve daha düzenli olan özellikleri mevcuttur. Böylelikle gezgin ölüler ile *benandanti*nin geceleri savaştığı cadılar arasındaki temel benzerliği fark ediyoruz. Crusius'un kroniğinde tanımladığı *clerici vagantes*, bedenlerine geri dönemeyen "esrikler"in ruhlarının da merhametsiz ölülerin oluşturduğu "Öfkeli Sürü"ye ait olduğunu ifade etmişti. Benzer biçimde Gasparutto'ya göre, gece ayinlerinden ya da o veya bu suçu işlemekten "geri dönmeyi yirmi dört saat bekleyen" *benandanti*nin ruhları, "bedenden ayrı kalıyor ve (...) sonradan beden gömüldüğünde, ruh gezinmeye başlıyor ve onlara *malandante*" deniyordu. Yani şerir biri veya bir cadı. "Bedeninin ölmesi için tayin edilen zaman gelene kadar, Şeytanî, hasım bir varlık gibi" durmaksızın gezinmeye zorunluydu. "Bu malandanti küçük çocukları bir çırpıda yer."[71] Ölüler, gece alaylarına dair sırları ifşa eden *benandanti*yi onları tarlalarda yetişen süpürgedarısı sopalarıyla döverek cezalandırır -tıpkı Moduco ve Gasparut-

[71] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1574...', dava n. 64, ff. 3 v, 7 r, 4 r.

to'nun cadıların kendilerini nasıl dövdüklerini anlattıkları gibi.[72] Yaşayanlara ve çalışmalarına duyulan kıskançlık, hayattan erken koparılanlara da atfedilen bir duygudur. Bu kıskançlık, bu aşamada Şeytan'ın takipçileri ya da dinin düşmanları olarak değil, yalnızca çocuklara yaptıkları büyüler ve hasatları yok etmeleriyle resmedilen cadıları da tanımlayan şeydir. Şifacılar, 16. yüzyıl boyunca Lucca ve Bergamo'da büyü ve tılsımları kullanarak yalnızca büyü kurbanlarını iyileştirmediler, aynı zamanda "gölgeler" ya da "ölüler yüzünden hastalanmış" kişileri de tedavi ettiler.[73] Erken ölenlerden oluşan gezgin topluluklardan duyulan korku yaygın bir fenomendir. Villa Marzana'dan Grana adlı bir kadın, meslekten yetişme bir eğirici, 1601'de Modena Engizisyonu tarafından yargılandı. Grana "ad amorem" büyüler yapmakla ve "namlı bir cadı" olmakla suçlandı. Küçük bir kızken bakıcısından cadıların kurbanlarının uygun savunma silahlarıyla korunmadıkları müddetçe "gölgelerin" saldırısına uğrayacaklarını öğrendiğini söyledi. Bu "gölgeler, kötülük yaparak ortalarda dolaşan, kaybolanların ve ölülerin ruhlarıdır. Ve eğer birileri onlara rastlarsa onların ayaklarına dokunurlar, içlerine girerler ve kedere neden olurlar"dı. Kısa süre sonra zorla ekledi: "Birisinin, tayin edilmiş vaktinden önce ölürse yeryüzünde gezinmeye, kötü şeyler yapmaya ve vakti gelene kadar kayıp olarak kalmaya mecbur edildiğine çok inanıyorum ve bunun gerçek olduğunu düşünüyorum." Kendi deneyimi nedeniyle inandığı bu fikri, ismini unuttuğu bir rahibin bile paylaştığını duymuştu. Sonra yargıç tarafından şiddetle ihtar edilip yanlışından dönmesi nasihat edilince ("Kilise sana ölülerin kayıp şekilde dünyada gezindiğini ve kötü şeyler yaptığını ileri sürmenin yanlış olduğunu söylerse Kilise'ye mi inanacaksın yoksa halkın görüşlerine mi?") Granada boyun eğdi: "Derhal Kilise'ye inanırım çünkü böyle konularda o daha üstündür."[74]

[72] Bkz. yuk. ss. 23, 27.

[73] Lucca: ASL, *Cause delegate*, n. 25, f. 172 r; Bergamo: ACVB, *Visite Pastorali*, n. 4 ("1536-37. Lippomani Petri visitatio"), f. 157 v.

[74] ASM, *Inquisizione*, b. 8, dava 1592-9, numaralandırılmamış sayfalar. Grana, musallata uğradığı tespit edildikten (ve şeytan çıkarma gerçekleştirildikten) ve daha eksiksiz bir itirafını alabilmek için işkenceye tabi tutulmasından son-

Cadılara duyulan büyük korku, bu fanteziler ve korkulardan oluşan alt katmandan doğuyordu, üstelik gerçekçi bir şeytanî boyutu bile yoktu.

Belli ki, cadılar ve gezgin ölüler arasındaki bu benzerlik sui generis [*nevi şahsına münhasır*] bir benzerlikti. Belki de bu derece akışkan, çelişkili fakat çok katmanlı bu tür halk inançlarından yola çıkılarak bir dizi rasyonel, zor ve aceleci ilişki kurulmamalı. *benandanti*nin ifadelerine göre cadılar ve büyücüler, gizli gece ayinlerine "ruhen" katılmalarının yanında sıradan hayatlar da yaşıyorlardı. Onlar, etten kemikten adamlar ve kadınlardı, bedenlerinden ayrılmış ruhlar değil. Fakat katmanların böyle kararsızca tekrarı, bu popüler mitolojinin bir özelliğidir.[75] O halde, ayrı bir kimlikten değil, başlangıçta belirleyici özellikleri olmayan mitolojik bir alana ortak bir katılımdan bahsetmek gerçekten çok daha isabetli olur. Sonraki aşamalarda belirli özellikler kazandı ve farklı yönler aldı. Gasparutto ve Moduco'nun "rüyalarında" cadıların özelliklerini aldı ve Anna la Rosa'nın rüyalarında ölmüş akrabaların imgesiyle somutlaştırıldı.

Peki ister bir güç ister bir lanet olsun, "gece dışarı çıkmak" ve Anna la Rosa'nın yaptığı gibi "ölüleri görmek" ya da Moduco ve Gasparutto gibi cadılar ve büyücülerle savaşmak yazgısını kim miras aldı? Burada muhtemelen tüm *benandanti*yi bağlayan somut unsurun önemi -yani zarla doğmak- daha anlaşılır hâle gelir. Zarın, çeşitli Avrupa ve hatta Avrupalı olmayan halk geleneklerinde "dış ruh"un makamı olduğu düşünülürdü. Vaktinden önce ölmüş gezgin ruhların dünyasına bir bağlantı, bir köprü, o dünya ile yaşayanların dünyası arasında bir geçiş noktası olarak ortaya çıkar. Bu belli ülkelerde -örneğin Danimarka- hayaletleri görme yeteneğinin neden zarla doğmuş olmakla ilişkilendirildiğini açıklar.[76] *Benan-*

---

ra, inançla ilgili konularda "hafif" şüpheli bulunduğundan tövbe etmek zorunda kaldı.

[75] A. Runeberg ("Witches, Demons", ss. 89,94 ve muhtelif sayfalar) bu konu hakkında, gereğinden fazla olsa da doğru gözlemlerde bulunuyor.

[76] Bkz: T.R. Forbes, "The Social History of the Caul", s. 499 (membranı, çocuğun boynuna tılsım olarak dolama geleneğinden de bahsediyor.) Ek olarak bkz: H.F. Feilberg, "Totenfetische im Glauben nordgermanischer Völker", *Am*

*dant*inin gözünde zar, "dışarı çıkmak" için gerekli ön koşul hâline geldi. Bu yüzden Moduco bir *benandante* ile ilk kez karşılaştığında ona şöyle söyledi: "Benimle gelmek zorundasın çünkü bende olan bir şeye sahipsin." Moduco'nun sahip olduğu bu "şey" içinde doğduğu amniyotik zardı: "O zarı daima boynumda taşırdım ama sonra kaybettim ve sonra bir daha asla [gece buluşmalarına] gitmedim."[77]

16. yüzyılda zarla doğan Friuli köylüsü, böylece çok erken yaşlarda -akrabalarından, arkadaşlarından, tüm ahaliden- özel bir "işaret"le doğduğunu öğreniyordu. Boyun çevresinde taşıdığı zar, bazı durumlarda bir rahip tarafından kutsanabiliyor ve onu kaçışı olmayan bir yazgıya bağlıyordu. Bir *benandante*, yetişkinliğe erdiğinde, Dört Mevsim Orucu zamanı bir perşembe günü, kişiler ve olaylarla dolu gizemli bir letarji haline geçerek "mesleğine" başlıyordu. Bu letarji hali, yıllar boyunca pek değişiklik göstermeden kendini tekrar etti. Kıtlık korkusu, bereketli bir hasat umudu, ahiret hakkındaki düşünceler, kimsesiz hissederek ölmüşlere duyulan özlem ve onların ahretteki akıbetiyle ilgili endişeler gibi kolektif arzu ve korkular için bir çıkış yolu sağladı. Aslında, ilk olarak bu geleneğin kalıplaşmış, karşı konulmaz, içsel bir dürtü biçimini alışını idrak etmek bizim için zordur. İkinci olarak, tümüyle içsel, reflektif bir hayatın dar sınırları içerisinde olsa bile yok olmadan veya herhangi bir unsurunu yitirmeden uzun süre boyunca var olmasını ve üçüncü olarak da zenginliğini ve bu "rüyaların" ve "fantezilerin" öznel tutarlılığını kavramak zordur. Bireyle (varsayılan) tarihsel-olmayan dolaysızlığı içinde karşılaşmayı bekleyeceğimiz yerde, bunun yerine ahalinin geleneklerinin gücünü, toplum yaşamına bağlı umutları ve ihtiyaçları buluyoruz.

Ölülerin tören alayları mitinin duygusal içerimleri, 1599'da gerçekleşen bir davada çok açık biçimde ortaya çıkar. Yargılamalar, Udineli bir rahip olan, San Cristoforo Kilise-

---

Ur-quell, Monatschrift für Volkskunde, 3 (1892) s. 116; E. Sidney-Hartland, *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, II, s. 639; *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*, III, coll. 890 ff., VI, con. 760 ff.

[77] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1574...", dava n. 64, f. 10 r.

si'nin papazı Sebastiano Bortolotto tarafından yöneltilen kusursuz ve titizlikle detaylandırılmış bir suçlamanın hemen arkasından başladı. İfadesine dini görevlerine ve Engizisyon'un henüz yayınladığı buyruğa göre yaşamaya çalıştığını ifade ederek başladı: "Engizisyon Mahkemesi'ni ilgilendiren şeyler öğrendikten sonra 15 gün içinde bir suçlamada bulunmak üzere kürsüye çıkmazsam, aforozun beni keskin kılıcıyla tehdit etmesinden korktum." Dolayısıyla orada, (kendisi de dualarla hastaları iyileştiren) kâtip Alessandro Basili'nin karısı donna Florida'nın, komşularına her perşembe gecesi ölülerin tören alaylarına katılmak zorunda olduğunu, onlar arasında "eskiden bıçakçı olan Bartholomia del Ferro'nun bulunduğunu, çorapları düşmüş, elinde bir tespih olduğunu, orada gönülsüzce kaldığını ve ... 60 gün önce ölen eski bıçakçı Valentine Zanutti'nin şapkasız, yürümesini zorlaştıran binici çizmeleriyle olduğunu ve daha pek çoklarının burada bulunduğunu" söyleyerek "her tür nifak tohumunu saçıyor"du. Florida, anlattıklarına "Bir *benandante* olduğundan kendisine engel olamadığını ama daha fazlasını anlatırsa ölülerin onu çok kötü döveceğini"[78] söyleyerek son veriyordu.

Rahibin ihbarı 2 Eylül tarihlidir. Dört gün sonra Florida'nın hikâyelerini dinleyen ve ona inanan kadınlar onu Engizisyon Mahkemesi'ne ihbar etmek üzere ifade vermek için engizitör Gerolamo Asteo'nun huzuruna çıktılar. Belirgin biçimde, Florida, katıldığı tören alaylarında kimlerin "Araf'ta ve cehennemde olduğunu" fark edebilen ve kimin "cennette olduğuna" işaret edebilen bir *benandante* olduğunu iddia etmişti. (Sonraki kanıtlardan ruhları kutsanmış olanların *benandanti*nin tören alaylarına katılmadığını öğreniyoruz, tıpkı Orderic Vitalis'in tarif ettiği alaylara katılmadıkları gibi.) Dahası Florida "cadılarla savaştığını ve belli sırları ifşa ettiği ve ücret

[78] ACAU, *S. Uffizio*, "Anno integro 1599, an. 341 usque ad 404 incl.", dava n. 397 (şimdi koyu yeşil kapaklı karışık bir klasörde, hiçbir işaretlemesi yok), numaralandırılmamış sayfalar. G. Marcotti (*Donne e monache*, s. 291) bu davadan, Aquileia Engizisyon mahkemesi jürisi huzurunda görülen davalar envanterini temel alarak bahsediyor. (BCU, MS. 916). Marcotti, envanterdeki bir kaydı, "aliud non apparet", hatalı olarak bir sessizlik formülü olarak yorumladı.

aldığı için iki kez dövüldüğünü" açıkladı. Florida böylesi "hayallere" inanmak istemeyen bir gence "perşembe günü Povaro kantonuna gitmesini, orada ona ölü alaylarının gösterileceğini" söylemişti. Gördüğümüz gibi burada da mitin iki kolu birbirine geçmiş ve birbiriyle örtüşmüştür. Florida ölüleri görebildiğinde, törenlerine katılabildiğinde ve aynı zamanda cadılarla savaştığında ısrar etmiştir.

Aynı günde, 6 Eylül'de, Florida gönüllü olarak Engizisyon Mahkemesi jürisi huzuruna çıktı. Komşularına ölmüş akrabalarını gördüğünü söylemesinin sadece "şaka" olduğunu ifade etti. (Ama daha sonra sözüm ona görülerini bir duka kazanmak umuduyla ortaya döktüğünü itiraf edecekti.) Hikâyelerini daha akla yakın kılmak için belli detaylar eklemişti. La Mozza rumuzlu ölü bir kadını "cehennemde, bir eli gözlerinin üzerindeyken" gördüğünü çünkü "bu Mozza'nın büyük bir günah işlediğini duyduğunu ve dolayısıyla da büyük ihtimalle cehennemde olduğunu" söylemişti. Başka bir müteveffa hakkında ise "günah çıkardığı rahibin, hakkında söylediği iyi şeylere dayanarak cennete gittiğini" söylemişti. Bu hikâyelerin haberleri yayıldı ve Florida'nın başının etini yemek için başka kadınlar geldi. Kısmen insanların işlerine burnunu sokmak kısmense iyi bir şeyler yapmak niyetiyle Florida yalanlarına devam etti:

> Bunu duyunca... Dul Francesca gidip annesiyle yaşamayı düşünüyordu. Francesca'ya dedim ki... müteveffa Valentin bana o [Francesca] yalnız kalmamalı dedi, gidip annesiyle yaşamalı. Aynı şekilde bu Valentin bana, [hayattayken] kâhya olarak hizmet ettiği kişilerden fazladan ne aldıysa, yakınlarının onlara geri vermeleri gerektiği bilgisini vermiş gibi davrandım. Valentin'in bana karısının Aquileialı bir fırıncıyla kavga etmemesi gerektiğini çünkü Valentin'in onunla hesabını gördüğünü söylediğine de inandırdım.

Durum öyle bir noktaya ulaşmıştı ki, her gün dört beş kişi Florida'ya ölüler hakkında çeşitli sorular sormaya gelir olmuştu. Onlardan biri de "Betta'ydı; o sırada en tanınmış patrik olan monsenyörün aşçısından hamileydi. Udine'yi terk

eden kocasının yaşayıp yaşamadığını öğrenmeye gelmişti çünkü bu patrik monsenyörün aşçısıyla evlenmek istiyordu." Florida bu olayda da aracılık etmiş ve işleri yoluna koymaya çalışmıştı: "Alışkanlığım olduğu üzere yaşadığını biliyormuşum gibi davrandım böylece o günahkâr gibi görünmeyecekti." Yani, komşular arası entrika ve dedikoduların olduğu bu ortamda, ölülerin gece alayları miti, ahlaki tarafı ağır basmak üzere orijinal öğütçülük işlevini sürdürüyordu.

Perşembe geceleri dışarı çıkmak, bir *benandante* olmak ve benzeri şeyler gibi detaylara gelince, Florida, tüm bunların uydurma olduğunu, 11 yıl önce Preclus'ta tanıdığı, artık hayatta olmayan bir kadından öğrendiği hikâyelere dayandığını belirtti. Kadın *benandante* olduğunu ve ölüleri görebildiğini söylerdi. Florida ekledi:

> *Benandante* olduğumu söyledim ama bu delilikti. (...) o kişinin güvenini kazanmak için hiçbir şey istemediğimi söyledim. Bir saç teli bile kabul edemeyeceğimi söyledim çünkü dövülenler olduğunu biliyorum. Yani görüyorsunuz peder, deliliğimi görebilirsiniz çünkü tüm bunları karşılıksız yaptım...

Aynı nedenle, şunları da yapmıştı: "Zarla doğmuşum gibi yaptım, her perşembe gecesi dışarı çıkmaya mecburmuşum gibi... St. Christopher meydanında cadılarla savaşıyorduk ve sancağı diktiğimiz yerde birileri ölüyordu." Florida ifadesini havailiği nedeniyle affını isteyerek sonlandırdı ve gitmesine izin verildi.

Fakat ona yönelik suçlamalar devam etti. Florida tüm komşularına *benandante* olduğunu, "bu işaretle" doğduğundan perşembe geceleri dışarı çıkıp "bedenen ve ruhen ölüleri görmek" zorunda olduğunu "ve bu nedenle yalnızca ruhen gidildiğini söylemenin yanlış olduğunu" söylemişti. Engizisyon Mahkemesi'ne çıkmasından sonra bir gün bir komşusuyla laflarken feryat etmişti: "Engizitör rahibin huzuruna çıktım. Bu insanlar onun bana ne yapabileceğini düşünüyor ki? Eğer bizden yana olmazlarsa cadılar çocukları beşiklerinde bir çırpıda yer!" Ve "sokakta ve pencerelerde bir sürü insan olduğu için" söylediklerini herkes duymuştu. Burada bir kere

daha apaçık ortaya çıkan şey, *benandanti*nin toplumun onu tehdit eden şer güçler karşısında savunucuları olduklarından gururla emin olmalarıdır. Cadı değillerdi ve yaptıkları iyi işlerin engizitörlerin zulmüne uğrayacağı hayal bile edilemezdi. Bundan aldığı cesaretle Florida Basili, komşularına masumiyetini ve bir *benandante* olarak kabiliyetlerini haykırmıştı. Fakat bu müteakip kanıtın ışığında, Florida'nın sözde itirafı eğer tümüyle uydurma değilse eksik gibi görünüyor. Florida'nın bir başka arkadaşına söylediği şeyler anlamlıdır: "Engizitör rahibin huzurundaydım ve bana hiçbir şey söylemedi. Ben de kocamdan başka hiç kimseden korkmuyorum. Ama böyle doğdum ve *benandante* olmaya mecbur edildim, elimden bir şey gelmez."

Bu yeni tanıklık, engizitörü Florida Basili'yi yeniden yargılamak üzere harekete geçirmedi. Onu yeniden mahkemeye çağırma kararı, 11 Mayıs 1601'de, patrik Francesco Barbaro ve Engizisyon komisyonu üyesi Vicenzalı Rahip Francesco Cummo'dan oluşan Engizisyon Mahkemesi toplantısında alındı. 16 ve 28 Mayıs'ta görülen iki verimsiz sorgulamanın ardından kadın hapsedildi. Sonunda, 6 Temmuz'da, genel olarak davada suçlandığı her şeyi kabul etmeye karar verdi. Ertesi gün iki tanık gelip ona kefil oldu ve Florida serbest bırakıldı. Fakat birkaç ay sonra Kasım'da Engizisyon'a hakkında yeni bir şikâyet ulaştı. Bu sefer konu ölüleri görmek veya *benandante* olmak değildi. Florida, olağanüstü araçlarla (iplerle sarılı bir yumurta, cesetten alınan kemikler) Maddelena adında, sevgilisinin kendisini "büyülediğinden" korkan bir fahişeyi tedavi etmekle suçlanıyordu. Maddelena birkaç gün sonra "çok kan kaybettiğinden" ölmüştü. Bu kez Engizisyon Mahkemesi harekete geçmediğinden Florida Basili hakkında başka hiçbir şey bilmiyoruz.

Florida Basili, hikâyeleriyle farkında olmadan mezarın ötesindeki dünyayı çevreleyen fanteziler, endişeler, korkular ve özlemleri gidermeye hizmet etti. Ve aynı zamanda masumca, ölülerin şaşkınlıklarını, kasvetlerini ve öbür dünyaya ve kurallarına verdikleri tepkileri tarif ederek onların yaşamlarıyla ilgili anlık bilgiler sağlıyordu. Florida, kadın bir komşusuna "damadını Araf'ta görmediğini ama damadının

Araf'ta sadece 3 ay geçirdiğini görüp hayrete düşen ölmüş kocasını gördüğünü" söylemişti. Bir başkasına "ölmüş küçük çocuğunun elbisesi olmadığını ve diğerleri gibi güller arasına gidemediğini, bu yüzden de üzgün olduğunu" söylemişti. Komşularının Florida Basili'nin kapısına dayanmasının nedeni "ölüm hakkında çeşitli şeyler" öğrenmek istemeleriydi.

Florida'nın ölülere yaklaşabilme ve onlarla iletişim kurabilme yeteneği, komşularından biri onu sorgulayan engizitöre (ne kadar samimi olduğu şüphelidir) "bazılarımız onun deli olduğunu düşünüyor" demiş olsa da belli ki yaygın şekilde kabul görüyordu. Florida'nın toplum için değerinin bilincinde olarak halk içinde övündüğü, çocukları cadıların saldırılarından koruma gücünün de aynı şekilde kabul gördüğünü düşünebiliriz. Ama hiç de böyle değildi. Mahallesinde yaşayan bir hizmetçi kız, *contrada*'da [bölge] Florida'nın "kem gözlü" olduğu söylentilerinin dolaştığını iddia etti. "Kem gözlü olmak ne demek?" diye sordu engizitör. Kız ne demek istediğini açıkladı: "Kem gözlü kadınların emziren kadınların memesindeki sütü kurutanlar olduğunu söyleriz. Onlar küçük çocukları yiyen cadılardır." Bu şaşırtıcı bir geriye dönüştü. Florida çocuklara zarar vermekle suçlanıyordu; o, beşiklerdeki bebekleri cadılara karşı koruduğunu iddia eden bir *benandante*... Herkesin onu cadılıkla suçladığı Florida! Olağanüstü araçlarla her tür hastalığı iyileştirebilme yeteneğiyle tanınan kocasının, Florida'nın sahip olduğu yeteneklerin üzerine sonunda gölge düşürmüş olduğunu varsayabiliriz. Hal böyleyken, kadının, kocasının yerini almaya çalıştığını gördük, hatta onun araçlarıyla hasta birini tedavi etmeye çalıştığını. Bu, tekil fakat yine de ilkel bir çelişkiydi fakat göreceğimiz üzere hiç beklenmedik yönlerde gelişmeye yazgılıydı.

Florida Basili'ye en son suçlamaların yapıldığı sene, bir Dominiken keşişi Rahip Giorgio de'Longhi, kendi rızasıyla Engizisyon komisyonu üyesi Rahip Vicenzalı Francesco Cummo'nun huzuruna çıktı. 5 Nisan 1601 tarihli[79] suçlama, incelemekte olduğumuz eğilime doğrudan uyan kadın bir *be-*

[79] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1601 usque ad annum 1603 incl. a n. 449 usque ad 546 incl.", dava n. 465.

*nandante*ye karşı yapıldı. Dava, Gasperina adında Grazzano'da, eskiden "büyük Aquilina"ya ait olan evin yanında yaşayan kör bir kadınla ilgiliydi. Dominiken keşiş kuşkusuz meşhur bir şifacıya, Grazzano'nun yerlisi olan ve birkaç yıl önce Engizisyon Mahkemesi tarafından kovuşturmaya uğrayan kadını ima ediyordu. Gasperina, keşişin annesinin evini sıklıkla ziyaret ediyordu ve Gasperina'nın erdemlerini oğluna övgü dolu sözlerle aktaran da o olmuştu. İddiasına göre o "Azize gibi bir kadındı ve [onunla] efendimizle, Tanrı'yla ilgili pek çok şey tartışmışlardı. Efendimizi görebiliyordu ve onunla konuşabiliyordu. Tanrı ona görüşünü yeniden kazanmak istiyorsa bunu sağlayabileceğini bildirmişti. Ama o istememişti." Dahası, Gasperina "bir zarı olduğunu, onu üzerinde taşıdığını, papanın zarı kutsadığını" söylerdi. "Aziz Yahya günü ve Epifani arifelerinde ve perşembe gecelerinde kırmızı elbiseler giymiş kalabalık bir grup insanla birlikte" giderdi ve "onlarla gittiğinde gözleri görebilirdi." Moduco ve Gasparutto için olduğu gibi Gasperina için de *benandante* olmak ilahi bir armağandı ve o, körlüğünün bu geçici ve gizemli kaybını da Tanrı'ya atfediyordu.

Rahip Giorgio annesinin anlattıklarını şüpheyle dinlemişti. Belki de şüphesini besleyen şey, Aziz Yahya günü arifesi imasıydı. Herkesin bildiği üzere halkın her türlü bâtıl inanışına adanmış bir gündü. "Bu Gasperina'nın basit ve cahil biri olduğu ve aslında inancımıza ters, doğru olmayan şeylerle uğraştığı için" annesini uyarmıştı. Ve bu arada "onu hatalarından döndürüp döndüremeyeceğini görmek için ona kuvvetli bir uyarıda bulunmaya kesin niyetli olarak" kadınla konuşmaya çalışmıştı. Başta Gasperina Dominiken keşişin manastırına gelmesi yönündeki ısrarlı davetlerini görmezden gelmişti ama sonunda "gelmek ve keşişlerle konuşmak istemediğini" haykırmıştı. (Florida Basili'nin komşularını onlara söylediği şeyleri günah çıkardıkları rahiplere söylememeleri konusunda uyardığını, bunun yerine "[İsa'nın] bir suretinin huzurunda" tam bir günah çıkarma yapmalarını "Tanrı'nın bu şekilde günahlarını affedeceğini" söylediğini de not edelim.) Dominiken keşişin şüpheleri, şehrin önemli kadınlarının evine sık sık giden Gasperina'nın, çağrıldığı gece alaylarına katılmadan

edemediğini ve eğer "birliğindeki, bu bahsi geçen alaylara katılanların" isimlerini ifşa ederse "dövüleceğini söylediğini öğrenince doğrulanmış oldu. "Belirli kitapları okuduğum için daha da ikna oldum ki" diye ekledi Dominiken keşiş Engizisyon komisyonu üyesine kendisini referans göstererek "bu Gasperina bir *benandante*." Bu çok ilginç bir ifadedir. Hangi tür kitaplar Rahip Giorgio'ya kör Gasperina'yı bir *benandante* olarak teşhis edecek cinste bilgi sağlamıştır? Bunlar Nider'ın *Praeceptorium*'u ya da Geiler von Kaisersberg'in vaazları olabilir mi? Her durumda, bu bahis ruhban sınıfında bile *benandanti* inançlarına gittikçe artan bir ilgiye işaret eder. 25 yıldan az bir süre önce engizitör Rahip Felice da Montefalco *benandanti* kelimesini bile bilmiyordu. Engizitörler artık daha çok şey bilmelerine rağmen yöntemlerini değiştirmemiş görünüyorlar: Gasperina hakkındaki suçlama ileri bir yargılama olmaksızın düşürüldü.

Bu inançlar kompleksinin temelde tekdüze olan karakteri, özellikle Latisanalı *benandante* Maria Panzona'nın evvelce bahsedilen 1619 tarihli davasında yeniden açığa çıkar. Öte aleme "bedenen ve ruhen" beraber doğduğu "işareti" ona ilk gösteren vaftiz babasının eşliğinde yaptığı yolculuğun canlı bir tarifini verdi:

> Yola çıkmadan önce bana asla konuşmamam gerektiğini söyledi ve beni cennete, Meryem Ana'nın çayırına ve cehenneme götürdü. Cennette birçok küçük melekle birlikte Tanrı'yı ve Meryem Ana'yı gördüm. Her yer güllerle doluydu. Cehennemde Şeytanları ve küçük iblisleri kaynarken gördüm, aynı zamanda vaftiz annelerimden birini...

Bu yolculuk onun kabul töreni esnasında gerçekleşmişti. Sonraki vesilelerde Maria Panzona *benandanti*nin "Josaphat'ın tarlası"nda "dini savunmak" ve aynı zamanda hasatların bereketini sağlamak için cadılara karşı yaptığı savaşlara katılmıştı.[80]

Ölü alaylarıyla ilgili bir başka iz, *benandante* olmakla meşhur Giovanni isimli bir çobana karşı 1621'de Aquileia Engi-

[80] ASV, *S. Uffizio*, b. 72, f. 38 v.

zisyon Mahkemesi'ne yapılan ihbarda ortaya çıkar.[81] Onun davasını da Maria Panzona'nınki gibi daha sonra ele alacağız. Şu an için çobanın beyanından bir pasajı not düşmek yeterlidir. Bu gizli gece ayinlerinde "erkek ve kadınlar hoplayıp sıçrar, bazen yemek yer ve (...) sürekli yanan mumlarla küçük San Canziano Kilisesi'ne girer çıkarlar" diye anlattı. Cadılar arasında "Yaşlı bir adam vardı, ölülerden anlardı, yani katlandıkları acıları görürdü. Başkalarının tarlalarından sınır işaretlerini çalıp omuzları üzerinde taşıyanları görürdü."[82] Burada Orderic Vitalis'in tarif ettiği eski ölü alaylarının bir başka yankısını ve bu alayların orijinal amacını görüyoruz: Ahlaki ve dini terbiye vermek amacıyla günahkârların çektiği cezaların tasvir edilmesi. Fakat bu yalnızca bir yankıdır. Bu yankı, mitin içinin boşaltılmasından ve geriye yalnızca sembolik bir unsur olarak ölülerin ellerinde mumlarla yaptıkları gece alaylarının kalmasından çok öncesine aittir. Bu gelişme, Cividale Engizisyon Mahkemesi ile birlikte kanyon [canon] Francesco Baldassarri tarafından 23 Şubat 1622'de kayda geçirilen, Iplisli bir köylü kadına, Minena Lambaia hakkında yapılan ihbarda henüz belirgin değildir.[83] İfade, üçüncü el bilgilere dayanmaktadır ve tanıdık olguların düzensiz bir karışımını içerir:

> Dört Mevsim Orucu günlerinde perşembeleri ellerinde mumlarla alaylara gider. (...) Dağlara tırmanırlar. Orada yiyecek vardır. Onun evinin çevresini dolaşırlar inildeyerek ki, onlarla beraber

[81] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1621 usque ad annum 1629 incl. a n. 805 usque ad 848 incl.", dava n. 806 (el yazması envanterinde doğru olarak şu şekilde işaret ediliyor: n. 805), numaralandırılmamış sayfalar.

[82] Yaşlı olan, Venusberg sagalarında ve "Öfkeli Sürü"de beliren ve davada sözü geçenlere benzer özellikleri olan inançlı Eckhart'ın bir yansıması olabilir. (bkz: O. Höfler, *Kultische Geheimbünde*, ss. 72-5). Yukarıda alıntılanan Anna la Rossa aleyhindeki davada, sanığın, ölmüş kocasının kendisine göründüğünü ve onu "arsasına götürdüğünü, mülkünün [sınır] işaretlerini gösterdiğini, hayattayken arsasına biraz daha toprak eklemek için yerlerini değiştirdiğini, bunların eski yerlerine konulması gerektiğini, bu yapılmadıkça büyük bir acı içinde olacağını" söylediğini söylediği iddia edilmişti. (ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1581 usque ad annum 1582...", dava n. 98, f. 7 v).

[83] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1621...", ifade, bir başka konu hakkındaki şu davaya yerleştirilmiş: n. 810.

dışarı çıkmak zorunda kalsın. Bunları ve başka şeyleri ifşa ettiği için halalarından biri onu dövdü. Ona mosmor olmuş sırtını göstermişti. Çok şey bilmesine rağmen artık hiçbir şey anlatmayacak.

Fakat bu eğilim, sonraki duruşmalarda hızını yitirmiştir. *Benandante* olduğunu iddia eden bir fahişe hakkında, 15 Ocak 1626'da engizitör Rahip Domenico d'Auxerre'ye bir ihbarda bulunuldu.[84] Burada *benandante* genel hatlarıyla "alaylardaki genç insan kalabalıkları"nı ifade ediyordu. 1645'te Engizisyon Mahkemesi'ne ihbar edilmiş olan Prutaslı *benandante* Morosa'ya gelince, daha spesifik olarak şöyle deniyordu: "San Giusto gününün gecesinde evinin yakınlarında başlayan tören alaylarını gördü ve Anconeta'ya kadar gitti. Yürüyen herkes ellerinde mumlar taşıyordu. Bir keresinde tören alayında babasını ve annesini bile görmüştü, ona sadaka vermesi için yalvarmıştılar fakat o hiçbir şey vermeyeceğini söyledi."[85] Artık geriye kalan, içi boşaltılarak anlamından uzaklaşmış ve salt yüzeysel durumlara indirgenmiş bir mitti. 19. yüzyılın en tanınmış Friulili şairi Pietro Zorutti'nin yazdığı, ilk kez Udine'de 2 Şubat 1848'de[86] sahnelenen ve büyük bir başarı kazanan acemi bir romantik drama parodisinde "Bellandante"nin ellerindeki "yanan mum", bu tarihten çok önceleri önemini yitirmişti ve artık saf ve basit bir şekilcilik örneğinden başka bir şey değildi.

Bütüne bakıldığında, Friuli'deki ölü alayları miti, *benandanti* ile ilişkilendirdiğimiz inançlar kompleksinde, yayılımı ve devamlılığı dikkate alındığında görece marjinal bir yer işgal ediyordu. Diğer yandan, çok daha karmaşık bir tarih ve müstakbel ve daha zengin bir diğer miti, hasat için cadılar ve büyücülerle yapılan savaşları içeren tarım mitini bekliyordu.

[84] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1621...", dava n. 832, numaralandırılmamış sayfalar.

[85] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1643 usque ad annum 1646 incl. a n. 931 usque ad 982 incl.", dava n. 957, f. 4 r.

[86] Bkz: P. Zorutti, *Poesie edite ed inedite* (Udine, 1881), II, s. 613.

III
Engizitörler ve Cadılar Arasında *Benandanti*

Kabaca 1575-80 ile 1620 yılları arasında, "çiftçi" *benandanti* miti, evvelce notlarını düştüğümüz temel özellikleriyle birlikte Friuli'nin her yerinde kayıtlara geçirildi. Tarif ettiğimiz olaylardaki statik evre, aslında sonraki süratli, şiddetliye yakın değişim sürecinin zeminini hazırlamıştır.

1583'ün ilk aylarında Udine'deki Engizisyon Mahkemesi, Toffolo di Buri adındaki bir sığır çobanı aleyhine bir ihbar aldı. Monfalcone yakınlarındaki Pieris köyündendi. Burası, Isonzo Nehri'nin karşı kıyısında, dolayısıyla Friuli'nin doğal sınırlarının dışında fakat Aquileia bölgesinin dini yargılama yetkisi alanındaydı. Bu Toffolo "*benandante* olduğunu iddia ediyor, yaklaşık 28 yıllık bir süreç boyunca Dört Mevsim Orucu günlerinde diğer *benandante*lerle birlikte gidip cadılar ve büyücülerle (bedenini yatağında bırakarak) ruhen, fakat gün içinde giydiği kıyafet üzerinde olarak, savaşmaya zorlandığını iddia ediyor"du. Yani Toffolo gizli ayinlere "ruhen" gidiyordu ve onun için de "dışarı çıkmak" eylemi ölmek gibiydi: "Dışarı çıkıp savaşmak zorunda olduğunda çok derin bir uykuya dalıyordu. Sırt üstü yatarken ruhu bedeninden ayrıldığında üç kere hırıltı sesi duyuluyordu, tıpkı bazen ölen insanların çıkarttığı gibi." Ruh, gece yarısı dışarı çıkıyor ve "gitmek, savaşmak ve eve dönmek arasında bedenden üç saat ayrı kalıyor"du. Eğer dakikası dakikasına vaktinde yola koyulmazsa çok kötü dövülüyordu. "Bu *benandanti*, cadılar ve büyücülerin sayısı üç bin kadar belki daha fazlaydı, Capo d'Istria, Muggia, Trieste ve Monfalcone yakınlarındaki bölgeden ve Carso'nun diğer bölgelerinden geliyorlardı. *Benandanti* (bazısı yaya bazısı atlı olarak) "rezene saplarıyla"[1] donanmıştı. Büyücüler

[1] ACAU, *S. Uffizio*, "Anno integro 1583 a n. 107 usque ad 128 incl.", dava n. 113, f. 1 r.

"ekmek pişirilmeden önce fırını temizlemekte kullanılan ahşap plakaları silah olarak kullanıyor; cadılar ise çamurlu sopalar kullanıyor, bazısı horozlara, bazısı kedilere ya da köpeklere veya tekelere biniyor"du. Cadılar "*benandanti* ile savaştıklarında bu sopalarla onlara büyük darbeler veriyorlardı." Burada da *benandanti* askerî düzendeydi: "Bir ordu görmek gibiydi çünkü bir davulcu çocuk, bir borazancı ve şefler vardı." Borazancı Triesteliydi, davulcu ise Capodistralı. Şef Toffolo'ya gelince (*benandanti*nin sancaktarıydı) "nereli olduğunu söylemek istemiyordu çünkü söylerse dövüleceğinden korkuyordu." Bir kez daha savaşlar tarlaların bereketi için veriliyordu: "*Benandanti* üç Dört Mevsim Orucu döneminde muzaffer olmuştu ve Paskalya perhizi sırasındaki oruç döneminde de galip gelirlerse cadılar ve büyücüler, yaptıkları işe şapka çıkartacaklardı" çünkü "*benandanti* muzaffer olduğunda o yıl bolluk olurdu ve düşmanları kazandığında fırtınalar çıkar ve dolayısıyla o yıl kıtlık olurdu."[2] Dahası, *benandanti*nin savaştığı cadılar "Şeytan'ın kurnazlığı sonucu küçük çocukların etini yiyenler" onları yavaşça öldürerek "yalnızca deri ve kemik halinde bırakırlar"dı. Bir keresinde Toffolo "kısa süre önce doğmuş küçük bir bebeği yakmak için ateş yakmış" bir kadını fark edip "Ne yapıyorsun?" diye bağırmıştı. "Kadın çocuğu bırakmış, kendisini bir kediye dönüştürüp kaçıp gitmişti."[3]

Şimdiye kadar Cividaleli *benandanti*nin itiraflarından elde edilen bilgiler birbiriyle mutlak uyum halindedir.

Fakat belirli bir kültürel geleneğe bağlı olmayan ve dolayısıyla birleşme ve homojenleşme eğilimi gösteren (bu süreçte bazen törenlerin, basılı kitapların ve teatral temsillerin oynadıkları rol) faktörlerden etkilenmemiş bir popüler mit, bireysel ve yerel her türden katkıyı (yaygınlığı ve canlılığının anlamlı tanıklığını) kaçınılmaz bir şekilde kendisine çekecektir. Toffolo aleyhindeki suçlamada bunun bir varyantı mevcuttur. Toffolo'nun ileri sürdüğüne göre "Türkler, Yahudiler ve sapkınlardan bile sayısız kişi tıpkı [gerçek askerî] orduların yaptığı gibi askerî tatbikatlar yapar ve savaşır fakat yukarıda

[2] *Ibid.*, ff. 1 r-v.
[3] *Ibid.*, f. 2 v.

isimleri geçen cemaatlerden ayrı olarak." Toffola *benandanti*, cadılar ve büyücüleri kastediyordu. Bu gerçekten de olağan dışı bir düşüncedir ve Monfalcone bölgesinde herhangi bir yerde var olmuş olabilir. Fakat buradaki, dikkatimizi çeken yegâne izdir. Böyle bile olsa, bu iz, *benandanti*nin de kendi buluşmalarının -Türklerin, Yahudilerin ve sapkınların mızrak dövüşlerine kıyasen düşündüklerinde- heterodoks olabileceğiyle ilgili şüpheler taşıdıklarını gösteriyor. Bu farkındalık, Toffolo'nun itiraf ettiği türde bir manevi ıstıraba neden olmuş olabilir. Bu da bize, Udine'nin büyücüsü Aquilina'ya kendisini "ölüleri görme" zorunluluğundan kurtarması için gözyaşları içinde yalvaran, ismi bilinmeyen Pasianolu kadının çaresizliğini hatırlatıyor. Toffolo "Sancaktarlık görevini başından defetmeyi çok istiyor"du ve "eğer böylelikle özgür kalırsa kendisini mutlu hissedecekti." Toffolo bunu neden istiyordu? Bir *benandante* olarak eylemlerinin Kilise'nin öğretilerine aykırı olduğunu fark etmişti ve bu onun başını ağrıtmıştı: "Günah çıkarıyor ve komünyon ayinine katılıyor ve Kutsal Katolik Kilisesi neye inanıyorsa ona inanıyor fakat evvelce bahsedildiği üzere dışarı çıkmaktan kendini alıkoyamıyor. Ve sanırım" diye devam ediyor ihbarın kimliği bilinmeyen yazarı, "zar hakkında bir şeyler söyledi, bazı insanlar bunun içinde doğarmış."[4]

18 Mart'ta Udine'deki Engizisyon Mahkemesi üyeleri, Toffolo hakkında karara varmak için bir araya geldi. Aynı gün, Monfalcone Belediye Başkanı Antonio Zorzi'ye *benandante* Toffolo'yu tutuklamasını ve Udine'ye göndermesini isteyen bir yazı yazdılar, "böylece ifadesini alabilir ve böylece bu davada ne yapılması gerektiği konusunda hükme varabiliriz"[5] dediler. Monfalcone Belediye Başkanı'nın 20 Mart'ta mektubu alması üzerine tutuklama gerçekleşti fakat tutukluyu Udine'ye göndermek kolay değildi. Ona eşlik edecek adamı yoktu. Udine'de kimse harekete geçmedi. Monfalcone'a Engizisyon Mahkemesi mi yoksa piskoposluk mu gerekli gardiyanları gönderecek diye beyhude bekledikten sonra belediye başkanı tutukluyu serbest bıraktı.[6] Toffolo'nun davası unutuldu.

[4] *Ibid.*, f. 2 r.
[5] *Ibid.*, f. 2 v.
[6] *Ibid.*, ff. 3 r, 4 r.

Üç yıl sonra (Kasım 1586'da) eski suçlama kaydı Engizisyon arşivinde su yüzüne çıktı. Bu durum Aquileia engizitörünü Monfalcone'u ziyaret etmek ve meseleye eğilmek konusunda harekete geçirdi. Fakat Toffolo kendisini "din konusunda şüpheli" durumuna düşüren suçlamalara cevap vermesi için mahkeme huzuruna çıkması çağrılarına cevap vermedi. Bir Engizisyon kâtibi Pieris'e gönderildi ve burada *benandante*nin köyü bir yıldan fazla süre önce terk ettiğini, kimsenin yerini bilmediğini öğrendi.[7]

Bu sorgulamaların tembelce yıllar boyu uzatılması, engizitörlerin umursamazlığını bir kez daha aşikâr eder. Yaklaşık yarım yüzyıllık bir süre kapsamında (1575-1619), bildiğimiz ilk örnek olan Gasparutto ve Moduco'ya yönelik olanlar hariç olmak üzere, *benandante*ler aleyhine açılmış hiçbir davanın sonuçlanmaması da bulgu niteliğindedir. Lüteryenliğin baskılanması gibi daha acil addedilen diğer davalara gelince ise Aquileia Engizisyon Mahkemesi'nin işlekliği son derece etkiliydi.

Engizisyon Mahkemesi'ne karşı Venedik'in tetikte olma hali de bâtıl pratikler gibi ihtilaflı meseleler söz konusu olduğunda özel bir dikkatle uygulanmış olmalıdır. Venedik'in tutumu, 1609'da Venedik Cumhuriyeti sulh hakimlerinin Udine'deki resmi görevlilere gönderdiği bir mesajda özetlenmiştir. Onlara, "her zaman şeylerin doğru sınırlarını esneten ve yargılamalarını genişleten"[8] engizitörlerin savlarına karşı koymalarını öğütlüyorlardı. Aslında, Piskoposluk Başvekili rahmetli Paolo Bisanzio'nun, âmirine yazdığı 1582 tarihli mektubuna göre, engizitörler daima yetki alanlarını genişletmenin yollarını arıyorlardı. Öyle ki, "şifa vermek ve bunun karşılığında az bir para almak bahanesi altında sapkınlıkla hiçbir ilgisi olmayan bazı bâtıl pratikler kullanan bazı yoksul kadınlar" hakkında kovuşturma açacak kadar... Bisanzio, na-

[7] *Ibid.*, ff. 5 r-v.

[8] Şurada alıntılandı: F. Odorici, *Le streghe di Valtellina e la Santa Inquisizione* (Milan, 1862) s. 145 (belgenin transkripsiyonu hatalıdır). Bu konu hakkında bkz: A. Battistella, *Il Sant' Oficio*, ss. 47-50. Doç Leonardo Loredan'ın, Brescia *podestà*'sı Marco Loredan'a ve şef Nicolò Giorgio'ya cadılık davaları hakkında verdiği talimatlara bakınız: (May 24, 1521: ASCB, *Privilegi*, t. 29, 1552, f. lv).

sıl ilerlemesi gerektiğiyle ilgili talimatları soruyordu çünkü kendisi "Engizitörün, sapkınlık sergilemekle hiçbir ilişkisi olmayan bâtıl inançlara burnunu sokmaması gerektiği"ne[9] kesinlikle inanıyordu. Aslına bakılırsa, diğer nedenlerin yanı sıra bu iktidar mücadeleleri de *benandanti*yi Engizisyon'un zulmünden korumuş olmalıdır çünkü -Gasparutto ve Moduco'ya verilen cezalarda gördüğümüz gibi- *benandanti*nin itiraflarında sapkın cümleler tespit etmekten rahatsızlık duyuyorlardı. Sorgulamalarda uyguladıkları baskıya ve anlamları eğip bükmelerine karşın, kolay bir iş değildi.

Engizitörlerin davalarda sergiledikleri çeşitli vesilelerle vurguladığımız ısrarcılıkları ve ikna çabaları ile *benandanti*ye dava açmak ve onları mahkûm etmekte gösterdikleri sorumsuzlukları birbiriyle çelişmez. Engizitör yargıçlar, *benandanti*nin itiraflarını demonoloji eserlerindeki şema ve kategorilere zorla yerleştirme gayretlerinden vazgeçtiklerinde, bu kez onlara karşı lakayt bir tavır takındılar. 1620'li yıllara doğru, *benandanti* Şabat'a katılan cadıların yazılı metinlerdeki ve alışıldık özelliklerini benimsemeye başlamaları, yargıçların haleti ruhiyelerinin de değişmesi, daha merhametsiz olmaları ve bazı davaların hafif cezalarla sonuçlanması gerçeği de bunu doğrular.[10]

[9] BCAU, MS. 105, *'Bisanzio-Lettere…'*, ff. 174 r-v. (Söylediğimiz üzere 18. yüzyıl nüshası olan) el yazmasında, mektubun tarihi 1582 yerine yanlışlıkla 1585 olarak verilmiştir.

[10] Friulili engizisyoncuların, bu yaygın hurafeleri kovuşturmadaki yumuşaklığı, bir dereceye kadar onların Fransisken tarikatı mensubu olmalarından kaynaklanıyor olabilir. 16. yüzyılda, yakın zamanda cadılara karşı başlatılan zulme karşı ilk konuşan kişi, bir Fransisken olan Fra Samuele de Cassinis'ti. Ve suçlamalarına yanıt vererek uzun ve acı bir polemik başlatan kişi bir Dominiken olan Fra Vincenzo Dodo'ydu. Bu, öncelikle muhalif tarikatlara mensup rahiplerle teolojik okullar arasındaki bir anlaşmazlıktı. Ancak bu motiflerin daha sonra Fransisken çevrelerinde daha büyük bir şüphecilik geleneğine ve sonuçta cadı olduğundan şüphelenilenlere karşı daha az katı olan bir geleneğe yol açması da mümkündür. Cassinis ve Dodo arasındaki polemik hakkında bkz: J. Hansen, *Zauberwahn*, ss. 510-11 ve *Quellen*, ss. 262-78. Hansen'in alıntıladığı metinlerin yanı sıra bkz: *Contra fratrem Vincentium or. predicatorum qui inepte et falso impugnare nititur libellum de lamiis editum a f. Samuele ordi. minorum* ([n.p.J, ama Papie, per Bernardinum de Garaldis, 1507. British Library: 8630. c. 32) ve Dodo'nun ikinci cevabı: *Elogium in materia maleficarum*

Yargılamadaki bu lakaytlık, Piskoposluk Başvekili Paolo Bisanzio'nun Venedik'te ikamet eden piskoposa Friuli'deki son gelişmeler hakkında kendisini bilgilendirmek üzere yazdığı mektuplarda filtrelenmiş gibi görünüyor. 4 Temmuz 1580'de -Gasparutto ve Moduco'nun sorgulanmalarından çok kısa süre sonra- dört kişinin (aslında ikiydi) "*benandante*lik mesleğini icra ettiği"nin tespit edildiğini yazdı. "Yasalara tam uygun şekilde kovuşturmaya uğrayacaklar ki bu topraklarda var olan ve yalan söyleyerek saklanan diğer pek çoklarına kalıcı bir ders verilsin" diye güvence verdi. Bu gayretkeşlik gösterisi, birkaç ay sonra Cividale'nin iki *benandante*sine ibret olsun diye verilen ve hemen hafifletilen müşfik ceza kadar Bisanzio'nun bizzat kendisinin hazırlıksız şekilde "*benandanti* ve cadılara karşı daha küçük iki dava"dan bahsetmesiyle de boşa çıktı.[11] Birkaç yıl sonra, 12 Şubat 1582'de Bisanzio psikoposa aynı tonla yazdı: "Birkaç gün önce Gemona'ya gittiğimde... ölülerle konuşan ve çok kötü bir namı olan bir kadın bana ihbar edildi. Onu mahkemeye getirmekte başarısız olmayacağız." *Benandante* Anna la Rosa'dan bahsediyordu. "Göreceğiz bakalım" diye iyi niyetli bir iğnelemeyle devam etti, "Samuel'i Saul'un huzuruna çağıran yeni bir Kâhin Kadın mı değil mi."[12] Gecikmeler, ertelenmeler, yasal fakat etkisiz aforoz tehditlerinin ardından "yeni Kâhin Kadın"ın sorgulanmasına son verilmesinin nedeni davanın yeterince önemli görülmemesi ise bu şaşırtıcı olmaz. Ne de olsa *benandanti* ile engizitörler arasında eksik olan şey, yalnızca düşmanlık baskıya dayalı olsa da müşterek bir buluşma zeminiydi. *Benandanti* mümkün olduğu kadar uzun bir süre boyunca göz ardı edil-

---

ad morsus fugas et errores fra. Samuelis Cassinensis contra apologiam Dodi (1507 ..Impressurn Papie per magistrum Bernardinum de Garaldis. British Library: 8630 dd. 20). Diğer yandan, Silvestro Mazzolini da Prierio gibi bir Dominiken, "in angulis conventicula celebrant, aut in temporibus anni sacratioribus, in campis vel sylvis, nocte vel die" durumunda olan kişilerin "hafif" şüpheli olarak düşünülmesi gerektiğini savundu: A. Tenenti'de burada çalıştığımız inançlarla bağlantılı kısa bir referans ("Una nuova ricerca", s. 390)

[11] BCAU, MS. 105, "*Bisanzio. Lettere...*", ff. 71 r, 112 v, 114 v.

[12] *Ibid.*, f. 131 r. [Samuel'i, Saul'ün huzuruna çağıran Endor'un cadısıydı. (1 Samuel 28). Kâhin [kadın] kendisine kehanet güçleri bağışlanmış bir Apollo rahibesidir. (Kitabın İngilizce çevirmeninin notu.)

di. *Benandanti*nin "fantezileri", engizisyoncuların anlamadığı, anlamaya bile çalışmadığı bir maddi ve duygusal ihtiyaçlar dünyası içinde kapalı kaldı.

Benandanti hakkında, Toffolo di Buri'ye yöneltilen suçlamalardan birkaç yıl sonrasından bir bilgi parçası daha bize ulaşmıştır. Bu da Monfalcone'dandır. 1 Ekim 1587'de Cesena şehrinde bir papaz olan Don Vincenzo Amorosi, "ebe" Caterina Domenatta'yı, Aquileia ve Concordia engizitörü Rahip Giambattista da Perugia'ya ihbar etti.[13] "Doğum yapan bir kadının bebeğinin önce ayakları dünyaya gelirse bu suçlu büyücü" diye devam ediyor suçlama "anneyi, eğer çocuğu bir *benandante* veya cadı olsun istemiyorsa onu bir şişe takıp ateş üzerinde çevirmesi gerektiğine ikna ediyordu, kaç kere olduğunu bilmiyorum." Rahip, Caterina'nın Engizisyon'un menzilinden çıkamadan önce hemen hapsedilmesini istedi çünkü "ayaktakımından, sihir ve büyülerle dolu bir kadın"dı.

Bu özel davada, yeni engizitör kendisinin öncüllerinden çok daha enerjik olduğunu gösterdi ve Caterina ile ilgili ifadeleri toplamak üzere 22 Ocak 1588'de Monfalcone'a gitti. Şahitler, rahibin suçlamalarını doğruladı. Hatta ebenin kendisi de suçlandığı bâtıl eylemi gerçekleştirdiğini rahatça itiraf etti. Fakat çocuğun anne babasının kendisine izin verdiğini de ekledi: "Eski ebeler, doğumda önce ayakları gelen bebekleri şişe koyar ve ateşin üzerinde üç kez çevirirdi ki, cadı olmasınlar. Bu yüzden babanın ve annenin izniyle onu ellerimle ateş üzerinde çevirdim."[14] Tüm bunların sonucunda Caterina halk

[13] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1587 usque ad annum 1588 incl. a n. 158 usque ad 177 incl.', dava n. 167, numaralandırılmamış sayfalar. Rahip Felice da Montefalco'nun yerine 1584'te Rahip Evangelista Peleo (1584-7) geçti. Ve onun yerine de Rahip G.B. Angelucci da Perugia (1587-98) geçti. Bkz: A. Battistella, *Il Sant' Oficio*, s. 127.

[14] Halk geleneklerindeki kalıntıları ve benzerliklerle ilgili olarak bkz: R.M. Cossar, "Usanze, riti, e superstizioni del popolo di Montona nell' Istria", ss. 62-63; G. Finamore, "Tradizioni popolari abruzzesi. Streghe-stregherie", Archivio per lo studio delle tradizioni popolari 3 (1884), 219; Idem., Credenze, usi e costumi, ss. 57,76-78. Genel olarak bkz: T.R. Forbes, "Midwifery and Witchcraft", Journal of the History of Medicine and Allied Sciences, 17 (1962), 264-83.

içinde kefarete[15] ve tövbeye mahkûm edildi: "Halka yüksek sesle bu nedenle bu cezaya çarptırıldığını anlattı."

Bu davayı ilginç kılan şey, yalnızca çocuğu geceleri *benandanti* ile dışarıya çıkmaya yazgılı kılan zarla doğmuş olma inancıyla kıyaslanabilecek bir başka inanca dair delil içermesi değildir. Burada da korkutucu bir auraya bürünmüş bir yazgı mevcuttur. Tanıklardan biri Pasqua, Battista Furlano'nun karısı ve "şişlenmiş" çocuğun annesi Monfalcone'da "*benandante* olan ya da cadılık yapan birilerinin olup olmadığını" bilmediğini söyledi. Ama babası *benandante* idi "çünkü zarla doğmuş ve onu muhafaza etmişti." Caterina'nın ölmüş kocası da *benandante* idi "çünkü" dedi "zarla doğmuştu ve dışarı çıkmakla ilgili bir sürü şey anlatmıştı bana ve ona inanmadığımdan istersem onunla gelebileceğimi ve görebileceğimi söyledi." Fakat engizitörün sorularına (Bu *benandanti*nin yalnızca ruhen dışarı çıktığına inanıyor musun? *Benandanti*nin yaptıklarının Tanrı'nın mı Şeytan'ın mı işi olduğuna inanıyorsun?) Caterina Domenatta kaçak cevaplar verdi. Belki sakladığı bir şeyler de vardı: "Gerçekten bilmiyorum. Bana dışarı çıktığını söyledi. Bilmiyorum."

*Benandanti*nin cadılar ve büyücülere karşı dinin savunucuları rolünü oynaması motifi, Monfalcone bölgesindeki davalarda yoktur. Latisanalı sığır çobanı Menichino della Nota'nın 1591 Ekim'inde, büyücülük ve zararlı işler yapmakla suçlanan bazı kadınların davalarında hüküm vermek üzere Latisana'da bulunan Venedik Engizisyonu komisyon üyesi Rahip Vincenzo Arrigoni da Brescia huzurunda verdiği ifadesinde yeniden ortaya çıkmıştır.[16] Menichino, Latisana'daki San Giovanni Battista Kilisesi papaz yardımcısı tarafından *benandante* olmakla suçlanmıştı ve suçlamanın içeriği Menichino'nun efendisi Mösyö Machor Maroschino tarafından da doğrulandı. Maroschino, gençlerin ve söylediklerine kulak veren bazılarının kendisine Menichino'nun "Şabat'a gittiğini,

[15] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1587...", dava n. 167, numaralandırılmamış sayfalar: 'in duobus diebus dominics in ecclesia divi Ambrosii ante fores ipsius ecclesiae dum missa celebratur stet ipsa Catherina genibus flexis cum candella accensa in manu..."

[16] ASV, *S. Uffizio*, b. 68 (Latisana davaları), numaralandırılmamış sayfalar.

yani rüyada kendisini kaybettiğini, kendisini kışın bile açan güller ve çiçeklerle dolu bir tarlada bulduğunu, oradayken Hristiyan inancına düşman olan cadılara karşı savaştığını ileri sürdüğünü ve 'bazen biz muzaffer oluyoruz' dediğini de" söylediğini ifade etti. "Dışarı çıkmasına engel olamadığını" da eklemişti. Menichino, ifade vermeye çağrıldığında engizitörün sorgularından sıyrılmaya çalıştı: "Pek çok rüya görürüm ama bunları anlatacak kadar hatırlamıyorum." "Gezgin olup olmadığını yani Şabat'a gidip gitmediğini" anlamak için sorulan somut soruya -ki bütün bir sorgulamayı görünür biçimde şenlendirmesiyle neticelenen, bir özdeşlik öne süren bir soruydu- Menichino şöyle cevap verdi: "Amcalarımdan biri, Olivo della Notta, evvelce öldü, bana zarla doğduğumu söyledi. Zarım yok ama yine de rüyadaymışım gibi ormana giderim, hayvanları otlatmak için çayırlara ve tarlalara ve dikenli çalıların olduğu yerlere." Engizitör, kaba bir biçimde sözünü kesti: "Konuya bağlı kal ve kendini doğruyu söylemek için zorla." Menichino itaatkâr biçimde yanıtladı: "Bayım, doğruyu söyleyeceğim. Üç farklı zamanda, yani yılda üç kez, bir tarlada oluyorum... tanımadığım arkadaşlarımdan duyduğum bir tarlada (kimse birbirini tanımaz çünkü giden ruhtur, beden arkada, yatakta kalır). Buraya Josaphat tarlası denir, tanımadığım o arkadaşlarımdan duyduğuma göre."[17] Bu tarlaya geceleyin gitmişti "St. John gününde, Yortu'da ve St. Matthias gününde."[18] Engizitörden ardı ardına gelen spesifik sorulara cevaben şöyle devam etti:

> Bu üç gün [tarlaya] gittim çünkü diğerleri bana böyle yapmamı söylemişti. Bana gitmemi ilk söyleyen kişi Giambattista Tamburlino'ydu. Bana kendisinin ve benim *benandante* olduğumuzu ve onunla beraber gitmek zorunda olduğumu söyledi. Gitmeyece-

[17] Josaphat Vadisi ile ilgili inançlar hakkında bkz: W.E. Peuckert, *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*, IV, coll. 770-4, Tyrol'e referans da var.

[18] Görebileceğimiz üzere, burada diğer *benandanti*nin de paylaştığı yılda dört kez Dört Mevsim Orucu günleri boyunca toplanma geleneğinden ayrılıyoruz. *Benandanti*nin Sloven karşılığı olan *Kerstniki*'nin Aziz John Günü arifesinde cadılarla savaştığını da göz önünde bulundurun. (F.S. Krauss, *Volksglaube*, s. 128).

ğimi söylediğim de dedi ki 'Gelmek zorunda olduğunda geleceksin.' Ben de 'Bana zorla bunu yaptıramazsın' dedim. Karşılığında ısrar etti. 'Ne olursa olsun gelmek zorunda kalacaksın. Dumanlı bir pus içindeymiş gibi gidilir, fiziken gitmeyiz' dedi. Gitmek istemediğimi söyleyip durmama rağmen gitmek ve din için savaşmak zorunda olduğumuzu söyledi. Bu konuşmalardan bir yıl sonra Josaphat'ın tarlasında olduğumu gördüm rüyamda. Bu ilk sefer, St. Matthias günü arifesindeydi, Dört Mevsim Orucu zamanıydı. Korkmuştum. Bir tarladaymış gibi hissettim; geniş, büyük ve güzel... Bir kokusu vardı. Güzel bir koku yayıyordu. Bolca çiçek ve gül vardı.

Ve ekledi:

Gülleri görmedim çünkü bir tür bulut ve sis vardı. Yalnızca güllerin kokusunu alabildim. Bizden pek çok kişiyle bir aradaymışız gibi hissettim, bir pusun içindeymişiz gibi ama birbirimizi tanımıyorduk. Sanki havada dumanmışız gibi hareket ediyorduk ve suyun üzerinden dumanmışız gibi geçtik.[19] Tarlanın girişi açık gibi görünüyordu. Tarladaki kimseyi tanımıyordum çünkü kimse birbirini tanımaz.

Menichino devam etti: "Savaştık. Birbirimizin saçını çektik, birbirimizi yumrukladık, birbirimizi yere fırlattık ve rezene saplarıyla savaştık." Engizitör "Neden savaştınız?" diye sordu. "Dini korumak için ama hangi din olduğunu konuşmadık" diye yanıtladı *benandante*. Rahip Vincenzo gittikçe daha kurnazca sorular sormaya başladı: "Bu tarlada başka şeyler de oluyor muydu?" Menichino "Hayır efendim" diye cevap verdi, "Sadece cadılara karşı din için savaştıklarını söylediler." Engizitör, daha ısrarlı bir biçimde sordu: "Dans, müzik, şarkı söyleme ya da yemek yeme de oluyor muydu bu tarlada? Yataklar, ağaçlar ya da başka şeylerde?"

Eğer *benandanti*, rüyaya benzer bir halde Dört Mevsim Orucu günlerinde cadılarla çarpışmak üzere dışarıya çıkmaya mecbur edildikleri bir mitin mahkumları idiyseler, engizitörler de -Udine'de olduğu gibi Latisana'da da Rahip Felice da

[19] Bkz: K. Hofmann, "Oberstdorfer "Hexen"", s. 46; K.H. Spielmann, *Die Hexenprozesse in Kurhessen*, s. 48.

Montefalco, Rahip Vincenzo da Brescia- farklı bir biçimde, *benandanti* söz konusu olduğunda nasıl hareket edeceklerini önceden belirlemiş refleksif bir tepkiye hapsolmuşlardı. Hepsi de Rahip Vincenzo'nun öne sürdüğü, efsanevi ceviz ağacının gölgesinde ziyafetler ve dansların eşlik ettiği seks âlemlerinden oluşan şeytanî Şabat imgesini sorgusuz sualsiz gerçek kabul etmişti. Fakat Menichino, engizitörün imasını hararetle reddetmişti:

> Başka hiçbir şey yapmadık. Biz *benandante*ler savaş bittikten sonrası hariç, ki yaklaşık bir saat sürer, geri dönmeli ve horoz ötmeden evde olmalıyızdır. Yoksa ölürüz, tıpkı evvelce bahsettiğim Giovambattista Tamburlino'nun bana söylediği gibi. Herkes evine duman olarak döner... ve Tamburlino biz uzaktayken bedenlerimiz döndürülürse öleceğimizi de söylemişti.

Cansız bedenlerinden "duman biçiminde" ayrılmış bu ruhlar (Menichino'nun karısı bir keresinde kocasının "yatakta öldüğünü" düşünmüştü "çünkü hiç hareket etmiyordu") cadı-ölülere karşı savaşmanın peşine düşüyorlardı; *benandanti*ye göre, kıyamet gününde tüm ölülerin bir araya geleceği büyük bir tarlada, Josaphat vadisinde.

Engizitör, başka bir provokatif soru sordu: "Söylediği gibi duman şeklinde mi dışarıya çıkıyordu? Öncesinde kendisine herhangi bir türde merhem ya da yağ sürmüş müydü? Herhangi bir kelime telaffuz etmiş miydi?" Önce içerleyerek reddetti[20], sonra Menichino, Tamburlino'nun önerisiyle kendisini "lamba yağı ile" yağladığını kabul etti. Bu itirafının ardından, engizitörün yapmış olabileceğini öne sürmesine karşılık Tamburlino'ya "hiçbir söz vermediğini yahut yemin etmediğini" söyledi. "Hayır" diye açıkladı *benandante*: "Ona eğer işaretim [zar] gerektiriyorsa gideceğimi, gerektirmiyorsa gitmeyeceğimi söyledim." Bu olay, on beş on altı yıl önce, bir gece Menichino ve Tamburlino baş başa yürürlerken "biraz eğleneceğimiz Tisanotta'ya doğru tek sıra halinde ilerlerken, kışın, akşam yemeğinden sonra gece yolda giderken" gerçekleşmişti. Onu gece dışarı çıkmaya davet eden başka kimse

[20] Bkz. yuk. s. 44.

olmamıştı. Fakat Menico Rodaro'nun *benandante* olduğunu biliyordu ve onunla bu konu hakkında konuşmuştu: "Bir gece, art arda yürürken ona *benandante* olup olmadığını sordum çünkü Tamburlino bana öyle olduğunu söylemişti. Menico 'Evet ben *benandante*yim' diye cevapladı" ve kendisinin de din için savaşmak üzere dışarı çıktığını kabul etti. Diğer *benandante*lere gelince, onların yalnızca isimlerini biliyordu. Menichino bu konuları "onlarla bu şekilde tartışarak, geceleyin, âdet olduğu üzere tek sıra halinde yürüyerek" pek çok insanla konuşmuştu. Sonunda engizitörün bir başka sorusuna cevaben şu sonuca vardı: "Efendime, *benandanti* kazandığında bunun iyi hasatın işareti olduğunu söyledim. O yıl iyi bir hasat olacağını da söyledim. Fırtınalar olmayacaktı çünkü biz kazanmıştık."

Engizitör, Menichino'nun öz güvenini sarsmakta başarılı olamamıştı. Son saldırısı ikna edici olmaktan uzaktı: "*Benandante* olduğun süre boyunca günah çıkarman, komünyon ayinine katılman ya da komünyon alman yasak mıydı?" Menichino enerjik bir şekilde reddetti ve belki biraz da şaşkınlıkla şöyle dedi: "Hayır bayım! Günah çıkarmam, komünyona katılmam, komünyonu almam asla yasaklanmadı. Aslında Tamburlino bana Tanrı'yla iyi geçinmek gerektiğini söylerdi." Bundan sonra *benandante* Menichino, efendisi Machor Maroschino'nun yüz duka kefareti ödemesinin ardından serbest bırakıldı.

İki gün sonra, 18 Kasım 1591'de Menichino'nun *benandante* olduğunu söylediği kişilerden biri, Domenico Rodaro sorgulandı. Esas itibarıyla, verdiği ifadeden çıkarılabilecek hiçbir şey yoktur. Yalnızca şunları söylemiştir: "Tek bildiğim bir zarla doğmuş olduğum. Duydum ki bu şekilde doğan herkes *benandante* imiş. Ben de zarla doğduğumu biliyorum çünkü bunu bana annem söylemişti." Engizitör, ona "zarla doğanların *benandante* olduğunu" kimin söylediğini ve "*benandante* terimiyle gerçekte neyi kastettiğini" sorarak sessizliğini bozmaya çalıştı. "Kimin söylediğini bilmiyorum" dedi Domenico Rodaro, "çünkü her yerde birçok kişi tarafından zarla doğanların *benandanti* olduğunun söylendiğini duydum. Sanıyorum ki *benandanti* de diğerleri gibi Hristiyandır."

Bu yatıştırıcı cevap dışında engizitör herhangi bir şey elde edemedi. Rodaro da serbest bırakıldı. Menichino'nun ifadesindeki ana bir unsuru daha derin bir şekilde irdelemek mümkün olmamıştı: *Benandante*liğe başlatılması, Gasparutto'nun ifadesindeki gibi bir melek ya da Moduco'nun beyan ettiği gibi bir *benandante*nin "ruhen" önünde belirmesiyle değil, Tamburlino gibi etten kemikten bir insan tarafından ve olabilecek en sıradan vesileyle, bir kış gecesi yakınlardaki bir köyde biraz cümbüş aramaya giderken gerçekleştirilmişti. Bu başlatma ritüeli gerçek mi yoksa hayal miydi? Daha genel konuşursak, bu ritüeller hangi ölçüde bireylerle sınırlıydı? Çeşitli *benandante*ler arasında karşılıklı güven, toplantılar, bir cemaattaki gibi gerçek karşılaşmalar yaşanmış mıydı? Bu soru cevapsız bırakılmalıdır zira şimdiye kadar bahsi geçen dava dışında yalnızca birbiriyle ilişkisiz *benandanti* beyanlarıyla karşılaştık.

Şimdiye kadar karşılaştığımız az sayıda *benandanti* - Gasparutto, Florida Basili, Toffolo di Buri- cadılarla ve büyücülerle mücadelelerinin amacının çocukları onların zararlarından korumak olduğunu iddia etti. Şerir kuvvetleri defetme ve musallata uğramış çocukları iyileştirme yeteneği, basitçe *benandanti*nin olağanüstü güçlere sahip olmasıyla açıklandı ve geceleri cadılar ve büyücülerle savaşmak için "dışarı çıkma"ları bununla ilişkilendirildi. Aslında yatıştırıcı bir bereket ritüeli olarak cadılarla savaş, *benandante*lerin inançlarının tam merkezinde gibi görünmesine ve bizim açımızdan en ilginç unsur olmasına karşın, onların dar çevresinin dışında hiçbir yer edinemedi. Geri planda, ezoterik bir detay olarak kaldı. 17. yüzyılın ilk yıllarında, *benandanti*ye inanan köylülerin ve zanaatkârların gözünde iki belirgin özellikleri vardı: Büyü kurbanlarını iyileştirmek ve cadıları tespit etmek. Aslında ilki, pek de ayırt edici bir özellik değildi. Bu dönemde İtalya'nın ve Avrupa'nın kırsal alanları, büyü ve bâtıl dualarla çeşnilendirilmiş merhemler ve lapalar kullanarak her tür hastalığı tedavi eden şifacılar, büyücüler ve cadılarla doluydu. Şüphesiz *benandanti* bu heterojen ve birbirinden farklı kişilerden oluşan kalabalıkla karıştırılıyordu. Fakat bu tür bir çağrışım tehlikeliydi çünkü onları Engizisyon'un kovuşturmasına uğrama

riskine maruz bırakıyordu. Özellikle de musallata uğramış bireyleri iyileştirme becerisi, olası bir cadılık göstergesi olarak görülüyordu. "İyileştirmeyi bilen, yok etmeyi de bilir"; 1499'da Modena Engizisyonu huzuruna bir davada tanıklık etmesi için çağrılan bir kadın tarafından kesin bir şekilde belirtilmişti.[21] Bu aksiyomu doğrular şekilde, cadı olduğunu itiraf edenlerin büyük çoğunluğu, küçük bir ücret veya takas karşılığında, çocuklara büyü yapıp sonra onları tedavi ettiklerini ileri sürüyordu.[22] Bu nedenle *benandanti*-şifacıları "iyi cadılar" olarak gören güçlü bir eğilim vardı. Ama yine de cadı idiler. Papaz Brazzano, Paolo Gasparutto'yla tartışmalarını hatırlayacak olursak, onları böyle tanımlamıştı. (Bu noktada bile mit, içkin bir zayıflığın izini taşır.) Buna karşılık ikinci unsur olan cadıları tespit edebilme yeteneği, özellikle de *benandanti* ve cadılar ya da cadı farz olunanlar arasında (*benandanti*nin hayal ettiği düşmanlığa benzeyen) duygusal ve *gerçek* bir düşmanlık uyandırdığı için, yukarıda bahsi geçen dönüşümün aleyhine çalışır. Fakat aceleci davranıp hata yapmamalıyız: Bu iki birbirine zıt eğilimin, engizitörlerin *benandanti*yi cadılarla bir tutma eğilimiyle birlikte, bu yıllarda burada üzerinde çalışmakta olduğumuz inançların rotasını belirlediğini söylemek yeterlidir.

*Benandanti*nin bir niteliği olarak "büyülenmişleri iyileştirme" işinin, Engizisyon'un kovuşturmasına uğrama tehdidini beraberinde getirmesinin erken bir örneği, 1600 yılında "magnifica domina" [büyük hanım] Valvasoneli Maddalena Busetto'nun, Aquileia ve Concordia bölgeleri engizisyonu yargıcı Rahip Vicenzalı Francesco Cummo tarafından alınan iki ifadesidir.[23] Kadın, Moruzzo köyünü ziyaret ettiği sırada,

[21] ASM, *Inquisizione*, b. 2, libro 3, f. 72 v. Aynı zamanda bkz: ASL, *Cause delegate*, n. 175, f. 218 r: "Ve lord *podestà* büyüleri kimlerin tedavi ettiği ve iyileştirdiğini bildiğinden, büyünün nasıl yapıldığını da biliyordu."

[22] Örneğin bkz: ASL, *Cause delegate*, n. 175, f. 196 v (San Roccolu Margherita): Büyülediğim tüm çocukları iyileştirdim de çünkü emeklerim için herkes bana bir şeyler verdi." Aynı zamanda bkz: *Ibid.*, ff. 202 r-v.

[23] ACAU, *S. Uffizio*, "Anno integro 1600 a.n. 405 usque ad 448 incl.", dava n. 409, numaralandırılmamış sayfalar. Sıkça alıntıladığımız el yazması envanterinden anlaşılan, Domenico'nun karısı ve Morteglianolu Taddeo'nun kızı olan Caterina bile 12 Aralık 1595'te *benandante* olarak yargılandı. Fakat Udi-

bir arkadaşının çocuğunun yaralanmasına kimin sebep olduğunu merak edip faili tespit etmeye çalıştığını, "vicdanını rahatlatmak için" ifade etti. Bu niyetle, suçlu olduğu düşünülen bir kişiyle sohbet etmeye başlamıştı. Bu, Pascutta Agrigolante adında yaşlı bir kadındı. Maddalena'ya *benandante* olduğu ve cadıları tanıdığı sırrını vermişti. "Ve ben" diye anlattı Maddalena, "*benandante*nin ne anlama geldiğini anlamıyordum." (Daha önce zikrettiğimiz kültürel ve sosyal uçurum özellikle ve son derece anlamlı biçimde linguistik bir düzlemde vurgulanmıştır.) "Öğrenmeye çalıştım. Pascutto bana zarla doğan kadınların *benandanti* olduğunu söyledi ama cadı değillerdi. Yalnızca cadılar kötü şeyler yaptıklarında [dışarı] çıkarlardı. Birkaç gün önce bu *benandanti* cadılarla savaşıp kazanmıştı. Böylece süpürgedarısında bolluk olacağını söyledi." (Belli ki bu noktada ifadede karışıklık olmuştur.) Pascutto, aralarında Moruzzo papazının ve Narda Peresut isimli birisinin de olduğu diğer pek çok *benandante*nin ismini vermişti. Sonra Maddalena, o ana kadar iyice meraklanmış olarak bu Narda'yı aramaya gitmişti. Narda *benandante* olduğunu itiraf etmiş ve gönüllü olarak şunu da eklemişti: "Cadıların büyülediği o kız (…) en Kutsal Üçleme'nin Dört Mevsim Orucu günlerinde berbat bir hastalığa tutulacak. Onu iyileştirmemi istersen bunu yaparım ama bana kimseye söylemeyeceğine dair söz vermek zorundasın, özellikle de o gittiğin Udine ya da Pordenone yakınlarında. Günah çıkardığın rahibe bile söylemeyeceksin çünkü Udine'de şu Cappona de Cervignan denen kadının nasıl canını sıktıklarını biliyorsundur."[24] Narda Peresut, şifacılık eylemlerinden dolayı Engizisyon'un kovuşturmasına uğramaktan korkmuş olmalıdır. Bu yüzden "*benan-*

---

ne'deki Curia Arcivescovile arşivinde yaptığım tüm aramalara rağmen 277 numaralı bu dava gün ışığına çıkmadı.

[24] Antonia la Cappona aleyhindeki dava için bkz: ACAU, *S. Uffizio*, "Anno integro 1599…", dava n. 363. Bir davadan daha fazlası, esasen kendiliğinden ortaya çıkan fakat bir dizi ihbarla ilerleyen bir görünümdür: la Cappona çeşitli bâtıl araçlarla "bazı hasta insanları iyileştirdiğini ve aynı zamanda bir kristale baktığını" itiraf etti. "Ve bu" dedi, "bir şeyler kazanmak içindi çünkü yoksuldum." Udine'den ayrılmaması ve Engizisyon'un gözetiminde kalması emredildi. Fakat kısa süre sonra emir kaldırıldı.

*dante*lik sanatını Grao'da[25] icra ediyordu, bu bölgelerde değil. Çünkü biliyordu ki orada hiçbir şekilde cezalandırılmayacak ama burada cezalandırılacak." Son olarak Maddalena Busetto'ya, kadın *benandanti*nin "görünmez olarak, ruhen dışarı çıktığını, bedenin ölü gibi geride kaldığını, beden şans eseri yüzüstü çevrilirse öleceğini, kendisine gelince, yatalak biri olarak yakın çevrede bir buluşmaya çağrılmıştı." Buluşmalara bir yaban tavşanına binerek gidiyordu: "*Benandante* olarak görevlerini yerine getirmek için dışarı çıkmak zorunda olduğunda (...) bu yaratık kapısına geliyor ve o kapıyı açana kadar patileriyle büyük bir gürültü çıkarıyormuş. Sonra da [ona binip] nereye gitmesi gerekiyorsa gidiyormuş." Fakat Maddalena, ilk ifadesinin sonunda haykırdı "Bana gelince ben bunların hiçbirine inanmıyorum." Maddalena'nın kocası Antonio Busetto'nun soruşturma dosyasına iliştirilmiş mektubundan anlaşıldığı üzere, gerçekte bu yargılamaların perde arkasında hatırı sayılır ölçüde gizli kapaklı faaliyet saklıdır. Busetto, 17 Ocak 1600 tarihli mektubunu kayınbiraderine yazmıştı: "Karım Nisan'da Morucis'teyken orada biraz eğleneceğini düşünüyordum. Bir grup dedikoducu kadının arasına karışmış, aralarında kimin cadı ya da *benandante* olabileceğini bulmak için. Söylediğine göre sadece şakaymış, başka bir nedeni yokmuş." (Busetto açıkça karısının hatasını önemsizmiş gibi göstermeye çalışıyordu. Fakat "dedikoducu kadınlar"ı ve onların aptalca inançlarını küçümsemesi sahicidir.) Karısının günah çıkardığı rahip, engizitör rahibin muvafakati olmadan onun günahlarını bağışlamak istememişti. Neticede, Busetto kayınbiraderinden davaya bakan engizitörü ikna etmesini ve böylece karısını Udine'ye gitmekten kurtarmasını rica ediyordu. Ve gerçekten de Rahip Francesco Cummo, bir hafta sonra Busetto'nun Valvasone'a yakın mesafede bulunan evine gelmiş ve az önce incelediğimiz ifadeyi almıştı.

İki *benandante*, Pascutto Agrigolante ve Narda Peresut aleyhine yapılan suçlamalar ışığında Rahip Francesco Cummo, soruşturmaya devam etme kararı aldı. (Karar, 19 Nisan 1600'de yapılan toplantıda alınmıştı.) Diğer yandan, bu iki

[25] Diğer bir deyişle Grado.

kadına dair başkaca bir bahis yoktur. Bir kez daha engizitörün iyi niyeti, kağıt üzerinde kalmıştır.

Maddalena Busetto'nun ifadeleri, 1600'de Percotolu Bastian Petricci aleyhine yöneltilen bir grup suçlama ile karşılaştırılabilir.[26] Cadılar ve büyücüleri tartışmakta olan bir grup insanın şöyle dediğine kulak misafiri olmuştu: "Ben de *benandante*yim." Ama bunu anlatan tanık aynı zamanda şu yorumda bulunmuştu: "Ona inanmadım çünkü bu *benandanti*nin var olduğuna ben ikna olmadım." Sağ görülü bir şekilde ekledi: "Kutsal Kilise'ye riayet ederim." Ayrıca Bastian, Percotolu bir kadına çocuğunun hasta olduğunu çünkü üç cadının onun kanını emmekte olduğunu söylemiş ve isimlerini açıklamak için ödül istemişti. Birkaç yıl sonra 1609'da Santa Maria la Longalı bir köylü olan Bernardo, Engizisyon'a ihbar edildi.[27] *Benandante* olduğunu, "üç haftada bir Şabat'a gitmeye zorlandığını", büyücüleri ve özellikle "çocukları yiyen" cadıları tespit edebildiğini ve "tümünü uzaklaştırma" gücüne sahip olduğunu ileri sürmüştü. Fakat birkaç yıl önce *benandanti*nin linguistik düzlemde cadılarla özdeşleştirilmeleri biçimlenmeye başlamıştı. 1614'te "Frattuzze köyünden" Franceschina adında biri, Portogruaro'daki San Francesco manastırında huzura çıkıp, Marietta Trevisana adlı bir kadını, kendi sözleriyle, kendisini "heder edip büyülemekle" suçladı.[28] Franceschina, şifa bulmak için "Ghiai cadısı"nı, Lucia olarak bilinen birini ziyaret ettiğini açıkladı. Yargıçlar onu payladı: Ne-

[26] ACAU, *S. Uffizio*, "Anno integro 1600...", dava n. 418, numaralandırılmamış sayfalar. Aynı zamanda bkz: Camia'dan bir köylü olan *benandante* Giovanni della Picciola aleyhindeki suçlamalar ("Ab anno 1606 usque ad annum 1607 incl. a n. 618 usque ad 675 incl.', dava n. 632, 16 Mart 1606 tarihli) ve Udineli Locadello adında bir hekimin hizmetkârı olan, önceki mal sahibesinin yeğenlerine "belandante olduğunu, bir kuzuya bindiğini ve kendisini rezeneyle dövdüğünü" söyleyen bir oğlan aleyhindeki suçlamalara bkz. ("Ab anno 1621 usque ad annum 1629 incl. an. 805 usque ad 848 incl.", dava n. 811, Udine'deki Biblioteca Comunale'deki el yazması envanterinde hatalı olarak 807 olarak numaralandırılmıştır.)

[27] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1608 usque ad annum 1611 incl. a n. 676 usque ad 742 incl.", dava n. 705, numaralandırılmamış sayfalar.

[28] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1612 usque ad annum 1620 incl. a n. 743 usque ad 804 incl.", dava n. 758.

den "Bu tür insanlara gitmenin yasak ve günah olduğunu bildiği halde" Ghiaili Lucia'ya gitmişti? Kadının cevabı açıklayıcıydı: "Onun cadı olduğuna inanmıyorum ama cadıları cezalandırıyor. Bu yüzden de ona gittim çünkü birçok insan kendilerine işaretler yaptırtmak için ona gidiyor. Dağların ötesinden bile geliyorlar." ("Cadı değil ama cadıları cezalandırıyor.") Eğer "Ghiai cadısı" bizzat sorgulandıysa, muhtemelen kendisini cadı değil *benandante* olduğunu söyleyerek savunmuştur. Ama hastalarının, iyileşmek için kendisine gelen Franceschina gibi kadınların gözünde "Ghiai cadısı" olması, evvelce bahsettiğimiz homojenleştirici sürecin aşikâr bir delilidir. *Benandanti*, cadılarla bu zorunlu bir tutulmalarından sakınmak için, az ya da çok bilinçli olarak, yaptıkları işin Hristiyan motiflerini önemle vurgulamış olabilirler mi? Cevabı ne olursa olsun, Ghiai cadısı bile uygulamalarına Ortodoks bir renk vermeye çalışmıştır. Önce Franceschina'ya "Sana -seni kimin büyülediğini- söyleyemem çünkü piskopos bana zengine ve fakire işaretler yapma iznini isimlerini açıklamam kaydıyla verdi. İsimlerini açıklayamayacak olsam bile sana bir ipucu verebilirim: Bir kadınla kavga ettin ve o da sana büyü yaptı." Sonra Lucia "küçük bir kutuda tuttuğu iki tespih ve iki haçla ve ona Papa tarafından gönderilmiş bir mercanla onun üzerine işaretler yaptı."

Pordenone yakınlarındaki Sant' Avvocato'dan Donato della Mora, birkaç yıl önce, 1630'da suçlanmıştı.[29] Herkes tarafından "büyü kurbanlarını tespit edebilen bir büyücü" olarak tanınıyor ve küçük bir bağış karşılığında cadıların isimlerini açıklıyordu. Donato, "Her şeyi öğrendiği bir kitabı" olduğunu iddia etmekle kalmamış "Porto Gruaro papazı olan monsenyörden tam yetki aldığı" için korkmadığını söyleyerek övünmüştü de. Bu Donato *benandante* nitelikleri de taşıyor gibi görünüyordu. Tıpkı 1616'da Engizisyon'un cadılıkla suçladığı bir köylü kadının adını verdiği "büyücü" Piero gibi...[30]

[29] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1630 usque ad annum 1641 incl. a n. 849 usque ad 916 incl.", dava n. 850.

[30] ACAU, *S. Uffizio*, "A anno 1612...", dava n. 777. Modena'da 1540'ta don Ludovico "cadıları yüzlerinden tanımak"la suçlandı. (ASM, *Inquisizione*, b. 2, libro 5, numaralandırılmamış fasikül).

"Bu Piero'yu aramak için" dedi kadın "gittiğim doğrudur. Çünkü insanlar onun cadıları tanıyabildiğini söyledi. Ben de cadılıkla suçlandığım için ona gittim ki cadı mıyım değil miyim söylesin. Cadı olduğumun doğru olmadığını söyledi. Ödeme yapmamı isteyince ona yarım kol uzunluğunda keten bir kumaş verdim." *Benandanti*nin cadıları tespit edebildiğine duyulan inanç öyle güçlüydü ki, "büyücü" Piero'nun aksi yöndeki yargısı, toplumun gözünde şüpheleri, lanetleri ya da suçlamaları defetmek adına yeterli ağırlığı taşıyordu.

"Cadıların tespit edilmesi" unsuru, 1606'da Palmanova'da görülen davada hâlâ yalnızca ikincil önemdeydi.[31] Bu inançlar kompleksinin merkezi temaları, büyük bir önem kazanarak tekrar ortaya çıktı.

Palmanovalı bir zanaatkâr olan Giambattista Valento, Friuli patria'sı yöneticisi Andrea Garzoni'ye giderek karısı Marta'nın "uzun süredir hastalıktan mustarip olduğunu ve Kutsal Kilise'nin yasakladığı Şeytanî araçlarla büyülendiğinden şüphelenildiğini" söyledi. İhbar, görmemezlikten gelinmedi. Garzoni, Aquileia piskoposunun, işlendiği öne sürülen suçun Engizisyon'un yargı yetkisi kapsamında olması ihtimali konusunda acilen bilgilendirilmesini emretti. Aynı gün (17 Mart) baş engizitör Rahip Gerolamo Asteo[32], meseleyi araştırmak için Palmanova'ya gitti. Açıkça görülüyor ki, cadılık şüphesi, Friuli'nin sivil ve dini otoritelerini, *benandanti*nin rüya halinde gerçekleştirdiği ritüellerden çok daha derinden tasalandırıyordu. Aslında, bu davada bile töhmet altında kalmış bir *benandante* vardı. Gasparo, 18 yaşında bir çıraktı ve "Eğer cadıların beni öldürmeyeceğinden emin olsaydım (…) pek çok cadının adını verirdim" diyerek ortalıkta dolaşıyordu. Palmanova'da herkes Valento'nun karısının cadıların kurbanı olduğundan emindi. Valento'nun karısı da bundan

[31] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1606…", dava n. 634, numaralandırılmamış sayfalar.

[32] Pordenone'de soylu bir ailede doğan Gerolamo Asteo, 1598 ya da 1599'dan 1608'e kadar Aquileia engizitörü, 1611'den öldüğü 1626'ya kadar Veroli piskoposu oldu. Bkz: *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, IV, coll. 1156-7, kaynakçayla birlikte; G.-G. Liruti, *Notizie delle vite ed opere scritte da' letterati del Friuli* (Udine, 1780), III, ss. 325-30; *Annales Minorum*, XXV, ss. 101, 264; XXVI, s. 484. Özellikle hukuk konularında çeşitli eserler kaleme almıştır.

herkes kadar emindi. Bir arkadaşının tavsiyesiyle, yatağında gizlenmiş tılsımlar aramış ve "çiviler, şam işi ve ipek iplikler takılı iğneler, tırnaklar, kemikler, tuhaf bir biçimde birbirine bağlanmış uzun saç telleri gibi acayip şeyler" bulmuştu. Söylentilere göre büyücü, "muskacı", Marta Valento'nun vaftiz annesi olan San Lorenzolu Agnabella idi.

Fakat aleyhindeki kanıtlar o kadar tutarsızdı ki, engizitör onu sorgulama zahmetine bile girmedi. Sonra dikkati *benandanti*ye kaydı: Gasparo ve Tin'e. Tin, Gasparo'nun patronunun oğlu, zarla doğmuş sekiz yaşında bir çocuktu. (Evin kadınları zarı titizlikle saklamıştı.) "Henüz *benandanti* gibi dışarıya çıkmaya başlamadığını" ileri sürmüştü. "Ama belki" diye bir tanık yorum yapmıştı, "Hâlâ küçük bir çocuk olduğu için henüz dışarıya çıkmamıştır." Çocuk, ifade vermesi için çağrıldığında bir gün Gasparo'nun kendisine ("Şaka mı yapıyor ciddi mi konuşuyor bilmiyorum çünkü o şakacı biri") şunları söylediğini anlattı: "Tin, seni çağırıp duruyorum, hiç gelmedin. İlk seferde [çağrıldığında] gelmezsen bir daha asla gelemezsin. Sonra engizitör, çocuğa gözlerini dikti ve ona gerçek Katolik doktrini konusunda ders vermeye başladı: "İnsanların savaşmak ya da başka şeyler yapmak için geceleri dışarı çıkmaya zorlanması yalandır, bunlar sadece masal. Bunlar *benandanti* ve cadılar hakkında söylenir. Çünkü Şeytan hiçbir insanı bir şeye zorlayamaz." Sonra Gasparo'nun huzuruna gelmesi emrini verdi ve sorgulamaya geleneksel bir soru ile başladı: Neden mahkemeye çağrıldığını biliyor veya en azından tahmin ediyor muydu? "Özet geçeceğim" diye başladı Gasparo. "Efendim, size açıklayacağım. Herkes *benandante* olduğumu söylüyor ama ne cadılar ne de dışarı çıkmak hakkında bir şey bilirim. Fakat o *benandante* olduğunu söylememiş miydi? Gasparo reddetti. "*Benandante* ne demek?" diyerek engizitör ona baskı yaptı. Gözle görülür derecede panikleyen genç adam cevap verdi: "Dışarı çıktığımı söylüyorlar." Keşiş onu serbestçe konuşması için cesaretlendirdi ve Gasparo böylelikle kendini güvende hissederek hikâyesini anlatmaya başladı: "Çeşitli kişilere çeşitli zamanlarda *benandante* olduğumu söyledim. Ama aslında değilim. Duydum ki, *benandanti* geceleri belli bölgelere gidermiş, bazen oraya ba-

zen buraya. Tanrı'nın dini için savaşmaya giderlermiş. Cadılar sopalar ya da fırınları temizlemek için kullanılan çomaklarla savaşırmış ama *benandanti*" -bunu söylerken bir elini göğsüne koyduğunu kâtip kaydetmiştir- (başlangıçtaki ustaca kurgu, hikâyeyi anlatma şevkiyle çabucak bir kenara atılmıştı) "rezene sapları taşırmış. Cadılar bizi dövermiş. Aslında bu doğru; ben de bir rüyada *benandante* olarak dışarı çıktığımı sanıyorum ama nereye gittiğimizi bilmeyiz. O rezene saplarıyla kırsalda dolaştığımızı hissederiz." Engizitör kuşkulandı ve kalın kafalılıkla "gerçekte o rezene saplarını tutup tutmadığını" sordu. Gasparo bunu reddetti ve rüyaları hakkında başka detaylar verdi: "Çarşamba geceleri perşembe şafak vakti öncesinde dışarı çıkıp savaştığımıza inanırız ama asla diğer geceler bunu yapmayız. (...) Kimse birbirini tanımaz." Bu noktada engizitör tahminen bir tuzak kurdu: Gasparo "kadınlarla birlikte mi dışarı çıktığını hayal ediyordu yoksa o grupta kadınları mı arıyordu? Yoksa ziyafet çekip içmek için mi gidiyordu?" Gasparo sakince "Hayır efendim" dedi "savaşmak dışında bir şey yapmak için dışarı çıkmayız." Duyduğuna inanamıyormuş gibi Rahip Gerolamo sorusunu yineledi: "Gerçekten savaştığına mı inanıyorsun?" Gasparo istifini bozmadan "Gerçekten savaştığımızı düşünüyoruz" diye yanıtladı. Ve sonra ekledi: "Hep beraber cadılarla savaşmak için dışarı çıkarız. Şeflerimiz vardır. Görevimizi iyi bir şekilde yerine getirdiğimizde cadılar bize iyice bir kötek atmaya çalışır." Fakat tüm bunlar acı hissetmeden oluyordu. ("Hiçbir şey hissetmeyiz, sonrasında hiçbir şey bizi incitmez.") *Benandanti*nin liderine gelince Gasparo "Onu tanıyorum ama biz hep beraberken. İnsanların şöyle dediğini duyuyoruz: 'Bu bizim şefimiz.' Rüyada gibi, diğerlerinden daha iri bir adam görüyoruz." Bu şefin nişan olarak taşıdığı "kalın bir demet rezenedir ve bayrak yerine rezene dalları taşır. Her zaman zarlarımız bizimledir. Cadıları asla görmeyiz ama onlar bizi kolayca görebilir." Gördüğümüz üzere, *benandanti* ve cadılar arasındaki mücadelenin sayısız varyasyonu var. Burada, fosilleşmiş bir bâtıl inançla, ölü ve çok uzak bir geçmişin anlaşılamaz bir kalıntısıyla değil, halihazırda yaşamakta olan bir kültle uğraştığımızı tekrar etmeye değer.

Bu kült, yaşama gücünü yalnızca örneğin Moduco'nun ifadesiyle *benandanti*nin yaldızlı bayrağına işlenmiş aslan gibi (St. Mark'ın aslanının yankısı mı?) renkli detayların üremesiyle göstermez. Aslan, burada çok daha eski ve bu bereket kültünün uzak kökenlerine daha yakın bir sembol olan rezene ile yer değiştirmiştir. Bu kültün deneyimlendiği halet-i ruhiye bile kişiden kişiye değişir. Paolo Gasparutto gece buluşmalarına "mahsullerin selameti için" gidiyordu. Latisanalı Menichino'yu ise koyu bir kadercilik harekete geçiriyordu ("Eğer benim işaretimse gidiyor, değilse gitmiyordum.") Gasparo'nun tutumu neydi? Gasparo, kendisine "Cadılardan nefret ettikleri için mi başka bir şey yüzünden mi onları öldürmek için savaştıklarını" soran engizitöre, aceleyle, neredeyse küçümseyerek "Hayır efendim, keşke birbirlerini öldürselerdi!" diye cevap vermişti. Onu sorgulayan engizitör "onları dışarıya çıkmaya neyin motive ettiğini" öğrenmek için ısrar etmeye devam edince şöyle demişti: "Denir ki biz bir araya toplandığımızda, *benandanti* olarak, Tanrı'nın dini için savaşmak zorundayızdır ve cadılar da Şeytan için savaşır." Ama engizitör kuşku ve tatlılıkla ağzından laf alma karışımı bir duyguyla "Hangi tanrının dini için savaştıklarını" bilmek istedi. *Benandante* ciddiyetle cevap verdi: "Hayat veren tanrı için; biz tüm Hristiyanların bildiği gerçek Tanrı için; Baba, Oğul ve Kutsal Ruh."

Engizitör, hâlâ tatmin olmamıştı ve *benandante*nin cevaplarına rağmen sormaya devam etti. Tarif ettiği savaşlar ve gizli ayinler gerçekten de sadece rüya mıydı? İnatla sorguluyordu: "Her çarşamba gecesi, perşembenin şafağında mı rüya görüyordu ve her zaman hep aynı rüyayı mı görüyorlardı?" Gasparo "Hayır" dedi, "bana her çarşamba gecesi gidiyormuşuz ve anlattığım şeyleri görüyormuşuz gibi gelmiyor. Bu, biz *benandanti*ye hatırladığım kadarıyla her beş yılda bir oluyor." Yalnızca iki kez gittiğini düşünüyordu "ve son seferi bu yıldı; son Noel'in Dört Mevsim Orucu'nun çarşambasıydı. Beş yıl önce aynı çarşamba günü de gittiğimi düşünüyorum." Ve ekledi:

> Hasat iyi olduğunda yani mahsul bol ve güzel olduğunda, bu *benandanti*nin kazandığı bir yıl demektir. Ama cadılar kazandığın-

da hasat kötü olur. Ama şefimiz bize hasadın nasıl olduğunu yirmi yıl geçene kadar söylemez. Gittiğim iki seferde nasıl olduğunu hâlâ söylemedi.

Merkezî bir olan bereket için savaşma motifi burada tekrarlar ama bir farkla: *Benandanti* artık yılda dört kez dışarı çıkmamaktadır, yalnızca her beş yılda bir (fakat hâlâ Dört Mevsim Orucu günlerinden birinde) çıkarlar. Belki de bu sebeple çabalarının sonucunu öğrenebilmek için yirmi yıl, yani dört savaş süresi boyunca beklemeleri gerekiyordu.

Sorgulama sona ererken engizitör sordu: "Dört Mevsim Orucu zamanının bahsettiğin o çarşambasında dışarı çıkman gerekeceğini [önceden] biliyor muydun ya da bunun o gece olmasını bekliyor muydun?" Gasparo müspet yanıt verdi: "Onların hepsi o gece dışarı çıkmak zorunda olduğumuzu söylemişlerdi." "Bunu söyleyen 'hepsi' kim?" Genç adam, onların San Lorenzo'da yaşayan iki kişi olduğunu açıkladı: "Onlar da *benandanti*, itiraf etmek istemeseler de... Çünkü zarları olduğunu söylüyorlar. (...) *Benandanti*nin o gece dışarı çıkacağını söyleyenler de onlardı." Ama cadılardan kimsenin ismini vermek istemedi çünkü korkuyordu: "Cadıların çok kötü dövdüklerini söylüyorlar." Engizitör onu rahatlattı. Korkmasına gerek yoktu çünkü Engizisyon'un sorguladığı kişilere "ne cadılar ne de *benandanti*" zarar verebilirdi. Böylece güvende hisseden Gasparo, çevrede yaşayan bazı cadıların isimlerini söyledi. Agnabella da bunlar arasındaydı. Ama hakkında kesin hiçbir şey bilmiyordu. Rahip Gerolamo belli ki Gasparo'nun suçlamalarına pek de önem vermemişti. Soruşturma burada sona erdi.

Gasparo'nun davasında da engizitörün, genç adamın anlattıklarını geleneksel cadılık örüntülerine uydurmak için sorgulamayı eğip büktüğünü gözlemledik. Oldukça farklı bir biçim almasına rağmen bu telkin edici sorgulama türü, özellikle taşra halkı arasında kendiliğinden gelişmeye başlayan bir tutumu andırıyordu ki *benandanti* ile en doğrudan temasa bu çevrelerde rastlanırdı. Sonuç olarak, ikincisi fiiliyatta çapraz ateşe tutuldu.

Fakat hâkim sınıftan yönelen baskı, Engizisyon'un alanıy-

la sınırlı kalmadı. İmkân sahibi biri olduğu belli olan, Udine vatandaşı Alessandro Marchetto tarafından derlenip 1621'de Engizisyon'a sunulan bir tür rapor bunu açıkça kanıtlar.[33] Bu belge, Udine'deki bir ailenin hizmetkârı olan 14 yaşındaki bir çocuğun *benandante* olduğu suçlamasıyla başlar. Bu suçlama, uzun bir acayip olaylar dizisinin arasına yerleştirilmiştir; cadı musallatları, büyüler, kadınların kedilere dönüşmesi, *benandant*inin olağanüstü "becerileri" duygusal bir tonda tasvir edilmiştir: "Tüm şehir cadılarla ve şerir insanlarla doludur; binlerce şerir iş yaparlar ve komşularına binlerce zarar verirler. Burada alçak insan bolluğu var. Bu çocuğun yaptıklarından ve pek çok benzer şeyden bahseden çok sayıda kişi var."

Benandante olduğu düşünülen bu çocuk, Marchetto'nun arkadaşlarından biri olan Giovan Francesco Girardi'nin çocuğunu başarıyla tedavi etmişti. Genç çocuk, "cadılar geceleyin çocuğu rahatsız edemesin diye" kurbanın yastığının veya yatağının altına "sarımsak ve rezene" yerleştirilmesi tavsiyesinde bulunarak mucizevi bir şekilde büyüyü bozmuştu. (Rezenenin cadılar aleyhine bir silah olarak kullanılmasının bir diğer örneği.) Günler sonra küçük çocuk huzurlu bir gece geçirebilmişti. Ertesi gün Girardi, *benandante* ile sohbet etmiş ve ona olağan dışı güçleri, cadılar ve benzeri şeyler hakkında sorular sormuştu. Aniden "Çocuğun başını eğdiğini ve ağzından kan çıktığını gördü." Bu kan nereden geldi? Genç çocuk "yüzüne aldığı bir darbenin neden olduğunu" söyledi. "Bu nasıl olabilir" diye şaşkınlık içinde sordu adam "burada yalnızca ikimiz olduğu halde?" Çocuk, bunu bir cadının yaptığını ama onun cadıyı göremeyeceğini söyledi.

Genç *benandante*, böylece büyü ve gizemli güçlerden oluşan bir şöhrete sarmalandı. O sırada Marchetto onu, kuzeni Giovanni Mantovano'yu iyileştirmesi için getirtmeye çalışıyordu. Kuzeni, görünene göre büyü nedeniyle çok ciddi şekilde hastalanmıştı. Paderno rahibine başvurulmuş ama sonuç alınamamıştı. Rahibin müdahalesi hastanın durumunu ağırlaştırmaktan başka bir işe yaramamıştı.

[33] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1621...", dava n. 806, numaralandırılmamış sayfalar.

Fakat genç çocuk hiçbir yerde bulunamıyordu. Sonra Marchetto bir başka *benandante*nin, Giovanni isminde Udine yakınlarında bir köyde yaşayan bir çobanın peşine düştü. Giovanni, Udine'ye gönülsüzce geldi; onu getirmesi için gönderilen kişiye yol boyunca hayıflandı. Marchetto'nun evine vardığında içeri girmeyi kesinlikle reddetti. *Benandante*ler şifacılar olarak yaygın bir şöhrete sahipti. Hizmetleri talep görüyor ve ödüllendiriliyordu. Hizmetlerini daima kendi azametlerinden tamamen etkilenmiş bir biçimde, kendilerini çok önemli gören bir havada sunmuşlardı. Marchetto sokağa inmek zorunda kaldı ve "diller dökerek" çobanın direncini kırdı.

İkisi sohbet etmeye başladılar. Marchetto, halkın bâtıl inançları karşısında eğitimli bir adamın kibriyle sordu: "Bu gerçekten doğru mu dostum, *benandante* olduğun?" Çoban kafasını salladı. Diğeri, hızlıca ilgisini en çok çeken noktayla ilgili sorusunu sordu, yani "Cadılar ve tılsımları, büyüleri hakkında bilgisi var mıydı?" *benandanti*nin güçlerini özetleyen unsurların bunlar olduğunu bir kere daha görüyoruz. Çoban yine onayladı ve merakını dizginleyemeyen Marchetto, ona gece buluşmaları hakkında birkaç soru sordu. Nerede yapılıyordu, kaç kişi katılıyordu, neler yapıyorlardı ve benzeri... *Benandante*nin cevapları tanıdıktı. Geceleri, diğer *benandante*lerle birlikte San Canziano Kilisesi'ne ait tarlaya gidiyordu. Aralarında "ölüler hakkında bilgi sahibi olan yani onları cezalarını çekerken görebilen" bir yaşlı adam da vardı.[34] "Bazıları yaban tavşanlarına, bazıları köpeklere, bazıları uzun tüylü dişi ayı veya domuzlara ve başka hayvanlara" binerek bu buluşmalara gidilirdi. Kilise'ye ulaştıklarında "kadınlar ve erkekler dans eder, bazen yemek yerlerdi. (...) o küçük kiliseye ellerinde yanan mumlarla giderler, içeri girer çıkarlardı." "Bu sırada" diye açıkladı çoban, "bir melek bir eliyle yüzünü kapatıyor (...) bazen kendisini gösteriyor bazen göstermiyordu." Cadılar, yakınlardaki köylerden geliyorlardı. Grazzano'da 12, Aquileia'da 4, Ronco'da 8 ve başka yerlerde başka sayılarda cadılar vardı. Evvelce Gorizia'da kaç cadı olduğunu bilmediğini söylemişti çünkü "[*benandante*ler] O ka-

[34] Yukarıda bkz: s. 67.

dar uzağa gitmiyorlardı." Marchetto konuşmadan sıkıldı ve kendisi için gerçekten çok değerli olan meseleye döndü: Mantovano cadılar tarafından büyülenmiş miydi? Çoban sessiz kaldı. Soru yeniden sorulduğunda cevap veremeyeceğini söyledi çünkü "cadılar onu döver" di.

"Ona dedim ki" diye yazıyordu Marchetto, "bunların tek kelimesine bile inanmıyorum ve onun sözüm ona bilgisi şeytanî bir illüzyondan başka bir şey değil, yani gerçekte hiçbir şey bildiği yok. Bildiğinde ısrar etti ama bu konu hakkında konuşamazmış." Marchetto, yalvarışlarına ve vaatlerine "Eğer bildiği bir şey varsa açıklamak zorunda olduğunu, böylesi iyi ve erdemli bir gencin ölmesine izin veremeyeceğini" söyleyerek devam etti. Ama çoban ikna olmadı ve inatla cadıların dayağından korktuğunu tekrarladı. Bunun ardından Marchetto tehdit etme yoluna gitti: "Ona, onu cadılardan daha kötü dövebilecek kadar adam olduğumu söyledim. Eğer bu konuda bir şeyler bildiği doğruysa, sonucu ne olursa olsun bildiklerini açıklamasını istedim." Sonra ona alaycılıkla "Nasıl olup da, onun ifadesiyle, *benandante* olduğunu, bu işe ilk nasıl başladığını ve ne zamandır bu işi yaptığını" sordu. Çoban "bir yıl önce bir gece ismiyle çağrıldığını ve 'Ne istiyorsun?' diye sorduğunu ve o geceden itibaren hep dışarı çıkmak zorunda kaldığını ama eğer 'tamam' diye cevap vermeyi düşünebilmiş olsaydı gitmesine gerek olmayacağını" söyledi.[35] Marchetto bu noktada kendini tutamadı ve muhtemelen çobanı ürkütüp arzu ettiği cevapları vermesini sağlama isteğiyle karışık bir kızgınlıkla haykırarak "Yalan söylediğini, Tanrı'nın bizi özgür iradeyle yarattığını, kimsenin birisini istemediği bir şey yapmaya zorlayamayacağını, dışarı çıkmayı bırakması gerektiğini ve kusursuz bir insan olan Mantovano eğer cadılar tarafından büyülendiyse bunu özgürce söylemesi gerektiğini" söyledi.

Marchetto, farkında olmayarak, hâkim kültürü, *benandantinin* düşünce ürünü olmayan, spontane kültüründen ayıran uçurumu isabetli bir şekilde tarif etmiştir. Özgür irade onlar

[35] Bu inancın tam bir kopyası için bkz: E. Fabris Bellavitis, *Giornale di Udine e del Veneto Orientale* a. XXIV, 2 Ağustos 1890.

için ne anlam ifade ediyor olabilirdi? *Benandanti*, özgür iradeyi, kendilerini cadılarla savaşmak için Dört Mevsim Orucu zamanlarında geceleri bedenlerini terk edip Josaphat tarlasına ya da Udine yakınlarındaki bir tarlaya seyahat ettiklerini hayal etmeye sevk eden, o karşı konulmaz fakat kendilerine bile muğlak esrarengiz bir ihtiyaçla nasıl başarıyla bağdaştırabilmişti? Marchetto'nun öfkesi simgesel gibi görünüyor: "Konuşamayacağında ısrar etmeye devam ettiğinde, her ne olursa olsun konuşmasını istediğimi söyledim. Çünkü beni buna mecbur eden oydu." Bu durum onu, çobanı bir direğe bağlamaya, saçından yakalamaya ve "Kesilmesi gerekiyor, altında bir kötülük barındırıyor olabilir" diye bağırmaya yöneltti.[36] Burada vahşice açığa çıkan şey, Marchetto ve engizitörlerin *benandanti*ye karşı bazen az bazen çok şiddetli şekilde hissettikleri kızgınlıktır. Hâkim kültürün teolojik, dogmatik ve demonolojik teorilerinde, *benandanti* inançlarına yer yoktu: Bu inançlar irrasyonel bir gelişim oluşturuyordu ve bu nedenle ya bu teorilere uydurmaları ya da yok etmeleri gerekiyordu. Öfkesinin zirvesindeki (Engizisyon'a sunduğu raporda duyguların nabzı hâlâ hissediliyordu) Marchetto *benandante*ye "onun bir cadı olduğunu, hiçbir şekilde *benandante* olmadığını düşündüğünü, bu ismin hiçbir anlamı olmadığını bu yüzden de bir cadı olması gerektiğini" bağırarak söyledi. Çoban gözyaşlarına boğuldu, serbest bırakılması için yalvardı ve sonunda Mantovano'nun cadı büyüsünün kurbanı olduğunu açıkladı. Udine'de "zengin, yaşlı ve şişman, kusursuz Mantovano'nun komşusu olan" bir cadı, hastanın yatağına kedi kılığında yaklaşıp onu büyülemişti. Yatağa saklanmış olduğunu düşündüğü tılsımları listeledikten sonra (Marchetto'nun yazdığına göre sabahleyin bulunmuştular) *benandante* daha fazla konuşamayacağını söyledi. Sonradan, eve giderken yolda efendisine "bildiklerinin yarısını bile" ortaya dökmediğini çünkü Marchetto'nun kendisini "öfkelendirdiğini" söyledi.

Görünene göre *benandanti* gittikçe daha cesur hâle gelmişti. Yalnızca şifacı olarak önemlerinin farkına varmakla kal-

[36] Cadılıkla suçlanan kişinin saçlarının traş edilmesi (özellikle Almanya'da) tılsımlara karşı önlem olarak uygulanan bir gelenekti.

mamışlar, aynı zamanda şımarık bir öz güvenle, rüyalarında geceleri savaştıklarını gördükleri cadıları ve büyücüleri gittikçe daha fazla halk içinde itham etmeye başladılar. Bu suçlamaların kendi aleyhlerine dönmeyeceğine oldukça emindiler. Neticede cadı değil *benandanti* idiler; çocuklara saldırmıyor onları savunuyorlardı ve büyü yapmıyor büyü bozuyorlardı.

1622 yılının başlarında Cividale yakınlarındaki iki köy, Gagliano ve Rualis, yaklaşık on beş yıldır *benandante* olan bir adam tarafından velveleye verilmişti. Lunardo Badau ya da Badavin, Gagliano'nun yerlisi, "dilenerek dolaşan yoksul bir Şeytan." Ruallis vaizinin yardımcısı olan Don Giovanni Cancianis, Aquileia engizitörü Rahip Osimolu Domenico Vico'yu 18 Şubat 1622'de yazdığı bir mektupla bilgilendiren ilk kişiydi.[37] Belgeye göre Badau "din hakkında konuşup dine küfretmiş, bana rapor edildiğine göre, çeşitli evlerde çoğu kişiyle cadılık ve büyücülükle ilgili bazı önemli konularda konuşmaya devam etmiştir." Badau, yalnızca Ruallis köyünde "dört veya beş gerçek ve hakiki cadı olduğunu, isimlerini verdiğini, bunun onu en ufak şekilde bile rahatsız etmediğini" iddia etmişti. Ona bunları nasıl bilebildiğini soranlara Badau, sürekli olarak şu cevabı veriyordu: "Biliyorum çünkü ben de onlarla belirli yerlere gidiyorum; isimlerini verdiklerim dahil çok sayıda kadın ve erkeğin olduğu yerlere. Arada sırada bir yerlerde bir araya gelir ve savaşırız." Vaiz yardımcısı Badau'nun verdiği isimleri ve küçük bedeller karşılığında mucizevi bir biçimde iyileşenleri kaydetti ve engizitörü, Badau'yu bizzat sorgulamaya teşvik etti:

> Onu kurnazlıkla ve ustalıkla, pohpohlayıp cezbederek kendi hükmün altına alacaksın (görebildiğim kadarıyla tehditler savurmasını önermiyor). Onu ustalıkla inceleyeceksin. Belki de seni bahsettiğim meselelerden haberdar etmek için iyi bir nedenim olduğunu kanıtlayacak türde şeyler duyacaksın.

[37] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1621...", n. 814, numaralandırılmamış sayfalar. Rahip Domenico Vico'nun faaliyet süreci için bkz: A. Battistella, *Il Sant' Officio*, s. 127.

Ertesi gün, 19 Şubat'ta, Cividale'deki San Pietro delli Volti Kilisesi vaizi Don Giacomo Burlino'ya sıra geldi. Engizitöre "Cadılar hakkında çok fazla konulan ve *benandante* olduğunu iddia eden Gagliano'daki bir çocuk hakkında söylenen bazı şeyler öğrendiğini ama yalnızca dedikodu olduğunu" yazdı. Fakat birisinin engizitöre konuyla ilgili evvelce yazmış olduğunu biliyordu ve üzerinde durmak istemiyordu. Dahası, *benandanti*nin kâhinlik melekelerine pek de inanmıyordu. "Başkalarından da bahsediliyor" diye açıkladı "cadı ya da çılgın avamın tanımladığı şekliyle *benandanti* olarak. Arzu ettiğinizde kimliklerini ortaya çıkarabiliriz. Yine de ben bunun beyhude olacağını ve büyük şamataya yol açacağını düşünüyorum." Don Burlino, pek çok engizitörden daha az saf olduğunu göstermiş oldu ama bunun haricinde tutumu diğerlerinden çok da farklı değildi. "*Benandante*" kelimesini iğrenme içeren bir aşağılamayla kullanıyordu, sanki kelimenin tınısındaki barbarlık "çılgın avam"ın en kötü hatalarını yansıtıyormuş gibi. Burada, bir 16. yüzyıl bürleskinde okuyabileceğimiz gibi, hırsız, ahlaksız, kurnaz, hilekâr ve hatta bâtıl inançları olan "kötü adam" karşısındaki asırlık hiciv geleneğinin yankısı var: "Kötü adam Ave Maria'yı [duasını] bilmez/ne de başka tür bir duayı/dua etmek için/büyülerini konuşturur/.../Kötü adam nasıl yapılacağını bilemez/tek bir onurlu hareketin bile/ne bir metni nasıl okuyacağını bilir/ne de Tanrı'nın tek bir emrini/.../Gece ve gündüz/Seni soyar ve çıkar Şabat'a gider...[38]

Aynı gün Gagliano'daki vaiz yardımcısı Don Leonardo

[38] Bkz: D. Merlini, *Saggio di ricerche sulla satira contro il villano* (Turin, 1894) ss. 182, 184, 185. Burada alıntılanan taşlama geniş ölçüde yayılmıştı. Bkz: Le *malitie de Vilani con alquanti Stramotti* [sic] *alla Bergamascha. Et uno contrasto de uno Fiorentino et uno Bergamascho* [n.p.n.d.] (British Library c. 57.1 7 [3]). *Santa Croce de' Villani* şurada alıntılanmıştır: E. Battisti, *L'antirinascimento* (Milan, 1962) s. 473 (çeşitli varyantlarıyla birlikte). Aynı zamanda bkz: *Dialogo de gli incantamenti e strigarie con le altre malefiche opre, quale tutta via tra le donne e huomini se esercitano... Composto dal Eccellentissimo Dottor de le arte et medico Aureato [sic] messer Angelo de Forte* (Venedik, 1533). Detaylıca tarif edilen bir bâtıl halk inançları listesinin ortasında şöyle denir: "Ah lordlarım [Olimpos tanrılarının önünde konuşan Prudence'dir], kör ve vahşi nüfusun çılgınlıklarını duyduktan sonra kim kahkahalara boğulmaz?"

Menis, kilisesinde mayalanan felaketler hakkında engizitörü bilgilendirmek için yazdı. Aynı Badau tarafından etrafa yayılan suçlamalardan bahsediyordu. "Cadı değil, bir *benandante*. Bu bölgelerde çok sayıda cadı olduğunu ileri sürüyor ve bu umumi musibet hakkında dedikodular var. Bir şeyler yapılması gerekiyor çünkü görünene göre bu cadıların kimler olduğunu biliyormuş gibi davranıyor. İsimlerini veriyor. Hatta her bir cadının ne kadar zamandır Şeytan'a adanmış olduğunu ve büyücülük suçunu nerelerde işlediklerini bile biliyor." Menis, kilisesinin cemaati arasında çok sayıda cadı olabileceği gerçeğinden çok, Badau'nun ifşalarının yarattığı skandal yüzünden endişeleniyordu.

Bu itham tufanı, Engizisyon'un işin içine karışmasını sağlamaya yetmedi. 16 Haziran'da Menis, dört ay önce yazdığı mektupla yaptığı suçlamaları yinelemek üzere bir kez daha bizzat engizitörün huzuruna çıktı. Badau'nun, Fiumanolu Zannuto Bevilaqua'nın "büyücülerin ve cadıların şefi ve lideri" olduğunu, Gagliano'daki bazı kadınların cadı olduğunu ve bazı çocukları büyülemiş olduklarını iddia ettiğini, bir başka deyişle Badau'nun etrafta dolanıp her tür belaya sebep olduğunu ifade etti. Menis, bu gerçekleri engizitörün dikkatine "vicdanını rahatlatmak, onurunu korumak ve sorumlu olduğu ruhların kurtuluşunu sağlamak için" sunduğunu söyleyerek sözlerini sonlandırdı. Aynı günde, 16 Haziran'da, Ruallis'teki vaiz yardımcısı Don Giovanni Cancianis, Badau aleyhindeki suçlamalarını yinelemek amacıyla Engizisyon Mahkemesi huzuruna çıktı.[39] Nihayet çarklar dönmeye başladı. Cancianis'e (ve onun söylediklerini sorgulamaları sırasında onaylayan şahitlere) göre, Badau kasabanın huzuru açısından gerçek bir tehdit haline gelmişti. Ruallisli bir kadın olan Menega Chianton'un 11 çocuğu yemiş bir cadı olduğunu toplum içinde birden çok kez tekrar etmişti. Suçlamalarını kanıtlamak için çürümüş kolunu gösterip gece ayinleri sırasında "kendisini dövdüğünü ve incittiğini"[40] söylemişti. Bir gün Badau, Cividale'de Glemon adında birinin dükkanındayken, Mene-

[39] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1621…", dava n. 815, ff. 1 r-2 v.
[40] *Ibid.*, f. 7 v.

ga'ya rastlamış, kadın ona aniden hücum etmişti: "Etrafta dolanıp cadı olduğumu söylediğin doğru mu?" Genç adam tereddüt etmeden yanıtladı: "Elbette bu doğru, senden başka üç kişinin daha cadı olduğunu söyledim. Sen bu görevi ya da sanatı üç yıl önce icra etmeye başladın. Kundaktaki bebeklerin kanını emmek için Udine kadar uzak yerlere gidiyorsun." Sonra Menega "bahsi geçen Lunardo'ya öfkelendi ve onun üstüne atlamaya çalıştı" ve Glemon adlı kadın içeriye girip dükkanında kavga istemediğini söylememiş olsaydı başaracaktı da. Bir başka tanık Badau'nun son sözü söylemeye çalıştığına şahitlik etti: "Eğer bana vurursan seni kanun önünde suçlar ve yanmanı izlerim."[41]

Badau'nun yaptığı suçlamalar, kendisini çevreleyen bir düşmanlık atmosferi yarattı. Noel gecesi, bir kadına konukseverlik göstermesi için yalvarmak zorunda kaldı. Çünkü mekânında konakladığı bu kadın, ona "Seni burada istemiyorlar çünkü sen bir *benandante*sin!"[42] diye bağırarak dışarıya atmıştı. Kendi payına, gerçekten de cadıların dehşeti altında yaşıyordu. Bir gece, bir başkasının evinde bir Slav'ın karşısında titremeye başladı: "ne de o gece tek laf etti. Ertesi gün, bir gece önce korkusundan hiçbir şey söyleyemediğini çünkü Slav'ın cadı olduğunu iddia ettiğini söyledi."[43] Bu bilgiyi verenler, engizitör yardımcısı Rahip Bernardino da Genova'nın sorguladığı bir grup kadındı. Hemen tamamı Badau'nun, çocukça böbürlenmeler serpiştirilmiş sırlarını dinlemişlerdi. *Benandante* olduğunu, Dört Mevsim Orucu zamanlarında cadılarla savaşmak için "ağzına yerleştirip [bu şekilde] cadılara darbeler vurduğu bir demet rezene" ile geceleri "ruhen" belirli tarlalara gittiğini ileri sürmüştü. Cadılar da "fırınlarda kullanılan türde sopalarla" teçhizatlanırdı. Ve ekledi: "Cadılar karşısında muzaffer olursak o yıl iyi hasat olur." Bu karşılaşmalara bir yaban tavşanına binerek gittiğini söyledi. Tavşan o kadar hızlı seyahat ediyor ki "ayakkabı çıkarma süresi içinde Venedik'e gidebilirdi." Bu hikâyelere inanılmadı. Bir

[41] *Ibid.*, ff. 1 v-7 r.
[42] *Ibid.*, f. 4 r.
[43] *Ibid.*, ff. 9 v-lor.

kadın sordu: "Bir ruh nasıl sopa taşıyabilir ve savaşabilir?" Badau'nun cevabı "bu doğru, gerçekten yaptılar" oldu.[44] Cadılıkla suçlanan hemşerileri diğer köylülere gelince, tümü onları "Saygıdeğer, kiliseye giden dindar kadınlar" olarak tarif etti.[45] Böylelikle Badau'nun halk içinde yaptığı suçlamalar önemsenmedi. Hatta Badau, sorgulanmadı bile.

Lunardo Badau'nun davranışlarının tuhaflığından ya da kişisel düşmanlıklarından kaynaklanmadığını, 1623 ve 1628-29 tarihlerinden kalan bir başka *benandante*, Percoto'dan Gerolamo Cut (ya da Cucchiul) adlı bir köylü hakkındaki iki dizi suçlama bize gösteriyor. 19 Mart 1623'te Borgo San Pietro'dan bir kadın, Elena di Vincenzo, Cividale'deki bir kâtip olan Engizisyon yazmanı Francesco Maniaco ile Aquileai engizitörüne Lunardo Badau hakkında yazdığı mektuptan zaten tanıdığımız vaiz yardımcısı Don Giacomo Burlino huzurunda uzun bir ifade verdi. İhbar, tanığın evinde yapıldı çünkü kadın oldukça hastaydı "ve idrarını boşaltmakta zorlanıyordu."[46] *Benandante* Gerolamo Cut'a başvurmuş oluşunun nedeni de bu hastalığın tedavisiydi. Onu, Cut'un kendisine yapılan büyüleri bozabileceğine ve büyüyü yaptıranın adını verebileceğine inandıran bir arkadaşı teşvik etmişti. Cut, bu güce cadı değil *benandante* olduğu için sahipti. Yine de ikna olmayan Elena, rahibinin bu günahı asla affetmeyeceğini söyleyerek arkadaşına karşı çıktı. Arkadaşı, onu bu türlü vicdani tereddütleri bir kenara bırakmaya teşvik etti: "Eğer seni affetmeyi reddederse sen de affedecek başka rahiplere gidersin çünkü ben de affedildim."[47] Böylelikle *benandante* davet edildi. Otuzlarında, orta boylu, kızıl saçlı ve açık renk bıyıkları olan bir adamdı. Hastanın kocasıyla beraber ayine katıldıktan sonra, ellerini kavuşturup ocağın yanına oturmuştu. "Tanrı beni bağışlasın" diye haykırdı, "ve Madonna di Monte. Gelininizin annesi; size ölmeniz, kızınızın da metres olması için büyü yaptıran kişi.

[44] *Ibid.*, ff. 5 v, 4 r 8 r-v.

[45] *Ibid.*, ff. 8 v, 7 v-8 r, etc.

[46] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1621...", dava n. 820, f. 1 r.

[47] *Ibid.*, f. 2 r. Bir büyücünün bâtıl araçlarla tedavi etmesine izin veren bir günah çıkaran rahibin verdiği benzer bir izin için bkz: ASL, *Cause delegate*, n. 175, f. 146 r.

Büyü yaptırmasının sebebi de kızınız, Cividale pazarında annesine Domenica Zamparia 'Anne, beni cennete koyduğunu sanıyorsun ama aslında ben cehennemdeyim' diye şikâyette bulunmuş. Diğeri de şöyle cevap vermiş: 'Sus kızım, uzun zaman beklemen gerekmeyecek.' Ve Elena ona ne tür rahatsızlıkları olduğunu henüz söylemeden, *benandante*, Zamparia'nın Şeytan'la suç ortaklığı yapıp hastanın idrarını bir sukabağına koymuş olduğunu söyledi. Büyüyü yapan kadını çağırmalı ve büyüyü geri almasını istemeleri gerekiyordu. Elena tereddüt etti: "Ya başıma bela açmaya kalkarsa?" *Benandante* ısrar etti: "O halde kocanızla birlikte onun evine gideyim ve büyüyü geri aldırayım zira korkmuyorum." Ama kadının kocası, tartışmayı yarıda kesti ve hastanın sağlığı iyiye gidene kadar hiçbir şey yapılmayacağını söyledi.[48] Bir hafta sonra *benandante* öldü. Elena daha iyiydi fakat geçen sürede yeniden büyü yapılmıştı. Hastalıktan sorumlu olan kişiyle yüzleşmek gerekiyordu. Fakat hasta kadının gelini gitmeyi reddetti ve suçlu olduğu düşünülen annesi Domenico Zamparia'yı çağırdı. *Benandante*yi işaret ederek alaycı bir üslupla şunu söyledi: "Eğer o bir cadıysa onu çağırmadan eve gelmesini sağlayabilir." Sonra gitti ve Gerolamo Cut'u dövmek isteyen erkek kardeşleriyle geri döndü. Kopan kıyamet, Domenico Zamparia'nın kargaşanın nedenini anlamak için gelmesini sağladı. *benandante*nin kendisini cadılıkla suçladığını öğrenince çığlıklarla "çeşitli rezil küfürler" ederek ona saldırdı, ona cadı dedi ve onu elleriyle hırpalamaya çalıştı. Bu noktada Cut, otoritesini kullanarak müdahale etti ve bağırdı: "Avluya çıkın! Size şunu söyleyebilirim ki, Domenica bu zavallı kadını kızınız bir metres olsun diye büyüledi." Sonra İncil üzerine yemin etti: "Onun idrarını sukabağına akıttın." Suçlanan kadın ve oğulları olay yerini terk etti. Gelin, ellerini kavuşturmuş halde eve yeniden girdi: "Söylemeye çalıştığın şey" diye *benandante*ye alt üst olmuş şekilde bağırdı "büyü yapmayı benim de bildiğim mi?" Cut, ciddiyetle cevap verdi: "Evet sen de biliyordun. Anasına bak kızını al demişler. Bıçak, yapıldığı maden neyse odur. Onun kadar çok bilmesen de sen de bir

[48] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1621…", dava n. 820, ff. 2 v-3 r.

şeyler biliyorsun." Gerolamo Cut, piskoposun yazmanının oğlu ile Sinyor Manzanolu Giambattista'nın oğlunu iyileştirdiğini söyleyerek övünmesinin ve esrarengiz biçimde "üstlerinden yetki almış olduğunu" belirterek Elena'nın son şüphelerini de gidermesinin ardından ortamı terk etti.[49]

Bu suçlamanın takibi yapılmadı ve Don Giacomo Burlino, üç yıl sonra Engizisyon Mahkemesi huzurunda Cut'u yeniden ihbar ettiğinde bu gerçekten acı acı yakınmıştı. Burlino, 17 Ocak 1626'da Cividale'den şunları yazdı:[50]

> Yaklaşık iki yıl önce, cemaatimden alışılmadık bir hastalığı olan birisi, muhakemesi yetersiz insanlar tarafından, Percoto köyündeki bir dolandırıcıyı çağırmaya ikna edildi. Adam eve geldiğinde sanki Şeytan eve gelmiş gibi oldu. Önüne geleni suçladı, babayı çocuklarına düşman etti, kocayı karısından soğuttu. Bir başka evde de aynıları yaşandı.

Bir kez daha açığa çıkıyor ki, bu taşra rahipleri için kökü kazınacak olan şer, cadılarınki değil, onlara tutkuyla saldıran *benandanti*ninkidir. Yukarıdaki suçlamalarda *benandanti*ye, herhangi bir tür büyülü ya da en azından olağanüstü nitelik atfedilmez. "Ruhen" gece buluşmalarına gittiklerinde ısrar etmeleri pek de dikkate alınmamıştır. Rahipler, onlara inanmadı. *Benandanti*nin gizli ayinlerde gördükleri cadılar aleyhindeki suçlamaları tamamen göz ardı edildi. Rahipler, *benandanti*yi cadı değil, "şehir eşkıyaları", aile huzurunu yıkan, geçimsizlik ve skandal tohumları eken kişiler olarak gördüler. *Benandante*lik iddiasında bulunanların iki seçenekleri vardı: Ya cadı olduklarını ve Şabat'a katıldıklarını itiraf edeceklerdi ya da gece buluşmalarına dair anlattıklarının tamamen hayal ürünü, cadılık suçlamalarının yalnızca biraz para kopartmak ve barışsever insanlar arasında nifak yaymak için başvurdukları çareler olduğunu kabul edeceklerdi. Her halükârda, *benandanti*nin çıkardığı nifak ve yaydığı kargaşa, şimdiye kadar karşılaştıklarımızın zıttı bir etki yarattı: Cadı olarak tanımlanmak yerine, onların zıttı olarak tanımlandılar.

[49] *Ibid.*, ff. 4 r-5 r.

[50] *Ibid.*, dava n. 844, numaralandırılmamış sayfalar.

"Mağdur olmuş bir kadının, burada Cividale'deki Engizisyon'un kâtibine eksiksiz bir ifade vermesini sağladım" diye devam ediyordu Burlino mektubunda, "ki böylece koyun postuna bürünmüş öfkeli bir kurt olan suçlu yakalansın. Fakat bu konuda hiçbir şey yapılmadı ve adam yaptığı lanet işe devam ediyor." Cut, birkaç gün önce hasta bir kızın babası tarafından Santa Giustina köyüne çağrılmıştı. *Benandante*, kızın büyü kurbanı olduğunu bildirmiş ve sonra çeşitli kadınları "onurlarına ve ruhlarına büyük bir tehdit oluşturmakla" suçlamıştı. Mektup, engizitöre imalı bir biçimde görevlerini hatırlatmakla son buluyordu: "Bu gibi ahlaksızca hareketleri engellemek sizin çok saygıdeğer makamınızın sorumluluğunda olduğundan, bunları dikkatinize sunmak istedim (...) ki hikmetinizle uygun bulduğunuz önlemleri almayı seçebilesiniz."

Don Burlino'nun mektubundaki siteme rağmen (belki de tam da bu sitem yüzünden) engizitör, harekete geçmedi. İki yıl geçti. 1628 yılının başlarında Gerolamo Cut aleyhine (öncekilere benzeyen) yeni bir suçlama Aquileia engizitörüne ulaştı. Suçlayan, Percoto vaizi Don Mattia Bergamasco'ydu ve şunları yazıyordu:

> Engizisyon Mahkemesi huzurunda, cemaatimden biri olan Girolamo Cucchiul'u suçluyorum. Halk içinde cadıların büyülediği kişileri tespit edebildiğini ve onları iyileştirebildiğini, kimlerin cadı olduğunu bildiğini, hatta onları görmeden bile isimlerini söyleyebileceğini iddia ediyor. Bunları etrafta çok tehlikeli bir biçimde yayıyor. Öyle ki, kurbanların akrabaları masum birini öldürmeye çalışabilir. Ve bunu defalarca pek çok yerde yaptı.

Nihayet 21 Ocak'ta Engizisyon, Cut'u araştırmaya karar verdi ve 4 Şubat'ta Don Burlino tanık olarak çağrıldı. Önceki suçlamalarını yineledi ve Borgo San Pietrolu Elena davasını hatırlattı. (Elena, *benandante*nin çabalarına rağmen ölmüştü.) Fakat rahip, kendi suçlamasıyla tatmin olup yetinmedi ve on gün sonra kalemi eline alıp engizitörü bir kere daha Gerolamo Cut'un çevrede dolaşıp *benandanti*nin geceleri "yardım ettiğini" ve büyücülük karşısında "rahiplerin güçsüz olduğu-

nu" söylediğini yazdı.[51] Ayrıca Cut, Percotolu bir kadını cadı olmakla suçlamış ve "şüphelenilen kadının kocası (...) onu dövmüş (...) ve alçak herif, kadına gerçekten bir cadı olduğunu söyleyip hakaretler etmiş, birilerine büyü yapamadığında kendi oğlunun kanını emdiğini ve bu yüzden çocuğun kötü bir durumda olduğunu söylemişti." Fakat bilinmeyen nedenlerle Cut'un davasının soruşturulması yeniden kesintiye uğramıştı; bu kez bir yıl boyunca. 1629'un Ocak ayında yapılan suçlamalar, davaya yeni bir katkı sunmamıştı: Cut, "*benandante* olmasıyla şöhret bulmuş olmasından ve cadılığı tespit etmeyi bilmesinden başka hiçbir şeyi olmayan kötü ve sefil bir köylü" idi (bu kısım, evvelce karşılaştığımız Don Mattia Bergamasco'dandı) ve makul bir ücret karşılığında çevre köylerde dolaşarak büyülenmiş kişileri her tür bâtıl uygulamayı kullanarak tedavi ediyordu. Ama *benandante* gerçekte ne demekti? Engizitör, bu soruyu, Gerolamo Cut'la ilgili ifade vermek üzere huzurunda bulunan Trivignanolu bir köylüye bilmem kaçıncı kez sordu. "Bilmiyorum" diye yanıtladı tanık kaçamak bir şekilde. Israr edildiğinde ise şöyle dedi:

> Aslında onun bir cadı olduğunu ve Şeytan'la bir tür anlaşma yaptığını düşünüyorum. Başka türlü hiçbir şey bilemez. (...) Çünkü cadılık ve benzeri şeylerden anladığını söylüyor. Bunları Şeytan'ın yardımı olmadan ya da cadılar topluluğuna dahil olmadan bilebilmesinin mümkün olmadığını düşünüyorum.

Yani *benandanti*, her yönden, belirsiz ve tutarsız konumunu terk etmeye zorlanıyordu. Bu belirsizlik ve tutarsızlık, bu sıra dışı dini kalıntının halka özgü ve spontane doğasından kaynaklanıyordu. (Fakat buna sorgusuz sualsiz "varlığını sürdürmek" demek doğru olur mu?) Bu muğlak, az çok içgü-

[51] Böylesi böbürlenmeler cadılık davalarında sıkça görülür. Örneğin bkz: ASL, *Cause delegate*, n. 29, Cecchina rumuzlu (1605 yılı) Marignanolu Francesca aleyhindeki dava, numaralandırılmamış sayfalar. Diğer şeylerin yanı sıra Francesca "üzerinde ruhlar olduğu keşfedilen kocasının geçirdiği hastalıktan (...) onu bu kötülükten keşişler ve rahipler ne kadar uğraşırsa uğraşsın, Tanrı'dan *ve kendisinden başka kimsenin kurtaramayacağını, kocasını iyileştirmenin onun için yerden bir çubuğu kaldırmak kadar kolay olacağını*" söylemekle suçlanıyordu. (İtalik yazılar el yazmasından.)

düsel çözüm oluşturma çabalarında bile, derinlerde bir basitleştirme arzusu varmış gibi görünüyor: "Dolandırıcı" ya da cadı; *benandante*ler bu ikisinden birini seçmek zorundaydı.

Böylelikle, yarım yüzyıl içinde, *benandanti* ile ilişkili inançlar ve onların tüm belirsiz nitelikleri, Friuli boyunca, Isonzo Nehri'nin ötesindeki kaya çıkıntıları ile Istria'da yayıldı.[52] Bu inançlar *benandanti*ye çocukluklarında genellikle, gelenekler ve bâtıl inançlardan oluşan mirasın emanetçileri olan anneleri tarafından aşılanıyordu. Bu sebeple, doğup büyüdükleri bölgeleri -bazen buna zorlandıkları için- terk ettiklerinde bu inançlar, onları bağlayan ve bir arada tutan çok kuvvetli bir bağ haline geliyordu. 1629 tarihli bir grup ihbar da adeta sembolik bir biçimde bunu gün ışığına çıkarır.[53] O yılın 20 Mayıs'ında Cividale'deki bir memur olan Francesco Brandis, Aquileia engizitörünü bilgilendirmek üzere, şehrin hapishanesinde 18 aylık kadırga hizmetine mahkûm edilmiş 20'lerinde genç bir adamı tuttuğunu yazdı. Mahkûm, Venedik'e nakledilmek üzereydi. Mektup, bu kişi hakkında şunları rapor ediyordu: "Arkadaşlarına bazı cadıların isimlerini, işledikleri suçların ne olduğunu, kurbanlarının kimler olduğunu, büyüleri ne zaman hangi yöntemlerle yaptıklarını, bunlar yüzünden kimlerin öldüğünü vb. şeyleri açıkladı. Bedeninde, büyüleri açığa çıkardığı ve onları bozmaya çalıştığı için beklenmedik şekilde yediği şiddetli dayakların çeşitli izlerini taşıyor."

Brandis, belli ki bu ifadelere çok inanmıştı ve engizitörü, genç adam diğer hükümlülerle birlikte Venedik'e nakledilmeden önce konuya müdahil olmaya teşvik ediyordu: "...ki böylece Majesteleri dava açmaya karar verebilsin ve burada gerçekleşen kötülüklere bir son verebilsin." Ama Brandis, Aquileia Engizisyonu'nun ısrarlı miskinliğini ve özellikle *be-*

[52] Bu son bilgi bir *benandante*den Toffolo di Buri'den kaynaklanır ve bu bölgede hâlâ yaşayan halk gelenekleri de bunu onaylar. Bkz: R.M. Cossàr, "Costumanze, superstizioni e leggende dell' agro parentino", *Il Folklore italiano* 8 (1933) ss. 176-7; Idem., "Usanze, riti e superstizioni del popolo di Montona nell" Istria', ss. 62-3; *Idem.*, "Tradizioni popolari di Momiano d'Istria", s. 179.

[53] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1621...", dava n. 848, numaralandırılmamış sayfalar.

*nandanti*ye yönelik kayıtsızlığını hesaba katmamıştı. Genç adam, kaderine doğru yolculandı ve Brandis'in engizitöre bir başka mektup daha yazmaktan başka yapabileceği hiçbir şey kalmadı. 26 Mayıs tarihli mektubunda ona, davayı Venedik'teki meslektaşının dikkatine sunması için yalvarıyordu. Mektuba, mahkûmun yaptıklarını detaylı olarak tasvir eden bir kâğıt da iliştirmişti. Adı Giacomo Tech idi ve Cividaleliydi. "Öylesine konuşurken bir *benandante*, aslında cadıların şefi olduğunu itiraf etmişti." (Bu noktada Brandis'in kafası karışmış olabilir.) "Kadırgalara gönderilmiş olsa bile, [*benandanti*nin] şefin öldüğünü, kendisinin de halefi seçildiğini öne sürebilir ve bu bölgelere geri dönebilir." Demek ki Tech'in bir mahkûm olması ve denize gönderilmesi önemli değildi. "İşaret"ine boyun eğmek ve kendisine güvenen *benandanti*nin şefliği rolünü üstlenmek zorundaydı. Bu görevi yerine getirmek için doğduğu ve büyüdüğü topraklara "ruhen" geri dönebilirdi.

Diğer davalarda ata yurdunun geleneklerinin etkisi daha az belirgindir fakat yine de önem arz eder. 1611'de Parma'da görülen bir cadılık davasında, suçlananlardan biri işkence gördükten sonra diğer şeylerin yanı sıra Şabat'a katıldığını ve kendisini Şeytan'a teslim ettiğini itiraf etti. Şabat'ı tarif ederken tanıdık bir öğeden bahsetti: "O tarlada bizden pek çok kişi vardı; kadınlar ve genç erkekler. Değneklerle birbirimizle savaştık, oyun oynadık ve sonra fırtına çıkardık."[54] Değneklerle yapılan savaş -bir cadılık davasında alışılmadık bir unsurdur- akla hemen *benandanti*nin savaşlarını getiriyor.[55] Fa-

[54] ASP, sez. VI, 119, Ms. 38, f. 63 r (ve f. 65 r).

[55] Bölüm II'de gördüğümüz üzere, ölülerin tören alayları geleneğine (muhtemelen Germen kökenlidir) sayısız paralellik saptayabilsek de *benandanti* mitindeki diğer önemli unsur, yani gece savaşları izole edilmiş görünüyor. En iyi ihtimalle Perchtenlaufen gibi halk kültüründeki kalıntılarından bahsedebiliriz. Bunun, Livonyalı kurt adam davası dışındaki tek istisnası, W. Schwartz'ın kaydettiği, Şabat'taki cadılar arasındaki muhtemelen ritüel karakteri taşıyan savaşların tasvir edildiği bir halk anlatısından bir paragraftır: "Zwei Hexengeschichten aus Waltershausen", s. 396. Sayfa 414'te Schwartz, Wormslu Burchard'daki oldukça benzer bir paragrafı hatırlar (yukarıda bahsi geçen, s. 57). B. Spina'nın mukabil kinayesi solgun ve önemsizdir (*Quaestio de strigibus*, s. 49.)

kat Parma'daki davada bu öğenin bahsinin neden geçtiğini açıklamak zor değil. Konuşan kadın, Nimisli Antonia Friuliliydi. Genç bir kızken bir eczacının evinde hizmetçilik yapması için Reggio'ya götürülmüştü. Bu dönemin Friulili köylülerinin zihinlerine ölümsüz bir miras olarak kazınmış inançların hayatta kalma gücü, bir kez daha göze çarpmaktadır.

IV
Şabat'ta *Benandanti*

Bu sıkıca dokunmuş inanç kumaşı, ilk kez Latisanalı bir kadının, bir fıçıcının karısı olan Maria Panzona aleyhine açılan bir davada söküldü. 1618 yılının sonlarına doğru, Santa Croce Kilise'sinde adak ve hediye olarak muhafaza edilen mendiller, bluzler ve benzeri şeyleri çalmakla suçlanarak tutuklandı. Maria hapisteyken, Şeytanî araçlarla hastaları iyileştirmiş olabileceği şüphesi uyandıran şeyler söyledi. Bu şüphe hızlıca doğrulandı: Yargıcın (ki kendisi, Latisanalı Rahip San Giovanni Battista, bu dava için Venedik engizisyonu tarafından özellikle görevlendirilmişti) sorguladığı tanıkların tümü, Maria Panzona'nın büyü kurbanlarını acayip karışımlar ve efsunlarla tedavi ettiğini söylemişti. Maria, 31 Aralık'ta yargıcın huzuruna çıktığında, geleneksel dava açılış sorusuna cevap vermekte tereddüt etmedi: Neden çağrıldığını biliyor muydu? "Sanırım bu bölgedeki cadılarla ilgili konuşmam için çağrıldım ve buraya getirildim." Sonra onların isimlerini vermeye başladı. Toplamda 15 kadardılar. İçlerinde "la Tabacca" rumuzlu Aloysia adlı "insanların, özellikle küçük çocukların kanını içen" birisi de vardı. Bunları yaptığını bizzat görmüştü. O sırada Maria "bir kara kedi biçimine girmişti, Aloysia ise beyaz bir kedi."[1] Görünen o ki, Maria Panzona da bir cadıydı. Fakat yargıç, onu kendi işlediği suçları ifşa etmeye davet ettiğinde kadın itiraz etti: "Ben asla büyü ya da tılsım yapmadım çünkü ben bir *biandante*yim ve *benandanti*nin tamamı cadılara ve büyücülere karşıdır." Ve kanıt olarak büyü kurbanlarını bitki karışımları ve üç kere tekrar ettiği şu efsunu kullanarak nasıl tedavi ettiğini anlattı:

[1] ASV, *S. Uffizio*, b. 72 (Panzona, Maria) ff. 3 r-v.

Seni cadıya, büyücüye, *belandante*'ye ve *melandante*'ye karşı işaretliyorum ki, kumaştaki iplikleri, dikenli çalıların iğnelerini ve denizlerin dalgalarını saymadan konuşamasın ve hareket edemesinler. Ne senin ne de vaftiz olmuş herhangi bir Hristiyan'ın hakkında konuşamasın ve bir şey yapamasınlar.

Bir *benandante*nin, defetme duasına geleneksel düşmanları olan cadılar, büyücüler ve *malandanti* (Maria Panzona'nın müteakip ifşalarında daha çok telaffuz edilir hale gelen bir karşıt unsurdur) arasına "belandanti"yi dahil etmesi dikkat çekicidir. "Bu cadılar" dedi "her üç ayda bir Josaphat tarlasına giderler ve *belandanti* de gider. Ben de onlarla giderim ve bu yolculuğu perşembe geceleri yaparız." Bu noktaya kadar hâlâ tanıdık geleneklerin alanı içindeyiz, özellikle de Latisana *benandanti*siyle ilişkili olarak. Yirmi beş yıl önce Venedik'teki Engizisyon Mahkemesi'nde yargılanan Latisanalı sığır çobanı Menichino'nun, *benandanti* ile birlikte Josaphat tarlasına gittiğini ileri sürmüş olduğunu anımsayabiliriz. Aynısı, hemen ardından gelen ifadesi için de söylenebilir: "Bir kuyunun kenarında ihtişamla oturan ve başrahibe denilen bir kadın" da bu tarladaydı ve herkes "boynunu eğerek ona saygılarını sunuyordu." Alplerin öte yakasında bulunan, "Öfkeli Sürü"nün lideri olduğuna inanılan, pek çok açıdan *benandanti* mitiyle ilişkili polimorf tanrıça inancına dair Friuli'deki yegâne gönderme buydu.[2] Ama Maria, o tarlaya kendilerini bir hayvanın yönlendirdiğini de söylemişti. Yargıcın sorusu üzerine, arkadaşlarıyla beraber "horozlar ve tekelere" binip gittiklerini söylemiş ve bunların aslında biçim değiştirmiş "Şeytanlar olduğunu gayet iyi bildiğini" de eklemişti. Sonra daha da detaylandırdı: "Kuyunun kenarında tünemiş olup başrahibeye benzeyen kişi Şeytan'dır." Bu tanımlama ani ve kendiliğinden olmuştu. Önceki *benandanti* davalarında olduğu gibi yargıçla-

[2] Ibid., ff. 5 r-v. Milano'da 14. yüzyılın sonunda görülen davalardan birinde, E. Verga tarafından keşfedildi ve özetlendi. ("Intorno a due inediti documenti", sanığa dair şunları okuruz: "confessa fuit se a iuventute sua semper usque tunc ivisse ad ludum Diane quam appellant Herodiadem et eidem semper reverentiam fecisse inclinando sibi caput et dicens 'Bene stage Madona Horiente' et ipsa sibi respondebat 'Bene veivatis filie mee'." (ASCM, *Sentenze del podestà*, vol. II, Cimelin. 147, ff. 52 r-v).

rın yönlendirici sorularına karşılık verilmesi istenen bir cevap değildi. Bu nedenle, yargıçların ve engizitörlerin uzun zamandır hasretle beklediği *benandanti*nin cadılar ve büyücülerle bir tutulması hadisesi nihayet kendiliğinden gerçekleşmişti. Katıldığı gizli gece ayinlerinin Şabat olduğunu ve Şeytan tarafından yönetildiğini söyleyen bir *benandante* olmuştu.

Maria Panzona'nın ifadesi, kısa sürede çok daha karmaşık bir yöne saptı. Cadılar, dedi, aybaşı kanlarını başrahibe görünümlü Şeytan'a teslim ederler ki, Şeytan kanı yenilesin ve cadılar "insanları yaralamak, hasta etmek, büyümelerini engellemek ve hatta ölmelerine neden olmak" için bu kanı kullansın. Kendisi de Şeytan'dan "kırmızı bir madde" almıştı ve bunu evinin bir duvarına saklamıştı. Bahsettiği şey hızlıca önüne getirildi ve Maria bunu tanıdı. "Bu Şeytan'dan bir hediye. Cadıların büyülediği insanları kurtarmak için kullanıyorum, özellikle kanları emilmiş küçük çocukları. Şeytan bu duruma iyi geldiğini söyledi." Bir diğer deyişle, Şeytan'a bağlılık bildirdiğini itiraf etmiş olmasına karşın, *benandante* güçlerinden feragat etmemişti. Hatta ona cadıların kurbanlarını iyileştirme araçlarını sağlayan Şeytan'ın kendisiydi.

Sorgulamalar, 2 Ocak 1619'da Maria Panzona ile cadılıkla suçladığı kadınlardan birinin dramatik yüzleşmesiyle devam etti. İlki ısrar etti fakat nafileydi: "Seni iki ay önce Josaphat vadisinde gördüm. Oraya Şeytan tarafından bir horozun üstünde getirilmiştin ve süpürgedarısından sopan vardı." Diğer kadın her şeyi reddetti: "Söylediklerin doğru değil."[3] Benzer bir sahne, cadılıkla suçlanan bir başkasıyla daha tekrar etti. Maria Panzona iki gün sonra yeniden sorgulandığında, cadıların kabul töreniyle ilgili yeni detaylar sundu:

> Cadı olmak isteyenler geceleri Şabat'a gider. Orada üç takla atarlar. Ama bundan önce kendilerini sundukları Şeytan'a seslenirler. Tanrı'yı üç kez reddederler ve sonra ellerine tükürürler. Ellerini birbirine üç kez sürttükten sonra Şeytan onların ruhlarını alıp götürür, geride kansız ve ölü beden kalır. Ta ki Şeytan ruhlarını bedenlerine döndürene kadar.

[3] ASV, *S. Uffizio*, b. 72, dava (Panzona, Maria) ff. 5 v-7 r.

Maria bunların hepsini yapmıştı. Yaklaşık 30 yıl önce, vaftiz babası Vincenzo dal Bosco del Merlo'nun teşvikiyle Şeytan'ı çağırmış, inancını terk etmişti. (Şimdilerde 50 yaşının üstündeydi.) Burada da *benandanti* ile cadılar arasında mutlak bir benzeşme varmış gibi görünse de Maria, onlar arasındaki farkı anlattı: "Tüm cadılar söylediğim gibi inançlarını terk eder ve kendilerini Şeytan'a teslim eder. Ama pek çoğu bunu sadece kendi zevki için yapar, kimseyi incitme niyetleri yoktur. Büyülenmiş insanları tedavi etme gücünü ve kabiliyetini şeytandan aldıktan sonra ben de öyle yaptım."[4] Gerçek ve münasip cadılar ile kendilerini "yalnızca kendi zevkleri için" Şeytan'a teslim edenler arasında çizilen sınır, hemen göze çarpmayan bir ayrımdı.

Latisana bölgesi rahibinin, Venedik Piskoposu Francesco Vendramin'i dava hakkında bilgilendirmek için yazdığı 17 Ocak tarihli yazıda, Maria Panzona'dan detaylara girmeden yalnızca bir cadı olarak bahsetmesi ve aynı zamanda onun suçladığı kadınların "fiilen suçlu cadılar" olduğunu düşünmesi şaşırtıcı değildir. Rahip, "bu Şeytanî lanetin kökünü kazımak için" piskopos ve engizitörden talimatlar beklediğini de eklemişti. Ama Venedik'te, mektubun mizacı yüzünden, Maria Panzona ile cadı olmakla suçladığı iki kadın, Ursula Tazotto ve Alysia, "la Tabacca"nın Engizisyon'da yargılanmak üzere çağrılmalarına karar verildi.

Eğer erişebildiğimiz yegâne belge Latisana sorgulamalarının kayıtları olsaydı, Maria Panzona davasını hemen *benandanti* tarihinin yeni bir evresinin başlangıcına yerleştirirdik. Evet, Maria Şabat'ın alışıldık bir resmini çizmemişti. Katıldığını söylediği gizli ayinler, Josaphat tarlası ve başrahibe gibi oldukça arkaik unsurlardan oluşuyordu. Fakat "başrahibenin" Şeytan olarak tanımlanması ve dinden dönme belirleyici olgulardı ve Maria'nın, kendisini gerçek cadılardan ayıran büyülenmişleri iyileştirme görevini vurgulamakla gösterdiği cılız direnişten çok daha önemliydi. Bununla birlikte, Venedik'te piskopos ve engizitör Giandomenico Vignazio huzurunda gerçekleşen sorgulamalar oldukça değişik ve beklenmedik bir yola saptı.

[4] *Ibid.*, ff. 13 v-14 r.

Yargılamalar, 28 Şubat'ta yargıçların isteği üzerine Maria'nın Latisana'dayken verdiği ifadelerin doğru olduğunu onaylamasının ardından başladı. İtirafının merkezindeki meseleyle ilgili yeni detaylar vermesi istendi: "Şabat'a götürüldüğünde dininden nasıl ve hangi sözlerle vazgeçmişti?" Maria, şevkle beyanına başladı. Josaphat tarlasına ilk kez vaftiz babası tarafından götürülmüştü. Oysa Maria'nın gerçek babası kızını rahat bırakması için adama iki kile buğday ve iki fıçı şarap vermişti. "Ama" dedi Maria, "sürekli etrafımdaydı. 'Benimle gelsen pek çok güzel şey göreceksin' gibi şeyler söylerdi. Ben yalnızca genç bir kızdım ve aptaldım. Gittim." Bir horoza binerek gitmişti, "yani horoz biçimini alan bir ruha" (bir ruh, Latisana'da verdiği ifadede söylediği gibi bir Şeytan demedi). "Ve Josaphat Vadisi'ne doğru uzun bir yol gittik. Yalnızca ruh gitti, ölü gibi yatakta arkada bırakılan beden değil." Bu noktada yargıçlar ilk itirazlarını dile getirdi: Eğer bedenini yatağında ölü gibi yatar halde bıraktıysa ruhunu taşıyan horozu nasıl görebilmişti? Bu rastgele sorulan bir soru değildi ve yargıçların, her zamanki gibi, *benandanti*nin ruhun cansız bedenden fiziksel olarak ayrılışı şeklinde ifade ettiği letarji hali boyunca deneyimlediği acı verici kişilik bölünmesini kabul etmelerinin imkânsız olduğunu gösteriyordu. Maria, soruyu anlamadı: "Nereden bileyim?" diye yanıtladı. Saygısızlıktan değil, sadece idrak eksikliğinden bu cevabı vermişti. Ruhun bedenden ayrılabildiğine ve bedene geri dönebildiğine inanmıştı ve hâlâ da inanıyordu fakat "hangi güç aracılığıyla" olduğunu bilmiyordu. Josaphat Vadisi'nde, diye anlatmaya devam etti, "Şeytanlar için savaşan cadılar ve büyücüler ve Tanrı'nın dini için savaşan *benandanti* vardır. *Benandanti* birbirini tanır ve Tanrı'nın yardımını alan diğerleri kimlerdir, bilirler."[5] *Benandanti* ile cadılar arasındaki farklılık da dahil olmak üzere tüm bunları kendisi de bir *benandante* olan vaftiz babası Vincenzo dal Bosco'dan öğrenmişti ki, kendi babası da *benandante* idi. Gördüğümüz üzere Maria kendisine sorulan soruya cevap vermedi, yani cadılarla *benandanti*nin buluşmalarında dinini nasıl terk ettiği sorusuna. Bunun yeri-

[5] ASV, *S. Uffizio*, b. 72, dava (Panzona, Maria).

ne *benandanti*nin Tanrı'nın dini için savaştığını ve Tanrı'nın gücü aracılığıyla cadıları tespit edebildiklerini vurgulamıştı.

Sorgulama, umulmadık bir olay yüzünden kesintiye uğradı. "Maria devam edemedi. Hastalığa tutuldu ve büyük bir rahatsızlık içinde yere yığıldı." Kendisinin itiraf ettiği üzere bu, ona sürekli eziyet eden şu epileptik nöbetlerden biriydi. Birkaç damla sirkeyle kendine gelip dinlenmesine izin verilmesinden sonra yargıçlar sorguya devam etti. Ve ardından, Maria'nın telaffuz ettiği sözlerle, *benandanti* mitiyle ilişkili, cadılıkla ilgili unsurların bulaşmadığı tüm motifler yeniden ortaya çıktı.

Şabat'a ilk kez vaftiz babasının rehberliğinde gitmişti. Hem ruhen hem de bedenen gitmişti. Gittiğinde "genç bir kız"dı. Fakat vaftiz babası bir kelebek biçimindeydi. Onu "konuşmaması" yönünde uyarmıştı. "Ve beni" diye anlattı Maria, "cennete götürdü, Meryem Ana'nın çayırına ve cehenneme. Cennette Tanrı'yı ve Meryem Ana'yı birçok küçük melekle birlikte gördüm. Her yerde güller vardı. Cehennemde Şeytanları ve küçük Şeytanları kaynarken gördüm. Hatta vaftiz annelerimden birini de gördüm." Diğer seferlerde Josaphat tarlasına yalnızca ruhen gitmişti. "Büyücüler süpürgedarısı sopaları, cadılar fırın maşaları[6] ve *benandanti* rezene sapları taşırlar. Cadılar Şeytan için, *benandanti* dini savunmak için savaşır. Cadılar kazanırsa bunu büyük bir kıtlık izler. *Benandanti* kazandığında bolluk olur." Bu bağlamda, başrahibe figürü sıra dışı ve beklenmedik şekilde yeniden ortaya çıkar: "Başrahibeyi ziyarete gider nasıl olduğunu sorarız ve insanları incitmek için ne gerektiğini söylemesini isteriz" diye devam etti Maria. "Ve ben onunla yalnızca bir kere konuştum. Aslında o benimle konuştu. Bana arzumun ne olduğunu sordu. Kötülük yapmak mı yoksa iyilik mi? Ona iyilik yapmak istediğimi söylediğimde bana bir şey vermek istemediğini söyle-

[6] İtalyanca: *furion del forno*, çatal biçimli ocak maşası, başka yerlerde *soboradori* veya *saboradori* de denir. İlginçtir ki, cadılıkla ilgili en eski kitaplardan birini resmeden bir ağaç baskıda, daha geç olan geleneğin öngördüğü gibi bir süpürge sapına değil, çatal biçimli bir sopaya binmiş uçan iki cadı görürüz. Bkz: (Ulrich Molitoris, *De laniis et phitonicis mulieribus. Teutonice unholden vel hexen, Ex Constantia*, 1489, table III; Hain 11536).

di." Burada *benandanti*ye büyülenmişleri iyileştirme araçlarını veren gizemli başrahibe değildi, daha evvel gördüğümüz üzere bir melekti: "Orada bir melek vardı, bana bazı güçler verdi." Böylece *benandante*lik "mesleği", her tür şeytanî gölge ve bulaşımdan âzâde olarak, Venedik'te yapılan bu sorgulamalar sayesinde bir kere daha ortaya çıktı. Artık dini terk etmekten bahis yoktu; aksine dini cadılar ve büyücülere karşı savunan *benandanti* idi.

Tıpkı daha önce Latisana'da yaptığı gibi, Maria cadıların suçlarını yine ihbar etti: "Aynı okuldan olduğumuzda, yani ruhun [bedenden] ilk önce bir kelebek şeklinde dışarı çıktığı burcun altında doğmuşsak birbirimizi tanırız. (...) Yalnızca aynı birliktensek birbirimizi tanırız. (...) O tarlada çok fazla sayıda kelebek görürüz. Aynı birliğe mensup olanlar, diğer birliklerden ayrı dururlar."[7] Fakat Engizisyon Mahkemesi suçlamalarını önemsemedi. Maria ile beraber Latisana'dan getirilen suçlanan iki cadı ("O bizim yıkımımız oldu" demişlerdi[8]) serbest bırakıldı. Uzun bir aradan sonra, 11 Nisan'da Maria Panzona'nın sorgulanmasına devam edildiğinde yargıçlar ondan daha önce söylemiş olduğu şeyler üzerinde dikkatle düşünmesini istediler çünkü "çoğu olanaksız, apaçık imkânsız"dı. Örneğin, Şabat'a giden arkadaşlarına bir kelebek olarak eşlik etmesi ve orada savaşlara katılması... Bu apaçık bir inançsızlık beyanıydı. Bu Venedikli yargıçlar için Şabat'ın gerçekliği hususundaki asırlık tartışma son bulmuştu. Zulme uğraması ve cezalandırılması gereken şey teolojik bir suç olan Şeytan'la anlaşma yapma suçuydu ve konunun daha iyi anlaşılması için bu noktayı vurguladılar: "Söyle bize, Şeytan'la açık bir anlaşma yaptın mı, ruhunu ona teslim ettin mi ve İsa Mesih'e inancından döndün mü?"[9] Maria Panzona inatla di-

[7] ASV, *S. Uffizio*, b. 72, dava (Panzona, Maria) ff. 38 r-39 v.

[8] *Ibid.*, f. 41 v.

[9] Şabat'ın gerçek olmadığı tezini destekleyen bazıları aslında cadıların suçlarını görmezden gelmiyordu. Bir asırdan daha fazla bir süre önce, Molitoris eserinin sonuç bölümünde cadılıkla ilgili bir diyalog formunda şunları yazıyordu: "quod quamvis effectualiter huiusmodi maledicte mulieres nihil efficere possunt, nihilominus tamen, quare instigante dyabolo tales mulieres vel ob desperationem, vel paupertatem, vel odia vicinorum, vel alias temptatio-

rendi: "Asla cadı olmadım, ben bir *benandante*yim. (...) Ruhumu asla Şeytan'a vermedim, İsa Mesih'e inancımı hiç terk etmedim." Ona, sorgulamaların Latisana evresinde verdiği ifadelerle karşılık verdiler. "Ne isterlerse söyleyebilirler, hatta yazabilirler ama ben bunları söylemedim" diye yanıtladı. Bu noktada ona bir avukat, Jacopo Panfilo atandı ve savunmasını hazırlaması için sekiz gün verildi. Fakat Maria'nın anlamasını umabileceği kişi kesinlikle o değildi. 30 Nisan'da Panfilo piskopos ve baş engizitörün huzuruna argümanlarını sunmak üzere çıktı. Engizisyon hapishanesindeki müvekkilini "kafasındaki sabit hataları anlamasını sağlamak" umuduyla defalarca ziyaret etmişti. Ve nihayet Maria (avukata göre "akılsız bir kadın"dı) ona "Şabat'a bir kedi olarak gitmek ve tüm diğer çılgınlıklar gibi delice fikirleri ve fantezilerine artık inanmak istemediğini" söylemişti. "Ölene kadar daima iyi bir Hristiyan olarak yaşamaya ve yalnızca Kutsal Kilise'nin emrettiği şeylere inanmaya" yemin etmeye istekliydi. Affedilmeyi istedi ve başka bir savunma yapmaktan feragat etti.[10] Maria Panzona 20 Haziran'da son sorgulama için yargıçların huzuruna yeniden çıktığında, avukatının otoritesi, eğitimi ve küçümseyici kuşkuculuğuyla kendisine önerdiği yolu tevazuyla takip etmek istemiş gibi görünüyor: "Özür dilerim" dedi, "söylediğim ve yaptığım her şey için. Eğer sizi gücendirecek bir şey söyledim veya yaptımsa bu aklım olmadığındandır." Fakat yargıçlar azla yetinmeyeceklerdi. Maria Panzona, Josaphat tarlasına gittiğinde İsa'ya inancından gerçekten vazgeçmiş miydi ve Şeytan'a tapmış mıydı, bilmek istediler. "Çünkü başlangıçta söyledikleriyle sonradan söyledikleri bambaşka"ydı. Maria, umutsuzca kendini savundu: "İsa Mesih'e inancımı asla terk etmedim ve İsa Mesih'in ve Kutsal Bakire Meryem'in inancından başka inancı benimsemedim.

---

nes per dyabolum immissas quibus non resistunt, a vero et piissimo deo recedentes sese dyabolo holocaustomata et oblationes offerendo apostatant, hereticam pravitatem sectantes. Et propterea succedit... quod propter huiusmodi apostasiam et corruptam voluntatem de iure civili tales scelerate mulieres... morte plecti debent." (U. Molitoris, *De laniis et phitonicis mulieribus*, f. 26 v.)

[10] ASV, *S. Uffizio*, b. 72, dava (Panzona, Maria) ff. 43 v-44 v.

Geçmişte söylediğim şeyler doğru değildi çünkü akılsızdım. Eğer akıllı olsaydım söylediğim şeyleri söylemezdim." Zavallı bir hastadan, bir epileptikten başka bir şey değildi: "Bu şerir hastalığın sık sık bana nasıl hücum ettiğini göre göre benden nasıl akıllı olmamı bekleyebilirsiniz? Uzun yıllardır bu hastalıktan mustaribim. Hapishanelerinizde bile bu hastalıktan etkilendim. Gardiyanlar şahitlik edebilir, beni hep yere düşmüş olarak buldular." Tekdüze bir biçimde inkârlarını sürdürdü: "Kanaatimce, size hiçbir şey söyleyemem. Ne söylemiş olabileceğimi bilmiyorum çünkü akılsızım. Beni ölüme göndermek istiyorsanız gönderin. İtiraf ettiklerimin hiçbiri doğru değil. Beni oraya (Josaphat tarlasına) vaftiz babamın götürdüğü doğru değil. Bunları söyledim çünkü akılsızdım ve Şeytan beni baştan çıkarıyordu." Defalarca Şabat'a gittiği, kedi olarak gittiği yalandı, hiçbiri doğru değildi. Yargıçlar sonuç almaksızın ısrar ve itiraz ettiler ("Bu bir dalavere") ve onu işkenceyle korkuttular. Yargıçlar, Maria'nın fiziksel durumu nedeniyle işkence göremeyeceğine karar verdikten sonra kadın eski ifadelerine döndü ve Josaphat tarlasına gerçekten gittiğini itiraf etti. İnkâr etmişti "çünkü avukatım olması için gönderilen kişi her şeyi reddetmem, doğru olmadığını söylemem gerektiğini anlattı." Artık işkence korkusunu ardında bırakmış, avukatın nasihatlerini unutmuş, Şeytanî unsurların geçici kabuklarını unutmuş Maria, hiç kimsenin -ne avukatın ne de yargıçlarınkabul etmek istemediği *benandante*ye duyduğu saf inancı itiraf etti. "İsa Mesih'e inancımdan asla dönmedim ama söylediğim gibi diğer cadılar döndü. (...) (suçlanan kadınlar) cadıdır ve bunu biliyorum çünkü kedi biçimindeyken onlarla birlikteydim, onlar da kedi biçimindeydi. Onlar zarar vermek bense korumak için..."[11] Bu ifadeler yıllar öncesine uzanır, kökleri dirençli, muğlak bir geleneğe dayanır ve zavallı bir epilepsi hastasının halüsinasyonları değildir. Maria'nın inatçı bir ısrarla bu ifadeleri sürekli tekrar etmesi de bundandır. Bu akıl almaz inatla karşı karşıya kalan yargıçların, yargılamayı bitirmekten başka çareleri kalmamıştı. Maria Panzona, hafif dereceli sapkınlık şüphesi nedeniyle üç yıl hapse mahkûm edil-

[11] *Ibid.*, ff. 45 v-47 r.

di ve Latisana bölgesinden kalıcı olarak sürüldü. (Riayet etmemesi durumunda ömür boyu hapis cezası alma tehdidi altındaydı.) 4 Temmuz 1619'da Maria, geleneksel tövbeyi etti.

İlk bakışta, Latisana'da ve Venedik'te verilen ifadeler arasındaki ciddi uyuşmazlığın nedeni muammadır. (Mahkemeye de böyle görünmüş olmalıdır.) Her iki yerde de itirafların yargıçların baskısı altında alınmadığı gerçeği meseleyi karmaşıklaştırmıştır. Maria Panzona'nın Latisana'da verdiği ifadelerin tahrif edildiği söylenemez zira Venedikli yargıçlar bunları kendisine okuduğunda gerçek olduklarını söylemişti. Dahası, Venedik ifadelerinde de yer alan, yargıçların uydurамayacağı "başrahibe" gibi detaylarla doluydu. Latisana sorgulamalarındaki *benandanti*-cadılar ile Venedik'te yeniden ortaya çıkan geleneksel *benandanti* arasındaki zıtlık -ki, dava kayıtlarına iliştirilmiş belgede engizitörlerin titizlikle üzerinde durduğu bir zıtlıktır- gerçektir ve Maria Panzona bunu bilinçsizce değilse kuvvetle deneyimlemiştir. Elbette, Maria'nın davasındaki zıtlık hâlâ bir bakıma kısa ömürlüydü. Dava süresince gedik küçüldü ve Maria, tıpkı evvelce karşılaştıklarımız gibi bir *benandante* olmaya geri döndü: Bocalayan fakat kendisine baskı yapan yargıçlara iddialarının ve sözünden dönmelerinin nedenini açıklayamayan birine. Fakat artık bu mitler kompleksinin parçalanması, acımasızca yoluna devam edecek bu süreç yakındı.

"İş ya da başka bir şey için Cividale'de bulunduğumda" diye yazıyordu Rossazzolu bir Benedikt rahibi olan Don Pietro Martire da Verona 23 Nisan 1623'te:

> ...huzuruma bir *benandante* getirdiler (bu türden insanlara böyle deniliyor) böylece onun itirafını dinleyebilir ve onu doğru yola döndürebilirdim. İtirafı haricinde onu yakından sorguladıktan sonra,[12] o tür cadılardan olduğunu keşfettim ve bu nedenle siz Efendimiz'e gönderilmesi gerekiyor, böylece engizitör olarak ne yapılması gerekiyorsa yapabilirsiniz.

[12] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1630 usque ad annum 1641 incl. a n. 849 usque ad 916 incl.", dava n. 859, sayfalar yalnızca kısmen numaralandırılmıştır. "Günah çıkarma haricinde" (*extra confessionem*) kelimeleri, beceriksizce günah çıkarma mahremiyetinin ihlal edilişinin üstünü örtmeyi amaçlayan eklemelerdir. Bu nedenle birkaç satır sonra "bana itiraf etti" ifadesi "bana söyledi" şeklinde düzeltilmiştir.

Sözünü geri alma ihtimaline karşılık, Cividaleli bir soylunun evinde hizmetkârlık yapan Moimaccolu genç bir adam olan *benandante*ye, hatalarıyla birlikte tövbesini de içeren detaylı bir itiraf imzalatmıştı. (Her ikisi de mektuba iliştirilmişti.) Giovanni Sion'un - *benandante*nin adı buydu- Udine'ye gelmeye razı olma nedeni iddiasına göre şuydu: "Kendisini Şeytan'ın pençelerinden kurtarmak için istekli olacaktır çünkü bu Af Yılı'nda itiraf etmek ve bir Hristiyan gibi yaşamak istiyor." Rahip, engizitörün "Bu ayaktakımını iyice zapt etmeyi ve bölgeyi büyük bir şerden kurtarmayı" kesin olarak başarabileceği umuduyla sözlerine son verdi.

Don Pietro Martire, *benandante* Giovanni Sion'u o "tür cadılar"dan biri olarak tarif ederken, engizitörlerin bizi alıştırdığı o yanlış yorumlamalardan birinden dolayı suçlu değildi. Onun Sion'un söylediklerinden çıkardığı ve 29 Nisan'da Cividale'deki engizitör vekilinin huzurunda sadece küçük farklılıklarla yinelediği ifade, aslında bu inançlarda kesin olarak yeni bir aşamayı başlattı. Bu ifade, geleneksel Şabat'ın tüm Friuli'den bize ulaşan ilk olgunlaşmış, sistematik tarifini içeriyor. *Benandanti*, Şabat'a katılmış olsa bile muğlak ve çelişkili davranışları Şeytan'la anlaşmalarını zayıflatmıştı. Bu noktada hâlâ bir geçiş evresindeyizdir ama artık dönüşümün nihai noktasına ulaşılmıştır. Şabat'a katıldıklarını bir kez açıkça söylediklerinde, tavırlarında kararsızlık ve tereddüt kalmış olsa da onları hem engizitörlerin zulmünün hem de cadıların nefretinin hedefi haline getiren muğlak konumlarından, kendilerine dayatılan seçimlerin zorlamasıyla *benandanti* ortaya çıktı. Adım adım, kendilerinden hep olmaları beklenmiş şey haline geldiler: Cadı. Engizitör Rahip Felice da Montefalco'nun, zekice ve telkin edici sorgulamasıyla Moduco ve Gasparutto'nun ifadelerinden ustalıkla çekip almayı başardığı ve Maria Panzona'nın itiraflarında geçici olarak yeniden ortaya çıkan *benandante*lerin cadı olduğu tanımlaması, yarım asır sonra Friuli köylüleri arasında nihayet geçerlilik kazanmıştı. Sion'un "kendiliğinden" yaptığı itiraf, yalnızca bu asimilasyondaki nihai adımı temsil etmekle kalmadı, aynı zamanda Friuli'de ilk kez, engizitörlerin onlarca yıldır beyhude dayatmaya çalıştıkları şeytanî Şabat imgesine karşılık tutarlı bir popüler muadil oluşturdu.

Bilmediğimiz nedenler yüzünden Sion, Udine'ye çağrılmadı. Bunun yerine engizitör vekili Rahip Ludovico da Gualdo hızlıca Cividale'ye gitti. Giovanni Sion, 29 Nisan'da burada sorgulandı.

İfadesine, Şabat'a bir cadının teşvikiyle gittiğini söylemekle başladı. Cadı, Moimacco'da hizmetkâr olarak çalışan, yirmi dört yaşında genç bir adam olan Villaltalı Gerolamo'ydu.

Üç yıl önce, Noel zamanındaki Dört Mevsim Orucu sırasında bir perşembe günü (diğer bir deyişle *benandanti*nin gece buluşmalarına adanmış günlerden birinde) Sion'u "pek çok güzel şey göreceği ve tadını çıkaracağı" bir yere götürmeyi teklif etti ve "Sana para ve mücevher vereceğim" diye de söz verdi. "Hadi gidelim" diye hemen kabul etmişti Giovanni. Gerolamo, "bir kavanoz özel yağ" almış, soyunduktan sonra bedenini bu yağla ovmuştu. Birdenbire "bir aslan ortaya çıktı ve Gerolamo ona bindi." Giovanni kendisini yağlamamıştı ve arkadaşının omuzlarına tırmandı. "Göz açıp kapayıncaya dek" diye anlattı Sion, "kendimizi Modoletto'da, *Picenale*[13] denen bir yerde bulduk. Orada pek çok insanın toplandığını gördük. Dans ediyorlar, oyunlar oynuyorlar, midelerini yiyecek ve içecekle tıka basa dolduruyorlar ve kendilerini yataklara atıp pek çok onursuzca suçu herkesin gözü önünde işliyorlardı." Şabat'ın, engizitörlerin sıklıkla tasvir ettiği ve *benandanti*nin daima küçümseyerek reddettiği bu tasvirinde bile, Maria Panzona'nın ifşaatlarında da mevcut olan, *benandanti*nin cadılarla bir tutulmaya karşı bilinçsiz direnişini hatırlatan bir unsur ortaya çıktı. Giovanni, Villaltalı Gerolamo'nun Şeytanî merhemini sürmediğini zaten beyan etmişti. Şimdi de orada bulunduğunu fakat cadılar ve büyücülerin seks âlemlerine katılmadığını vurguluyordu: "Arkadaşım beni şu yatak-

[13] *Picenale* terimi, yani fıçı, *Barlotto* veya Fraticelli'nin, Como ve başka yerlerin özellikle Lombard'ın ve çevre mahallerin cadılarının toplanma yerini işaret eder hale gelen, gizli dini toplantılarının fıçısını hatırlatır. Örneğin bkz: F. Ehrle tarafından yayınlanan 1466 davası: "Die Spiritualen, ihr Verhältniss zum Franziskanerorden und zu den Fraticellen", *Archiv für Litteratur-und Kirchengeschichte des Mittelalters*, 4 [I888] ss. 117-18) Bkz: C. Cantú, *Storia della città e della diocesi di Como* (Floransa, 1856), I. s. 423; TCLD, MS. 1225, ser. II, C. 2, f. 33 v, etc.

lara tırmanmaya davet etti fakat korktuğum için bunu yapmadım. *Benandanti* adlı birliğimde daima onlardan uzakta durdum."

Yani, (Sion'un tek tek isimlerini verdiği) *benandanti* Şabat'a katılmış olsa da tam da *benandanti* oldukları için diğerlerinden uzak durdular: "Çok fazla altın, gümüş, altın gerdanlık ve kadeh görünce onları nasıl taşıyıp götürebileceğimizi, bir daha asla yoksul olmayacağımızı konuştuk kendi aramızda. Ama onlar bize bunları teklif ettiyse de kabul etmedik çünkü gerçek olmayabileceklerinden şüphelendiğimizden onlara güvenmedik."

Şabat'ın hazları ve zenginlikleri cadıları olduğu gibi *benandanti*yi de baştan çıkarmış. Fakat Giovanni Sion bilincinin derinliklerinde cadılar, büyücüler ve onların yapıp ettiklerine karşı geçmişten kalan nefreti hâlâ barındırıyordu. Bu nedenle cadılarla cinsel ilişki kurmayı "korkudan", altını ve mücevherleri "gerçek olmayabilecekleri" kuşkusuyla reddetti.

Kadim *benandante*lik vazifesine sadık Sion, aralarında çeşitli cinayetlerle suçladığı iki kadının Lucia ve Grisola'nın da bulunduğu Cividaleli bir grup cadı ve büyücüyü ihbar etti. Fakat Sion, Rahip Ludovico'yu ithamlarının gerçekliğine inandırmak için *benandante*lik güçlerine referans vermedi: Cinayete kurban gittiklerinden şüphelenilen kişilerin uzuvlarında, cadıların büyü yaparken kullandıkları Şeytanî merhemlerin izlerini görmüştü. Bu maddeyi iyi biliyordu: "O şölenlere gittiğimde bana bu yağı kendi kendime nasıl yapacağımı ve insanlara ölüm büyüsü yapmakta nasıl kullanacağımı öğrettiler. Asla yapmak istemedim ama birisi bununla yağlanmışsa kolayca anlayabilirim. Ve sanırım bu meslekten olmayan hiç kimse bu işareti fark edemez." Artık *benandanti*nin iyileştirme becerisinin bile Şeytanî bir kaynağı vardı: "Cadı büyüsüne karşı bir deva olarak, bana çilek köklerini toplamayı, iyice kaynatmayı ve içmesi için hastaya vermeyi öğrettiler. Efendim Senyör Bartolomio'nun, daha önce bahsettiğim ev kadını Lucia'nın büyülediği torununu böyle tedavi ettim."

Giovanni, üç yıl boyunca bu Şeytanî toplantılara üç kez gitmişti. "Aslında" diye ekledi "benim kılavuzum her perşembe günü o şölenlere onunla birlikte gitmem için beni baş-

tan çıkarmaya geldi ama gitmemeyi tercih ettim." Bu suçları daha evvel ifşa etmemişti çünkü Şeytan ve Gerolamo sırrı saklamalarını tembihlemiş, yapmazsa onu ölümle tehdit etmişlerdi. Fakat şimdi bundan pişmanlık duyuyordu: "Kutsal Cuma'da vaaz dinlemek için yolda giderken Tanrı, tam bir itirafta bulunmam için bana ilham verdi. Daha önce yapmamıştım."

Engizitör bu noktada Giovanni'ye Şeytan ya da Villaltalı Gerolamo tarafından damgalanıp damgalanmadığını sordu. "Evet efendim" diye hızlıca yanıtladı sağ uyluğundaki yuvarlak yara izini göstererek. "Arkadaşımın kılığına giren Şeytan bunu bana şölende üç fit uzunluğunda bir dağlama demiriyle yaptı. Hiç acı duymadım." Sion'un gözünde bu yara izi, katıldığı Şeytanî toplantıların *gerçekliğinin* su götürmez bir kanıtıydı. Bu yüzden engizitör ona "Bu şeylerin gerçek mi hayal mahsulü mü olduğuna inandığını ve bunlara gerçekten inanıp inanmadığını" sorduğunda tereddütsüzce cevapladı: "Baylar, söylediğim her şeyin doğru ve gerçek olduğunu, hiçbir şekilde illüzyon olmadığını düşünüyorum." Tüm *benandante*lerin gizli gece ayinlerine "ruhen" ve "rüyadayken" katıldıklarını iddia ettiklerini hatırlamamıza pek de gerek yok. Ama şimdi *benandante* Giovanni Sion, katıldığı "kutlamaların" doğru ve gerçek olduğunu, "hiçbir şekilde illüzyon olmadığını" öne sürerek, Şabat'ın gerçekliğinde ısrar etmiş teologlar ve demonolojistlerin yanında saf tutuyordu.

Sion, ifadesine pişmanlıkla son verdi: "Artık bu işlere bulaşmak istemiyorum" dedi, "Onlara inanmıyorum, artık Şeytan'a da inanmak istemiyorum. Aslında benden Kutsal Üçlü'yü ve Kutsanmış Meryem'i reddetmemi istediğinde bunu yapmadım. Ona biat edenlerin yazılı olduğu bir tür kitabı vardı, kanla yazılmıştı." Şabat'ın tarifinin bir bakıma tamamlayıcısı olan dinden dönmeyi reddetmesinden bahsetmesi, engizitörün merakını uyandırmadı ve *benandante* hızlıca salıverildi.[14]

Sion'un bir bütün olarak Şabat'ı tasviri, tutarsızlıkları bile dahil olmak üzere tüm demonolojik incelemelerin çizdiği re-

[14] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1630...", dava n. 859, ff. 1 r-3 r.

simle yakinen benzerdir. Don Pietro Martire da Verona, bu benzerliği dürüst, entelektüel tatminle karışık bir şaşkınlıkla yorumlamıştır. İlk sorgulamadan yalnızca birkaç gün sonra, Mayıs ayının başlarında engizitör vekili ondan Giovanni Sion'u Udine'ye göndertmesini istedi. Don Pietro, Sion'u Udine'yi götürecek adamı olmadığından onu kısa süreliğine kendi manastırında ağırladı. "Geçtiğimiz birkaç gün onu burada manastırda etraflıca sınadık" diye yazıyordu 11 Mayıs'ta Rahip Ludovico da Gualdo'ya, "ve bu süre boyunca gönüllü olarak çaba sarf etti. Gerçekleştiğini söylediği şeylerin kitaplarda yazılanlara ne çok benzediği beni gitgide daha çok hayrete düşürüyor. Hiçbir şeyi atlamıyor ve bir kez söylediği şeyi, diğer her seferinde hiç değiştirmeden tekrar ediyor." "Kitaplar"ın da bahsinin geçtiği böylesi bir yazışmayı elde etmek için, (yalnızca ruhban sınıfıyla sınırlayacak olursak) engizitörler, günah çıkaran papazlar ve vaizler (ki halk inançlarını, eğitimli sınıfların formülasyonlarına uydurma gayretlerinde öncü bir rol oynamışlardır) yarım yüzyıldan fazla çaba sarf etmişti ve şimdi sürecin sonuna neredeyse yaklaşılmıştı.

Şüphesiz, Sion'un Şabat'a rüyadayken değil, gerçekten ve fiziksel olarak katılmış olduğunu iddia etmesi engizitörler açısından yeni sorunlar oluşturdu. Sion'un *benandante* olmakla ve Şabat'a kendisiyle beraber katılmakla suçladığı kişilerin sorgulanması 10 Mayıs'ta başladı. Fakat eksiksiz hepsi Sion'un suçlamalarını reddetti; Sion ise söylediği hiçbir sözden geri dönmedi. Yüzleşme esnasında bazı dramatik anlar yaşandı. Giovanni Sion, Şabat'ta bulunduğunu sürekli olarak reddeden Moimaccolu Giuseppe'ye haykırdı: "Villaltalı Gerolamo, bana öğrettiği gibi sana da Babamız duasını tersten okumayı öğretmedi mi? İnkâr etmeye gerek yok çünkü maalesef bu doğru, keşke doğru olmasaydı."[15] Fakat ne Giovanni'nin nutukları ne de engizitörlerin tehditleri suçlananlardan Şabat'a katıldıklarına dair bir itiraf çıkartabildi. Üç köylüden ikisinin vücudunda rastlanan yara izleri -Sion'un ısrar ettiği

[15] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1630...", dava n. 859, f. 5 v. ASM'de "geriye doğru Pater Noster"e (*Pater Noster alla roversa*) yönelik bir ima var. (*Inquisizione*, b. 2, iibro 3, f. 26 v.)

üzere Şeytanî damga- bile etkili olmadı. Bu iki kişi hapse atılırken Sion, Engizisyon'un emrinde hazır bulunmak şartıyla yeniden serbest bırakıldı.

Bu dakikadan itibaren dava yeni bir yola saptı. Rahip Ludovico da Gualdo, Sion'un cinayetle suçladığı cadılardan biri olan Cividaleli Grisola'nın sorgulanmasına başladı. Pek çok kişinin onun suç işlediğinden ve büyü yaptığından şüphelendiği ortaya çıktı ama daha ortada bundan spesifik hiçbir şey yoktu. Çok geçmeden sorgulamalar durduruldu ve engizitör, o noktaya kadar takip edilen prosedürdeki sayısız düzensizlik ve gecikme nedeniyle, piskoposun onayıyla, davanın sorumluluğunu kişisel olarak almak ve tanıkları yeniden değerlendirmek üzere Cividale'ye gitmeye karar verdi.

24 Ağustos'ta *benandante* Giovanni Sion, ifade vermek üzere yeniden Cividale'deki mahkemenin huzuruna çıktı. Önceki celselerde anlattıklarını doğruladı ve eski ve yeninin benzer bir kombinasyonunu yansıtan yeni detaylar ekledi:

> Çok güzel bir saraya ulaştım ve bahsi geçen Gerolamo beni bir salona götürdü. Bu salonun başında Şeytan oturuyordu. Üzerinde kırmızı bir tüy olan siyah bir şapka, karışık siyah saçlar, iki boynuza benzeyen siyah çatal bir sakalla bir şef gibi giyinmişti. Kafasında keçi gibi iki boynuz vardı ve ayakları eşek toynağıydı. Elinde bir çatal tutuyordu. Gerolamo bana hemen önünde saygıyla eğilmemi emretti. Ben de yalnızca ayaklarımı hareket ettirerek yaptım, tıpkı kutsal ekmek şarap ayininde yaptığımız gibi.

Şeytan ona sormuştu: "İyi adamım benim, buraya bana hizmet etmeye mi geldin?" Giovanni "Evet efendim" diye cevap vermişti. Fakat engizitörün sorduğu bir soru üzerine şöyle haykırdı: "Ne yemin ettim ne bir söz verdim ne de herhangi bir şey üstüne ant içtim. (...) Benden Kutsal Üçlü'yü, İsa Mesih'i, Kutsanmış Meryem'i ya da başka bir şeyi reddetmemi istemedi. Yalnızca bir haçı ayaklarımın altına alıp çiğnememi istedi."

Engizitör, Siona'a önceki ifadesinde Şeytan'ın onu nasıl damgaladığını anlattığını hatırlattı. *Benandante* anımsadı ve başka detaylar da ekleyerek anlattı: "Şeytan beni çağırdı, Kutsal Üçlü'yü reddetmemi istedi. Ama ben istemedim, o da 'Se-

ni damgalamak istiyorum' dedi ve elindeki çatalı koltuğunun yanında yerde yanan ateşe daldırdı ve sağ bacağımın arkasından beni damgaladı." Fakat neden damgalanmıştı? Bu anda Sion kendisiyle çelişti. Zihninde, cadılığın Şeytanî çağrışımları ile *benandanti* mitine ilişkin sınırlamalar çatıştı ve birbirini karşılıklı olarak feshetti. Şeytan'ın kendisini Kutsal Üçlü'yü inkâr etmeyi reddetmesinin cezası olarak damgaladığını söylemeyi henüz bitirmişken, bu kez damganın vücuduna "Sion ona tabi olsun ve ona itaat etsin" diye vurulduğunu açıkladı. Kendi cevabının heyecanına kapılarak (yine kendisiyle çelişmek suretiyle) kendisini ömrünün sonuna kadar Şeytan'a adadığını da ileri sürdü. Fakat engizitör, bu ifadelere herhangi bir tepki vermedi. Ertesi gün Sion sorgulandığı sırada, o ana kadar Şabat tanımında hiç bulunmayan bir unsuru eklediğinde de tepki göstermedi: Kilise'de yapılan dini törenlere küfredilmesi ve parodilerinin yapılması. Şeytan'ın "işediğini ve idrarını sanki kutsal suymuş gibi etrafa saçtığını ve her seferinde ona bir yemin ettirdiğini" söyledi. Ayrıca Şeytan cadılara "komünyonu aldıklarında bu En Kutsal Varlık'ı çalmalarını ve büyülerini yapmakta kullanmalarını ve aynı şekilde kutsal yağı çalmalarını ve aynı amaçla içinde komünyon ekmeğini yakmalarını"[16] emretmişti.

Engizitör, *benandante*yi üçüncü kez serbest bıraktı. Belki de sorgulamaya daha geç bir tarihte devam etmeye niyetliydi. Şeytan'a sadakatini sunduğu, kendisini ömrünün sonuna kadar ona adadığı ve bir haçı çiğnediğini söylediği bir Şabat ayinine katıldığını itiraf eden bir insana gösterilen böylesi bir müsamaha, şaşırtıcı olmanın da ötesindedir. 16 yıl önce Maria Panzona'yı sorgulayan Venedikli yargıçlar, gizli gece ayinlerinin gerçekliğinden açıkça şüphe etmelerine rağmen çok daha katı hareket etmişlerdi. Sion'un yargıçlarının daha ılımlı tutumu, davanın başlangıcında yaptıklarından pişmanlık duyduğunu beyan etmesinden ve Engizisyon Mahkemesi ile iş birliği yapmaya gönüllü olmasından kaynaklanmış olabilir.

[16] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1630…", dava n. 859, ff. 24 v-25 v. (Engizitör, tanıkların sorgulanmasına başladığında, duruşma kayıtlarının numaralandırılmasının da yeniden başladığını unutmayın.)

Her halükârda, Engizisyon'un Sion'a gösterdiği müstesna iyiliği açıklamaya yönelik bu girişimler sadece varsayımlardır. 29 Ağustos 1634'te, Cividaleli Grisola davası ve cadılıktan şüpheli bazı kadınların bir dizi tahkikata uğramasından sonra, yargılamalar Engizisyon'dan seküler otoritelere aktarıldı. Neler olmuştu? Duruşmaya devam etme niyetinden resmen feragat eden engizitör, Cividale provveditore'si Antonio Diedo'nun, huzuruna şu taleple çıktığını açıkladı:

> ...yargılamanın esası ve doğası gereği gibi değerlendirildikten sonra, davayı bir sonuca vardırmanın Engizisyon Mahkemesi'ni ilgilendirmediğine, Yüce Venedik Cumhuriyeti'nin hüküm ve yasaları gereğince ve özellikle de Yüce Prens'ten dukalık mektupları aracılığıyla henüz almış olduğu talimatlara istinaden karar verildiğinden daha fazla kovuşturma yapmaktan çekilmek.

Anlaşılan, doç, davanın yürütülmesini seküler otoritelere aktarmak için güçlü bir biçimde müdahale etmişti. Engizitör, muhtemelen seçme şansı olmadığından razı oldu ve talebi üzerine *provveditore*'ye "cadı ve büyücü olmakla suçlanan bazı kadınların" dava kayıtlarının bir kopyasını teslim etti. *Benandante* Giovanni Sion'dan hiç bahis yoktu.

Cividale *provveditore*'si Engizisyon Mahkemesi'ni cadılık davalarındaki yargılama yetkisini terk etmeye ikna etmek için hangi argümanları kullanmıştı? Engizitörün kendisi buna bir cevap vermiştir: Bahsi geçen davada ne sapkınlık ne sapkınlık şüphesi ne dinden dönme ne dinden dönme şüphesi ne de dini ayinlere ve ne de kutsal nesnelere hakaret edilmesi şüphesi bulunmadığından emin olunarak (...) [engizitör] dava kayıtlarını şerefli provveditore'ye sunmuş ve teslim etmiştir."[17] Bu konuda kanunun öngördüğü şey buydu fakat nadiren uygulandığı gerçeği bir yana, mevcut dava için uygunluğu da şüphelidir. Sion'un itiraflarında (kilise hukukçularının üzerinde mutabık olamadığı "cadılık" sapkınlığını saymazsak) dinden dönme ve kutsal nesnelere hakaret bahisleri yok muydu?[18] Venedik'in cadılık davaları konusundaki ihtiyatlı

[17] *Ibid.*, f. 45v.

[18] Bkz. yuk. s. 37, not 31.

tutumu ve bu davaları Engizisyon'un yargı yetkisinden mümkün olduğunca hızlı şekilde geri çekme eğilimi -önceden söylediğimiz gibi- alışıldıktır ve Serenissima'nın* yargı özerkliğini her tür dış müdahaleden ne pahasına olursa olsun koruma siyasetini yansıtır.[19] Fakat bu örnekte Engizisyon'un kendi rolünden feragat etmesi (buna zorlanmış olsa bile) gerçekten de çok şaşırtıcıdır. Çünkü Aquileia ve Concordia bölgelerindeki Engizisyon mahkemelerine o güne kadar sunulmuş ilk eksiksiz Şabat tasviriyle ilgili ilk davayı kapsıyordu. Engizitör, Giovanni Sion'un ifadelerinin suçlama kisvesi altındaki çılgın fanteziler olduğunu düşünmüş olabilir mi? Eğer Don Pietro Martire *benandante*yi Cividale'ye gönderirken engizitörün vekiline güvence vermeye mecbur hissettiyse bu türden konuşmalar yapılmış olmalıydı: "Saygıdeğer Peder, emin olunuz ki onun [Sion] aklı başındadır ve kim onun deli olduğunu söylerse yalan söylüyor demektir." Bu teori, engizitörün bir noktada davayı vekilinin elinden alma ve tanıkların sorgulanmasına baştan başlama kararı almasını da açıklayabilir fakat Sion'un Şabat'ta kanlı canlı gördüğünü söylediği kadınların uzun uzadıya soruşturulması ile çelişir. Demek ki, engizitörün neden seküler otoritelere boyun eğdiğinin gerçek nedenini bilmediğimiz için işimizi zorlaştıran bir dizi çelişkiyle karşı karşıyayız.

15 Nisan 1642'de, Basaldellalı bir kadın, Santa Maria la Longalı bir köylü olan Michele Soppe'yi *benandante* olmakla itham etmek üzere gönüllü olarak Rahip Ludovico da Gualdo'nun huzuruna çıktı. Birkaç gün önce Michele'i "hasta olan sekiz aylık küçük kızını görmesi için çağırmış ve [Michele] geldiğinde ona kısa bir bakış attıktan sonra 'Şimdiden itibaren Paskalya'ya kadar onu tedavi edemem' demiş ve sonra gitmiş"ti. Bu, Michele Soppe aleyhine uzun bir dizi suçlamanın ilkiydi. Aynı yılın 2 Haziran'ında Cussignacco'dan bir köylü, engizitöre Soppe hakkında şöyle der: "Her zaman hastalara işaretler yapmak üzere köy köy gezer, tedavi etmek için

* Venedik Cumhuriyeti için kullanılan ve "En Yüce" anlamına gelen bir unvan—çn.

[19] Bkz. yuk. s. 123-124.

onlara ilaçlar taşır. Ayrıca cadıların kimi, nasıl büyülediğini ve büyüyü yapanın kim olduğunu açığa çıkarır." Michele'in iyileştirdiği köylülerden biri insanlara "O olmasaydı ölmüş olurdum" diyordu. Michele apaçık bir şekilde "Ben olmasaydım iyileştirdiğim kırktan fazla insan ölmüş olurdu" diye iddia etti. Köylü, ifadesini Soppe'u şu nedenle suçladığını söyleyerek bitirdi: "Udine'den birisinin *benandante* olduğu için mahkûm edilmesinden sonra düşündüm ki onu da ihbar etmek doğru olur böylece bu usta dolandırıcılar hak ettikleri cezayı çekerler."

Diğer *benandante*ler gibi Michele de kendisine yöneltilen suçlamalar nedeniyle hatırı sayılır bir düşmanlığa maruz kaldı. 22 Ağustos 1642'de, Cussignaccolu bir rahip olan Don Giambattista Giuliano engizitörün huzuruna çıkarak ağlayıp sızladı: "Bir o bir bu zavallı kadını cadı ilan ediyor. Suçladığı kadınların itibarını çok zedeliyor ve onlara zarar veriyor. Kendisine inanan kadınların da ruhlarını mahvediyor." Bu musibetten kurtulmak amacıyla Giuliano ve Cussignacco vaizi, "Cadıların nasıl büyü yaptıklarını ve büyülenmişleri nasıl iyileştirdiğini öğrenmek için" Michele'e gitmişlerdi. *Benandante* onlara cevap vermişti "fakat karmaşık ve zor kelimelerle. Sonra rahip onu cezalandırmakla tehdit ederek eylemlerini sürdürmesini yasakladı. Michele, istifini bozmadan, bir keşiş tarafından incelendiğini ve ondan 'görevini icra etme izni aldığını" söyledi. Ve 'Çağrıldığında gideceğini, çağrılmazsa gitmeyeceğini' ekledi."[20]

Bu ihbarlara rağmen Engizisyon Mahkemesi harekete geçmedi. Beş yıl geçti. 19 Ocak 1647'de Tissanolu bir köylü olan Giambattista Biat, yeni engizitör Rahip Giuli Missini da Orvieto'nun huzuruna çıktı. Köylünün ağır hasta bir oğlu vardı, Giacomo. Oğlunun cadı büyüsü kurbanı olduğunu düşünüyordu. Yardım için Michele Soppe'a başvurdu ve Soppe, dört duka karşılığında çocuğu tedavi etmeyi kabul etti. "Michele'e verecek dört dukam olmadığından" dedi Biat, "oğlum bir kez iyileştikten sonra benim ve onun, evinde ya da o köy-

[20] ACAU, S. *Uffizio*, "Anno integro 1642 an. 917 usque ad n. 930 incl.", dava n. 918, ff. 1 r-3 v.

deki Giovanni Terencano'nun toprağında onun için çalışabileceğimizi söyledim. Giovanni, yapmaya söz verdiğimiz iş karşılığında Michele'e -eğer hasat zamanına kadar bekleyebilirse- dört duka ödemeyi taahhüt etti." Fakat Michele bu anlaşmayı kabul etmedi: "Ödemenin yarısını hemen nakit olarak istedi, kalanı için hasadı bekleyecekti." Fikrini değiştirmenin bir yolu yoktu. Yapacak başka bir şey de olmadığından Biat, bir Şeytan kovucuya, oğlunun doğal nedenlerden değil büyülendiği için hasta olduğunu söyleyen Udine'deki San Giacomo Kilisesi rahibine yönelmişti. Tanık, Soppe'tan apaçık nefret ediyordu: "Onun sefil bir alçak, günahkâr ve *benandante* olduğunu düşünüyorum." Engizitörün sorusu üzerine açıkladı: "Duyduğuma göre *benandanti*, cadılarla beraber olanlardır."[21]

Giovanni Sion'un davasında, *benandante*lerin zihninde (karşı çıkan bazıları olsa da) cadılarla benzerliklerine dair bir farkındalığın kök saldığını görmüştük. Kendisi veya aile üyelerinin şifa bulması için *benandanti*ye başvuran insanlar açısından bu iki kavramın kaynaşması çoktan tamamlanmıştı. Michele Soppe'nin damgasını taşıyan insanların -hiç şüphesiz bedbaht hayatlarını dolduran zorlukların sonucu olan- huysuz davranışları, *benandanti*nin cadı olarak tanımlanmasını hızlandırıverdi.

Ama *benandanti*, şifacılık işinde muhtemelen fiilen rekabet halinde oldukları Şeytan kovucularla sonunda çatıştılar. Şeytan kovucuların faaliyetleri, Girolamo Menghi'nin yazdıklarının da gösterdiği gibi, el kitaplarının olağanüstü yaygınlaşmasıyla birlikte, özellikle 17. yüzyılın ilk yarısında dur durak bilmeden devam etmişti.[22] Giambattista Biat'ın incelediğimiz ifadesi, *benandanti* ve Şeytan kovucuların görünüşte paralel olan işlevlerine dair bir iddia (ve açıkça ilkini tercih ediş) içeriyordu. Aynı motif, 15 Ağustos 1648 tarihli bir başka ifade de tekrarlanıyordu. Bir gün önce, piskopos Marco Gradeni-

[21] *Ibid.*, ff. 14 v-15 r.

[22] Menghi hakkında, şuradaki kısa bahsin yanı sıra L. Thorndike, *A History of Magic and Experimental Science* (New York, 1941), VI, s. 556, aynı zamanda şu ilginç olmayan çalışmaya bkz: Massimo Petrocchi, *Esorcismi e magia nell'Italia del Cinquecento e del Seicento* (Napoli, 1957) ss. 13-27.

go'nun ve diğer şahsiyetlerin desteğiyle Rahip Giulio Missini sonunda Michele Soppe davası hakkında resmi bir soruşturma başlatmaya karar vermişti. İlk sorgulanacak kişi, Udine'den bir rahip olan Don Francesco Centrino'ydu. Santa Maria la Longa'nın müteveffa papazı ile birlikte Şeytan çıkarma ayinleri yapmaya gittiklerinde, Michele Soppe'ye "inanmış ve güvenmiş" pek çok insanla karşılaştığını anlattı. "Bunu gördüğümde, o adama bir daha asla ortaya çıkmamasını, benim yetki alanımda hiçbir surette ve biçimde o işleri yapmamasını söyledim. Bundan sonra bildiğim kadarıyla hiç ortada gözükmedi. Halkımı ona güvenmemesi konusunda tembihledim çünkü o bir hergele"[23] dedi.

Bu beyana, Tissano ve komşu köylerden köylülerin, Michele Soppe'nin herkes tarafından bir cadı olarak tanındığını onaylayan ifadeleri eşlik etti. Bir adam Michele'in şahsına karşı kişisel hiçbir husumet beslemediğini fakat "Hepimizi tehlikeye atmak pahasına bu büyüleri yapıp suç işlemesinin köyde herkesin nefretini uyandırdığını" söyledi. Bu, Engizisyon'u yıllardır süregelen ihbar ve şikâyet seline nihayet son vermeye sevk etti. 21 Mayıs 1649'da (bu halde bile Engizisyon bu konulardaki alışılageldik yavaşlığının üstesinden gelememişti) Michele Soppe, "yoksulluğu nedeniyle" geçimi Engizisyon tarafından sağlanmak üzere tutuklandı ve hapsedildi. Bu sırada tanıkların sorgulanmasının devam etmesi, Soppe'nin kişiliği ve eylemlerinin daha da aydınlanmasını sağladı. Örneğin, Soppe'nin arkadaşı olan Tissanolu bir köylünün tanıklığı şöyledir:[24]

> Tuz vagonlarımızla, Poscolle'deki Tuz Tekeli ofislerine gitmek için Udine'ye gelirdik. Michele bizi orada bırakır ve hemen, bize söylediğine göre biraz para kazanabilmek için şehirde dolaşmaya başlardı. Eve dönerken de bazen iki *lire*, başka zamanlarda da üç, dört, bazen daha fazla bazen daha az kazandığını söylerdi. Bu paraları sadece dili sayesinde elde ettiğini söylerdi. Gerçekte nasıl kazandığını bilmiyorum ama bana gösterdiği parayı gördüm. Daha fazlasını bilmiyorum.

[23] ACAU, S. *Uffizio*, "Anno integro 1642...", dava n. 918, f. 17 v.
[24] *Ibid.*, ff. 10 r, 29 v.

Michele, tutuklanmasından birkaç gün sonra, büyücülükle ilgili engizitöre ulaştırılmasını istediği bazı detayları ortaya dökmeye başladı. Sonunda, 2 Haziran'da engizitörün huzuruna bizzat çıkmak istedi. Fakat ertesi gün Udine'nin pazar günüydü ve Rahip Giulio Missini, tahminen şüphelinin hapishaneden Engizisyon Mahkemesi'ne nakledilmesi sırasında bir toplumsal öfke patlaması ihtimalinden sakınmak amacıyla Michele'in üst düzey güvenlikle getirilmesini emretti.[25] Bu küçük detay, *benandanti* figürünün halkın zihninde yavaş yavaş nasıl algılanmaya başladığı hakkında çok önemli bir bilgiyi açığa çıkarır.

Michele Soppe, efendisinin çocuğunu büyüleyip öldürdüğü gibi yanlış bir ithamla tutuklandığını varsaydığını söylediği çok kısa bir girizgâhtan sonra, kendiliğinden ve hiç tereddüt etmeden cadıların eylemlerine dair detaylı bir tasvire başladı:

> İnsanları büyüleyen ve küçük cadıları yiyen cadılar her yerdedir. (...) Orada burada, kimseye görünmeden istedikleri eve girerler, cadılık yaparlar, çocukların yavaş yavaş içten içe tükenmesine ve sonunda ölmelerine neden olurlar. Friuli'de bir sürü cadı var, sayıları binden fazla. Ama kim olduklarını söyleyemem çünkü her perşembe gecesi onları cadı toplantılarında gördüğümün gerçek olmasına karşın isimlerini bilmiyorum. Bu toplantılara benim gibi *benandante* olan diğer adamlarla birlikte biz de gidiyoruz. Malizana yakınlarındaki bataklıklarda bulunan yuvarlak alana gidiyoruz. Burada Şeytan cadılara ve büyücülere eşek biçiminde eşlik ediyor; yani boynuzları olan bir eşek ama eşeklerin omuzlarında bulunan haç işaretleri olmadan. Bu buluşmalarda dans eder ve yeriz, yani dans eder ve yermiş gibi görünürüz demek istiyorum. Topluluktaki cadıların tamamı Şeytan'ın kıçını öpmeye giderler. Sonrasında Şeytan onlara kötülük yapma yetkisi verir, başka bir deyişle büyü yapma, çocukları büyüleme ve fırtınalar yaratma. Bu fenalıkları Şeytan'ın onlara bağışladığı güce uygun olarak yapmak zorundadırlar. Çünkü bir sonraki toplantıda Şeytan'a yaptıkları şer işleri anlatmak zorundadırlar. Eğer şer işlemeyi başaramazlarsa Şeytan onları kayışlarla, yani kamçılı sopalarla döver.

[25] *Ibid.*, f. 33 r. "ut evitaret tumultus et pericula possibilia ratione dictarum nundinarum si dictus Michael conduceretur ex Castro Utinensi in aedes Sancti Officii."

Kısa bir duraksamadan sonra ciddiyetle ekledi: "Size doğruyu söylediğim için beni hemen ölüm cezasına çarptıracaksınız." Rahip Giulio Missini her şeyi su yüzüne çıkarması için teşvik etti, böylece vicdanî yükünden kurtulabilir ve ilahi gazabı üzerine çekmeyebilirdi. Fakat *benandante* onun lafını kesti: "Peder, evet elbette doğruyu söyleyeceğim ama söylediklerinizden bir şey anlamıyorum çünkü Friuli dilinde konuşmuyorsunuz."[26] Böylece aslen Orvietolu olan Missini, "Hâkim karşısındaki mezkûr köylünün isteğini yerine getirmek ve onunla ana dilinde konuşmak için" hemen Fransisken Rahipler Tarikatı'nın önemli bir üyesi olan "itibarı çok yüksek, dindar ve iyi niteliklere sahip Friulili bir tercüman" buldu. Demek ki, *benandanti* ile engizitörler arasındaki sosyal, kültürel ve zihinsel bariyerlere bu davada gördüğümüz üzere bir de dili ekleyebiliriz. Bu, (çoğunlukla kökenleri uzak bölgelere dayanan) engizitör ve vaizlerin, 17. yüzyılın ortalarında hâlâ "ana dil"leri yani Friulice olmayan bir dili anlayamayan, büyük ölçüde Soppe gibi köylülerden oluşan bir cemaat arasındaki kırsal faaliyetlerini değerlendirirken akılda tutulmalıdır.[27]

Michele Soppe'nin ifadesi, Şeytanî Şabat'a dair bir taslak çizer. Bu taslak, Şabat'a geç bir tarihte katılmış "eşek biçiminde Şeytan, yani boynuzları olan bir eşek ama eşeklerin omuzlarında bulunan haç işaretleri yok" gibi inançlara kadar izi sürülebilen unsurlar içerir. Bu gönderme, Diana topluluğunun üyesi olan ve 14. yüzyılın sonunda Milan'da yargılanan bir itirafçının ifadesini akla getirir: "Her türden hayvan, şu omuzlarında haç işaretleri olan eşekler hariç, sürü halinde bu topluluğa akın eder."[28] Peki *benandanti* bu taslağın neresinde yer almıştır? O zaman cadılara dönüşümleri tamamlanmış mıydı?

Aslında, *benandanti* ile özdeşleştirilen inançlar kompleksi, halk düşüncesinde birkaç yıl içinde yitip gidemeyecek kadar derine kökleşmişti.

[26] ACAU, S. *Uffizio*, "Anno integro 1642...", dava n. 918, ff. 33 v-34 r.

[27] Bkz yuk. s. 200.

[28] ASCM, *Sentenze del podestà*, C. II, Cimeli n. 147, f. 51 r; aynı zamanda bkz: G. Bonomo, *Caccia*, ss. 102-4.

Maria Panzona ve Giovanni Sion gibi Michele Soppe de bilinçli olarak farkında olmaksızın, bir *benandante* olarak özerkliğini, cadıların Şeytanî faaliyetlerinden korumaya çalışıyordu. Söylediğine göre Şabat'ta cadılar Şeytan'a yaklaşıp "teker teker kıçını öptüler. Ama ne cadılara eşlik eden büyücüler ne de cadılardan ayrı duran *benandanti* bunu yaptı." Fakat *benandanti*nin büyülenmişleri iyileştirme becerisinin, diğer güçleri arasında onları cadılardan farklı kılan yegâne güç olmasına nasıl bir açıklama getirildi? Michele kafası karışmış bir şekilde açıklamaya çalıştı: "Cadılar ve büyücüler, büyü yapabilir ve eğer isterlerse büyü bozabilir. *Benandanti* de böyledir. Eğer büyülenmişleri eski hallerine kavuşturabilirlerse bunu yaparlar, eğer yapamazlarsa sabırlı olmak zorundadırlar. *Benandanti* birisini iyileştirmek istediğinde büyüyü yapan cadıyı bulur, bozması için ona yalvarır ve bu şekilde bozarlar." Kendisi de defalarca bu hizmeti vermişti. *Benandanti*nin cadılardan farkını anlatmayı eski inançları yeniden yorumlayarak sürdürdü: "Cadılar birbirini tanır ve *benandanti* de onları tanır. Çünkü burunlarının altında diğerlerinin göremediği bir işaret, bir haç bulunur. Ayrıca, dans esnasında cadılar ve büyücüler Şeytan'a taparken *benandanti* tapmaz."[29] Görüyoruz ki, cadılar ve *benandanti* arasındaki kadim zıtlık, yani ilkinin Şeytan'ın inancının, ikincisinin ise İsa'nın dininin savunucuları olması, *benandante*ler farkında olmasa bile, hâlâ zayıftı.

Michele, bozduğu büyülerden ve "buluşmalarda" görmüş olduğundan çok iyi tanıdığı bazı cadıların suç kabilinden yaptığı büyülerden detaylı olarak bahsettikten sonra, saat geç olduğundan hücresine geri döndü.

Buraya kadar, *benandanti* ve cadıların niteliklerinin birbirine yakınsamasının yavaş yavaş nasıl gerçekleştiğinin izini sürmeyi denedik. Fakat cadılığın kendi içindeki evrimini ya da dahası, cadılığa yönelik genel yaklaşımı dikkate almadık çünkü Şabat'ın sabitleştiği ve kurumsallaştığı safhadan sonra cadılığın gelişiminden bahsetmek imkânsızdır. 16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın ilk yarısı arasında Şabat kavramı büyük değişikliklere uğradı. Johann Weyer'in konuyla ilgili görüşü

[29] ACAU, S. *Uffizio*, "Anno integro 1642...", dava n. 918, f. 35 r.

artık istisnai değildi. Protestan Johann Godelman ve Katolik Friedrich von Spee, Şabat'ın ve cadıların uçabilmesinin gerçekliği konusunda birbirleriyle aşık atıyorlardı. Tıbbi gelişmeler, cadıların ve musallata uğramışların yalnızca halüsinasyonların ve melankolinin kurbanı olmuş havai kadınlar olduğu düşüncesini gittikçe artan şekilde güçlendiriyordu.[30] Şüphesiz, cadılığa yönelik eski tutum bir anda yok olmadı. Aksine, Avrupa'nın neredeyse her yerinde (ve özellikle Almanya'da) 17. yüzyılın ilk yıllarında, cadılara yönelik zulüm arttı. Zulümler öyle aşırıydı ki, şüphecilerin safları sıklaşıyor ve ihtilaflar körükleniyordu. Her halükârda, bu yeni, şüpheci tutuma uzun zaman yabancı kalmış olan kırsal sakinlerini göz önünde bulundurmasak bile, eski görüşün temsilcileri inatla direniyordu. Bu görüşün bir örneği, Udine'deki San Pietro Martire Manastırı başrahibi ve Şeytan kovucu Dominican Pio Porta'nın ifadesinde bulunur. Engizitör Rahip Giulio Missini, onu 4 Haziran 1649'da Michele Soppe'nin tedavi etmeyi reddettiği çocuk olan Giacomo Biat'ın hastalanmasında Şeytanî bir unsur olup olmadığı hakkındaki fikrini duymak için mahkemeye çağırdı. Böylece Porta, dönemin uygulamalarına karşı duygusal ve harekete geçirici bir konuşma yapma şansını ele geçirmişti:

> Cadılar ve büyücüler meselesinde her gün sırtıma yüklenen yükler öylesine çeşitli ve büyük ki, şerefli ve saygıdeğer monsenyör

[30] Bkz: S.R. Burstein, "Demonology and Medicine in the Sixteenth and Seventeenth Centuries", *Folk-Lore*, C. 67, Mart 1956, ss. 16-33. Doğal olarak, başlangıçtan itibaren, zulümler tek tük muhalefete de neden olmuştu. Fakat 16. yüzyılın ikinci yarısında, belirli bölgelerde cadılık davalarına yönelik şüphecilik oldukça yaygınlaşmış olmalıdır. Bir Challant sakininin 18 Mart 1581'de ettiği bir tövbeden yola çıkarsak: Yalan bir şekilde ve hilekârlıkla, yeryüzünde sapkınların, cadıların, büyücülerin olmadığını düşünen ve buna inanan; kimsenin, Şeytan'ın yardımıyla akıllı ve akılsız varlıklara zarar verebilecek sapkınların, cadıların, büyücülerin varlığına inanmaması gerektiğini ifade eden ve ileri süren hata ve sapkınlığa, daha da doğrusu kâfirliğe tövbe ediyor, reddediyor ve tiksiniyorum. Bu türden bir kâfirlik, Kutsal Kilise Ana'mızın ve kutsal Babaların öğretisinin ve aynı zamanda, bu faillerin yakılmasını öngören imparatorluk yasalarının açıkça aleyhinedir (TCLD, MS. 1226, ser. II, vol. 3, f. 454 r). Dava, Rahip Daniele de Bonifacio, O.P., meşhur Cipriano Uberti'nin vekili, Vercelli, Ivrea ve Aosta engizitörü huzurunda görülmüştür.

piskoposun, şehirde ve bölgedeki zavallı büyülenmiş insanlara yardım etmek üzere atadığı bir Şeytan kovucu olarak duymak zorunda kaldığım şeylerin tüm detaylarını hatırlayamıyorum. Sayıları o kadar çok ki, iki değil yirmi bir Şeytan kovucu olsa ihtiyacı karşılamaya yetmez.

Aslında o, kendi vazifesinin yükümlülükleriyle meşgulken, diğer Şeytan kovucu, San Giacomo'daki köy rahibi, yaşlı ve yükümlülükler sırtına binmiş halde "Bu bölgede yaşayan pek çok zavallı büyü kurbanının ihtiyaçlarına hizmet etmekte" zorluklar çekiyordu. Fakat bunlar Porta'nın ıstırabının ne yegâne ne de başlıca nedenleri arasındaydı. "Ve tüm samimiyetim ve saygımla doğrusunu söylemek gerekirse" diye devam etti[31]:

Bu topraklara böylesi ağır bir hasar veren bu aşırılıklar hakkında bir şeyler yapılmaması nedeniyle biraz bile şaşkın değilim. Belki de hâlâ bir çare bulunamamasının nedeni bu kötülüğe inanmayan çok sayıda kişi olmasındandır. Bu işi icra eden başkalarından daha değerli olmadığımın farkında olmama karşın, Tanrı'nın yardımına güvenerek, lordlarımın, hekimlerin ve burada başka kim bulunmak isterse onun huzurunda kanıtlar sunmaya gayret sarf ediyorum. Onların, bunun kadınların havailiğinden ya da keşişlerin geçici heveslerinden değil, gerçek zafiyetlerden, yalnızca bu biçarelerin çoğunu uzun ve dermansız hastalıklar çeksinler diye yataklara düşüren cadılıktan kaynaklandığını kendi elleriyle hissetmelerini sağlarım. Ayrıca cadılık vesilesiyle ruhları ele geçirilen ve Şeytan'a takıntılı hale gelen pek çokları da var. Tüm bunları, tekrar ediyorum, herhangi bir Katolik'e göstermek için çabalıyorum.

Ancak bu biçimde vicdanını rahatlattıktan sonra Şeytan kovucu soruya cevap verdi. Genç Biat'ın büyülendiğini ve büyüyü yapanın da o sırada Engizisyon hapishanesinde bulunan *benandante*, yani Michele olması gerektiğini söyledi.

Tüm tanıklar Michele Soppe'yi küstah ve merhametsiz bir cadı olarak tarif ediyordu. Diğer yandan, hizmet ettiği son efendisi Domenico Tobia 16 Haziran 1649'da sorgulandı ve

[31] ACAU, S. *Uffizio*, "Anno integro 1642...", dava n. 918, ff. 37 r-v.

Michele'i "iyi, namuslu ve dindar bir genç adam" olarak gördüğünü söyledi. Bazılarının onun *benandante* olduğunu iddia ettiğinin doğru olduğunu da ekledi Tobia: "Bizim Friuli dilimizde cadılarla gece dışarı çıkan kişi anlamına gelir" ama "öyle olduğunu sanmıyorum. (...) Onun hiçbir şeyi tedavi edebilecek bir adam olduğunu sanmıyorum, aslında onun bir ahmak ve palyaço olduğunu düşünüyorum. (...) Benim fikrimce o bir aptal. Hastaları tedavi etmesi için onu çağıranlara hiçbir şey yapamayacağını, ona inanmamaları gerektiğini söylerdim, herkes onun *benandante* olduğunu söylemesine rağmen." Sonra Michele Soppe'a dair dindar ve Tanrı'dan korkan bir adam resmi çizdi[32]:

> Sürülerle meşgul olmadığında, kışın evde olduğunda, hava yağmurlu olduğunda ya da işte böyle zamanlarda o mutlaka ekmek şarap ayinine katılır. Selam Sana Ey Meryem [ilahisi] çaldığında daima istavroz çıkarır. Önce istavroz çıkarır sonra ilahiyi okur. O sırada öküzleri dinlendirir. Ekmeği kutsar ve yedikten sonra Tanrı'ya şükreder. Ayine elinde tespihle gider. Kilisede saygılı davranır ve duaları okur. İyi bir Hristiyan'ın tüm vazifelerini yerine getirir.

Fakat Tobias'ınki, Michele'in lehine olan yegâne ifadeydi. Onun aleyhinde bir sesler korosu yükseliyordu. Birisi şöyle dedi: "Bir sürü kötülük yapabilir. Mucizeler de yaratabilir. İsterse güneş parlarken ve hava açıkken bile fırtınalar çıkarabilir. Bir başkası onu 'istediği kişiye Şeytan'ın sanatıyla zarar verebileceğini, büyüleriyle hasta edebileceğini, solup gitmesine neden olabileceğini, öldürebileceğini (...) istemezse hiçbir rahibin yardımına koşamayacağını' söyleyerek böbürlendiğini duymuş"tu.[33] Diğerleri Soppe'nin, Biat'ın oğlunu iyileştirmeyi reddettiğinde ne kadar taş kalpli davrandığından bahsetti. Kendisine yalvarıp yakaran ve "İyileştirmeyi reddedersen ruhun ne olacak?" diyen kadınlara "Şeytan, ruhum umurumda bile değil" demişti. Hasta çocuğun annesine de acımasızca şeyler söylemişti: "Oğlunu tedavi etmem için bana 4

[32] *Ibid.*, ff. 39 r-40 r.

[33] ACAU, S. *Uffizio*, "Anno integro 1642...", dava n. 918, ff. 41 r-42 r.

duka vermeyeceksen git oğlunu gömecek bir tabut yapmak için dört tahta al."[34] Bu noktada *benandanti*nin cadılara dönüşümü tamamlanmıştı. *Benandanti* artık çocukların ve hasatların korunmasıyla ilgili değildi. Artık yalnızca çift yönlü güçlerinin, yani büyü yapabilmek ve büyü bozabilmek becerilerinin meyvelerini toplamakla meşguldüler. Köy dışından gelen kimseler Michele'i ziyaret etmiş ve ondan büyülenmiş bazı kişileri iyileştirmesi için kendi kasabalarına kadar gelmesini istemişlerdi ama şansları yaver gitmedi. Hüsrana uğramış köylüler gittikten sonra "Üstüme iyilik sağlık!" diye bağırdı Michele. "Bir daha beni kandıran hiç kimsenin yanına kâr kalmayacak. Bu yabancılar köylerindeki bazı büyülenmiş kişileri iyileştirmemi istedi ama gitmek istemedim çünkü bir keresinde bunlardan birinin küçük kızını iyileştirmiştim ve bana paramı ödemedi. Bir daha da gitmeyeceğim. Aslında o küçüğün onu kurtardığım büyülenmiş durumuna geri döndüğünü görmek isterdim." Tissanolu bir köylü, Michele hakkındaki görüş birliğini uygun şekilde özetledikten sonra "Herkes onun bir cadı olduğunu söylüyor. Hatta cadıdan da fazlası. Çünkü yalnızca büyü yapabilmekle kalmıyor, onları bozabiliyor da" dedi.[35]

Michele Soppe'nin ilk sorgulaması, *benandanti* ve cadılıkla ilgili inançla ilgili çelişkinin bir kalıntısı olarak, hâlâ muğlak olan bazı noktalar bıraktı. *Benandanti*nin, Şeytanî olduğu kesin olan Şabat'a katılmak yoluyla nasıl büyülenmişleri iyileştirme gücü kazandığı belli değildi. 24 Temmuz'daki sorgulamada engizitör, bu dinmek bilmeyen kargaşayı ortadan kaldırmak bir kere daha gayret gösterdi. Michele, evvelki vesilelerde kullandığı açıklamayı sundu: "Bir çocuğa büyü yapmış bir cadıyı aramaya gittim. Ona büyüyü kaldırması için yalvardım ve o benim hatırıma istediğimi yaptı. Büyüyü kaldırdığında çocuk iyileşti." Engizitör, ona inanmayışını gizlemeye çalışmadı. "Evet peder" diye ısrar etti Michele, "tüm cadılar büyülerini benim hatırıma iyileştirmek istediğim insanlar üzerinden kaldırdılar. Hiçbir cadı beni reddetmedi." Keşiş,

[34] *Ibid.*, ff. 44 r, 52 v.
[35] *Ibid.*, ff. 52 v-53 r, 49 v.

peki nasıl ve neden cadılar sana itaat ettiler diye ısrar etti. Michele gözyaşları dökmeye başladı ve amansız engizitöre inançlarının ana noktalarını umutsuzca tekrar açıkladı:

> Ben çok bağlıyım. (...) Ben bir *benandante*yim ve tüm *benandanti*, iyileştirmek istedikleri insanlar üzerinden büyülerini kaldırmaları için cadılardan ricada bulunur. Cadılar, dans ettikleri yerde Şeytan'a taparlar ama *benandanti* Tanrı'ya tapar. Hem cadılar hem de *benandanti* Şeytan'ın balosuna gider ama yalnızca cadılar büyü yapar, *benandanti* yapmaz. *Benandanti*, cadıların büyüyü bozmasını sağlayabildiğinde bu iyidir ama başaramazlarsa sabırlı olmak zorundadırlar. Cadılar, dansta Şeytan'ın kıçını öper ve onunla uzun sohbetler ederler. Ama *benandanti* bunu yapmaz ve onunla neredeyse hiç konuşmaz.

Michele, bundan fazlasını bilmiyordu. İfadesindeki -engizitörün derhal ve kesin olarak fark ettiği- çelişkiler, onun şahsiyetinin çok ötesindedir ve tüm o meşakkatli *benandanti* mitinden cadılığa geçiş sürecinde tipiktir. *Benandanti* neye inanıyordu? Gizli gece ayinlerindeki çelişkili unsurları nasıl açıkladılar? Rüyalarında Şabat'a katıldıkları için Şeytan'ın takipçileri miydiler yoksa tek niyetleri cadıların ve büyücülerin büyülerini yok etmek isteyen iyi niyetli insanlar mıydılar? Engizitörün dur durak bilmeyen sorgulaması boyunca ağzından alınabilen cevaplarda Michele, şu sorulara yanıt aradı: *Benandante* neydi? Bir insan nasıl *benandante* olurdu? *Benandanti*, büyülenmişleri tedavi ederken ne gibi araçlar kullanıyordu?

"Cadılar, büyülerini yapar yapmaz hemen bana söylerler ve kurban eriyip bitmeye başlar." Engizitör, ona cadıların bunu neden ve nerede ona söylediklerini bilmek istedi. "Şeytan tüm cadılardan bana ve diğer *benandante*lere yaptıkları tüm büyüleri söylemelerini ister" diye cevaplamaya başladı Michele. Ama Şeytan neden böyle bir şey istesindi? Michele'in tereddütlü cevabı "Bunun Şeytan'ın isteği olması dışında başka bir şey bilmiyorum" oldu. Sorgulama, önemsiz şeyler yüzünden münakaşaya dönüştü.

Öğleden sonra, engizitör vicdansızca sorusunu tekrarladı: Cadı büyüsünü nasıl defedeceğini biliyor muydu? Michele,

çıkmaz sokak olduğunu fark ettiyse de inatla (küçük bir değişiklikle) evvelce gittiği yolu tuttu: "Büyülerin nasıl bozulacağını bilmiyorum ve bunu hiç yapmadım. Büyülenmiş insanları iyileştirdiysem bunun nedeni büyüleri yapan cadıların benim hatırıma onları bozmuş olmalıdır." Fakat neden cadılar ona itaat etmişti? Michele'e ilham geldi: "Cadılar, onlara ihanet etmemden, böylece ne olduklarının anlaşılmasından ve yasanın onları yakmasından korktuklarından bana itaat ederler." Ama keşiş, aniden onu devam etmekten alıkoydu: İyi Hristiyanların "özellikle Şabat'ta cadılarla konuşmaya ve onlara itaat etmeye izni mi var mı"ydı? (Öyleyse *benandanti* iyi Hristiyanlar değillerdi!) Sonra Michele'in hafızasından çok daha eski bir meşruiyet gerekçesi yükseldi: "Ben o işaretle doğdum ve cadılara eşlik etmeye mecburum, kendimi engelleyemiyorum." Engizitör, hangi işaretten bahsettiğini sordu. Michele "Ne işareti olduğunu bilmiyorum ama annem bana zarla doğduğumu söylerdi" diye yanıtladı. Michele iyi hatırlamıyordu; anıları mekanikti ve gerçekle bağlantısızdı. Keşiş lafını kesti. Böyle şeyler yersizdi-"Bunların konuyla hiç ilgisi yok"- ve insanın iradesini hiçbir şekilde bir şey yapmaya zorlayamazlardı.

Umulmadık bir şekilde Rahip Giulio *benandante*ye "cadılar ve Şeytan'la sohbet etmiş" olanların ruhlarının kurtuluş ümidi olduğuna inanıp inanmadığını sordu. "İnanıyorum ki" dedi Michele, "böyle insanlar tövbe etmez ve günah çıkarmazsa cennete gidemezler, cehenneme gitmeleri gerekir." Keşiş, Michele'in bizzat tam olarak bu konumda olduğuna dikkat çekti. Günah çıkarma hücresinde kendisini hatalarından arındırmamış, günahlarının kefaretini de ödememişti. Kendisini neyin bekliyor olabileceğini düşünüyordu? *Benandante* yanıtladı: "Tanrı'nın bana merhamet edeceğini düşünüyorum çünkü o haçta hepimiz için acı çekti." Fakat Tanrı, iyilere de kötülere de ne hak ediyorlarsa onu verirdi. Şeytan'la içli dışlı yaşarken kurtuluşa ereceğini umut edebiliyor muydu? Afallamış Michele "Hayır efendim" dedi.

Engizitör, nihai darbeyi vurdu. Fakat Michele için bu, uzun süredir içinde dolanıp durduğu labirentten çıkış yolunu gösteren bir işaret ateşi işlevi gördü. Rahip Giulio sordu: Bir

ihtimal, Şeytan'la bir anlaşmaya varmış olabilir miydi? Rahip için bir süredir her şey açıktı; şimdi Michele için de açık hâle gelmişti. "Evet peder, Şeytan'la bir anlaşma üzerine ant içtim ve ona ruhumu vaat ettim." Yargıç, nerede, nasıl, ne zaman, şahitler kimdi diye aniden bağırdı. Ve Michele, kendisini büyük bir yükten kurtarırmış gibi[36]:

> Malisana yakınlarındaki arazide, dans ve cadıların ayinleri sırasındaydı. Toplandıkları bu arazide, baloya gitmeye başlamamdan iki yıl sonra, orada bir araya gelen tüm cadıların ve büyücülerin huzurunda oldu. Şöyle oldu: Şeytan bana ruhumu ona teslim etmek isteyip istemediğimi sordu. Karşılığında arzu ettiğim tüm lütufları bana bağışlayacaktı. Şeytan'ın isteği üzerine, sanki kendi özgür irademle söz vermişim gibi, ruhumu ona teslim ettiğim cevabını verdim. Şeytan'a ruhumu verdiğimi tekrar teyit ettim ve yeniden söz verdim. Şeytan'ın isteğiyle İsa Mesih'i ve kutsal dinini iki kere reddettim. Cadıların balosuna her gittiğimde Şeytan'ın kıçını öptüm tıpkı diğer cadılar ve büyücüler gibi. Diğerlerinin yaptığı her şeyi yaptım. Diğerleri ona taptığında ben de Şeytan'a taptım, yani baloda. Bir perşembe yaptım, diğer perşembe yapmadım; bazen iki kere yaptım bazen hiç. Eşek biçimli Şeytan'ın önünde hepimiz diz çöktük, bize arkasını döndü, kıçına ve kuyruğuna taptık. Ve şu ellerimizi kavuşturup ettiğimiz dua on beş dakika kadar sürdü. Dahası, Şeytan bana İsa Mesih'i ve dinini terk ettirdiğinde, aynı baloda tüm cadılar ve büyücülerin huzurunda, tıpkı onların yaptığı gibi, bir haçı ayaklarımın altında ezdirdi. Haç, bir elin ayası büyüklüğündeydi, çarmıh kadar değildi. Kartopu denen bir ahşaptan yapılmıştı. Bu ahşaptan İsa'nın Göğe Yükselişi Günü için haçlar yapılır, törenlerde taşınır ve sonra fırtınadan koruması için tarlalara dikilir.

Bu itirafla birlikte daha önce açığa çıkan çelişkiler çözümlenmiş oldu: *Benandanti*nin güçleri Şeytan'dan kaynaklanıyordu ve cadıdan başka bir şey değildiler. Kadim *benandanti*nin İsa'nın dinini savunmak için yürüttüğü savaşlardan, *be-*

[36] ACAU, S. *Uffizio*, "Anno integro 1642...", dava n. 918, ff. 64 r-65 v. Telkin edici sorgulamalar sorununun, ilk kez, belirli bir netlikle ve son derece ilginç bir belgeye dayanarak W.G. Soldan tarafından vurgulandığına inanıyorum: Geschichte *der Hexenprozesse*, yeni basım, H. Heppe (Stuttgart, 1880), I, ss. 384-93.

nandante Michele Soppe'nin itiraf ettiği gibi, tam da bu dinden dönmeye kadar gelmiş bulunuyoruz. Yakarma Günleri törenleri boyunca fırtınalardan sakınmak için[37] tarlalara yerleştirilen haçların taklit edilerek yapılmış olan çiğnenen haç, Gasparutto gibi *benandante*lerin rüyalarında cadılara karşı verdikleri savaşlarda silah olarak kullandıkları, bir zamanlar bereketin simgesi olan kartopu çiçeği dallarından yapıldığı için, orijinal mit, simgesel düzeyde bile reddedilmişti.

Rahip Giulio'nun ısrar etmesine gerek kalmaksızın Michele Soppe, dinden döndüğünü itiraf ettikten sonra Şeytan'ın emriyle aralarında kendi yeğeninin de olduğu en az üç çocuğu öldürdüğünü ileri sürdü. Suçlarını dehşet verici ayrıntılarla tasvir etti: "Şeytan'ın gücü vesilesiyle" evlere kedi kılığında girip çocuklara yanaşıyor ve kanlarını emiyordu. "Yeğenim olan o küçük çocuğun parmaklarını ağzıma soktum, dişlerimle parmak uçlarını ısırıp deldim, damarlarındaki kanı emdim ve fark edilmesin diye evden çıktığımda tükürdüm. Sol kolundaki kalbine yakın damarları da açtım ve şeytanî sanatlar sayesinde kanını emdim." Sonra tedavilerinin bile Şeytan'ın doğrudan müdahalesi sayesinde gerçekleştiğini itiraf etti: "Büyülenmiş bazı kişileri iyileştirdim" diye tekrarladı, "büyüleri yapan cadılara bunları bozdurarak. Ama genellikle tedavilerimi söylediğim yöntemle uyguladım, Şeytan'ı çağırdım, her çağırdığımda hemen gelirdi, yine de bazı zamanlar gelmedi. Pekâlâ, Şeytan çoğu zaman gelir. Bazen ben ona emirler verirdim, bazen ona istediğim şeyleri yapması için yalvarırdım, Şeytan da bana daima itaat eder, istediğim her şeyi yapardı. Benim isteğim üzerine Şeytan iyileştirmek istediğim çocuklar üzerindeki büyüleri bozardı. İyileştiler." Fakat eski inançlar yine beklenmedik şekilde yeniden ortaya çıkmış oldular, bu kez neredeyse anlaşılmazdılar: "Şeytan'ı çağırdım" diye anlattı Michele, "ve genelde bir rezene sapı tutuyor olurum fakat arada sırada rezene sapı bile tutmasam gelir."[38] Bir zamanlar *benandanti*nin sancaklarına işledikleri bereket simgesi, artık *benandanti* ile Şeytan arasındaki bağ haline gelmişti.

[37] Bkz. yuk. s. 55-56.

[38] ACAU, S. *Uffizio*, "Anno integro 1642...", dava n. 918, ff. 66 v, 70 r-v.

Michele Soppe'nin sorgulamaları, yeni hiçbir gelişme olmaksızın tüm bir yaz boyunca bitmek bilmeden devam etti. Nihayet 18 Ekim 1649'da mahkeme davalıya bir avukat atadı. (Michele avukat ücretini ödeyemeyecek kadar yoksuldu.) Avukat, 12 Kasım'da itirafçı bir suçlu olan *benandante*nin ölüm cezasına çarptırılmaması için bir dilekçe sundu. 4 Aralık'ta duruşmanın bir kopyası Roma'daki Engizisyon Mahkemesi Kurulu'na ulaştı. Hükmün verilmesi için her şey hazırdı. Fakat umulmadık biçimde Roma'dan yargılamaların yeniden başlaması için bir emir geldi. "Saygıdeğer peder" diye yazıyordu Kardinal Francesco Barberini 11 Aralık 1649'da Aquileia engizitörüne, "Michele Soppe'nin suçları oldukça ciddidir ama itiraf ettiği bebek öldürme suçlarının doğru olduğu anlaşılana kadar en ağır cezaya çarptırılamaz." Bu sırada, engizitöre Roma'dan gelecek diğer talimatları beklemesi emrini verdi. Bu emirlere geciktirilmeden uyuldu. Birkaç gün sonra (18 Aralık'ta) Kardinal Barberini, Soppe aleyhine yürütülmüş davadaki tutumdan Kongre'nin neden memnun olmadığını açıkladı:[39]

> Efendimiz, hastalıkları sırasında çocukları tedavi eden hekimleri sorgulayarak -bebek öldürme suçlarını- doğrulamak için hassas adli soruşturmalar yürütmek zorunda kalacak. Hastalıklarının doğası, tıp bilimi vesilesiyle hastalığın doğal olup olmadığı, hastalıkların başından sonuna kadar tüm bir dizi rahatsızlık ve talihsizlikler baştan sorgulanarak özenle araştırılmalıdır. Tüm kanaatler dava kayıtlarına bütünüyle eklenmelidir. Böylece eğer deneyim eksikliği nedeniyle hekimler bir ölümün doğal bir hastalık yüzünden değil *maleficium* yüzünden gerçekleştiği hükmüne varırlarsa, daha yetenekli diğer hekimler vakanın tüm boyutları hakkında bilgi sahibi olduktan sonra hastalığın doğal mı yoksa doğaüstü nedenlerden mi kaynaklandığını tespit edebilsinler.

Gayet açık fakat Rahip Giulio Missini'ye Soppe aleyhindeki yargılamalarda rehberlik etmiş olanlardan oldukça uzak olan bu yönergeler, Roma Engizisyonu'nun cadılıkla ilgili tu-

[39] ACAU, S. *Uffizio*, "Epistolae Sac. Cong. S. Officii ab anno 1647 incl. usque ad 1659 incl.", ff. 72 r-v.

tumu üzerinde bir süre boyunca etkileyici oldu. Kardinal Barberini'nin yukarıda alıntılanan mektubu, aslında meşhur *Instructio pro formandis processibus in causis strigum sortilegiorum et maleficiorum*'daki bir pasajın birebir tercümesinden ("hassas adli soruşturmalar yürütmek zorunda kalacak" kelimelerinden anlaşılacağı üzere) başka bir şey değildi. Yaklaşık 1620'de yazılmış bu kısa eser, 1655'te Cremonalı teolog Cesare Carena tarafından basılmadan evvel el yazması halinde yaygın olarak dolaşımdaydı.[40] Bu geç tarihten önce bile Roma'dan, Kardinal Barberini'nin Rahip Giulio Missini'ye gönderdiği mektubun işaret ettiği üzere, eyalet engizitörlerine gönderilen cadılıkla ilgili direktiflere ilham veriyordu.[41]

Engizisyon'un cadılık davaları konusunda geleneksel uygulamalardan kopuşunun önemi, bunun temsilcisi olan *Instructio*'nun ilk sözlerinden bellidir:

[40] *Instructio* hakkında bkz: N. Paulus, *Hexenwahn und Hexenprozess vornehmlich im 16. Jahrhundert* (Freiburg i. Br., 1910) ss. 273-5. Daha yakınlarda, G. Bonomo (*Caccia*, ss. 294-8), Girolamo Tartarotti'nin izinde, bunun önemini uygun bir şekilde vurguladı ve yayılımı hakkında özet bilgi verdi. *Instructio*'nun kısaltılmış ve değiştirilmiş bir İtalyanca versiyonu, E. Masini tarafından Sacro Arsenale'nin 1639 baskısında ve orijinal metnin eksiksiz versiyonunda, C. Carena tarafından *Tractatus de officio sanctissimae Inquisitionis*'nun 1655 baskısına ek olarak eklenmiştir (ss. 536-52). (Aynı zamanda *Sacro Arsenale* ve Carena'nın *Tractatus*'unun yeni versiyonlarına da bakınız.) Carena, şunu ileri sürdü: "in nostris Inquisitionibus Italiae per Reverendissimorum Inquisitorum manus circumferri Scripturarum quandam brevem huiusce argumenti" (s. 536) *Instructio*'yu şöyle isimlendirdi: *Tractatus de strigibus.* El yazmasının yaygınlığının kanıtı olarak bkz: Bibl. Apost. Vaticana, Vat. lat. 8193, ff. 730 r-749 v; kısmi bir yansıması için bkz: Bibl. Vallicelliana, MS. G. 62, ff. 462 v, ff: 'Prattica per procedere nelle cause del Sant' Offizio', ch. 8, başlığı: "De i Sortilegi". *Instructio*, gerçek başlığıyla 1657'de ayrıca yayınlandı: A. Panizza, "I processi contro le streghe", *Archivo Trentino* 7 [1888], 84. Bu nadir kitapçığın bir nüshası Cornell University Library'de muhafaza edilmektedir. 1661'de Almancaya çevrilmiştir fakat yalnızca A. Dettling tarafından yayınlanmıştır: *Die Hexenprozesse im Kanton Schwyz*, ss. 42-54. Eksiksiz, yakın zamandaki bir tartışma için bkz: J. Tedeschi, "Appunti sulla *Instructio pro Formandis Processibus in Causis Strigum, Sortilegiorum et Maleficiorum*"; 1981 tarihli convegno davasıyla ilgili, Roma'daki Istituto storico italiano per l'età Modema e contemporanea sponsorluğunda, Armando Saitta başkanlığında yakında çıkacak başlık: "L'lnquisizione nei secoli XVI-XVII..."

[41] Aynı zamanda bkz: G. Bonomo, *Caccia*, ss. 299-300.

> Her şeyin efendisi olan deneyim, bize açıkça öğretiyor ki, her gün sayısız piskopos, piskopos vekili ve engizitör tarafından, cadılar, büyücüler ve *malefici* [şer işler] failleri aleyhinde açılan davalarda, yargılanan kadınlar kadar yargının saygın kesin hüküm ilkesine karşı da ciddi hatalar yapmaktadırlar. Kutsal Roma Engizisyonu Genel Kurulu ve Evrensel Engizisyon tarafından, kâfir sapkınlara karşı, doğru ve yasal bir şekilde yürütülmüş tek bir dava bile bulmanın zor olduğu uzun zamandır gözlenmektedir.

Engizisyon Mahkemesi Roma Kurulu çevrelerinde yazılan *Instructio*, yalnızca Katolikler ve Protestanların kendi aralarındaki son polemikleri değil, İspanyol Engizisyonu'nun cadılık davalarındaki fazlasıyla ılımlı tutumunu da yansıtır.[42] Bu belge, çeşitli biçimleriyle cadılığın gerçek olup olmadığı konusunda genel ve pratik bir yönerge niteliğinde olduğu düşünüldüğünde gereksiz de olan bir tartışmaya girmez. Fakat İtalya'da dikkate değer bir etkiye sahipti ve yargıçlara böylesi davalarda aşırı derecede ihtiyatlı olmalarını öğütlüyordu. Roma'nın ılımlı etkisinin doğrudan bir sonucu olarak, 17. yüzyılın ikinci yarısında İtalya yarımadasından cadılık mahkumiyetleri görülmez oldu. 17. yüzyılın sonunda Fransisken Rahibi Sinistrari d'Ameno, Alp Dağlarının kuzeyinde olup bitenlerin aksine, "bu türden suçlar nadiren Engizisyon tarafından seküler kuvvetlere devredildi"[43] diye yazabiliyordu.

12 Mart 1650'de Kardinal Barberini, Aquileia engizitörüne yazmak üzere bir kez daha kalemi eline aldı. Michele Soppe davası, Engizisyon kardinalleri ve Papa X. Innocent huzurunda yeniden tartışıldı. Karar ittifakla alındı ve Barberini bu gerçeği vurguladı: "Dava oldukça kusurlu görünmektedir çünkü [davalının] itiraf ettiği hiçbir şey gerçekte doğrulanmamıştır."[44] Böylelikle yargıcı bir kez daha hekimleri, Soppe'nin öldürdüğünü iddia ettiği çocukların ailelerini ve iyileş-

[42] H.C. Lea, *A History of the Inquisition of Spain, IV*, ss. 206-41. Aynı zamanda bkz: G. Henningsen, *The Witches' Advocate: Basque Witchcraft and the Spanish Inquisition* (1609-1614) (Reno, 1980).

[43] L.M. Sinistrari d'Ameno, *De la demonialité et des animaux incubes et succubes...*", publié d' après le Manuscrit original découvert à Londres en 1872 et traduit du Latin par I. Liseux, 2. basım, (Paris, 1876) s. 258.

[44] ACAU, *S. Uffizio*, "Epistolae Sac. Cong. S. Officii", f. 73 v.

tirdiği insanları, dava sürecinde ortaya çıkmış olguların aslını öğrenmek için sorgulamaya teşvik etti. 4 Mart'ta Rahip Giulio Missini, Roma'nın direktifleri gereğince uzun bir aranın ardından tanıkların sorgulanmasını sürdürmeye başlamıştı.

Michele Soppe'nin (yapabileceğini iddia etmesine rağmen) tedavi etmeyi reddettiği Giacomo Biat hakkında ilk sorgulanacak, Udine'de aktif iki Şeytan kovucuydu.

Biri, evvelce bahsettiğimiz üzere, hekimlerin ve kuşkucuların iddialarının aksine Şeytanın insan bedenini ele geçirişinin gerçekliğini öne süren keşiş Pio Porta idi. Kanaatleri kesişiyordu: Genç çocuk, büyü kurbanı olmuştu. Hekimler, aynı fikirde değildi. 70 yaşındaki Pietro Diana "çok bilgili ve eğitimli bir adam", Galen ve İbni Sina'nın otoritesine kulak vererek, genç çocuğun "miazma veya konsumpsiyon"dan mustarip olduğunu açıkladı. Fakat hastalığın Şeytanî bir kaynağı olabileceği ihtimalini de dışarıda bırakmıyordu. Bu sorun hakkında Şeytan kovuculara saygı gösterdi. ("Bu hastalık meselesiyle ilgili olarak bir hekime yakışır şekilde yazdım. Ancak hastalığın gizli, Şeytanî bir kökeni olduğuna inananlar olduğu için, hüküm, saygıdeğer Şeytan kovma sanatını uygulayanlara aittir.") Ve Şeytan'ın "Tanrı'nın izniyle" böyle etkilere sebep olabileceğini onayladı. Sorgulanan bir diğer hekim, "Udine'nin halk hekimi" 38 yaşındaki Francesco Casciano "tüm bedenin anormal derecede zayıflaması" teşhisini koydu. Engizitör, durumun doğal nedenlerden kaynaklanıp kaynaklanmadığını sorduğunda sert bir cevap verdi: "Bir hekim ister hastalıklı olsun ister sağlıklı, insan bedenindeki yalnızca doğal fenomenlere kafa yorar ve hastalığın da sağlığın da doğal nedenlere dayandığını düşünür. Herhangi bir hastalığın doğaüstü olduğunu ya da doğal olmayan nedenlere dayandığını da kabul etmez; tıpkı, zaten söylemiş olduğum gibi, söz konusu çocuğun doğal olan ve doğal sebeplerden kaynaklanandan başka bir rahatsızlığı olduğunu ifade edemeyeceğim gibi."[45] İki cevabın manası, birbirinden oldukça farklıdır ve bu uyumsuzluğun nedeni kuşkusuz iki otorite arasındaki 34 yıllık yaş farkıdır.

[45] ACAU, *S. Uffizio*, "Anno integro 1642...", dava n. 918, ff. 89 v-90 r.

Fakat biz burada davadaki çeşitli olayları adım adım takip etmeyeceğiz. Tanıkların sorgulanması, Michele'in öldürdüğünü iddia ettiği çocukların anne babalarının olaya cadılığın karıştığından hiç şüphelenmedikleri bilgisini ortaya çıkardı. Ayrıca Malizana bataklıkları yakınında Michele'in ifadesindeki gibi bir tarla da yoktu. Son olarak Michele, bir süre geçip de kabahatlerini yeniden anlattığında tekrar eden çelişkilere düştü.

Sonunda 12 Temmuz 1650'de, sorgulamalar sona erdi. Engizitör -o sırada Udine'de bir yıldan fazla süredir hapishanede olan- Michele Soppe'ye, evvelce kendisine avukat atanan Giovan Giacomo Pontenuto'nun, savunması için tanıkların ifadelerini gözden geçirmesini isteyip istemediğini sordu. "Benden ne savunması yapmamı istiyorsunuz" diye ümitsiz ve perişan bir halde haykırdı "bana yardım eden, benim için bir şeyler yapan kimse yokken?"[46] Böylelikle iki gün sonra Pontenuto Engizisyon'a bir dilekçe sundu: "İtirafçı bir *benandante* olan Santa Maria la Longalı Michele, 'işlediği habis işler' yüzünden pişman olduğunu beyan eder ve yargıçlara, kendisini Yüce Venedik Cumhuriyeti'nin bir kalyonuna hayatının geri kalanı boyunca ayaklarında prangayla kürekçi olarak hizmet etmeye göndermesi için yalvarmaktadır." Fakat bu talebe aldırış edilmedi. Michele Soppe, çarptırılacağı cezayı bekleyerek dört ay daha hapiste kaldı. Kuşkusuz, Roma'dan gelecek yeni talimatlar bekleniyordu ve nihayet 29 Ekim 1650'de ulaştılar. Soppe'nin davası, Engizisyon Kurulu kardinalleri ve papanın huzurunda yeniden tartışılmıştı. Barberini tarafından Aquileia engizitörüne bildirilen sonuçlar şunlardı: "Bu Michele'i, hiç değilse sözüm ona cadılık meselesiyle ilgili, zihinsel olarak yetersiz olup olmadığını tespit etmeleri için uzmanlara muayene ettir. Eğer aklı başında olduğuna hükmedilirse onu hafif işkenceye tabi tut ki niyetini anlayasın. İddiasına sadık kalırsa, ona *de vehementi* tövbesi uygulat ve kendi takdirince hapse mahkûm et. Duruşmayı bitirmenin yolu budur."[47] Fakat Udine'deki yargıçların bir karara varacak

[46] Bu bakımdan, dava sayfaları numaralandırılmamıştır.

[47] ACAU, *S. Uffizio*, "Epistolae Sac. Cong. S. Officii", f. 75 v.

vakti yoktu. Barberini ve Roma Engizisyonu'nundaki meslektaşlarının gözünde çok uzun süredir bitmek bilmeyen bu davanın son bulması farklı şekilde gerçekleşti. Tüm bu süre boyunca Michele Soppe'un sağlığı kötü olmalıdır. Şubat'ta engizitöre günlük harçlığının 18 soldi'ye indirilmesi nedeniyle şikâyette bulundu. "Bu kıtlık zamanında" diye yazıyordu "bu kadar az bir parayla geçinmek mümkün değil." Bu nedenle günlük ekmek ve şarap payına ek olarak kendisine "küçük bir porsiyon çorba" sağlanmasını istedi. 20 Kasım 1650'de hapiste hayatını kaybetmesinin nedeni mahpusluğu boyunca çektiği acılar olabilir. Ölümünden iki gün önce bir vasiyet hazırlamış, kıyafetlerinin ("yeşilimsi ketenden bir cüppe", "bir gömlek", birkaç çift "pamuk çorap" vb.) en fakir mahpuslara verilmesini ve kalan azıcık parasıyla ekmek şarap ayinleri yapılmasını istedi.

Son tahlilde, *benandante*lerin kaderi tuhaftı. *Benandanti* olarak neredeyse görmezden gelindi ve zulme uğratılmakta geç kalınmış cadılara dönüştüler. O zamana kadar zihinsel iklim büyük bir değişim geçirmişti. Michele Soppe, farklı kişiler tarafından farklı şekillerde yaşandığından kaçınılmaz ilerleyişinin izlerini azar azar sürebildiğimiz bu dönüşümün her şeyden habersiz kurbanıydı.

Bu noktada bir adım geriye gitmeliyiz. 8 Ocak 1647'de - yani Michele Soppe'nin davasından iki yıl önce- Zuianolu genç bir köylü olan Bastiano Menos, kendi arzusuyla Madonna del Soccorso Kilisesi'nde Don Pietro Martire da Verona'nın huzuruna çıkarak *benandante* olduğunu ve bir yıldır "ruhen geçit törenlerine" gittiğini iddia etti.[48] Tissano'da yaşayan *benandanti* şefi Santa Maria la Longalı Michele tarafından çağrılıncaya kadar *benandante* olduğunu anlamamıştı. Bu Michele, Michele Soppe'den başkası değildi. Bastiano, tabiri caizse eski toprak bir *benandante* idi. Don Pietro Martire, alışıldık olduğu üzere ona *benandante* kelimesinin anlamını sordu ve Bastiano anlamlı bir biçimde şöyle cevap verdi: "Tanrı'nın inancına sadık olmalıyız" ve "zarla doğduğu için işaretli" olduğunu ekledi. Cormor yakınlarındaki Santa Caterina'da kendisiyle

[48] ACAU, *S. Uffizio*, "Anno integro 1647...", dava n. 983, unnumbered leaves.

aynı "durumda" olan cadıları tanıyordu ve isimlerini verdi. Onları pek çok kez ölümle tehdit etmişti; önce "ruhuyla" ve "sonra hem ruhu hem bedeniyle... Bu nedenle cadılar onun isteğiyle büyüleri bozuyorlardı." Bu biçimde pek çok kişiyi sağlığına kavuşturmuştu ve "şefi [Michele Soppe] bu şekilde bin dukadan fazla para kazanmıştı. Neredeyse her hafta yardıma çağrılıyordu."

Michele Soppe'nin ifadeleriyle belirgin benzerlikler taşıyan bu ifadeden -hayali olmayan gerçek- yabancı bir karakter ortaya çıkıyor. Menos, Michele'in astı olarak görev yaptığını, şifacılık yaparken ona yardım ettiğini ileri sürdü. Fakat ikisi arasında derin bir farklılık vardı. Menos cadılarla savaştığını ve "Tanrı'nın inancına" sadık kaldığını söylerken Michele Engizisyon'un huzuruna ilk çıkışından itibaren Şeytan'ın da yer aldığı cadılar balosuna katıldığını söylemişti.

16 Şubat 1647'de Menos,Don Pietro Martire da Verona'nın tam zamanında ikaz ettiği engizitör tarafından mahkemeye çağrıldı. Bu kez genç *benandante*nin ifadesinde daldan dala atlıyordu:

> Ben bir *benandante*yim ve diğer *benandante*lerle birlikte, ismi Santa Maria della Lungalı Michel olan şeflerinin çağrısıyla dışarıya çıktım. (...) Onunla ve diğer *benandanti* ile beraber tüm bir yıl boyunca haftada iki kere, her çarşamba ve perşembe gecesi, suyun öteki tarafında, Udine'ye bir buçuk mil mesafede bulunan, Cormor yolundaki Santa Chaterina tarlası denen bir bölgeye gittim. Burada yaklaşık bir, bir buçuk saat kalırız. Bir tarafta cadılar bir tarafta *benandanti* olur. Cadıların ellerinde fırınları ovmakta kullanılanlara benzeyen çomaklar (stave) vardır ve biz *benandanti* de rezene ya da mürver ağacından saplar taşırız. Şefimiz, önden gider ve bir süre cadılarla kalır. Onun cadılarla konuşup konuşmadığını ya da onlarla ne yaptığını bilmiyorum. Sonra bizim yanımıza döner ve *benandanti* ve cadılar arasında çok kere çatışmalar yaşanır. Ama bazen de yaşanmaz ve sonra herkes evlerine geri döner.

Bastiano, *benandanti* saflarından yalnızca iki kişiyi tanıdığını söyledi. Şef Michele ve şefin ölümü durumunda onun görevlerini devralacak olan Totolo rumuzlu Basaldellalı Domenico Miol. Fakat karşısında savaştığı cadıların pek çoğunu

tanıyordu ve genel olarak cadıları tespit edebildiğini söyledi çünkü burunlarının altında, *benandanti* dışında kimsenin göremeyeceği küçük bir haç bulunurdu. (Aynı şeyi Michele Soppe'nin de söylediğini hatırlayınız.)

Bu safhada, Bastiano Menos'un sorgulanması yarıda kesildi. Genç adamın, ertesi gün geri gelmesi koşuluyla gitmesine izin verildi. Fakat yeniden ortaya çıkmasından önce iki yıl geçti. 10 Temmuz 1649'da sözünü tutmayı başaramadığı için bağışlanmak üzere yalvardı. "Pek çok kereler" dedi, söylediklerini tercüme edecek bir çevirmen edindikten sonra, "Monsenyör Canon Mierlo beni itaat etmem için teşvik etti ve bunu bana siz Efendimiz adına söyledi. Korktum çünkü ben cahil bir köylüyüm." Ama sonra "bu karışıklık içinde yaşamaya bir son vermek amacıyla" nihayet Engizisyon huzuruna çıkmaya karar vermişti. Önceki ifadesinin doğru olduğunu onayladı ve kabul töreniyle ilgili yeni detaylar ekledi: "Bir gece bahsi geçen Michele beni adımla çağırdı ve 'Bastiano, benimle gelmek zorundasın' dedi. Ve cahil bir genç olan ben ona evet dedim. O bir horoza bindi, beni de bir yaban tavşanına bindirdi. Her iki hayvan da dışarıda hazır bekliyordu. (...) ve bu yaratıkların sırtında kara üzerinde hızla uçarcasına Santa Chaterina tarlasına ulaştık." Bu kez engizitör, Menos'un hikâyelerini sakince kabul edecek ruh halinde değildi. Aynı anda Soppe aleyhindeki dava başlamıştı ve engizitör, Bastiano'nun da bir tür cadı-*benandante* olduğundan kuşkulanıyordu. Bu sebeple "Şabat'ta bir haç, azizlerin resimleri, baskı altına alınmış çocuklar veya buna benzer şeyler görüp görmediğini" sordu. "Hiçbirini görmedim" dedi Menos. Gizli gece ayinleri sırasında "Tanrı ya da ilahi yasaya itaatsiz" herhangi bir eylemde bulunulduğunu da reddetti. "Cadılarla tarlaya gidip geldiğim sıralarda bunun bir günah olduğunu bilmiyordum fakat sonra öğrendim ki bu bir günahmış çünkü bana böyle söylendi" diye izah etti. Engizitör, "işlediği şer suçlar ve Tanrı'ya ağır hakaret nedeniyle ruhunun tehlikeye düştüğü" konusunda ikaz ettikten sonra "basitliği, cahilliği ve korkusu nedeniyle" ona mümkün olan en büyük merhameti göstermeye karar verdi. Onu aforoz edilmekten kurtardı ve ona bir dizi hayırlı kefaret cezası verdi.

Bu cezanın bildirildiği gün (19 Temmuz 1649) Menos, o sırada birkaç aydır hapiste olan Michele Soppe'nin davasında ifade vermek üzere çağrıldı. İfadesinde, Engizisyon huzurunda ifade verişinden sonraki gece Michele Soppe tarafından her zamanki şekilde çağrıldığını söylemesi dışında yeni hiçbir şey yoktu. Fakat Bastiano o sırada çoktan yaptıklarının yanlış olduğuna ikna olmuş ve gitmek istememişti. Michele omuz silkmişti: "Gelmek istemiyorsan gelme. Seni bir daha çağırmayacağım, unut bunu."[49]

Birkaç gün sonra, 26 Temmuz'da, yorucu bir sorgulama esnasında ("Kan ter içindeyim" dedi bir noktada "Sarf ettiğim büyük zihinsel gayret yüzünden terlememi engelleyemiyorum.") Michele Soppe, beraber cadıların balolarına gittiği *benandante*lerin isimlerini ifşa etmişti. Listede (engizitörün hiçbir telkini ya da iması olmaksızın) Bastiano Menos ve Basaldellalı Domenico Miol'un isimleri yer aldı. Bu noktada Menos'un itirafı ile mutlak bir uyum söz konusuydu ve Soppe'nin bir süredir hapiste olduğunu bildiğimiz için bunun iki *benandante* arasında henüz vuku bulmuş görüşmelerden kaynaklandığı varsayamayız. Bu nedenle ikisinin Soppe'nin tutuklanmasından önce iletişimde olduğunu düşünmek zorundayız.

Michele, Bastiano Menos'u gizli gece buluşmalarına götüren kişi olduğunu onayladı:

> Bu Bastiano benimle efendisinin hayvanlarının otladığı otlağa gelirdi. Kaynaştık. Otlakta ona benimle ve cadılarla birlikte dansa gelmek isteyip istemeyeceğini sordum. Evet dedi, geleceğini söyledi. Otlaktayken ona bunu ikinci kez sordum. Geleceğini söyleyince şöyle dedim: 'Gece seni çağırmaya geleceğim, korkma, beraber gideceğiz.' Dediğimi yaptım. Sonraki perşembe keçime bindim, Bastiano'yu bulmaya gittim. Yatağındaydı. Ona adıyla seslendim ve dedim ki 'Bastiano, benimle cadıların balosuna gelmek istiyor musun?' O da 'Evet istiyorum' diye cevap verdi. Yanımda başka bir keçi daha vardı, Bastiano ona bindi. Beraberce, Udine ve Codroipo arasındaki yolda, Cormor'un ilerisindeki Santa Catarina tarlasına doğru, cadıların dansına gitmek üzere keçileri sürdük.

[49] ACAU, *S. Uffizio*, "Anno integro 1642...", dava n. 918, ff. 58 r-v.

Bu noktaya kadar Soppe ve Menos'un ifadeleri arasında pek çok önemli benzerlik mevcuttur: Michele'in ortaya çıkışı, Soppe'nin onu teşvik edişleri, hayvanların sırtında yapılan yolculuk (evet Menos keçilerden değil yaban tavşanı ve horozdan bahsetmiştir), buluşma yeri. Diğer yandan, iki ifade şuradan sonra birbirinden uzaklaşır: Michele, *benandanti* ve cadıları birbirinden ayıran sınırı çoktan geçmişti ve antik geleneklere yabancılaşmıştı. Cadıların dansına katılmaya ikna ettiği Bastiano Menos'un "Şeytan'a taptığını, Şeytan'ın kıçını öptüğünü, cadılarla savaşmanın dışında başka neler yaptığını bilmediğini" söyledi. Bu savaşın ne olduğunu bilmeyen engizitöre ne demek istediğini şöyle açıkladı: "Cadılar, bataklık sopalarıyla yani kamışlarla, büyücüler rezene dallarıyla savaşır fakat birbirlerini pek incitmezler."[50] Görebileceğimiz üzere Michele Soppe, cadılara karşı rezene saplarıyla savaşan kişileri *benandanti* olarak tanımlamamış, hatta onları belli belirsiz bir biçimde "cadı" olarak tarif etmiştir. Bu, mitin içinde meydana gelen parçalanmanın etkili bir ifadesidir.

Menos, Domenico Miol'u *benandante* olmakla, Soppe'nin şeflik görevinin halefi olmakla suçlamıştı. 1647'den itibaren Domenico da sürekli olarak *benandante* olmakla itham ediliyordu. Zarla doğmuştu, cadıları tespit edebiliyordu ve küçük bir ödeme karşılığında büyü kurbanlarını iyileştiriyordu.[51] Fakat Soppe ve Menos'un itiraflarındaki benzerlikler ve ilişkilerden gözle görülür bir şekilde etkilenen engizitör (sorgulamalarının kopya edilmesini ve Miol'un dava kayıtlarına eklenmesini emretti ve) ancak 1649 yazında Domenico Miol davasıyla doğrudan uğraşmaya karar verdi. 2 Ağustos'ta, hususi olarak toplanmış bir Engizisyon kurulunda, ancak uzun tartışmaların ardından, Miol'un tutuklanmasının emredilmesine oybirliğiyle karar verilebildi. Artık *benandanti*yi çevreleyen muğlaklık kaybolup gitmişti. Aquileia engizitörleri çok daha gayretli ve ilgiliydi. Miol, cadıların büyülediği kurbanları iyileştirdiğini kabul etmişti fakat bunu dualar vesilesiyle yapmıştı, başka bir şeyle değil. Gizli gece buluşmalarına ka-

[50] *Ibid.*, ff. 67 v48 v.

[51] ACAU, *S. Uffizio*, "Anno integro 1647…", dava n. 986.

tıldığını ise inatla reddetti. Bu nedenle 24 Kasım'da, *benandantelik* mesleğini ("asıl dilde", cümlenin bu kısmı özenle belirlenmiştir, "büyücü ve cadıların yoldaşı anlamına gelir") icra etmesi yüzünden sapkınlık ve dinden dönme konusunda "hafif" şüpheli ilan edildi. Dinî tövbe etmeye mahkûm edildi. Yeniden suç işlemesi halinde Venedik Cumhuriyeti'nin kalyonlarında üç yıl boyunca hizmet etme cezasına çarptırılacaktı. Miol'un konuşmaktaki isteksizliğine rağmen, *benandante*lerin birbirlerini suç ortağı olmakla suçlamalarının ve aralarında var olduğunu iddia ettikleri bağın uydurma olmadığı açıktı. Bunlar, tarikat tipinde, nesnel ve gerçek ortaklıklardı. Soppe ve Menos'un itiraflarını kıyaslarken göreceğimiz üzere, her bir *benandante*, muhtemelen o gizemli bayılma nöbetleri sırasında, artık çözülme sürecinde olan geleneksel inançlarını birbirlerinden farklı şekilde tekrar ve tekrar deneyimliyorlardı. Böylece, evvelce olumsuz yanıt verilmiş bir soru yeniden ortaya çıkar: *Benandanti* buluşmalarının en azından bazılarının *gerçek* olup olmadığı. Katılanların ifadelerinde, kesinlikle saf fantezi unsurlarıyla ayrılmaz bir şekilde içe içe geçmiş görünen bir gerçeklik. Peki bu gizli gece ayinlerinin bazılarının gerçekleştiği nasıl kanıtlanır? Benzer bir soru olan cadı meclislerinin gerçekliği sorusunda da olduğu gibi, yeterli hiçbir kanıt yoktur. Bir bakıma, olağanüstü sayıdaki "görgü şahitleri"nin sayısı karşısında Şabat'ın kanıtlanmış bir gerçek olduğuna karar veren demonolojistleri anlayabiliriz. Fakat bizim açımızdan bu görgü şahitleri kullanışsızdır zira hepsi tutumlarını ve şeyleri algılamalarını kaçınılmaz olarak şartlandıran, belirli bir inanç ve beklenti alanı içerisinde hareket etmişlerdir. Bu alanın dışından bir kanıt, bu olaylara önyargılarla bulanıklaşmamış, berrak bir gözle bakabilmiş bir izleyici bulabilir miyiz?

Gradiscalı bir kadın tarafından Aquileia Engizisyon Mahkemesi huzurunda verilen ifadenin bu türden bir kanıt olması muhtemeldir.[52] Şimdi göreceğimiz 1668 yılının oldukça geç bir tarih olması tesadüf değildir. Bu kadın, Caterina Sochietti,

[52] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1662 usque ad 1669 incl. a num. 382 usque ad 462 incl.", dava n. 456 *bis*.

"olası belaları savmak için hayır işi olarak" görümcesi olan sekiz yaşındaki küçük bir kız olan ve ona "çok ahlaksız" görünen Angiola'yı evine almıştı. Yaşadığı Udine'den Gradisca'ya getirildikten dört gün sonra evin hizmetkârlarından birine çok acayip bir hikâye anlatmıştı: "Benimle şeker yiyebileceğin, yakışıklı beyefendilerle hanımların dans ettikleri evlilik törenlerine gelmek ister misin? Bu beyefendilerden en uzun boylusu öyle yumuşak bir şekilde keman çalar ki insan uykuya dalar. Bana çok güzel bir yüzük vermek istediğini söyledi." Caterina Sochietti bu hikâyeyi duyduğunda çocuğu çağırıp ondan bir açıklama yapmasını istedi. Angiola, annesinin bileklerini nasıl yağladığını ve sonra onu "bir adama" götürdüğünü ve orada tanıdığı "başka erkek ve kadınların, birkaç da kızın dans ettiğini" anlattı. "Bu uzun boylu beyefendi" diye açıkladı "oradaki insanlar için keman çalar, yemekler yenir ama daha çok dans edilir." Burada "alt katta kalıp, küçük erkek kardeşiyle birlikte şeker yerler" bu sırada annesi "üst katta uzun boylu beyefendiyle birliktedir." Bir gün bu buluşmaların birinde küçük kız bir dantela işçisi olan Valentino Cao ile tanışmıştı. Ona "Demek sen de buradasın! Annen nerede?" diye sormuştu. Angiola "Yukarıda beyefendiyle sohbet ediyor" diye cevap verince Valentino da "Şimdi onu bulmaya gidiyorum" demiş ve kısa süre sonra annesiyle birlikte geri dönmüştü. Başka bir zaman (bunlar Angiola'nın anlattığı, Caterina Sochietti tarafından engizitöre rapor edilen hikâyelerdi) bu topluluğun üyesi olan yakışıklı bir genç yanına gelmişti. Elinden tutup onu "o uzun boylu beyefendinin yanına" götürmüştü. Beyefendi "Bu kız kimin?" diye sormuş genç adam "Pacciotta'nın kızı" diye yanıtlamıştı. Uzun beyefendi "Onunla ne yapmak istiyorsun?" diye sormuş, genç adam "Sevgilim olmasını istiyorum eğer onu bana verirseniz." Beyefendi sert bir şekilde "Onu kendim için istiyorum" diye cevap vermişti. Sonra genç onu bir odaya götürmüştü, "Beni öptü ve okşadı, annem de oradaydı, gülüyordu ve sonra yine dışarı çıkıp baloya gittik" dedi.

Çağdaşlarının aksine küçük kız Şabat'a gittiğini ya da "uzun boylu beyefendi"nin Şeytan olduğunu söylememişti fakat Şabat'ın tüm unsurları orada duruyordu. Bu çıplak ve

nesnel, herhangi bir duygudan azade olduğundan neredeyse bir fotoğraf niteliğinde olan bu tasvirde eksik olan yegâne şey, süslemelerdir; yani cadıların gizli ayinleriyle ilgili anlatıları zenginleştiren inançlar. Bu inançlar birer birer yok oluyordu ve küçük kız onlardan tamamen habersizdi. Kendisini, tarafsız bir gözle, bir gerçeği, hatta nasıl yorumlayacağını ve birbirine nasıl bağlayacağını bilmediği bir dizi eylemi kaydetmekle sınırlandırmıştı.[53] Mitlerin ve cadılığın fantastik tuzaklarının parçalanmasıyla birlikte, hayal kırıklığına yakın bir duygu hissederek, karşımızda adi ve düpedüz sıradan bir gerçeklik olduğunu fark ediyoruz: Dans eden ve gelişigüzel cinsel birliktelikler yaşayan insanların bir araya toplanması. Şabat, çeşitli kereler gerçekten de bu şekilde yaşanmış olmalıdır ya da daha doğrusu, bunlar da yaşanmış olmalıdır.[54] Vardığımız bu sonucu, basit bir benzetme kurup *benandanti*yi de kapsayacak şekilde genişletmek mümkün değildir ama yine de *benandanti*nin de tasvir edilenlere benzeyen ya da onlardan pek de farklı olmayan türde tarikat toplantıları gibi toplantılar yaptıkları hipotezine inandırıcılık katar.

Şeytanî cadılığa duyulan inancın, daha eski geleneklerin -özellikle de *benandanti* geleneklerinin- üzerine eklenip onlarla birleşerek, bu yıllarda Friuli'de sonunda nasıl başarıyla kabul gördüğünü anlamıştık. Bu bakımdan, bu cadılık inancı, tam

[53] Kız, Sochiettili kadına, anlatılan toplantılara gitmek için kendisinin ve annesinin "bacadan" dışarı çıktıklarını ve çatıya vardıklarında, onları "uzun boylu beyefendi"ye getiren bir "beyefendi" bulduklarını söylemişti: Burada bahsedilen belgenin yorumunu etkilediğine inanmadığım bir ritüel detayı. Benzer şekilde, Angiola'nın, Gradisca'dayken, annesinin geceleri onu uyandırmak için geldiğini ve onu "yakından gözlemlediği ve demir zincirlerle sıkıca bağlı olan uzun boylu beyefendiye" götürdüğünü onaylaması gerektiği gerçeği, katıldığı gizli gece ayinlerinin kız üzerinde bıraktığı derin izlerin belirtisi gibi görünüyor.

[54] Cadılara yönelik zulmün başladığı ve sona erdiği (dolayısıyla Şabat hakkındaki inançlar kompleksinin henüz yerleşmediği ve henüz çözülmediği çok daha az pitoresk gizli gece ayinlerinin gerçekliğinin içeriye sızmasına olanak tanıyan) dönemlerden benzer iki örnek için bkz: *Malleus Maleficarum* (pars II, quaestio I, cap. II), şurada alıntılandı ve yorumlandı: W.E. Peuckert, *Geheimkulte*, s. 135 ve W. Eschenröder, *Hexenwahn und Hexenprozess in Frankfurt am Main* (Gelnhausen, 1932), ss. 60-1 (Frankfurt'ta görülen son cadılık davası; Eschenröder de kanıtı "gerçekçi" bir şekilde yorumlar).

manasıyla, şimdiye kadar gözden geçirdiğimiz popüler mitlerle kıyaslandığında dış kaynaklıymış gibi görünüyor. Yalnızca engizitörler, vaizler ve Şeytan kovucuların yaydığı bir inanç olmasından değil, aynı zamanda Friulili köylülerin zihniyetine, hasatların koruyucuları, tahılların ve üzüm bağlarının savunucuları ve büyücü cadıların düşmanları olduklarına inanılan *benandanti*den çok daha uzak olmaları nedeniyle de. Fakat Şeytanî cadılığın, ona bağlı olanların arzuları, korkuları ve amaçlarından bağımsız olarak, her zaman her yerde, dışarıdan dayatılan bir mit gibi yapay bir şekilde deneyimlendiği sonucuna varmak acelecilik olacaktır.[55] Örneğin 1532'de, Modenalı genç bir cadı kadın, engizitörlere Şabat'a katıldığını, tövbe etmesinin ardından San Domenico keşişlerinin kendisine verdiği azizlerin kutsal kalıntılarına işediğini anlattı. Üzerinde İsa heykelinin bulunduğu haçı işaret ederek şöyle dedi: "Ona inanmayı ben seçmedim. Altın kıyafetli, altın asalı kendi tanrıma inanmak istiyorum." "Kendi tanrım", "dua ettiğim." Tüm bunlar, ilkel fakat yaşamsal bir dindarlık türü olduğunu kanıtlıyor.[56] Zengin giyimli bir Şeytan imgesi, halk kültüründen kaynaklanan imgesinden belki de daha âlimdi fakat bu önemli değil. Şabat'taki zenginlik ve hazlar, sefaletle boğuşan köylüler için aşırı derecede cezbediciydi. Bir başka cadı, Modesa Engizisyonu'nun 1539'da yargıladığı Orsolina la Rossa bunun gayet farkındaydı. Rossa, neden bu kadar çok erkek ve kadının bu Şeytanî toplantılara akın ettiğini ve bu ahlaksızlığa karşı koyamadığını bilmek isteyen yargıca şöyle cevap verdi: "Şeytan'la birlikteyken aldıkları dünyevi haz yüzünden hem erkeklerin hem de kadınların, başka bir nedeni yok."[57] Udine'nin önde gelen ailelerinden birinden gelen bir kadın olan Sestilia Torsi, bedbaht var oluşunun umutsuzluğu içinde benzer bir karşılık aradı. Torsi, 1639'da engizitör Rahip Ludovico da Gualdo'ya, "evlenmemiş olduğu için" umutsuzluğu nedeniyle Şeytan'ı "kendisiyle namussuzca oynamaya"

[55] F. Byloff, bu noktayı tam olarak anlamamıştır, anlasaydı çalışması daha değerli olacaktı: *Hexenglaube und Hexenverfolgung* (örneğin, ss. 11-12).
[56] ASM, *Inquisizione*, b. 2, libro 5, f. 46 r.
[57] *Ibid.*, f. 93 v.

teşvik ettiğini ve otuz yıl boyunca sürekli olarak onu "tanrı ve aşkım, güçlü, büyük, mutlu ve başka şehvet dolu ifadelerle" çağırdığını söyledi. "Cadılarla birlikte dans etmek, ziyafet çekmek ve içip içip dağıtmak için şehir dışındaki şenliklere" götürülmüştü.[58] Fakat bu dönemde Friuli'de görülen bir davada karşılaşacağımız üzere, bazen cadılığa asimile oluşun dahili nedenleri daha karmaşıktı.

30 Ocak 1648'de, yoksul kıyafetlere bürünmüş genç bir kadın, Minonslu Camillo'nun kızı Menega, Rahip Giulio Missini'nin huzuruna çıktı. Menega'nın eskiden beri günah çıkarttığı keşiş, daha evvel engizitöre onu, yedi yaşından beri manyakça takıntılı bir cadı olarak tarif etmişti. Menega'nın hikâyesi ise şöyleydi: "Üvey babam beni evinde istemiyor, annem istese bile... Bu yüzden sadakalarla hayatımı sürdürüyorum ve dileniyorum. Bir keresinde bir efendi bulduğum doğru. Ama Şeytan beni rahatsız ettiğinden efendi beni istemedi. Hâlâ dilenmek zorundayım, çalışamıyorum." Menega, Faedisli iki kadınla, Giacoma ve Sabbata ile dostluk kurmuştu. "İki cadı" dedi, onu kendisini Şeytan'a teslim etmeye ikna etmişlerdi.[59]

> Bayan Giacoma ve Bayan Sabbata bana cadılığı öğretti ve beni yetiştirdi. Bana anne ve babama itaat etmememi, beni peyda edenleri ve yetiştirenleri lanetlemem gerektiğini söylediler. Eğer onlarla [Giacoma ve Sabbata ile] kalırsam öz kızlarıymışım gibi benim için mümkün olan her güzel şeyi yapacaklardı. İsa Mesih'in dininden dönmem gerekiyordu. Bunu yapmazsam beni öldürmekle tehdit ettiler. Tanrı hazretlerini de asla tanıyamayacaktım. Tanrı'nın yarattığı suyu ve onu yaratan Tanrı'yı lanetlemem gerekiyordu. Ateşi lanetledim bir daha parlayamasın diye... (...) daha başka, Sabbata bana kız kardeşlerimden birini aldırttı. Annemin çocuğu, gerçek babamın değil. Bu kardeşim o

[58] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1630...", dava n. 888, ff. 16 v, 2 r. Sık sık kötü yola düştüğünü kabul eden Torsili kadının davası hakkında, Kardinal Barberini tarafından Udine'e gönderilen mektuplara da bakınız. (ACAU, *S. Uffizio*, "Epistolae Sac. Cong. S. Officii...", ff. 64 r-65 v).

[59] ACAU, *S. Uffizio*, "Anno integro 1647...", dava n. 997, numaralandırılmamış sayfalar. Yukarıda sıkça alıntılanan el yazması indeksine dayanan bu davaya kısa bir referans için bkz. G. Marcotti, *Donne e monache*, s. 293.

kadar küçüktü ki hâlâ meme emiyordu. Bana onu aldırttı, onu ayakları altında ezdi ve boğdu. Sabbata, annem ne zaman ormana gitse benim evime gelirdi. Bana o bebeği sertçe çimdikletti ve sonra beni küçük bebeğin dudaklarını emmeye zorladı. Sonra ona Şeytan'ın idrarı olduğunu söylediği siyah bir şey içirdi. Sonra bana küçüğün ağzını külle doldurttu, ona duyduğum büyük nefret yüzünden. Sonunda bana onu öldürttü. Ama bebek öldükten sonra annem eve döndüğünde ona gerçeği itiraf ettim. Annem, üvey babam beni öldürmesin diye olayı örtbas etti. Başka çocukların beşiği devirdiğini, küçük bebeğin bu yüzden öldüğünü söyledi. Üvey babam beni evden kovdu, ben de etrafta dolaşıp yardım için dilenmeye başladım.

Belli ki Menega, kendi ailesinde, ne yeni doğan çocuklarıyla meşgul olan annesinde ne de kendisinden nefret eden ve ihmal eden üvey babasında bulamadığı sevgi ve himayeyi bu iki cadıda bulmuştu. Cadılar, ailesinin yerini aldı ve gerçek ailesine karşı hissettiği tahammülsüzlük ve isyan hislerini, dışa vuramadığı ve Bayan Sabbata ve Bayan Giacoma dediği elverişli yalanlara atfettiği duygularını meşrulaştırdı. Menega, son derece mutsuz olduğu bu dünyaya ve kendisi dışındaki herkes için güzel ve misafirperver olan o dünyayı yaratmış olan Tanrı'ya karşı kâfirce bir tiksinti duyuyordu. Bu hislerini, onu isteği dışında Tanrı'yı, suyu ve ateşi lanetlemeye yönlendiren iki cadıya transfer etti. Sonuçta, annesini elinden alarak onu şefkatinden mahrum bırakan üvey kardeşine duyduğu bastırılmış nefreti açığa çıkarmaya teşvik eden de bu iki cadıdan biri olmuştu. Kendi kelimelerinin toy ihanetiyle bir anlığına dışa vurduğu bir nefretti bu: "Sonra bana küçüğün ağzını külle doldurttu, ona duyduğum büyük nefret yüzünden." Bu, her şeyin apaçık olduğu istisnai bir vakadır. Fakat kim bilir cadılığa duyulan inanç Menega gibi daha kaç kişinin acılarını ve ruhsal yaralarını dindirdi.[60]

Fakat biz şimdi, Menega'nın itiraflarında bile kısa süreli ve

[60] Freud, bir 17. yüzyıl Alman ressamının Şeytan'la yaptığı anlaşmaya ilişkin analizinde, Friulili kızın davasını andıran şekilde, babanın Şeytan'la ikame edildiğini tespit etmiştir. Bkz: S. Freud, *Eine Teufelsneurose im siebzehnten Jahrhundert* (Viyana, 1924). Diğer yandan, Byloff'un işaret ettiği gibi (*Hexenglaube*, ss. 121-2), Freud yanlış çevrilmiş bir paragrafa dayanarak bu analizi yapmıştı.

renksiz bir görünüm arz eden *benandanti*ye geri dönelim. (Genç kız, cadıların balosuna gittiğini ve orada, iki koruyucusu ile beş *benandante* eşliğinde kutsal kalıntılara saygısızlık ettiğini söylemişti.) *benandanti*nin cadılara dönüşmesi yeni bir sorun yarattı; eski *benandanti* ile ilişkili olarak var olmamış olduğu aşikâr bir sorun: İfşa ettiklerinin doğru olup olmadığı. Daha erken dönemde verilen ifadeler, kavramsal açıdan engizitörlerin fikirlerinden önemli ölçüde farklıydı ve aslında onlara üstün gelmişti. Bu nedenle o ifadelerde verilen bilgilerin, işkence ya da kazığa bağlanarak öldürülme korkusuyla ifşa edildikleri ihtimali dışarıda bırakılabilir. Engizitörler, telkin edici sorgulama silahını bu hikâyeleri ortaya çıkartmak için değil, bunun yerine onları arzu ettikleri yöne çevirmek için kuşandılar. Neler olduğunu anlamanın oldukça kolay olduğu son dava hariç, *benandanti*nin ifadeleri zihniyetleri ve inançlarının doğrudan dışavurumları olarak kabul edilebilir. Fakat *benandanti*nin cadılara dönüşümüyle birlikte davanın unsurları da değişti. Bu dönüşüme, aşikâr ve bilinçli hesaplamalar değil, (dönüşümden etkilenen kişilerin dahi algılayamadığı) derin dürtüler yön verdiği için gerçekten de "kendiliğinden" gerçekleşti. Fakat her şeye karşın, bu "kendiliğindenlik", engizitörler tarafından doğru zamanda yapılan bir müdahale ile yönlendirildi ve yolundan saptırıldı. Böylelikle, ilk kez *benandanti*nin *doğruluğu* sorunu ile karşı karşıya kaldık. Michele Soppe, Rahip Giulio Missini'nin maharetli sorgulamasının sonunda Şeytan huzurunda dininden döndüğünü itiraf ettiğinde samimi olabilir. Fakat bu, engizitörün soruları itici bir güç oluşturmasaydı, mantıken ve teolojik olarak (az önce bahsettiğimiz anlamda kendileri de kısmen etkilenmiş) önceki itiraflara dayanıyor olabilecek bu itirafın muhtemelen asla gerçekleşmeyeceği gerçeğini değiştirmez. Yani *benandanti*nin iddialarının içeriğini, gittikçe artan şekilde engizitörlerin müdahaleleri belirler hale geldi. Bu müdahalelerin ne kadar önemli olduğu, eksik oldukları örneklerde apaçık ortaya çıkıyor. Tam da bu yıllarda Portogruaro'da görülen bir davada gerçekleşen olaylar bunu açıkça gösteriyor.[61]

[61] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1643 usque ad annum 1646 incl. a n. 931 usque ad 982 incl.', dava n. 942.

23 Aralık 1644'te, Ligugnanalı bir köylü olup hastalara işaretler yapan, *benandante* olmakla meşhur Olivo Caldo, Başpiskopos Benedetto Cappello, piskopos ve Concordia şehri lordunun emriyle tutuklandı. Olivo'nun verdiği ilk ifadeden, o dönem için tipik hale gelmiş bir resim ortaya çıkmaya başladı: Antik mitlerin kalıntılarıyla Şeytanî cadılığa dair unsurların içe içe geçtiği arapsaçına dönmüş bir karmaşa. Olivo şunları anlattı: "Kader, bir *biandante*[62] olarak doğmama hükmetmiş, bir zarla doğmama, gezginlik etmeme ve bedenimi geride bırakıp ruhumla dışarı çıkmama... *benandanti*, 30 ila 40 yaşları arasında çağrılır." Onları çağıran cadılardı. Her perşembe "dünyanın merkezindeki Josaphat Vadisi'ne" yolculuk ediyorlardı. Burada "pek çok erkek, kadın ve otorite sahibi kişilerle, bir veya bir buçuk saat boyunca" bir arada oluyorlardı. Vadiye "eve götürdükleri bir tekeye ruhen binerek gidiyorlar ama bedenleri geride kalıyor"du. Bu buluşmalarda "çıkarabilecekleri her türden gürültüyü" çıkarıyorlardı. Bu anda başpiskopos Olivo'nun sözünü kesip "şu veya bu kişiye zarar verme emri alıp almadıklarını" sordu. Bu, dava boyunca yapılacak kışkırtmaların ilkiydi. Olivo, canı gönülden uyum gösterdi: "Evet efendim, herkese verebileceğimiz kadar çok zarar verme emirleri verirler. Bir perşembeden diğerine kadar, işledikleri şer eylemlerin ve aldıkları emirlerin hesabını vermek zorundadırlar."

Takip eden 31 Aralık'taki sorgulamada, sanık ve yargıç arasında heyecan verici bir sohbet patlak verdi. Konunun ruhun bedenden ayrılışı olması oldukça önemlidir. Başpiskopos, Olivo'ya "ruhun dışarı çıkıp bedeni terk etmesini nasıl hayal ettiğini" sordu. *Benandante*, açmazı algılamış gibi görünmüyordu: "Bedendeki ruh gider ve beden geride kalır, sonra ruh yeniden bedene döner." Yargıç "Gerçeği söylemek zorundasın" diye sertçe çıkıştı, "ruhun bedenden ayrılması imkansızdır ve dolayısıyla yalandır." Olivo, muhatabının iradesine bir kez daha boyun eğdi ve kendisini genel bir ifadeyle sınırlandırdı: "Bir tekenin üzerindeydim." Fakat hayvanı kim yönetiyordu? Arzu edilen cevap vaktinde geldi: "Şeytan."

[62] Devamındaki transkripsiyonda, birkaç sayfadan sonra "*benandante*"yi görürüz.

Olivo, Şeytan'ı tarif etti, kendisine "zengin ve yaşlı bir adam" kılığında görünüyor ve "her türden nesneyi, mal mülkü ve gerçek parayı" sergiliyordu. Yargıcın onun için takdir ettiği yola bağlı kalan *benandante*, Şeytan'ın armağan olarak ondan ruhunu istediğini ama reddettiğini ileri sürdü. Yargıç, onun kulağını büküp, ne söylediğini doğru şekilde anlatmasını istedi. Olivo, kendini düzeltti: "Rüyamda ona söz verdiğimi gördüm." Ne konuda söz vermişti? "Ruhumu vermek"[63] dedi. Böylece mutat mozaikte taşlar parça parça yerine oturuyordu: Olivo Caldo, Ṭanrı'yı ve Hristiyan inancını terk etmiş, cadılar eşliğinde "cadılık ve karşı-cadılık yapmak için" geceleri dışarı çıkmış, Şeytan'a sadakatini sunmuş ve yaptığı büyülerle dört çocuğun ölümüne neden olmuştu.[64] Bu resimde göze çarpan şey, ahşap değneklerle donanmış cadılar ve rezene saplarıyla donanmış *benandanti*den bahistir. Belli ki bu bahsin nedeni yargıcın yönlendirmesi değildir.[65]

Olivo Caldo'nun cevapları ona korkuyla ve zorla verdirtilmiş gibi görünüyor. 2 Ocak 1645'te hücresinde kendini asmaya çalıştığında bu aşikâr olmuştu. Ucu ucuna kurtarılan Olivo, sürekli olarak dopdolu ve karmaşık ayrıntılar ekleyerek cadılık hikâyeleri anlatmayı sürdürdü. Fakat kendine yönelik suçlamalarının asılsız olduğu, Olivo'nun şer eylemlerle öldürdüğünü iddia ettiği çocukların ebeveyninin sorgulanmasından sonra açığa çıktı. Sonunda, 12 Şubat'taki sorgulama sırasında yargıçlar Olivo'ya şunları söylerken bunu anladılar:

> Her şeyi bir kabul etti bir reddetti. Fikirlerini değiştirip değiştirmeyeceğini görmek için onu test ettiler ve artık açıkça anlaşılıyor ki… Ondan istenen her şeyi itiraf etti. Bu nedenle sanığın, dava kayıtlarından da anlaşılabileceği üzere, tüm sorgulamalar sırasında tutarsız olduğu, farklı görüşler arasında bocalayıp durduğu ve kendisi hakkında ileri sürülen her şeyi kabul ettiği tespit edildi. Bu nedenle, sanığın zayıflığı ve akılsızlığı göz önüne alındığında, yargılamaya devam etmeme ve her şeyi Kurul'a havale etme kararı alınmıştır.

[63] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1643…", dava n. 942, ff. 1 r-4 r.
[64] *Ibid.*, ff. 6 v-9 r.
[65] *Ibid.*, f. 5 r.

Böylece Engizisyon Mahkemesi jürisi, belirlenen bir günde toplandı ve piskoposun, Portogruaro belediye başkanı ve diğer mühim şahsiyetlerin huzurunda, Piskoposluk Başvekili Olivo Caldo ile yaptığı özel bir sohbetten bahsetti. Olivo:

> ciddi ve aklı başında bir halde dava sırasında söylediği her şeyin yalan olduğunu, korkudan ve kanundan ödü koptuğundan yalan söylediğini ve bu şekilde kendisini adaletin ağlarından daha kolay daha hızlı kurtarabileceğini düşündüğünü söylemişti. Dahası, ne bir *benandante* ne de cadı olduğunu, Şeytan'la hiç konuşmadığını, hatta onu hiç görmediğini, ne Josaphat Vadisi'nin ne olduğunu ne de oraya hiç gitmediğinden orada ne yapıldığını bildiğini, kimseyi öldürmediğini ya da yaralamadığını, söylediği her şeyin başkalarının söylediğini duyduğu şeyler olduğunu, hiçbirisini bizzat bilmediğini, tek hatasının bir keresinde kendisinden yardım isteyen insanlar üzerinde işaretler yapmak olduğunu ve bu nedenle hemen arandığını, geçmişte bu hizmeti yoksul olduğundan ve hayatını kazanamadığından yapmış olduğunu iddia etti.

Ertesi gün, Olivo bunların tümünü doğruladı. Tek suçu, hastalara işaretler yapmaktı. (*Benandanti*nin yalnızca büyü kurbanlarını tedavi edebileceği koşulunun bile yok olduğu anlaşılıyor.) "Ve işaretler yapardım" dedi "rastgele işaretler. Eğer işe yararlarsa tamam, yaramazlarsa umursamam." Pek çok insandan, kendisi gibi zarla doğanların "işaretler yapma yeteneğine sahip olduğunu" ve böylelerine *benandante* dendiğini duymuştu.

Yargıçlar, son itirafına sıkıca bağlı kaldığını gördüklerinde, onu işkenceyle tehdit etmiş olmalarına karşın, Olivo Caldo'yu "İsa Mesih'in kutsal dini ve Tanrı'nın gerçek inancından dönmekten 'hafif' şüpheli" olduğuna karar verdiklerini bildirdiler. Her zamanki kefaret cezalarını verdiler ve onu Concordia bölgesinden beş yıllığına sürdüler.[66]

Olivo Caldo'nun, uzak selefi Latisanalı Menichino gibi, cadılar ve büyücülerle savaşmak için rüyasında Josaphat Vadisi'ne gittiğine gerçekten inanıp inanmadığını, son itirafında samimi olup olmadığını ya da yine korkudan mı bu beyanı

[66] Davanın bu ikinci kısmında sayfalar numaralandırılmamıştır.

verdiğini bilmek mümkün değil. Bununla birlikte, açıkça göze çarpan şey, bu noktada bozulmuş ve hakiki olmayan halinin son sancılarını yaşayan ve artık cadılıkla bir tutulan *benandanti* mitinin içsel zayıflığıdır. Aslında, Olivo'nun itiraflarının tüm yapısının parçalanması için, duruşma sırasında ortaya çıkan bazı unsurların -Olivo'nun sorgu yargıcının yönlendirmelerini takip ederek adım adım bin bir emekle bir araya getirdiği unsurların- bir an için tartışmaya açılmasına izin vererek yargıçların kavramalarını kolaylaştırmak yeterliydi. Olivo Caldo'nun haklı korkusunu dikkate aldığımızda ve daha da önemlisi önceki davaları hatırladığımızda, bu inanç kompleksinin köklerden ve özerklikten mutlak şekilde yoksun olduğu aşikârdır. Cadılığa ve genel olarak doğaüstü güçlerle ilgili fenomenlere yönelik farklı, gittikçe artan şekilde şüpheci ve aynı zamanda çok daha akılcı bir yaklaşımın yayılması, beraberinde kaçınılmaz olarak *benandanti* mitinin parçalanması ve yok olmasını da getirdi. Bu durum, aklıselim insanlar arasında yaygınlaşan ve Olivo Caldo'nun ne büyücü veya cadıların kurbanı olduğunu ne de bunların var olduğuna inandığını söyleyen bir arkadaşına cevap verirken ifade ettiği bir ilkenin doğal bir sonucuydu: "Neden hiç büyülenmediğini biliyor musun? Çünkü büyüye inanmıyorsun."

Olivo Caldo davasıyla birlikte *benandanti*nin hikâyesi teoride son buldu. Fakat yalnızca teoride... Gerçekte ise suçlamalar ve davalar, gittikçe daha düzensiz bir hal alsa da eski, tanıdık motifler değişmeksizin tekrar edilerek sürüp gidecekti.

Yukarıda incelenen *benandanti*-cadılık davalarına ek olarak, Aquileia Engizisyon Mahkemesi'ne şifacı olduklarını itiraf eden *benandante*ler hakkında suçlamalar yağmaya devam etti. Örneğin, ihbarlardan biri, 1636-1642 yılları arasında suçlanan, Gemona'dan bir "marangone" ya da marangoz olan Giacomo adlı biriyle ilgiliydi. Hastaları, kutsanmış ekmek, sarımsak, tuz, rezene ve "haçlarla birlikte taşınanla aynı türden kartopu çiçeği parçasıyla"[67] tedavi ediyordu. O sırada *benandante*lerin şifacılık işiyle birlikte cadılara karşı düşmanlığı da

[67] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1630...", dava n. 870, numaralandırılmamış sayfalar.

devam ediyordu. 1639'da Aquileia engizitörüne bir *benandante* ve marangoz olan Menigo'nun yolda Caterina adlı biriyle karşılaştığı, onu cadı olmakla suçlamak ve günahlarını ihbar etmekle tehdit ettiği ve gece savaşlarında ondan yediği darbelerden şikâyet ettiği rapor edildi.[68] Bu türden suçlamalar, köylerde huzursuzluğu tahrik etmeyi sürdürdü. 27 Temmuz 1642'de, Camino di Codroipo rahibi Ludovico Frattina, engizitöre yazdığı mektupta, Giacomo adlı bir sığır çobanının eylemlerini rapor etti. Giacomo, namlı bir *benandante* idi ve Camino ve çevre köylerden çeşitli kadınları cadı olmakla itham ediyordu. Giacomo bu kadınlardan birini suçunu ortaya çıkarmak için sorgulamaya niyetleniyordu. "Kadın masum olduğunu öne sürdüğünden" diye devam ediyordu mektup, "onu onuruna dil uzatmakla suçlamak istiyor. Kadın onun adalet namına ceza almasını sağlayabilir ve bu da insanların bu meselelerde dırdır etmesini engellemeye yarar" dı.[69]

Fakat *benandanti*, ruhban sınıfı için sorun ve endişe yaratmışken, cadıları sıklıkla düpedüz bir terör durumuna sürüklediler. Bartolomea Golizza, Fara'dan yoksul bir köylüydü. İnsanları büyülediğini, "yılın Dört Mevsim Orucu dönemlerinde ve başka zamanlarda" Şabat'a katıldığını, burada "koç biçimine girmiş, sonra geniş kuş tüylü bir şapkasıyla, tamamen siyah kadifeden uzun kollu kıyafetler giymiş hoş bir beyefendiye dönüşen Şeytan'ı" gördüğünü itiraf etmek üzere 16 Nisan 1648'de Engizisyon Mahkemesi huzuruna çıktı. "Ama artık, cadı olmayı bırakmak istiyorum. İhtida etmek ve iyi bir Hristiyan haline gelmek istiyorum ki beni incitmeye çalışma-

[68] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1630…", dava n. 889. Üç yıl sonra Menigo yeniden *benandante* olmakla suçlandı. Diğer şeylerin yanı sıra, soğuk bir gece dışarıya "balkonundan havaya ve tarlalara" bakarken karısına şöyle haykırdığı anlaşıldı: "Ortenscia, günah böyle buyurdu." Karısı olayı açıkladı: "Günah, kocama ait olmalı çünkü birilerini iyileştiren cadılarla uğraşmak için dışarı çıktığında, eve vücudu ezilmiş ve ağrılı olarak dönüyor. Bunu biliyorum çünkü onun çökmüş olduğunu görüyorum ama dışarıdan görülmüyor. Ne hareket edebiliyor ne de çalışabiliyor. Bana bir şey de söylemedi ama hayal edebiliyorum." (ACAU, *S. Uffizio*, "Anno integro 1642…", dava n. 922, numaralandırılmamış sayfalar.)

[69] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1630…", dava n. 926, numaralandırılmamış sayfalar.

sınlar ya da beni tehdit ettikleri gibi, sokakta gördüğüm çocukların daima bana hatırlattığı gibi beni kanuna teslim etmesinler." Bu "çocuklar" *benandanti* idi: "İçimizden dört cadıyı tanıyorlar çünkü toplantılarımızda bizimle birlikte oluyorlar."

Benandanti, bu cadıları kedi şekline bürünmüş bir ineği büyülerken gördükleri için, onları Peder Basilio'ya ihbar etmişlerdi. Kadın ekledi: "Bu Peder Basilio'ya her şeyi itiraf ettim."[70]

Benandanti-şifacılar aleyhindeki genellikle basmakalıp ve gerçek bir önemi olmayan suçlamalar, Engizisyon tarafından araştırılmıyordu.[71] Bununla birlikte, anlamının değişken ve çeşitli, aynı zamanda tamamen yabancı olduğunu düşündükleri bir terim hakkında yargıçların kafa karışıklığını yansıtan "*benandante* nedir?" sorusunun hâlâ vurgulandığından bahsetmeye değer: "*Benandante* ile ne iyilik ne de kötülük yapan, cadı büyüsünü tespit edebilen ve onu bozabilen ve cadıların kim olduğunu bilen biri kast edilir"; "*benandante* ile cadılığın neden olduğu fenalıkları nasıl gidereceğini bilen ve cadıları tanıyabilen bir adam kast edilir; o kendisi bu fenalıkları işlememelidir, onları nasıl iyileştireceğini bilmelidir"; "*benandante*den kastım cadılarla birlikte giden kişidir ve büyücü derken de aynı şeyi kastediyorum."[72] Fakat eski inançların etkisi fiili

[70] ACAU, *S. Uffizio*, "Incipit secundum millenarium ab anno 1648 incl. a num. 1 usque ad numerum 26 inclusive", dava n. 18 *bis*, numaralandırılmamış sayfalar.

[71] ACAU, *S. Uffizio*, "Anno integro 164...", dava n. 987 (Trivignanolu Liph aleyhine); "Anno eodem 1648 completo a num. eodem 27 usque ad 40", dava n. 31 *bis* (Lavaryalı Paolo aleyhine); "Anno 1649 completo usque ad 1650 inclusive a num. 83 usque ad 135 inclusive", dava n. 88 *bis* (Flumignanolu *benandante* Piero Fresco'dan bahis); "Ab anno 1651 usque ad 1652 incl. a num. 136 usque ad 215 incl.', dava n. 165 *bis* (Lonardo di Iuvaniti aleyhine); "Ab anno 1653 usque ad 1654 incl. a num. 216 usque ad 274 incl.', dava n. 224 *bis* (Villaltalı Crot adındaki bir *benandante* aleyhine); "Ab anno 1662 usque ad 1669 incl. a num. 382 usque ad 462 incl.', dava n. 389 *bis* (Pietro Torrean aleyhine); *Ibid.*, dava n. 410 *bis* (Orsaralı Giovanni Percoti aleyhine); *Ibid.*, dava n. 411 *bis* (Pietro Torrean aleyhine); *Ibid.*, dava n. 431 *bis* (aynı kişi aleyhine); *Ibid.*, dava n. 432 *bis* (Battista Titone aleyhine); *Ibid.*, trial n. 433 *bis* (aynı kişi aleyhine); *Ibid.*, dava n. 434 *bis* (*benandanti*den genel bahis); *Ibid.*, dava n. 449 *bis* (Pietro Torrean aleyhine); "Ab anno 1701 usque ad annum 1709 a num. 607 usque ad 686", dava n. 697 *his* (Udineli Leonardo aleyhine).

[72] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1662...", dava n. 410 bis; dava n. 411 *bis;* dava n. 432 *bis.*

olarak azalmıştı. Engizisyon tarafından 1666 Mayıs'ında bazı kadınları cadılıkla suçladığı için mahkemeye çağrılan Talmasoneli genç bir kadının davranışları, sembolik bir anlam vermek üzere bizi kışkırtıyor. Bu kadın, birlikte doğduğu ve üzerinde taşıdığı zarı engizitöre teslim etti. "Bununla doğan herkes" dedi "kimin *benandante* olduğunu kolayca anlayabilir," (cadı değil, *benandante*) "ve üzerimde olduğundan size bunu teslim ediyorum Saygıdeğer Peder, böylece bunun gerçek olduğuna inanmadığımı görebilirsiniz. Ve eğer bahsi geçen kadınların cadı olduğundan şüphelenildiğini biliyorsam bunun nedeni haklarındaki dedikoduları duymuş olmamdır, zar değil, zarla doğmuş olmam da değil."[73]

Bu dönemde *benandanti* inancının Dalmaçya'da da var olduğuna dair kanıtlar vardır. Daha önce söylediğimiz gibi, ulaşılabilen bölük pörçük kanıtlara dayanarak bu fikirlerin daha erken bir tarihte yayılıp yayılmadığına karar verebilmek imkansızdır. Referanslarımız gerçekten de geçicidir. Arbe Adası'ndan birkaç kadın, Şeytan'ın tahrikiyle buğday tarlaları ve üzüm bağlarını nasıl mahvettiklerini tarif ettikten, Bortolo Passavin adlı birinin "iyi bir ruh" olduğunu ve "kötü havayı defedebildiğini"[74] söyledikten sonra 1661'de cadı olarak yargılandılar. Bu kanıt parçası, Balkan yarımadasında muhafaza edilen inançlar ışığında daha başka anlamlar kazanır. Örneğin *Kerstniki* inancı. İnsanlar, gizemli bir şekilde *Vile* gibi ağaçlarla ve bitkilerle ilişkili (ve bu nedenle *vilijenaci* denen) tanrısal varlıklarla ilişkilidir ve Aziz John bayramı arifesinde sopalarla donanıp cadılara karşı savaşırlar.[75] Bunlar antik inançlardır. Ragusa'da, 17. yüzyılın ikinci yarısında görülen bir dizi cadılık davasında sanıklar "villenize" olduklarını ve büyü

[73] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1662...", dava n. 421 *bis*.

[74] ASV, *S. Uffizio*, b. 109 (Nerizalca etc.) ff. 3 r-v. Bir tanık, cadıların yulafları alıp samanları bırakarak başakları parçalamaya başladıklarını söyledi. Aynısını üzüm bağlarında salkımlarla yaptılar ve (...) kazançlarını toplayarak art arda adanın her yerine gittiler. (...) Bahsi geçen şarapları ve tahılları Puglia'ya, bazı derin ve çamurlu yerlere götürdüler. Kilesini on lire'ye sattılar ve şarabı... elden çıkaramadıkları için bırakıp gittiler (ff. 1 v-2 I).

[75] Bkz: F.S. Krauss, *Volksglaube*, ss. 97-108, 110-28; Idem., *Slavische Volkforschungen*, ss. 41-3.

kurbanlarını iyileştirme çarelerini "Vile"den öğrendiklerini beyan etmişti.[76] Bu şüphesiz, Friulili *benandanti*ninkine paralel bir gelenektir.

Benandanti-cadıların davaları, eşit ölçüde uzun bir süre boyunca var oldu, artık sabit hale gelmiş bir örüntüyle birkaç on yıl daha devam etti. Fakat eski inançların tümüyle yok olduğu söylenemez. 1640'ta, Udineli bir genç olan Titone delle Tranquille, engizitörün geleneksel sorusuna *benandanti*nin ne olduğunu tam olarak bilmediği fakat "insanların söylediğine bakılırsa, görünen o ki, *benandanti* olmasaymış cadılar bir araya toplanırmış, daha doğrusu tüm hasatları yok edermiş" cevabını verdi. Bu eski ve daha az şüpheli görülen geleneklere yapılan gönderme pekâlâ üçkağıt olabilir çünkü Titone pek çok kişi tarafından *benandante* olmakla suçlanmıştı ve yargıcın yönelttiği suçlamaları savuşturmakta pek de başarılı değildi.[77] Sekiz yıl sonra, Monfalcone'dan bir köylü kadın olan, köylüleri tarafından "aklı kıt" ve "bir tür deli" olduğu düşünülen Giovanna Summagotta suçlandı. Çünkü komşularına *benandante* olduğunu, "cadıların balolarına" gittiğini, orada "pek çok güzel şey ve pek çok insan, yemek için yayılmış masalar, ziyafetler, balolar, eğlenceler" gördüğünü söylemiş ve göstermeyi de vaat etmişti. Kısmen, Monfalcone Belediye Başkanı Alessandro Zorzi'nin teşvikiyle dava edilmişti zira "onun vasıtasıyla diğer cadıların da tespit edileceğine" güveniyordu. Fakat Summagotta her şeyi reddetti ve Pasqualina adlı, kendisine *benandante* olmanın çektirdiği acılardan dert yanan birini suçlamıştı: "Talihli bir anda işaretler olmadan doğduğun için şanslısın. Çünkü benim gibi doğmuş olsaydın, başın benimki kadar belada olurdu." Sonra Pasqualina, katıldığı gece toplantılarını tarif etmişti. "Bir yanda *benandanti*, diğer yanda gulyabaniler ve başka bir yanda da savaşan cadılar"[78] vardı.

[76] Bkz: K. Vojnovič, "Crkva i država u dubrovačkoj republici", *Rad Jugoslavenske Akademije*, 121 (1895) ss. 64-7; HAD, *Diplomata et acta*, n. 1685.

[77] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1630...", dava n. 900, numaralandırılmamış sayfalar.

[78] ACAU, S. *Uffizio*, "Incipit secundum millenariurn...", dava n. 26 bis, numaralandırılmamış sayfalar. Roma, bu davada da merhamet uygulanmasını teşvik etti. 6 Şubat 1649'da Kardinal Barberini şöyle yazıyordu: "Giovanna

Benandanti ve cadılar arasındaki eski ayrımın izleri, ikisinin özdeşleşme sürecinin görünür şekilde tamamlandığı sırada bile sürülebiliyor. 1648'de, Mattia adında 9 yaşında bir çocuk, bir *benandante*, böbürlenmeleriyle Fanna Köyü'nü telaşeye verebilmişti. Merada yaşıtı çocuklarla güreşip yenilmiş ve onlara şöyle demişti: "Benden daha güçlü olabilirsiniz ama ben sizden daha çok şey biliyorum."[79] Sonradan her şeyi Engizisyon huzurunda itiraf ederek, bir perşembe gecesi yanı başında uyuyan anneannesi tarafından uyandırıldığını, anneannesinin "büyük, kırmızı renkli, boynuzları şu kadar uzun bir tekeye" kendisinin ise "bir çavdar filizine" -belli ki, *benandanti*nin orijinal hasatların koruyucusu olma özelliğinin bir kalıntısıdır- bindiğini ve Şabat'a götürüldüğünü ileri sürmüştü. Şabat'ta Şeytan'ı ve ona tapan birçok insanı görmüştü; açık saçık danslar ediyor ve haçın üzerine basıyorlardı. "Fakat ben" diye haykırdı Mattia onu sorgulayan engizitöre, "asla diğerleriyle birlikte yemek yemedim, Şeytan'a tapmadım ya da haça basmadım. Aslında haçın önünde eğildim ve diğerlerinin onu ezmesi beni derinden üzdü."[80] Eski ve yeni motiflerden oluşan benzer bir labirent, 1661'de Grizzanolu Bastian Magnossi aleyhine verilen bir ifadede yeniden ortaya çıktı. Büyü kurbanlarını tedavi ediyordu ama karşılığında iyi para istiyordu çünkü "Geceleri gidip, 400 milden daha uzak mesafedeki Benevento'da cadılar ve *benandanti* ile savaşmak zorunda" idi. "Eğer *benandanti* olmasaydı... yaşamımızı idare ettirecek tahılımız olmazdı çünkü onlar bizi cadılardan koruyor"[81] diye de ekledi. *Benandante*liğin kaçınılmaz olarak cadılığa gerilemesi,

---

Summagotta'nın suçu basit bir övünme olduğundan, en seçkin meslektaşlarım davanın basit bir uyarı ve sıhhatli kefaretlerle kapatılmasına karar verdiler. Efendi, bunu yerine getirmekten geri kalmamalı." (ACAU, S. *Uffizio*, E pistolae Sac. Cong. S. Officii...", f. 79 v). Doğal olarak bu emre uyuldu.

[79] ACAU, S. *Uffizio*, "Anno eodem 1648...", dava n. 28 bis (Fanna rahibi Domenico Segala, Aquileia'nın engizisyon görevlisine gönderilen bir ihbar mektubunda anlatıyor), numaralandırılmamış sayfalar.

[80] Benzer durumlar için bkz. ACAU, S. *Uffizio*, "Anno 1649 completo...", dava n. 101 *bis* (Ponte di Palazzololu Menico aleyhine), and "Ab anno 1662 ...", dava n. 423 *bis* (Pademolu Giambattista aleyhine).

[81] ACAU, *S. Uffizio*, "Ab anno 1657 ...", dava n. 381 bis, numaralandırılmamış sayfalar.

bazı *benandante*lerde içsel bir ayartma şeklinde zuhur etti. Concordia yakınlarındaki küçük bir köyden gelen genç bir köylü olan Andrea Cattaro, zarla doğmuştu ve 12 yaşından beri *benandante* idi. Cadılar onu Şabat'a çağırmış ve naklini sağlamıştı. Orada Şeytan'ı ve "pek çok başka küçük Şeytanları" görmüştü. Fakat yolda bir melek, kendi koruyucu meleğini görmüştü: "Bana seslendi ve gitmemem için yalvardı. Ona eşlik etmem gerektiğini söyledi. Cadılar söze karışıp onunla gitmemem gerektiğini söyledi çünkü o melek bir hilekâr, zorba ve alçaktı." Andrea tereddüt etmiş ama ruhunu Şeytan'a teslim etme ihtimaline karşın "uzun bir mücadeleden sonra", ruhunun Tanrı ve Meryem'le olmasını istemiş "ve bunu söylediğinde her şey aniden sırra kadem basmıştı."[82]

Andrea Cattaro aleyhinde 1676'da başlayan adli işlemler sonuçlandırılmadı. Bu bir dizi dava bile kuşkuculuk ve ilgisizlik nedeniyle bozuldu. Birkaç yıl önce, 6 Temmuz 1668'de Rosazzo vaizi Rahip Raimondo Galatini, Aquileia engizitörüne yazdığı mektupla, bölgedeki bazı köylülerin "bellandanti" olduklarını, "cadıların toplantılarına katıldıkları, Şeytan'la anlaşma yaptıkları ve dinlerinden döndükleri, komünyon alarak ve çıkardıkları günahlarda tahrifat yaparak kutsal ayinleri kötüye kullandıkları ve cadıların Modoleto'daki gizli ayinlerinde her zaman yaptıkları başka şeyleri yaptıklarını" itiraf ettikleri konusunda onu bilgilendirdi. Rahip Raimondo, bu kişiler hakkında hukuki işlemlerin başlatıldığını söylemekle devam etti. Fakat şimdi "Bu dava, Hristiyanlık dini ve bu melun kişiler yüzünden acı çeken zavallı garibanların aleyhine olacak şekilde, bilmediğim nedenlerle sürdürülmeyecek."[83] Fakat şikâyetlerinin artık kimsenin ilgisini çekmediği belliydi.

[82] ACAU, S. *Uffizio*, "Miscellaneo K. 1.2. Processi ab anno 1672 ad an. 1686,' numaralandırılmamış sayfalar. Eskiden kalma koruyucu meleklere dua etme [geleneği], 17. yüzyıl boyunca yoğunlaştı. Koruyucu meleklere adanan özel kutsal gün, V. Paul (1608) tarafından kararlaştırıldı ve emperyal devletlerle sınırlandırıldı. X. Clement (1670) tarafından tüm bir Kilise'yi kapsayacak şekilde genişletildi.

[83] ACAU, S. *Uffizio*, "Ab anno 1662 ...", dava n. 452 bis, numaralandırılmamış sayfalar.

Ekler

Elinizdeki araştırmanın hangi tür kaynaklara dayandığını göstermek amacıyla, Paolo Gasparutto ve Battista Moduco aleyhindeki dava kayıtları buraya eklenmiştir. Kitapta da belirtildiği üzere, birkaç vakada hata olduğu apaçık noktalar düzeltilmiştir.

(ACAU, S. *Uffizio*, 'Ab anno 1574 usque ad annum 1578 incl. a n. 57 usque ad 76 incl.' proc. n. 64.)

Cividale şehrinde, 21 Mart 1575'te. Bazı cadılar aleyhine sapkınlık davası, 26 Kasım 1581'de sonlanmıştır.

21 Kasım 1575 Pazartesi

Brazzano Kilisesi papazı, muhterem rahip Bartolomeo Sgabarizza, çok saygıdeğer lord Iacobo Maracco, ve benzerleri, Aquileia Piskoposluk Başvekili ve Papalık Komisyonu Üyesi; Cividale'deki Aquileia bölgesindeki sapkınlık davalarına bakan engizitör, saygıdeğer peder, efendi Giulio d'Assisi huzuruna, San Francesco Manastırı'nda tanık olarak çıktı. Bahsi geçen saygıdeğer Piskoposluk Başvekili vasıtasıyla yemin ettikten, tembihlendikten, ön sorgulaması yapılıp sorguya çekildikten sonra şunları ifade etti:

Brazzano'da bir çocuğun, M. Piero Rotaro'nun oğlunun bilinmeyen bir rahatsızlık yüzünden hastalandığını ve bu rahatsızlığın ne olduğunu öğrenmek için bir *madonna* olan, büyülenmiş kişiyi bilmesiyle nam salmış Aquilina'ya başvurulduğunu duydum. Ve cevaplar M. Piero'nun kayınpederi, soylu M. Raimondo Raimondi'den gelen mektuplardaydı. M. Raimondo'nun mektubunda okuduğuma göre çocuk, iddialara göre cuma günleri et yiyen bir kadın tarafından yapılmış bü-

yünün etkisindeydi. Bunu öğrendiğime şaşırdım kaldım ve M. Piero ile olaydaki tüm olasılıkları tartıştığımızda, bana Iassico'da Paolo de Gasparutto adlı birinin yaşadığının, geceleri cadılar ve gulyabanilerle aylak aylak dolaştığının ve çocukları büyülüyor olabileceğinin söylendiğini anlattı. M. Piero'ya bu Paolo'yu çağırmasını istirham ettim ki mevcut davada ne işe yarayabileceğini anlamak için onu özenle sorgulayabileyim. Çabucak Paolo'yu getirtti ve onu dükkanının eşiğinde sorguladı. Oradan geçmekte olduğumdan yanlarına uğradım ve sordum: "Burada ne tartışıyorsunuz?" M. Piero, küçük oğlu hakkında konuştuklarını ve Paolo'ya onu iyileştirmenin bir yolu olup olmadığını sorduğunu söyledi. Paolo'ya dönüp bu büyüler hakkındaki fikrinin ne olduğunu sordum. Bu küçük çocuğun cadıların musallatına maruz kaldığı fakat büyü yapılırken gezginlerin çevrede dolaşmakta olduğunu, onu cadıların elinden kurtardıklarını ve böyle yapmamış olsalardı çocuğun ölmüş olacağı cevabını verdi. Bu anda sözünü keserek "Bu çocuğu tedavi etmenin bir yolunu biliyor olabilir misin?" diye sordum. O da M. Piero'ya zaten öğrettiği yol dışında başka hiçbir şey bilmediğini söyledi. Bu da çocuğu 3 perşembe boyunca tartmak. Eğer çocuk ikinci perşembe kilo almış olursa iyileşecek, eğer daha da zayıflamış olursa ölecek demekti. Daha çoğunu öğrenmek istediğimden ona böyle şeyleri nasıl ve ne zaman yaptıklarını sordum. Yılın Dört Mevsim Orucu zamanlarında perşembe günleri cadılarla Iassico önündeki Cormons, hatta Verona yakınlarındaki kırsal bölgelere gitmeye zorlandıklarını söyledi. Bu bölgelerde ne yaptıklarını sorduğumda, savaştıklarını, oyun oynadıklarını, hoplayıp zıpladıklarını, çeşitli hayvanlara bindiklerini ve kendi aralarında değişik şeyler yaptıklarını söyledi. Kadınlar, süpürgedarısı saplarıyla yanlarındaki erkekleri döverlermiş, erkeklerinse sadece rezene sapları varmış. Bu nedenle tarlama süpürgedarısı ekmemem için bana yalvardı. Ne zaman yetiştiklerini görse yerinden söker ve ekeni lanetlermiş. Ekmek istediğimi söylediğimde bana küfretti. Tüm bunlar bana çok acayip gözüktüğü için Cividale'ye sizinle ya da engizitör pederle konuşmaya geldim efendim. Bu Paolo'ya burada Cividale'de rastladığım için onu San Francesco Manastırı'ndaki engizitör

pedere getirdim. Ona tüm bu anlattıklarını itiraf etti. Ayrıca bana evvelce anlattığı, cadılar, büyücüler ve gezginler oyunlardan terlemiş ve yorgun dönerlerken, evlerin önünden geçtiklerinde, kovalarda berrak, temiz su bulurlarsa içtiklerini, bulamazlarsa kilerlere girip tüm şarapları döktüklerini de anlattı. Evimde daima temiz su bulundurmamı önerdi. Bu hikâyelere inanmadığımı söylediğimde beni ona eşlik etmeye davet etti ki bana bunları gösterebilsin. Bana tüm bunları M. Piero [Rotaro]'nun huzurunda anlattı ve engizitör pederin huzurunda tekrar etti.

Soruldu, cevap verdi:

Bana bu insanlardan Brazzano, Iassico, Cormons, Gorizia ve Cividale'de bulunduğunu söyledi ama kimler olduğunu söylemek istemedi.

Yine soruldu, cevap verdi:

Engizitör peder ve ben, onu konuşturabilmek niyetiyle onunla birlikte gitmeye söz verdikten sonra, Paskalya'dan önce iki kez gideceğini, engizitör peder Cividale'de ve ben Brazzano'da olmamıza rağmen, bir araya gelmemizi ayarlayacağını ve bir kez söz verdikten sonra gitmenin zorunlu olduğunu söyledi. Oraya vardığımızda, vahşi danslar edildiğini görsek bile hiçbir şey söylemeyecektik yoksa orada kalmaya mecbur olurduk. Ayrıca bana, bu gibi şeyler hakkında konuştuğu için cadıların kendisini çok kötü dövdüğünü de söyledi. Bu insanlardan iyi olan bazılarına gezgin, kendi dillerinde *benandanti*[1] dendiğini, şer işlere engel olduklarını ve bazılarının bu şerleri işlediğini söyledi.

Zamanı hakkında soru soruldu, cevapladı:

Geçen haftaydı. Yer ve tanıklar, anlattığım gibi.

Soruldu, cevap verdi:

Bugün, ölmek üzere olan çocuğun yanından ayrıldım.

7 Nisan 1575 Perşembe

Çok saygıdeğer lord Iacobo Maracco, ve benzerleri, Aquileia Piskoposluk Başvekili ve komisyon üyesi, ve benzerleri

[1] El yazmasında "ve kendi kelimeleriyle *benandanti*" ifadesi sayfa kenarına yazılmıştır.

ve yukarıda adı geçen saygıdeğer peder, efendi Giulio huzurunda; en şerefli lord, Cividale şehri *provveditore*'si Giovanni Baduario huzurunda ve katılımıyla, Udine'nin en saygıdeğer provveditore'sinin sarayının alt katında, rahip Bartolomeo Sgabarizza tanık olarak yeniden huzura çıktı. Çok saygıdeğer Piskoposluk Başvekili vasıtasıyla yemin ettikten, tembihlendikten, ön sorgulaması yapıldıktan ve evvelce bahsi geçen meseleler hakkında yeniden sorguya çekildikten ve önceki ifadesi hatırlatmak amacıyla ona okunduktan sonra beyan etti:

Lord hazretlerinin ve saygıdeğer engizitör pederin huzurunda verdiğim ifadede belirttiklerim doğrudur ve iş bu vesileyle bir kere daha onaylıyor ve doğruluyorum.

Ve ayrıca ekledi:

Paskalya Bayramı'nın ikinci gününde, ekmek ve şarap ayini okumak [yönetmek] için, benim Brazzano'daki kiliseme bağlı ve tâbi bir köy olan Iassico'ya gittim. Paolo Gasparutto da buralıdır. O gün, ekmek şarap ayinine katılacakların rahip için yemek hazırlaması gelenektir. Paolo, komisyon üyelerinden biri olduğundan, çalışma arkadaşı ve bölgemdeki baş yönetici Simon di Natale'nin evinde o da benimle birlikte yemekteydi. Yemek boyunca yılın o zamanına uygun şeylerden yani günaha karşı korunmak, hayırlı ve kutsal işlerin peşini kovalamaktan bahsediyordum. Fakat Paolo sözümü keserek şöyle dedi: "Peder, bu gece engizitör pederin şu bildiğiniz yere götürüleceği gece olmalıydı." Sonra anlatmaya devam edip bir önceki gece arkadaşlarıyla beraber geleneksel oyunlarda bulunduğunu söyledi. Tekneyle birkaç büyük su kütlesini geçmişler. Iudri Nehri'ne geldiklerinde sert bir rüzgâr çıkmış, sular dalgalanmış, arkadaşlarından biri korkmuş, diğerlerinin gerisinde kalmış ve Paolo onu cesaretlendirmek için durmuştu. Tekne kıyıya ulaşmış, güvenle karşıya geçmiş. Çok da uzak olmayan kırsal bir bölgeye varmışlar. Mızrak dövüşü yapmışlar ve her zamanki eğlenceleriyle meşgul olmuşlar. Paolo'yu evime getirdim, becerebilirsem ondan daha çok detay öğrenebileyim diye ona nazik davrandım. Verdiğim ilk ifadede mevcut olan her şeyi onayladı. Arkadaşıyla benim şu dövüşleri ve eğlenceleri görmek için kendisine eşlik etmeye söz verebileceğimi konuştuğunu, arkadaşının bundan çok

memnun olacağını söylediğini de ekledi. Onu konuşturabilmek için onunla kibar bir şekilde ilgilendim ve ona şunu sordum: "Sevgili dostum, bu arkadaşının kim ve nerede olduğunu söyler misin?" Brazzona'dan 10 mil uzaklıkta yaşadığını söyledi ama ismini vermedi.

Dedi ki:

Ona o tarlalarda nasıl oyunların oynandığını da sordum ve ilk ifademde beyan ettiğim şeyleri anlattı.

Yine soru soruldu, cevapladı:

İlk ifademde bahsettiğim, bu tartışmanın açılmasına neden olan çocuk, o hastalık yüzünden birkaç gün önce öldü.

Soruldu, cevapladı:

Paolo Gasparutto'ya, o çocuğu cadıların ellerinden kurtaranlardan biri olup olmadığını sordum, şöyle cevap verdi: 'Gezgin adı verilen cadılar tarafından ellerinden kurtarıldığını söylemem yeterli.' Başka bir şey söylemedi ne kendisi ne başkaları hakkında.

Soruldu, cevapladı:

Brazzano ve ona komşu yerlerde bu Paolo'nun *benandanti* cadılardan biri olduğu açıkça konuşuluyor. Söylediklerine göre *benandante* cadı olarak tanınması kendi ifadelerine dayanıyor zira rast gelip konuştuğu herkese bu eğlencelere gittiğini serbestçe itiraf ediyor, hatta bunu yaptığına yemin ediyor.

Gerçeği öğrenmek için kimin sorgulanabileceği sorulduğunda Pietro Rotaro, bahsi geçen yönetici Simone ve Iassico köyündeki insanların sorgulanabileceği cevabını verdi. Gasparutto, bunları M. Pietro ve yönetici Simone'un huzurunda itiraf etti.

Yine soru soruldu, cevapladı:

Ondan başka detay öğrenemedim. Ama konuşmasına bile gerek kalmadan eğer onunla gitmek istersem onları göreceğimi söyledi. Fakat ona gideceğime dair asla söz vermedim. Ona engizitör pederi arayıp bulmasını öğütledim ve gelecek cumartesi onu bu oyunlara götürmek için geleceğine dair söz verdi.

Yukarıdaki gibi yemin ederek, ihtar edilerek ve evvelce etmiş olduğu yemin altında kabul edilen tanık Brazzano'dan Efendi Pietro Rotaro şu ifadeyi verdi:

Birkaç hafta önce, çocuklarımdan biri, dört aylık oğlum hastalandı. Bazı kadınlar böyle söylentiler yaydığından onu cadıların büyülediğinden şüphelenerek, bu cadılarla dolaştığı ve *benandanti*den biri olduğu bilinen, Gasparutto denilen, Iassicolu Paolo'yu aramaya gittim. Ondan eğer küçük çocuğum büyülenmişse buna bir çare bulmasını istedim. Çocuğu görmeye geldi ve onu görür görmez cadıların onu büyülemiş olduğunu, ellerinden *benandanti* tarafından kurtarıldığını söyledi. Ondan bir çare istediğimde bana, onu sabah tarttığımızda kilo almış olursa iyileşeceğini söyledi. Bana o anda çocuğu tarttırdı ve hastalığın daha fazla ilerlemeyeceğini söyledi. Fakat küçük oğlum üç gün sonra öldü. Nedenini öğrenemedik.

Yine soru soruldu, cevapladı:

Bahsi geçen Paolo, defalarca hatta daha dün, bana ve Peder Bartolomeo'ya bu cadılarla beraber dolaştığını ama kendisinin *benandanti* denen kötülük karşıtlarından olduğunu itiraf etti. Bir bölgeden diğerine, belki Gradisca'ya hatta daha uzağa Verona'ya kadar gidiyorlar, birbirleriyle dövüşüp oyunlar oynuyorlar. Şer işlerle uğraşan erkekler ve kadınlar, tarlalarda yetişen süpürgedarısından sopalar taşır ve bunları kullanırlar. *Benandanti* olan erkekler ve kadınlar ise rezene sapları kullanır. O veya bu gün ama mutlaka perşembe günleri giderler ve büyük gösterilerini sergileyecekleri zaman en büyük çiftliklere giderler. Bunun için belirlenmiş günleri var. Büyücüler ve cadılar yola çıktıklarında amaçları kötülük yapmaktır. *Benandanti*, bunu engellemek ve ayrıca evlere girmelerine mâni olmak için onları takip etmek zorundadır. Eğer evlere girer ve kovalarda temiz su bulamazlarsa kilerlere girer ve fıçı deliklerinden pislik gibi bazı şeyler atarak şarabı bozarlar.

Beyan etti, yeniden soruldu:

Yukarıda adı geçen Paolo, bu oyunlara bazılarının at sırtında, bazılarının yaban tavşanları, kedi veya başka hayvanlara binerek gittiklerini söyledi ama giden erkek ve kadınların isimlerini vermedi.

Beyan etti, yeniden soruldu:

Paolo, bu oyunlara giderken bedeninin yatakta kaldığını ve ruhunun dışarı çıktığını, ruhu bedeninden ayrıldığı sırada

birisi bedenin yatmakta olduğu yatağa yaklaşır ve ona seslenirse asla cevap alamayacağını, binlerce yıl uğraşsa bile bedeni hareket ettiremeyeceğini ama bedene bakmaz ve ona seslenmezse bir kez cevap alabileceğini, hata yaptıklarında ya da birisiyle konuştuklarında bedenlerinin dövüldüğünü, mosmor olmuş durumda bulunduklarını ve başkalarıyla konuştuğu için kötü muamele gördüğünü ve dövüldüğünü söyledi. Bunları bana anlattığı için on beş gün boyunca kötü muamele göreceğini ve ona inanmıyorsam, onunla gitmek için söz vermem gerektiğini ve anlattıklarını gözlerimle görebileceğimi söyledi.

Şunu da beyan etti:

[Bedenine]Geri dönmeden önce 24 saat bekleyenin ve bir şey söyleyenin veya yapanın ruhunun bedenden ayrı kalmaya devam edeceğini, bedenin gömülmesinin ardından o ruhun sonsuza kadar [yeryüzünde] dolanacağını ve bunlara *malandante* dendiğini söyledi.

Yeniden soruldu, söyledi:

Udine'deki Grazzano meydanında Aquilina adında bir kadın var. Istırap çeken bir insanın giydiği bir şeyi kendisine götürdüğünüzde ona büyü yapılıp yapılmadığını anlayabilmesiyle meşhur. Kayınpederim M. Raimondo de Raimondi, birkaç gün önce bu kadına gitti, ona çocuğumun üzerini örten yorganı götürdü. Aquilina, kendisine gelmekte çok geç kaldığını ve bu yüzden çocuğa yardım edemeyeceğini ve oğlanın öleceğini söylemiş. Kayınpederim bunu bana çocuğun ölümünden sonra söyledi. Özür dileyerek, beni endişelendirmemek için söylemek istemediğini belirtti. Oysa bana o kadını ziyaret edeceğini ve [daha sonra da] umut dolu sözler söylediğini yazmıştı. Sanırım o mektup evde, eğer bulursam size göndereceğim.

Soruldu, söyledi:

Cividale'den Bay Belforte Mintino, kısa süre önce, azametli yerel idarenin memurlarından biri olan Battista Moduco'nun burada bu meydanda kendisine, Bay Troiano d'Attimis'e ve diğer beyefendilere *benandanti*den biri olduğunu ve onlar eşliğinde gezindiğini itiraf ettiğini söyledi.

Ayrıca ekledi:

Bu Paolo bana, *malandanti*'nin çocukları yediğini anlattı.

Tanıklar hakkında sorgulandığında, kendisini ve bahsi geçen rahibi örnek gösterdi. Yer ve zamanla ilgili olarak da adı geçen Pietro'nun Brazzano'daki dükkânı olduğunu ifade etti. Vesaire vesaire...

Genel olarak, bunların Iassico'da ve ona komşu yerlerde herkesin bildiği şeyler olduğunu ifade etti.

Soylu Belforte Mintino tanık olarak çağrıldı. Yukarıda belirtildiği gibi yemin etti, ihtar edildi, ön sorgulaması yapıldı ve sorguya çekildi. Şunları ifade etti:

Kayınbiraderim Bay Troiano d'Attimis, memur Battista Moduco'nun kısa süre önce meydanda kendisinin de *benandanti*den olduğunu ve geceleri, özellikle de perşembeleri dışarı çıktığını söylediğini aktarmıştı. Bunun dışında siz lord hazretlerinin bana sordukları şeylerin aslını bilmiyorum.

Ve buna benzer şeyler söyledi.

Cividale vatandaşı, soylu, Troiano de Attimis, tanık olarak çağrıldı. Yukarıda belirtildiği gibi yemin etti, ihtar edildi, ön sorgulaması yapıldı ve sorguya çekildi. Şunları ifade etti:

Kısa süre önce, kayınbiraderim Bay Belforte ile Cornelio Gallo ve Ettore Lavarello beyefendilerle meydanda karşılaştım. Bay Belforte bu cadılardan bazılarının Brazzano'da olduğunu, hatta bize uzak olmayan Cividale'de de bir tane bulunduğunu duyduğunu ifade etti ve çabucak birbirimizden ayrıldık. Battista Moduco'yu gördüğümde ona seslendim ve sordum: 'Ya sen? Sen de o cadılardan biri misin?" Bana *benandante* olduğunu, geceleri, özellikle perşembeleri diğerleriyle beraber gezindiğini, belli yerlerde evlilik oyunları sergilemek, dans etmek, yemek içmek üzere bir araya geldiklerini, evlerine dönerlerken şer işlerle uğraşanların içkileri içmek için kilerlere girdiklerini ve fıçılara işediklerini anlattı. Eğer *benandanti* bunu engellemezse şarap dökülürmüş. Ve inanmadığım bu gibi kuyruklu yalanlar söyledi, ben de ona daha fazla soru sormadım.

Ve buna benzer şeyler. Azametli yerel idareden Magnassuto, bahsi geçen tanıkların yemin ettiklerini ve ifade vermeye hazır olduklarını bildirdi.

27 Haziran 1580

Cividale'de, şerefli provveditore'nin sarayındaki geleneksel izleyiciler salonunda, yukarıda bahsi geçen şerefli yardımcının ve Aquileia ve Concordia Patrikliği baş engizitörü, saygıdeğer engizitör peder, Efendi Felice Montefalco'nun ve onun saygıdeğer vekili, Efendi Bonaventura Vivaruccio[2] huzurunda [sorgulama] gerçekleşti. Huzura çıkan Paolo, yukarıda belirtildiği şekilde yemin etti, ihtar edildi, ön sorgulaması yapıldı ve sorguya çekildi. Cevapladı:

Şerefli beyefendi hazretleri memurunuz tarafından neden mahkemeye emredildiğimi ve çağrıldığımı bilmiyorum.

Doğum yeri soruldu, cevapladı:

Iassico köyünün yerlisiyim.

Babası soruldu, cevapladı:

Babam yok, o öldü.

Babasının adı soruldu, cevapladı:

Hieronimo Gasparutto ve annem Gradiscalı Maddalena, o da öldü.

Soruldu, cevapladı:

Her yıl günah çıkarmaya gittim ve komünyon aldım.

Soruldu, cevapladı:

Köyümüzde günahkâr bir hayat süren bir Lüteriyen var mı yok mu bilmiyorum.

Bir cadı ya da *benandante* tanıyıp tanımadığı veya hakkında bir şey duyup duymadığı soruldu, cevapladı:

Ne cadılar hakkında bir şey bilirim ne de *benandanti*.

Ve bunu söylediğinde gülerek şunu ekledi:

Peder, hayır, gerçekten bilmiyorum.

Soruldu, cevapladı:

Ben *benandante* değilim, benim mesleğim bu değil.

Soruldu, cevapladı:

Köyümüzde büyülenmiş çocuk olup olmadığını bilmiyorum.

Soruldu, cevapladı:

M. Pietro Ruota "Küçük oğlumun neyi olduğunu anlamak için bir dakikalığına gel" diyerek beni çağırdı.

Soruldu, cevapladı:

[2] Recte(?): Tivarutio.

Çocuğu görmeye gittim ve ona neyi olduğunu bilmediğimi söyledim.

Soruldu, cevapladı:

Rahibimizle cadı ya da *benandante* olmak hakkında hiç konuşmadım.

Soruldu, cevapladı:

Önceki engizitör ve rahibimizle *benandanti* hakkında konuştum.

Soruldu, gülerek cevapladı:

Önceki engizitör pederle konuştum ve ona rüyamda cadılarla savaştığımı gördüğümü söyledim.

Soruldu, cevapladı:

*Benandanti*nin gittiği oyunlara kimseyi davet etmedim.

M. Pietro onu çağırdığında, adı geçen M. Pietro Ruota'nın dükkânında yedi içti mi ve rahip geldiğinde *benandanti* ile ilgili meseleler konuşuldu mu diye soruldu. Cevapladı:

Hayır efendim.

Soruldu: Rahibin huzurunda, M. Pietro'nun dükkânında onunla hiç konuştun mu?

Hayır efendim.

Soruldu: Rahibe ya da engizitör pedere onları *benandanti* oyunlarına götürmeye söz verdin mi? Gülerek cevap verdi:

Hayır efendim.

Soruldu: Neden gülüyorsun? Cevapladı:

Çünkü bunlar sorup soruşturulacak şeyler değiller. Çünkü bunlar Tanrı'nın iradesine aykırı şeyler.

Soruldu: Bunlar hakkında soru sormak neden Tanrı'nın iradesine aykırı? Cevapladı:

Çünkü hakkında hiçbir şey bilmediğim şeyler soruyorsunuz.

Soruldu: Rahip Bartolomeo'ya geceleri Verona ve Vicenzia civarındaki bölgeye *benandanti* ile birlikte gittiğini ve savaştığını söyledin mi?

Hayır peder.

Soruldu: Engizitör pedere ve rahip Bartolomeo'ya "Bana söz verin, isteseniz de istemeseniz de gece benimle geleceksiniz" dedin mi? Cevapladı:

Hatırlayabildiğim kadarıyla hayır efendim. (Bunu söylerken gözlerini kapattı.)

Soruldu: Monsenyör Maracco orada bulunduğu sırada, engizitör pedere "Bu gece oyunlara gidiyor muyuz?" demiş olduğun halde bu işi [*benandante*lik] icra etmediğini nasıl olur da ileri sürersin?

Bunları söylediğimden haberim yok ve hatırlamıyorum.

Soruldu: Rahip Bartolomeo'ya tarlasına kamış ekmemesi için bağırdın mı? Cevapladı:

Hayır efendim.

Soruldu: Önceki engizitör pedere ve rahip Bartolomeo'ya, cadılar ve *benandanti* oyunlarından uyuşuk ve bitap düşmüş olarak dönerken evlerde temiz su bulamazlarsa kilerlere girip fıçılara işediklerini ve şarapları döktüklerini söyledin mi? Cevapladı:

Hayır peder.

Ve gülerek ekledi:

"Ne dünya ama!"

Soruldu: Rahip Bartolomeo'ya onu bu oyunlara götüreceğine söz verdin mi? Cevapladı:

Hayır peder.

Soruldu: Herhangi birisine *benandanti*den biri olduğunu söyledin mi? Cevapladı:

Hayır peder.

Soruldu: *Benandanti*nin yaptıklarından bahsedip sırlarını ifşa ettiğin için hiç iblisler tarafından dövüldün mü? Cevapladı:

Hayır peder.

Soruldu: Hiç düşmanın var mı? Cevapladı:

Hayır peder.

Sonra saygıdeğer engizitör peder tarafından gerçeği söylemesi ihtar ve tavsiye edildi. Böyle yaparsa merhametle karşılanıp öyle muamele göreceği ve sorgulanacağı söylendi. Yanıtladı:

Peder, başka bir şey söyleyemem çünkü tüm bildiğim bu.

Bunu işiten saygıdeğer engizitör peder, onu yumuşak başlı davranmaya ve yeniden düşünmeye yöneltebilir diye nezarette tutulmasına karar verdi, vesaire.

Aynı Gün

Aynı yerde, yukarıda bahsi geçenlerin katılımıyla ve onların huzurunda [dava] görüldü. Lakabı Gamba Secura olan memur Battista Moduco, mahkemeye çağrıldı, ihtar edildi, yemin etti, ön sorgulaması yapıldı ve sorguya çekildi ve aşağıdaki ifadeyi verdi. Sorgulanması üzerine cevap verdi:

Peder, hayır, neden buraya çağrıldığımı bilmiyorum.

Soruldu, cevap verdi:

Memur beni çağırdığı için geldim.

Soruldu, cevap verdi:

Her yıl günah çıkardım ve komünyon aldım. Günah çıkardığım rahip Martino ve komünyonu aldığım rahip, burada Cividale'de ikamet eden Iacomo'dur.

Soruldu, cevap verdi:

Trevignano'da doğdum fakat 30 yıldır sürekli olarak Cividale'de yaşadım.

Soruldu, cevap verdi:

Babam Trevignanolu idi ve adı Iacomo Moduco'ydu. Annem de Gonarslı Maria'dır.

Soruldu, cevap verdi:

Peder ne bir sapkın duydum ne de bir sapkın tanıyorum.

Soruldu, cevap verdi:

Hiç cadı var mı bilmiyorum. Kendimden başka *benandante* tanımıyorum.

Soruldu: *Benandante* kelimesi ne anlama geliyor? Cevapladı:

Bana iyi ödeme yapanlara *benandanti* derim, isteyerek giderim.

Soruldu, cevap verdi:

Şerefli kişiyle (*clarissimo*) ve diğerleriyle *benandante* olmakla ilgili konuştum.

Soruldu, cevap verdi:

Diğerleri hakkında konuşamam çünkü Tanrı'nın iradesine aykırı davranmak istemem.

Soruldu, cevap verdi:

Ben bir *benandante*yim çünkü diğerleriyle birlikte yılda dört kez, yani Dört Mevsim Orucu zamanlarında, geceleri savaşmaya gidiyorum. Görünmez olarak, ruhen gidiyorum ve bedenim geride kalıyor. Biz, İsa'nın hizmetinde savaşıyoruz,

cadılarsa Şeytan'ın. Birbirimizle savaşırız; biz rezene demetleriyle, onlar süpürgedarısı saplarıyla. Biz muzaffer olursak o yıl bolluk olur, kaybedersek kıtlık.

Soruldu: Ne zamandır bu işlerin içindesin ve hâlâ uğraşıyor musun? Cevapladı:

Sekiz yıldan fazladır katılmıyorum. Kişi bu işe 20 yaşında girer ve 40 yaşında eğer isterse serbest bırakılır.

Soruldu: Kişi *benandanti* birliğine nasıl katılır? Cevapladı:

Zarla doğan herkes bu birliğe aittir ve 20 yaşına geldiklerinde askerlerin çağrıldığı davullarla çağrılırlar ve çağrıya cevap vermek zorundadırlar.

Soruldu: "Zarla doğmuş çok sayıda beyefendi tanıyoruz ama onlar gezgin değiller. Bu nasıl oluyor?" Cevapladı:

"Söylediğim gibi, o zarla doğmuş herkes gitmek zorundadır."

Bu mesleğe giriş yolu hakkında gerçeği söylemesi konusunda uyarıldı, cevap verdi:

"Ruh bedenden ayrılıyor ve dolaşmaya gidiyor, başka bir şey olduğu yok."

Soruldu: Seni çağırmaya gelen kim? Tanrı, bir melek, bir insan ya da Şeytan? Cevapladı:

Sadece bizim gibi bir insan. Hepimizin üstüdür, davul çalar ve bizi çağırır.

Soruldu: Sizin gibi giden çok kişi var mı? Cevapladı:

Biz çok kalabalığız. Bazen sayımız beş bini bulur, hatta daha fazla olur.

Soruldu: Birbirinizi tanır mısınız? Cevapladı:

Köyden bazıları birbirini tanır bazıları tanımaz.

Soruldu: Hepinizden üstte olan kişiyi oraya kim yerleştirmiş?

Bilmiyorum ama onun Tanrı tarafından gönderildiğine inanırız çünkü İsa'nın dini için savaşıyoruz.

Şefin adı soruldu, cevapladı:

Söyleyemem.

Soruldu, cevapladı:

40 yaşına gelene kadar ya da feragat edene kadar birliğin başıdır.

Soruldu, cevapladı:

Şef olan bu adam Köln'den.

Boyu posu, yaşı soruldu, cevapladı:

28 yaşında, çok uzun boylu, kızıl sakallı, solgun benizli, doğuştan soylu. Bir karısı var.

Şefin sembolünün ne olduğu soruldu, cevapladı:

Sembol beyaz, onun üzerinde çapraz duran bayrak siyahtır.

Soruldu, cevapladı:

Sancaktarımız, beyaz ipekten, yaldızlı, üzerinde aslan olan bir sancak taşır.

Soruldu, cevapladı:

Cadıların sancağı kırmızı ipektendir, yaldızlıdır ve üzerinde dört kara Şeytan vardır.

Soruldu, cevapladı:

Onların şefi kara bıyıklı, iri ve uzun bir adam. Alman'dır.

Mekânlar hakkında soruldu, cevapladı:

Bazen savaşmak için Azzano bölgesine, bazen Cuniano yakınlarındaki tarlaya, bazen de Alman topraklarına, Cirghinis yakınlarındaki belli tarlalara.

Soruldu, cevapladı:

Yaya gideriz. Biz *benandanti* olarak rezene demetleriyle savaşırız, cadılar süpürgedarısından sopalarla.

Soruldu: Rezene ve sarımsak yer misiniz? Cevapladı:

Evet peder yeriz çünkü bunlar cadıları uzak tutar.

Soruldu, cevapladı:

Aramızda kadın yok ama *benandanti* de kadınlar olduğu doğru. Kadınlar, kadınlarla savaşır.

Soruldu, cevapladı:

Verdiğimiz savaşta bir buğday ve diğer tüm tahıllar için savaşırız bir çiftlik hayvanları için bir üzüm bağları için. Ve daha sonra dört kez yeryüzünün tüm meyveleri için savaşırız. *Benandanti*nin kazandığı şeyler sayesinde o yıl bolluk olur.

Soruldu, cevapladı:

Arkadaşlarımın adını söyleyemem, tüm birlik beni döver.

Soruldu: Bana düşmanlarının adını söyle, cadıların. Cevapladı:

Bayım, bunu yapamam.

Soruldu: Tanrı için savaştığını söylüyorsun madem bana cadıların isimlerini vermeni istiyorum. Cevapladı:

Kimsenin adını veremem, kimseyi suçlayamam ister dost ister düşman olsun.

Defaatle cadıların adını vermesi nasihat edildi ve istendi. Cevapladı:

Söyleyemem.

Soruldu: Hangi nedenle söyleyemezsin? Cevapladı:

Çünkü hiçbir taraf hakkındaki sırları açığa çıkarmamak üzere ömür boyu geçerli bir anlaşmamız var.

Soruldu, cevapladı:

Bu emir, şeflerimiz tarafından verildi, onlara itaat etmek zorundayız.

Soruldu: Bu sadece bir bahane. Artık onlardan biri olmadığını iddia ettiğine göre onlara itaat etmek zorunda olamazsın. Şimdi bana cadıların kim olduğunu söyle. Cevapladı:

Santo Leonardo yakınlarındaki Slavonya'da Mersiolu Paulo Tirlicher'in eski karısı ve diğerinin adı Zuzlu Piero di Cecho, 36 yaşında.

Soruldu, cevapladı:

Bu kadın, kaplara ve evlerin çatılarına bir şeyler yerleştirerek hayvanların sütlerini kurutuyor; iplerle bağlanmış tahta parçaları gibi şeyler. Sanırım ölmediyse bugün hâlâ onu bulabilirsiniz.

Saygıdeğer engizitör peder, bunları duyunca yeniden düşünsün diye onu huzurdan kovdu, vesaire…

28 Haziran 1580, Salı, sabahleyin, aynı yerde, yukarıda adı geçenlerin katılımıyla ve onların huzurunda [dava görüldü]

Bahsi geçen Paolo hapisten çıkarıldıktan sonra yemin etti, tembihlendi, ön sorgulaması yapıldı ve yemin altında sorguya çekildi, aşağıdaki ifadeyi verdi.

Soruldu: Gerçekleri söylemek hakkında daha iyi düşündün mü? Cevapladı:

Evet peder, dosdoğru söyleyeceğim.

Soruldu: *Benandanti*den misin? Cevapladı:

Evet peder.

Soruldu: Ne zamandır bu birliktesin?

10 yıldır.

Soruldu: Hâlâ bu birlikte misin?

Dört yıldır değilim.

Soruldu: Bu birliğe girmek için ne yapmak zorunda kaldın ve kaç yaşındaydın? Cevapladı:

28 yaşındaydım. Birliğe girdim çünkü Verona *benandanti*sinin şefi tarafından çağrılmıştım.

Soruldu: Yılın hangi zamanında çağrıldın? Cevapladı:

Aziz Matthias Dört Mevsim Orucu zamanı sırasında.

Soruldu: Bunu bana neden dün söylemedin? Cevapladı:

Çünkü cadılardan, bana yatağımda saldırıp beni öldüreceklerinden korkuyordum.

Soruldu, cevapladı: İlk gittiğinde, *benandanti* ile gittiğini biliyor muydun?

Biliyordum peder çünkü daha önce Vicenzalı bir *benandante* olan Battista Vicento tarafından ikaz edilmiştim.

[Battista Vicento'nun] Aile adı soruldu, cevapladı:

Bilmiyorum.

Bu adamın babası var mı diye soruldu, cevapladı:

Hayır efendim.

Yaşı soruldu, cevapladı:

O sırada 35 yaşındaydı, boyu uzundu, yuvarlak siyah bir sakalı vardı, yapılıydı, köylüydü ama hangi köyden olduğunu bilmiyorum.

Soruldu: Bu adam seni uyarmaya geldiğinde yılın hangi zamanıydı? Cevapladı:

Aralık ayında, Noel'in Dört Mevsim Orucu zamanında, perşembe günü, gecenin dördüncü saatinde, ilk uykudayken.

Soruldu: Seni uyarmaya geldiğinde sana ne dedi? Cevapladı:

Bana *benandanti* şefinin beni dışarı çıkıp mahsul için savaşmaya çağırdığını söyledi. 'Mahsulün esenliği için gelmeyi çok isterim' diye cevap verdim.

Soruldu: Seninle konuştuğunda uyanık mıydın uykuda mı?

Battista bana göründüğünde uyuyordum.

Soruldu: Madem uyuyordun onun sesini nasıl duydun ve nasıl cevap verdin?

Ruhum cevap verdi.

Soruldu: Gittiğinde, bedeninle mi gittin? Cevapladı:

Hayır peder, ruhen.

Ve eğer olur da ruhlarımız dışarıdayken birisi elinde bir

ışıkla gelip uzun süre geride kalan bedenimize bakarsa, ruh asla o gece bedene yeniden giremez ta ki etrafta görecek kimse kalmayana kadar. Eğer ölmüş gibi gözüken beden gömülecek olursa, ruh, bedenin belirlenmiş ölüm saati gelene kadar yeryüzünde dolaşmak zorunda kalır. Eğer beden gömülmezse ruh o gün, ertesi geceye kadar bedene yeniden giremeyecektir; ancak kimsenin ona bakmamış olması kaydıyla girebilir.

Soruldu: Çağrılmadan önce, yani bu Battista tarafından, bu Battista'yı tanıyor muydun? Cevapladı:

Hayır peder, ama onlar kimin *benandante* olduğunu bilirler.

Soruldu: Kimin *benandante* olduğunu nasıl biliyorlar?

Benandanti şefi bunu bilir.

Soruldu: Birliğinde kaç kişi var? Cevapladı:

Yalnızca altı kişiyiz.

Soruldu: Savaşırken hangi silahları kullanıyorsunuz?

Biz kartopu çiçeği dallarıyla savaşırız, yani İsa'nın Göğe Yükselişi Günleri törenlerinde haçlarla birlikte taşıdığımız şeylerle. Beyaz, yaldızlı bir sancağımız var. Cadıların sancağı ise sarı, üzerinde dört Şeytan var.

Soruldu: Savaşmak için nereye gidersiniz? Cevapladı:

Verona ve Gradisca çevresindeki bölgelerde.

Soruldu: Nereye gitmeniz gerektiğini nasıl biliyorsunuz? Cevapladı:

Dört Mevsim Orucu günlerinden önce *benandanti* ve cadılar birbirlerine meydan okur ve yeri belirlerler.

Soruldu: Hiç bu oyunlara birilerini götürmeye söz verdin mi? Cevapladı:

Evet, önceki engizitör pedere söz vermiştim. Eğer benimle gelseydi şu anda beni sorguluyor olmazdınız.

Soruldu: Bu dört seferden başka da gidiyor musunuz? Cevapladı:

Hayır peder.

Soruldu: Eğer peder Bartolomeo'ya, Paskalya'nın ikinci günü, 1575'in Nisan ayında, köyünde seninle yemek yerken bir gece önce dışarı çıktığını söylemişken bu nasıl olabilir? Cevapladı:

Peder Bartolomeo'ya söyleyin, bu doğru değil.

Soruldu: Şefiniz kim? Cevap verdi:

Veronalı birisi. Adını bilmiyorum. Sanırım bir köylü, orta boylu, kızıl sakallı tombul bir adam, yaklaşık 30 yaşlarında.

Soruldu: Nasıl şef olmuş? Cevapladı:

Bilmiyorum.

Soruldu: Buradaki arkadaşların kimler? Cevapladı:

Vicenza ve Verona'nın ötesinden geliyorlar. İsimlerini bilmiyorum.

Soruldu: Savaştığın bu cadılardan herhangi biriyle tanıştın mı? Cevapladı:

Birisi Gorizialı Stefano, bir köylü, kısa boylu, yaklaşık kırk yaşlarında, sık kara sakallı. Diğeri Martino Spizzica, Risan Köyü'ne üç mil uzaklıktaki Capo d'Istra bölgesindeki Chians Köyü'nden; gri sakallı, geniş göğüslü, o sırada 39 yaşlarında olabilir.

Bu sözleri duyduktan sonra saygıdeğer engizitör peder, yirmi gün içinde tarikatımızın Udine'deki San Francesco Manastırı'nda, bahsi geçen engizitör pederin mutat meskeni olan salonda yeniden huzura çıkmasını emrederek onu salıverdi.

24 Eylül 1580

Dava, San Franceso Rahibe Manastırı'nda saygıdeğer engizitör pederin salonunda görüldü.

Cividale şehrinin şerefli *provveditore*'sinin bir memuru olan Papinus, müteveffa Iassico köylüsü Gasparutto'nun oğlu Paolo'yu bizzat çağırdığını ve bahsi geçen Paolo'nun yukarıda adı geçen Papino ile beraber San Franceso Manastırı'nda saygıdeğer engizitör pederin huzuruna çıktığını, vb. bildirdi. Sonra saygıdeğer engizitör peder onun hapsedilmesini emretti ve emri yerine getirildi.

26 Eylül 1580 Pazartesi

Dava, Cividale şehrinin şerefli *provveditore*'sinin sarayında, Giovanni Baduario, mutat izleyici salonunda, saygıdeğer engizitör peder, Aquileia ve Concordia'nın ve bölgelerinin patrikliğinin baş yetkilisi Efendi Felice da Montefalco, bahsi geçen şerefli provveditore ve onun en seçkin vekili Paolo Patavino huzurunda görüldü.

Hücresinden çıkarılan Paolo, Iassico köylüsü müteveffa

Gasparutto'nun oğlu, yargıç karşısına çıkarıldı, yemin etti, ön sorgulaması yapıldı ve yemin altında sorguya çekildi, aşağıdaki gibi ifade verdi.

Soruldu, cevapladı:

Söz verdiğim şekilde Udine'ye gelemedim çünkü tüm Temmuz ayı boyunca hastaydım.

Soruldu, cevapladı:

Gerçeği söylemem gerektiği kanaatine vardım.

Soruldu: Seni bu *benandanti* birliğine girmeye kim yönlendirdi? Cevapladı:

Tanrı'nın meleği.

Soruldu: Bu melek sana ne zaman göründü? Cevapladı:

Geceleyin, evimde, belki gecenin dördüncü saatinde, uykunun ilk evresinde…

Soruldu: Nasıl göründü? Cevapladı:

Önümde bir melek belirdi, altarlardaki gibi tamamen altındandı. Beni çağırdı, ruhum da gitti.

Soruldu, cevap verdi:

Beni adımla çağırdı ve şöyle söyledi: 'Paolo, seni *benandante* olarak gönderiyorum, mahsul için savaşmak zorundasın.'

Soruldu, cevap verdi:

Şöyle cevap verdim: 'Gideceğim, itaat ediyorum.'

Soruldu: Sana ne vaat etti? Kadın, yemek, dans ya da başka bir şey? Cevap verdi:

Bana hiçbir şey vadetmedi ama diğerleri dans eder, atlar zıplar. Onları gördüm çünkü onlarla savaştım.

Soruldu: Melek seni çağırdığında ruhun nereye gitti? Cevap verdi:

Ruhum çıktı gitti çünkü bedendeyken ruh konuşamaz.

Soruldu: Ruhun konuşması için bedenden çıkması gerektiğini sana kim söyledi? Cevap verdi:

Meleğin kendisi söyledi bana.

Soruldu: Bu meleği kaç kere gördün?

[Savaşmak için] Gittiğim her zaman çünkü her daim benimle birlikteydi.

Soruldu: Melek belirdiğinde ya da gittiğinde seni korkutuyor mu?

Bizi asla korkutmaz fakat birlik ayrıldığında bizi kutsar.

Soruldu: Bu melek kendisine tapılmasını istemiyor mu?

Evet biz ona taparız, aynı kilisede efendimiz İsa Mesih'e taptığımız gibi. Birliğe liderlik eden birden çok değil yalnızca tek bir melektir.

Soruldu: Bu melek size göründüğünde, bir tahtta oturuyor oluyor mu? Cevapladı:

Hepimiz bir anda ortaya çıkıyoruz ve melek sancağımızın yanında bizzat duruyor oluyor.

Ondan soruldu: Bu melek, sizi güzel bir tahtta oturan bir başkasına yönlendiriyor mu? Cevapladı:

Fakat o [Şeytan] bizim birliğimizden değil ki. Tanrı bizim bu ikiyüzlü düşmanla uğraşmamızı yasaklar!

Sonra ekledi:

Güzel tahtlara sahip olanlar cadılardır.

Ondan soruldu: Hiç cadıları o güzel tahtlarda otururken gördün mü? El kol hareketleri yaparak cevapladı:

Hayır efendim, biz savaşmaktan başka bir şey yapmayız!

Soruldu: Hangisi daha güzel bir melek? Seninki mi yoksa o güzel tahtta oturan mı?

Size o tahtları görmediğimi söylemedim mi?

Ekledi:

Bizim meleğimiz güzel ve beyazdır; onlarınki ise siyahtır ve Şeytandır.

Soruldu: Seni çağırması için meleğin gönderdiği ilk *benandante* kimdi? Cevapladı:

Başka bir vesileyle söylediğim gibi Vicenzalı Battista idi.

Soruldu: Bu melek sana göründüğünde evli miydin ve karın yatağında mıydı? Cevapladı:

O zamanlar evli değildim ve bu olay, evlenmeden dört yıl önce gerçekleşti.

Soruldu: O zamanlar kaç yaşındaydın? Cevapladı:

24 ya da belki 20.

Soruldu: Karına hiç dışarı çıktığını söyledin mi? Cevapladı:

Hayır peder. (Aniden ifadesi değişti). Korkmasın diye.

Ondan soruldu: Eğer bu iyi bir şeyse ve Tanrı'nın isteğiyse, neden onun korkacağını düşündün?

Karıma tüm sırlarımı ifşa etmek istemedim.

Ondan soruldu: Bana kadınların kadınlarla savaşmaya git-

tiğini söyledin. Bunu neden karına söylemedin ya da ifşa etmedin? Madem bu iyi bir şey neden ona da bunu yaptırmadın? Cevapladı:

Rabbimiz Tanrı'nın kendisi öğretmemeyi seçmişken ben bu sanatı kimseye öğretemem.

Soruldu: Hiç dövüldün mü? Cevapladı:

Evet peder. Bunları rahibimize, bahsi geçen Bartolomeo'ya anlattığımda omuzlarımdan çapraz darbeler aldım.

Soruldu: İzleri vücudunda duruyor mu? Cevapladı:

Tüm vücudum acıdı fakat izleri varsa göremedim.

Soruldu: Ne zamandır hastaydın? Cevapladı:

6 ya da 8 gün.

Soruldu: Kimdi sana bu hastalığı veren? Cevapladı:

Bir cadı, yalnızca simaen tanıyorum.

Soruldu: Onun bir cadı olduğuna nasıl karar verdin? Cevapladı:

Çünkü onunla savaştık.

Soruldu: Birliğindeki kişiler kimler? Cevapladı:

Birisi söylediğim gibi Vicenzalı Battista, diğerlerini tanımıyorum.

Bu sözleri duyduktan sonra saygıdeğer engizitör peder bahsi geçen Paolo'nun hücresine geri dönmesini emretti.

1 Ekim 1580

[Dava] Şerefli provveditore'nin sarayında, izleyiciler salonunda, Aquileia'nın saygıdeğer engizitör pederinin ve şerefli provveditore Giovanni Baduro'nun, onun en seçkin vekilinin, vb. huzurunda görüldü.

Iassicolu Paolo'nun karısı Maria huzura çıktı, yemin etti, tembihlendi, ön sorgulaması yapıldı ve yemin altında sorguya çekildi, aşağıdaki gibi ifade verdi:

Soruldu, cevapladı:

Hayır efendim, neden buraya çağrıldığımı bilmiyorum.

Soruldu, cevapladı:

Evet efendim, günah çıkarmaya gittim ve peder Gasparo'dan komünyon aldım.

Soruldu, cevapladı:

Iassico Köyü'nden Paolo Gasparutto ile sekiz yıldır evliyim.

Soruldu, cevapladı:

Evli olduğum süre boyunca kocam hakkında sorduğunuz şeylerin hiçbirini, ruhen dışarı çıkıp çıkmadığını, *benandante* olup olmadığını fark etmedim. Fakat bir gece, gün ışığından önceki dördüncü saat civarında, yataktan kalkmak zorundaydım. Korktuğum için kocam Paolo'ya seslendim ki o da kalksın. Ona belki on kez seslenip onu sarstığım halde uyandırmayı başaramadım ve yüzü yukarıya bakar şekilde kaldı. Ben de onu yataktan kaldırmadan çıkıp gittim. Döndüğümde uyanmış olduğunu gördüm, şunları söylüyordu: 'Bu *benandante*ler diyor ki ruhları bedenlerinden ayrıldığında fare biçimine bürünür ve ruh geri döndüğünde eğer beden, ruh içine girmeden ters dönerse ölü olarak kalır, ruh da ona bir daha asla geri dönemez.'"

Soruldu, cevapladı:

Bu olay dört yıl kadar önce gerçekleşmiş olabilir. Kıştı ama gününü hatırlamıyorum fakat Dört Mevsim Orucu Günleri zamanı değildi.

Soruldu, cevapladı:

Eskiden değirmenci olan Pietro Rotaro'dan duyduğuma göre, bir gün değirmeninde birisini görmüş, kocam Paolo olabilirmiş. Ölü bir adam gibiymiş ve onu defalarca döndürmesine rağmen uyanmamış. Kısa süre sonra bedeninin çevresinde çemberler çizerek dolaşan bir fare görmüş. Fare ağzından girdi mi bilmiyorum.

[Maria'ya] Farklı konular hakkında sorular soruldu. Başka bir şey bilmediğini söyledi ve şimdilik huzurdan uzaklaştırıldı. Başlangıçta çok fazla ağlayıp inlemiş olmasına karşın, hiç gözyaşı dökmedi.

2 Ekim 1580 Pazar

[Dava] Yukarıda bahsi geçtiği şekilde fakat aslında yukarıda bahsi geçenlerin huzurunda görüldü.

Battista Moduco, önce Cividale'deki San Francesco Rahibe Manastırı'nda bulunan hücresinden çıkarıldı, ihtar edildi, ön sorgulaması yapıldı ve sorguya çekildi, aşağıdaki ifadeyi verdi.

Soruldu, cevapladı:

Hapishanedeki bir arkadaşımdan kendisine bir meleğin

göründüğünü öğrendiğimden beri, bunun şeytanî bir şey olduğuna kanaat getirdim çünkü Tanrı'mız ruhları bedenlerinden çıkarmak için melek göndermez, yalnızca iyi ilhamlar vermeleri için gönderir.

Yeniden soruldu ve cevapladı:

İnsan biçiminde görünmez bir şey uykumda bana göründü. Uykuda olduğumu sanıyordum ama değildim. Bana öyle göründü ki Trivignianolu birisiydi. Boynuma dolanmış olarak doğduğum o zar, o sırada boynumda bulunduğu için onun 'Benimle gelmek zorundasın çünkü sende benim olan bir şey var' dediğini duyduğumu sandım. Ben de ona dedim ki, gelmek zorundaysam gelirim ama Tanrı'dan ayrılmak istemiyorum. O da bunun Tanrı'nın işi olduğunu söyledi. Böylece ben de 22 ya da 23 yaşındayken onunla gittim.

Yeniden soruldu, söyledi:

Evet efendim, o zarı her zaman boynumda taşırdım ama onu kaybettim, bundan sonra da bir daha asla gitmedim.

Soruldu, söyledi:

Zarı olan ve onu boynuna takmayanlar gitmezdi.

Soruldu, söyledi:

Bana görünen şey Trivignanolu Zan de Micon'a benziyordu. Öldü.

Soruldu, söyledi:

Bir perşembe gecesiydi, Noel Dört Mevsim Orucu zamanı.

Soruldu, söyledi:

Hayır efendim, o gece bana geleceğini bilmiyordum. *Benandante* olduğunu da bilmiyordum. Daha önce onunla bu konular hakkında hiç konuşmamıştım.

Ve kendi arzusuyla ekledi:

[Onlarla] Gitmeye son verdikten sonra hiçbir şey söylemedim çünkü bana "Hiçbir şey söyleme, aksi halde dayak yersin" demişti.

Ondan soruldu: Bu sebeple dövülmüş birini tanıyor musun? Cevapladı:

Evet efendim, ben de onlardan biriyim. Bir keresinde yalnızca birkaç kelime söyledim diye dövüldüm ve ölüme terk edildim.

Ondan soruldu: Seni kim dövdü? Cevapladı:

Benimle birlikte gelenler; Trivignano Köyü'nden belki on kişiydiler. Artık hiçbiri hayatta değil.

Soruldu, cevapladı:

Evet efendim, o köyde cadılar vardı, artık hayatta olmayan Seraphino adlı biri dahil.

Ondan soruldu: Cadılar gittikleri zaman ne yaptıklarını gördün mü? Cevapladı:

Hayır efendim. Onlara karşı savaştığımız Dört Mevsim Orucu günleri dışında görmedim. Ama onlar perşembe günleri de giderler.

Soruldu, söyledi:

Cadılar her zaman perşembe günleri o veya bu kişiyi incitmek için giderler. Onları birinin çağırıp çağırmadığını bilmiyorum.

Soruldu, söyledi:

Cadılar, siyah elbisesiyle, boynundaki zincirlerle büyük bir ciddiyetle ortalarda dolaşan ve önünde diz çökülmesini talep eden efendilerine hürmet de eder dua da eder.

Ondan soruldu: Siz *benandante*ler şefiniz önünde diz çöküyor musunuz? Cevapladı:

Hayır efendim. Biz şefimize saygımızı yalnızca şapkalarımızla gösteririz, tıpkı askerlerin şeflerine gösterdiği gibi.

Ondan soruldu: Cadılar, diz çöktükten sonra başka oyunlar da oynar mı?

Efendim bunu görmedim çünkü onlar farklı yönlere giderler.

Ondan soruldu: Bu cadıların ne zaman ve nerede diz çöktüğünü gördün? Cevapladı:

Mazzone tarlasında, birbirimizle savaştıktan sonra, her yöne doğru yola çıktıkları zaman.

Ondan soruldu: Bunların Tanrı'nın işi olduğuna kendinizi nasıl inandırabildiniz? İnsanların ne kendilerini görünmez kılacak ne de ruhlara liderlik edecek gücü vardır. Tanrı'nın işleri de gizlice görülmez. Cevapladı:

O şey bana "Sevgili Battista kalk" diye öyle çok yalvardı ki kendimi hem uykuda gibi hem de değil gibi hissettim. Benden yaşlı olduğu için bunun uygun olduğunu düşünerek ikna ettim kendimi.

Soruldu, cevapladı:

Evet efendim, diğer kişi bana -evvelce bahsettiğim- kendi meleğini anlattıktan sonra, artık bunun şeytanî bir iş olduğuna inanıyorum.

Soruldu, cevapladı:

İlk kez çağrıldığımda o kişi beni Mazzone tarlasına götürdü, şef elimi tuttu ve 'Tanrı'nın hizmetkârı olacak mısın?' dedi.

Soruldu, cevapladı:

Bana hiçbir şey vadetmedi, aksine Tanrı'nın işlerinden birini yaptığımı ve ölünce cennete gideceğimi söyledi.

Soruldu, cevapladı:

Daha önce söylediğim gibi şefin beyaz bir sembolü vardı, haç taşımıyordu, siyah kıyafetlerinin üzerinde de yoktu.

Sonra ekledi:

Siyah kumaştandı, altın işlemeliydi.

Ondan soruldu: Sizin şefinizle cadıların şefi arasındaki fark nedir?

Bizimki biraz soluk tenlidir, diğeri esmer.

Soruldu, cevapladı:

Biz orada ne İsa'dan ne Meryem'den ne de belli bir azizden bahsettik. Kimsenin istavroz çıkardığını ya da haç işareti yaptığını da görmedim. Fakat gerçek şu ki, genelde Tanrı'dan ve azizlerden bahsedilirdi. 'Tanrı ve azizler yanımızda olsun' diyorlardı fakat aziz adı verilmiyordu.

Soruldu, cevapladı:

Savaştığımız sırada at yoktu. Yalnızca her bir takımdan kenarda durup izleyen bazı beyefendiler, siyah, beyaz ve kırmızı renkli, türlerini bilmediğim dört ayaklı hayvanlara biniyordu.

Soruldu, cevapladı:

Cadılarınkiler bir tarafta bizimkiler karşı taraftaydı fakat birbirlerini rahatsız etmediler.

Soruldu, cevapladı:

Evet elbette bazı *benandante*ler tanıyorum ama bu beyefendilerin hiçbirini tanımıyorum çünkü bugün bir yerden diğer gün başka bir yerden gelirler. Ama biz *benandanti* ve cadılar hep aynı yerden geliriz.

Soruldu, cevapladı:

Birliğin gelişini beklerken hiçbir şey yapmadık ne yedik ne

de içtik. Fakat eve dönerken, keşke çatlak yerlerinden kilerlere girip fıçılardan şarap içtiğimiz her sefer için bir *scudo*'muz olsaydı. Şarabı, tıpkı cadılar gibi borularla içtik. Fakat onlar sarhoş olunca fıçılara işediler.

Soruldu, cevapladı:

Sevgili efendim, size daha önce yalnızca birkaç şey anlattığım için öldüresiye dövüldüğümü, yüzümün, sırtımın, kollarımın mosmor olduğunu söylememiş miydim? Bu yüzden günah çıkardığım rahibe anlatmamıştım.

Bu gerçekler dinlendikten sonra, daha iyi düşünsün diye hücresine geri gönderildi, vesaire.

3 Ekim 1580 Pazartesi

[Dava] Yukarıdaki gibi, Aquileia'nın saygıdeğer engizitör pederi Efendi Felice Montefalco, şerefli *provveditore* Giovanni Baduario[3] ile azametli ve seçkin vekil huzurunda görüldü.

Iassico Köyü'nden Paolo Gasparutto, atıldığı hapishaneden çıkarıldı, ön sorgulaması yapıldı ve sorguya çekildi, aşağıdaki ifadeyi verdi:

Soruldu, cevapladı:

O meleğin bana görünmesinin gerçekten de Şeytanın beni ayartmaya çalışmasıydı çünkü bana onun kendisini bir meleğe dönüştürebileceğini söylediniz.

Soruldu, cevapladı:

Melek bana görünmeden yaklaşık bir yıl önce annem, bana içinde doğduğum zarı vermişti. Beni onunla beraber vaftiz ettirdiğini söyledi. Üzerine dokuz ekmek ve şarap ayini okunmuş. Onu belirli dualar ve Kutsal Kitap'tan okumalarla takdis ettirtmiş. Annem bana bir *benandante* olarak doğduğumu söyledi. Büyüdüğümde geceleri gideceğimi bu yüzden de onu hep üzerimde taşımam gerektiğini, cadılarla savaşmak için *benandanti* ile birlikte gideceğimi söyledi.

Soruldu, cevapladı:

Annem gitmezdi ve *benandante* değildi.

Soruldu, cevapladı:

Zarı aldığım zamandan melek bana gelene kadar bana hiçbir şey söylenmedi ya da öğretilmedi.

[3] MS'de: Paduario.

Soruldu, cevapladı:

Şeytan olduğuna inandığım o melek beni çağırdığında bana hiçbir vaatte bulunmadı ama beni Vicenzalı Battista adında bir *benandante* aracılığıyla çağıracağını söyledi. Gerçekten de [onu bana] gönderdi.

Soruldu, cevapladı:

Battista'yı tanımıyordum, onu hiç görmemiştim ama bana geldiğinde "Ben Vicenzalı Battista'yım" dedi.

Soruldu, cevapladı:

Kapıdan dışarı çıktık, sıkıca kilitli olmasına rağmen.

Soruldu: Çocuklar cadılar tarafından büyülendiğinde bunu nasıl anlıyorsun? Cevapladı:

Tespit edilebilir çünkü bedende et bırakmazlar ve kurbanlar kurumuş kalmış olur, bir deri bir kemiktirler.

Ondan soruldu: Şu Brazzanolu adamın çocuğunu tedavi etmek için ne kullandın? Cevapladı:

Ona çocuğu 3 perşembe boyunca tartmasını söyledim.

Soruldu, cevapladı:

Tedavisi şudur ki, çocuk tartıda tartılırken, *benandanti* şefi tartıyı fenalığa neden olan cadıya işkence etmek amacıyla kullanır, hatta onu öldürebilir bile. Çocuk kilo aldıkça cadı kurur ve ölür. Eğer çocuk kurur kalırsa cadı yaşar.

Soruldu, cevapladı:

Çocuk, onu tartmakta geciktikleri için öldü.

Ve ekledi:

Çocuk, 3 perşembe tartıldığında kilo alırsa cadı kurur ve ölür. Eğer çocuk kurur kalırsa cadı yaşar.

Soruldu, cevapladı:

Benandante iken bana eşlik etmesi için birisini ziyaret edebiliyordum, her *benandante* bunu yapabilir. Fakat önce hiçbir sırrı açığa çıkarmamaya yemin etmesi istenir çünkü eğer bir şey söylerse bu hem kendisine hem de birliğine zarar verir.

Soruldu: Kim zarar verir onlara? Cevapladı:

Cadılar.

Bu ifade alındıktan sonra, saygıdeğer engizitör peder, şerefli *provveditore*'nin ve o azametlinin vekili, en seçkin Paolo Pradiola'nın muvafakatiyle, çağrıldığında huzura gelmesi şartıyla, şimdilik onu serbest bıraktı, vesaire.

Atıldığı hapishaneden çıkarılan memur Battista Moduco, nam-ı diğer *Gamba Secura*, ön sorgulaması yapıldı, ihtar edildi ve sorguya çekildi, aşağıdaki ifadeyi verdi. Soruldu, cevapladı:

Zaten söylemiştim, annemin bana verdiği zar olmadan gidemezdim. Bana onunla doğduğumu, benimle birlikte zarı vaftiz ettirdiğini, üstüne birkaç ekmek şarap ayini okunduğunu, onu üzerimde taşımak zorunda olduğumu, benim de o zar üstüne otuzdan fazla ekmek şarap ayini okuttuğumu ve eski Senyör Mario Savorgnano ile birlikte Roma'dayken Benediktlerin söylediğini anlatmıştım.

Ve soruldu, cevapladı:

Ekmek şarap ayinlerini okuyan yalnızca tek bir rahipti, sayısını bilmiyorum, otuz ya da otuz iki. Zarı elinde tuttu ve nezaket icabı ona bir altın scudo verdim.

Bu ifade alınınca saygıdeğer engizitör peder, yukarıda bahsi geçenlerin muvafakati ve aynı emir icabınca, yukarıdaki gibi şimdilik huzurdan uzaklaştırıldı, daha iyi düşünmesi için, vesaire.

25 Kasım 1581

Cividale halk tellalı Leonardo Colloredo, yemin altındayken, Iassico Köyü'ne giderek müteveffa Gasparutto'nun oğlu Paolo'yu, 26 Kasım 1581'de Cividale'deki San Francesco Kilisesi'nde hakkında verilen hükmün okunuşunu duyması için saygıdeğer engizitörün huzuruna çıkmak üzere çağırmaya tayin edildiğini bildirdi. Colloredo aynı zamanda Battista Moduco'yu da 26 Kasım 1581'de Cividale'deki San Francesco Kilisesi'nde hakkında verilen hükmün okunuşunu duyması için çağırdığını bildirdi.

(ACAU, S. Uffizio, 'Sententiarum contra reos S. Officii liber primus'.)

İsa'nın adıyla, âmen.

Biz, kutsal ilahiyat doktoru ve Aquileia'nın ve Concordia bölgesinin patrikliğinin sapkın ahlak karşısındaki baş engizitörü kardeş Felice da Montefalco'yu, Kutsal Papalık Makamı olarak özellikle yetkilendirdik.

Siz, Aquileia bölgesindeki Cividale şehrinin halk tellalı Battista Moduco, güvenilir şahıslar tarafından bize sapkın ahlak şüphelisi ve ruhunuzun büyük zararına olarak, uzun yıllardır bu sapkınlığın etkisinde olan biri olarak ihbar edilmiş olduğunuzdan; yürüttüğümüz insanların kalplerine kutsal Katolik inancını aşılama ve zihinlerinden sapkın ahlakı kökünden söküp atmak görevleri nedeniyle sorumluluk üzerine düşen bizler; bu meseleler hakkında daha iyi bilgi sahibi olmayı arzu ederek (ve buna mecbur olarak) ve kulağımıza gelen rahatsızlıkların belirli ölçüde gerçeklerle desteklenip desteklenmediğini tespit etmek ve eğer gerçeklik barındırıyorsa sıhhatli ve münasip bir çare bulmak için; tanıkları sorgulayarak, sizi çağırarak ve elimizden gelen en uygun yolla suçlandığınız meseleler hakkında yemin altında sizi sorgulayarak ve adaletin gerektirdiği ve Kilise kanunlarının bizi mecbur ettiği gibi, her şeyi ve her birini ayrı ayrı takip ederek tahkikatlar yapmaya başladık.

Bu nedenle, davanızı uygun bir sonuca vardırmak ve ortaya çıkarılanları, gölgelerde mi yoksa ışıkta mı yürüdüğünüzü, sapkınlık lekesinin size bulaşıp bulaşmadığını açıklıkla değerlendirmek, davaya esas olan iddiaları incelemek istediğimizden, huzurumuza hem Kilise hukuku hem medeni hukuk uzmanlarını topladık. Cividale şehrinin değerli *provveditore*'si şerefli Giovanni Baduario huzurunda, bu şehirdeki muhterem San Francesco Rahibe Manastırı'nda, pek çok kişinin görüşleriyle onayladığı hükmün, Kilise hukukunun gözünde sağlam olduğunun tamamen farkındayız. Ve tavsiyeleri aldıktan ve bunları sindirdikten sonra, dava kanıtları gördükten ve üzerinde uzun uzun düşünüp taşındıktan sonra ve her bir unsuru tek bir terazide tarttıktan sonra, sizin yemin altında bizim huzurumuzda yaptığınız itiraflara dayanarak, sayısız günah ve sapkınlığa istemsizce dahil olduğunuz kararına vardık. Öncelikle:

Yirmi bir yıl boyunca, bu kadar süre boyunca *benandanti* ile beraber olduğunuzu, *benandanti*ye aralık ayındaki Dört Mevsim Orucu zamanında dahil olduğunuzu, annenizin size sizinle birlikte vaftiz ettirdiğini ve üzerine ekmek şarap ayini okuttuğunu söyleyerek beraber doğduğunuz zarı ya da bir

kumaş parçasını verdiğini, *benandanti* ile birlikte gittiğinizden onu yanınızda taşıdığınızı itiraf ettiğinizden bu hatalar ve sapkınlıklara devam ettiniz. Aynı zamanda, tanıdığınız şu Trivignanolu adam size görünmeden önceki gece zarın sizinle olduğunu da ifade ettiniz. Ve size onunla gitmek zorunda olduğunuzu söyledi çünkü onda da olan bir şeye sahiptiniz ve ona eğer gitmek zorundaysanız gideceğinizi söylediniz ve tabii o adamla yolculuk ederek gittiniz, tekrar ediyoruz yirmi yıl boyunca.

Dahası, sizin ağzınızdan duyduk ki, siz Roma'dayken, en küçük bir Tanrı korkusu duymaksızın, o zar üzerine yirmi ekmek ve şarap ayini, sayısız dua ve bir rahibin kutsal kitaptan okuduklarını okuttunuz.

Ek olarak, çok kereler bizim huzurumuzda bu zarla doğanların bu cemiyete mensup olduğunu, bunlar yirmi yaşına ulaştığında bu cemiyete katılmaya mecbur olduklarını söylemeye ve ileri sürmeye cüret ettiniz.

Gittiğiniz günler yılın Dört Mevsim Orucu zamanları, perşembeyi cumaya bağlayan geceler; savaşmak için gittiğiniz yerler Azzano yakınlarındaki büyük tarla ve bazen Conegliano civarındaki araziler ve hatta bazen Germen topraklarındaki Circnis [Cirghinis] denilen bir yere yakın bir tarlaydı ve ilk kez gittiğinizde büyük tarlaya gittiniz.

Aynı zamanda, anladığımız kadarıyla gittiğiniz bu yerlerde evlilik oyunları oynandığını, hoplayıp zıplandığını, yiyip içildiğini ve rezeneden mızraklarla dövüşüldüğünü söylediniz.

Dahası, arsızlığınız öyle büyük ve Tanrı korkunuz öyle küçük ki, bizim huzurumuzda cadıların ve *benandanti*nin isimlerini açıklamanın Tanrı'nın iradesine aykırı olduğunu tekrarlamaya cüret ettiniz. Ayrıca bu kâfirce oyunların Tanrı tarafından yasaklandığınıza inandığınızı ve bundan kesinlikle emin olduğunuzu ve Tanrı için savaştığınızı da beyan ettiniz. Benzer şekilde, emri altında bu oyunlara gittiğiniz şefin bulunduğu konuma Tanrı tarafından yerleştirildiğine ciddi şekilde inandığınızı da ileri sürdünüz.

Ek olarak, şer işlemekteki azminiz ve saflığınız öyle büyüktü ki, yalnızca bunların Tanrı'nın işleri olduğuna değil aynı zamanda bunlar sayesinde öldükten sonra cennete gireceğinize de inanıyordunuz ve bundan kesinlikle emindiniz.

Aynı zamanda, bu oyunlar ve savaşlarda, *benandanti*nin sancaktarının üzerinde altından bir aslan tasvir edilmiş beyaz ipekten bir sancak taşıdığını ve cadılardan birinin üzerinde dört siyah Şeytan betimlenmiş, yaldızlı, kırmızı ipekten bir sancak taşıdığını ağzınızla söylediniz.

Bu oyunlardan dönerken içmek ve diğer suçları işlemek için şarap kilerlerine girdiğinizi anlattınız.

Dahası, canın ve ruhun bu savaşlara gitmek için istendiğinde bedeni terk edebildiğine ve ona geri dönebildiğine inanmaya ve bunu iddia etmeye cüret ettiniz. Ve devasa hatanız ve günahkârlarınızın işareti, büyük hatanız ve günahkârlığınızı günah çıkartırken rahibe anlatmaksızın, en kutsal varlık olan komünyonu almanızdır.

Fakat merhametli ve şefkatli Tanrı, nadiren de olsa bazılarının küfre ve hataya düşmesine müsaade ettiğinden, Katolik ve eğitimli adamlar da kutsal olanı methetmek amacıyla buna müsaade edebilir ve düşmüş olan böylelikle daha alçakgönüllü ve tövbekârlık işleriyle meşgul bir hâle gelir.

Bu nedenle, yukarıda işaret edildiği gibi, davaya esas olan iddiaları özenle ve sabırla inceledikten sonra, bizim ve diğer faziletli kişilerin sıkça yinelediği talimatları izleyip daha sağlıklı bir düşünceye sıkıca yapışarak Kutsal Kilise Ana'nın bağrına ve onun birliğine geri döndüğünüzü, sıhhatli bir biçimde bahsi geçen sapkınlıklardan kaçındığınızı ve hatalarınızdan tiksindiğinizi ve Kutsal Kilise'nin inancının inkâr edilemez gerçekliğini tam da bedeninizin içine alarak kabul ettiğinizi saptadık. Sonuç olarak, bir uyarı mahiyetinde, size bahsi geçen sapkınlıklara ve diğerlerine, aşağıdaki tertibe uygun şekilde tövbe etmeniz için müsaade ettik (ve ediyoruz). Tövbe etmenizin ardından sizi, sapkınlığa düşmekle hak etmiş olduğunuz büyük aforoz cezasından beraat ettireceğiz ve Kutsal Kilise Ana'ya yeniden ısınmanız için, tıpkı inandığımız ve umut ettiğimiz gibi samimi bir kalp ve sahte olmayan bir inançla Kilise'nin birliğine geri dönmeniz koşuluyla ayinlere katılmanıza izin vereceğiz.

Sonra şu tövbeyle devam edildi:

Ben, Battista Moduco, Aquileia bölgesindeki Friuli'de bulunan Cividale'de memur, burada, Aquileia ve Concordia

bölgelerinin sapkın ahlaktan sorumlu engizitör pederi olan sizin huzurunuzda, kutsal İnciller önümde durduğu halde ve onlara el basmış olarak, Kutsal Kilise Ana'nın inandığı, kabul ettiği, beyan ettiği ve gözettiği kutsal, Katolik ve apostalik inanca tüm kalbimle inanmaya ve dilimle kabul etmeye söz veririm. Sonuç olarak, her ne türden olursa olsun tüm sapkınlara ve Kutsal Roma Papalık Kilisesi karşıtı cemaate tövbe ediyor, onlardan rücu ediyor, tiksiniyor ve onları inkâr ediyorum.

Dahası, yirmi iki yıl boyunca *benandanti* ile birlikte olmakla ve bunun Tanrı'nın işi olduğuna ve ona karşı olanın Tanrı'ya karşı olduğuna inanmak ve bunu beyan etmekle günah işlediğime kalbimle inanmaya ve dilimle kabul etmeye söz verdim.

Aynı şekilde, Dört Mevsim Orucu boyunca diğer *benandanti* ile birlikte mahsul ve şarap için savaşmaya gittiğimde günah işlediğimi kabul ediyorum.

Canımız ve ruhumuzun bedeni terk edemeyeceğine ve ona geri dönemeyeceğine kendi rızamla inanıyor ve bunu kabul ediyorum. Aynı zamanda, günah çıkarırken bunları hiç anlatmayıp vicdanımı rahatlatmayarak ağır şekilde günah işlediğimi beyan ve itiraf ederim. Ayrıca, içinde doğduğum zarı üzerimde taşımakla ve Kutsal Kilise Ana'nın hoşlanmadığı bir şey olan, zarın üzerine ekmek ve şarap ayinleri okutmakla yaptığım hataya tövbeye ediyor ve bundan tiksiniyorum.

Benzer şekilde, bahsettiğim o yerlere, o oyunlara ve düğünlere ve rezene saplarıyla yapılan savaşlara gitmiş olmaktan tiksinti duyuyor ve bunlara tövbe ediyorum.

Benzer şekilde, cadıların ve *benandanti*nin isimlerini ifşa edenlerin Tanrı'nın iradesine karşı bir iş yapacaklarını, bu oyunların Tanrı'nın oyunları olduğunu, savaşın Tanrı için yapıldığını söyleyerek kötü ve Kutsal Kilise Ana karşıtı konuşmuş olmaktan tiksinti duyuyor ve bunlara tövbe ediyorum.

Emrinde hizmet ettiğim şefin bulunduğu yere Tanrı tarafından getirildiğine inanmış ve ileri sürmüş olmaktan ötürü de tiksinti duyuyor ve bunlara tövbe ediyorum.

Aynı şekilde, bunların yalnızca Tanrı'nın işi olduğuna değil aynı zamanda ölümümden sonra bunlar sayesinde cennete gideceğime inanmış olmaktan ve bunda ısrar etmiş olmaktan ötürü tiksinti duyuyor ve bunlara tövbe ediyorum.

Bu oyun ve savaşlarda *benandanti*nin sancaktarının beyaz ipekten, yaldızlı, aslan işlemeli bir sembol taşıdığını ve cadıların sancaktarının kırmızı ipekten, yaldızlı, üzerinde dört siyah Şeytan olan bir sembol taşıdığını söylemiş olmaktan ötürü de tiksinti duyuyor ve bunlara tövbe ediyorum.

Aynı şekilde, ruhun o oyunlara giderken bedeni terk edip istediğinde geri dönebileceğine inanmış ve bunu gerçek kabul etmiş olmaktan ötürü tiksinti duyuyor ve bunlara tövbe ediyorum.

Son olarak, Kutsal Kilise Ana'ya karşı işlemiş olduğum her tür günahkârca ve sapkın suçtan ötürü tiksinti duyuyor ve bunlara tövbe ediyor, tüm ruhum ve muhabbetimle yaklaşıp önünde diz çöküyor ve en yüce yaratıcıdan af diliyorum.

Ayrıca, gelecekte hiçbir sapkın fikre inanmayacağıma ve sapkınlık yapmayacağıma, bunlarla yakınlık kurmayacağıma ve başkalarına öğretmeyeceğime fakat birisinin sapkınlığa bulaştığını ya da cadı olduğunu ya da *benandante* olduğunu öğrenirsem, bu bilgiyi siz engizitör pedere ya da sizin haleflerinize ifşa edeceğime...

Ayrıca, elimden gelen en iyi şekilde mahkûm edildiğim ve edileceğim kefareti yerine getireceğime, kaçmayacağıma ve kaybolmayacağıma, ne zaman çağrılsam çağrıya mümkün olduğunca hızlı bir şekilde cevap vereceğime de söz veriyor ve yemin ediyorum. Fakat gelecekte (Ṭanrı esirgesin) yukarıda tövbe ettiğim sapkınlıklara yeniden düşecek olursam, mahkemede yasal olarak kanıtlanması ya da itiraf etmem koşuluyla, derhal yeniden suç işlemiş olarak değerlendirilmemi istiyor ve kendimi şimdi ve gelecekte yeniden suç işlemiş olmanın gerektirdiği cezalara mecbur ve bağlı tutuyorum.

Gerçekten de, her şeyin yaratıcısı ve cennetin Efendisine verilen zararlar sakince hoş görülürken, dünyevi efendilere verilen zararların intikamını almak oldukça değersiz olduğundan; ebedi majesteyi gücendirmek, dünyevi majesteyi gücendirmekten çok daha ağır olduğundan; bu nedenle günahkârlara merhamet gösteren sana da merhamet göstersin diye, diğerlerine örnek olabilmen ve suçların cezasız kalmaması için ve gelecekte çok daha ihtiyatlı davranabilmen ve bahsi geçen suçlara ve diğer yasadışı eylemlere karşı daha tereddütlü ve daha az hevesli olman için:

Biz, yukarıda adı geçen baş engizitör ve inanç vakalarıyla ilgili yargıç peder Felice Montefalco; toplantı halinde mahkemede, hukuka uygun olarak yargıya varmak amacıyla, Cattero piskoposu saygıdeğer lord, patriklik vekili ve yardımcı piskoposun yetkileriyle birlikte; bahsi geçen lord *provveditore*'nin ve kutsal ilahiyat ve [dini ve medeni] hukuk uzmanı olan diğerlerinin danışmanlığında, önümüzde yüce İnciller olduğu halde, hükmümüz Tanrı'nın onayından kaynaklanırcasına ve yalnızca Tanrı'yı ve doğru inancın karşı gelinemez gerçeğini göz önünde bulunduran gözlerimiz adil olanı sezerek, siz Battista Moduco, bu yerde bugün ve bu saatte bahsi geçen tövbeyi etmek ve hakkınızdaki kesin hükmü veya kefareti duymak üzere mahkemeye huzurumuza çağrıldınız.

İlk olarak:

Sizi, size tahsis edeceğimiz, yazılı iznimizi edinmeden ayrılmayacağınız bir hapishanede 6 ay geçirmeye mahkûm ediyoruz.

İkinci olarak, Dört Mevsim Orucu günlerinin her cuması oruç tutacaksınız ve bu günlerde işlemiş olduğunuz günahlar için Tanrı'ya sizi affetmesi için yalvaracaksınız ve bunu aralıksız iki yıl boyunca yapacaksınız.

Üçüncü olarak, beş yıl boyunca yılda üç kez, Diriliş, Ağustos'taki Meryem'in Göğe Yükselişi ve İsa'nın Doğuşu günlerinde günahlarınızı itiraf edecek, en kutsal varlık olan komünyonu kabul edecek ve rahibinden tamamıyla doldurulmuş onaylı bir belgeyi Engizisyon mahkemesine getirecek ya da göndereceksiniz.

Dördüncü olarak, Engizisyon Mahkemesi'ne sizin veya çocuklarınızın içinde doğduğu sargı ya da zarların tümünü göndermek zorundasınız; bunları ateşte yakamazsınız.

Ayrıca, üç yıl boyunca kutsal günlerde yararlı kefaret olarak tespih duası okuyacak, işlediğiniz günahlar ve hatalar nedeniyle Tanrı'nın sizi affetmesi için yakaracaksınız.

Bu cezaları azaltma veya sizi bu cezalardan kısmen ya da tamamen beraat ettirme yetkisini, en doğru kararı vereceğimiz şekilde, kendimize saklı tutarız.

26 Kasım 1581

Bahsi geçen ceza kararlaştırıldı, verildi ve adı geçen saygıdeğer peder, engizitör, vb., Felice da Montefalco tarafından, tüm insanların huzurunda verilen vaazın hemen ardından kurulan mahkemede, yazılı olarak hukuken ilan edildi. Ayrıca yukarıda yazılı olan tövbe bahsi geçen Paolo Gasparutto tarafından, saygıdeğer lord cenaplarının huzurunda, Cividale şehrindeki San Franceszo Rahibe Manastırı'nın muhterem kilisesinde, Aziz Anthony altarının yanında okundu.

Ben Antonio Masetto, sekreterlik görevini yürüten Cividale kâtibi tarafından dinleyen geniş bir kalabalığın huzurunda okundu.

Aynı Gün

Yukarıda ismi geçen Paolo Gasparutto, mütevazıca dua edip yukarıda adı geçen saygıdeğer engizitör pedere 6 aylık hapis cezası ya da kefaretini affedip, cezanın içerdiği koşula uygun olarak takip eden 15 gün boyunca şehirden ayrılmaması koşuluyla, ailesinin geçimini sağlamasına izin vermesi için yalvardı. Bu isteğin işlem görmesiyle birlikte, şimdilik yalnızca hapis cezası affedildi.

Saygıdeğer peder Efendi Bonaventura Tivarutio ve şehrin şerefli *provveditore*'sinin saygın vekili, en seçkin lord Giulio Delaiolo huzurunda.

İsa adına, âmen.

Biz, Concordia bölgesi ve Aquileia patrikliğinin sapkın ahlak davalarına bakan engizitörü, kutsal ilahiyat doktoru, peder Felice Montefalco, Kutsal Papalık Makamı tarafından hususen yetkilendirildik.

Siz, Aquileia bölgesindeki Iassico Köyü'nden müteveffa Gasparutto'nun oğlu Paolo, güvenilir kişiler tarafından sapkın ahlak ve ruhunuzun büyük zararına olmak üzere uzun yıllar boyunca sapkınlığa fazlasıyla bulaşmış olmanız şüphesiyle bize ihbar edilmeniz, ki bizi kalbimizden keskince yaralayan bir ihbardır, dikkatimizi çektiğinden; yürüttüğümüz insanların kalplerine kutsal Katolik inancını aşılama ve zihinlerinden sapkın ahlakı kökünden söküp atmak görevleri nedeniyle üzerine sorumluluk düşen bizler; bu meseleler hakkında

daha iyi bilgi sahibi olmayı arzu ederek (ve buna mecbur olarak) ve kulağımıza gelen rahatsızlıkların belirli ölçüde gerçeklerle desteklenip desteklenmediğini tespit etmek ve eğer gerçeklik barındırıyorsa sıhhatli ve münasip bir çare bulmak için; tanıkları sorgulayarak, sizi çağırarak ve elimizden gelen en uygun yolla suçlandığınız meseleler hakkında yemin altında sizi sorgulayarak ve adaletin gerektirdiği ve Kilise kanunlarının bizi mecbur ettiği gibi, her şeyi ve her birini ayrı ayrı takip ederek tahkikatlar yapmaya başladık.

Bu nedenle, davanızı uygun bir sonuca vardırmak ve ortaya çıkarılanları, gölgelerde mi yoksa ışıkta mı yürüdüğünüzü, sapkınlık lekesinin size bulaşıp bulaşmadığını açıklıkla değerlendirmek, davaya esas olan iddiaları incelemek istediğimizden, huzurumuza hem Kilise hukuku hem medeni hukuk uzmanlarını topladık. Cividale şehrinin değerli *provveditore*'si şerefli Giovanni Baduario huzurunda, bu şehirdeki muhterem San Francesco Rahibe Manastırı'nda, pek çok kişinin görüşleriyle onayladığı hükmün, Kilise hukukunun gözünde sağlam olduğunun tamamen farkındayız. Ve tavsiyeleri aldıktan ve bunları sindirdikten sonra, dava kanıtları gördükten ve üzerinde uzun uzun düşünüp taşındıktan sonra ve her bir unsuru tek bir terazide tarttıktan sonra, sizin yemin altında bizim huzurumuzda yaptığınız itiraflara dayanarak, sayısız günah ve sapkınlığa istemsizce dahil olduğunuz kararına vardık. Öncelikle:

Peş peşe on yıl boyunca cadılar arasında kaldınız, kendinize *benandanti* dediniz ve bunun Tanrı'nın işi olduğuna kalbinizle inandınız ve ağzınızla defaatle onayladınız. Hatta, hepsinin en menfuru olmak üzere, her kim bu cemaatin aleyhinde olursa Tanrı'nın aleyhinde olmuş olacağını ileri sürdünüz, buna kesinlikle inandınız ve bunu söylediniz. Ayrıca, hiç de küçük bir mesele olmayacak şekilde, bu şeytanî cemaati tüm bu yıllar boyunca takip etmekle kalmadığınızı aynı zamanda kendinizi bu işlere adadığınızı, diğerlerini size eşlik etmeye teşvik ettiğinizi ve bir kere buna söz verdiler mi isteseler de istemeseler de bu merasimlere ve suçlara katılmaya mecbur olduklarını mahkeme huzurunda ileri sürmeye cüret ettiniz. Ve sizinle gelenlere, Tanrı'nın ve onun azizlerinin kut-

sal adlarını anmamaları gerektiğini aksi halde orada kalacaklarını öğrettiniz. Dahası, 28 yaşınızdayken, Aralık ayındaki Dört Mevsim Orucu günleri sırasında, perşembeyi takip eden gece saat dört civarında, bir Şeytanın melek kılığında önünüzde belirdiğini size adınızla hitap edip "Paolo, gidip cadılara karşı mahsul için savaşmak zorundasın" dediğini bize kendi ağzınızla itiraf ettiniz. Ona gitmek için söz verdiniz ve o da size sizi çağıracak ve size liderlik edecek Vicenzalı bir adam göndermeye söz verdi. Ve o adam, tam olarak Aralık ayında bir perşembe günü gecenin dördüncü saatinde geldi ve sizinle konuşarak "Şef seni savaşa katılman için çağırıyor" dedi. Böylelikle, müteaddit defalar Şeytan'ın ve Veronalı şefin yönettiği bu Şeytanî eğlencelere gittiniz ve kendinizi bu işlere verdiniz. Ve en kâfirane ve menfur olacak şekilde, katıldığınız bu türden her gösteride putlara taptınız ve Efendimiz İsa Mesih'e kiliselerde ve diğer bölgelerde tapınılması gereken biçimde bahsi geçen şeytanî meleğe tapındınız.

Yılın tüm Dört Mevsim Orucu zamanlarında perşembe günlerini takip eden gecelerde gitmiş olduğunuz yerel araziler, Gradisca, Verona, Iassico yakınlarındaki Cormons çevresindeki yerlerdi. Bu yerlerde, davadan anladığımız kadarıyla, siz ve arkadaşlarınız oyunlar oynadı, hoplayıp zıpladı ve çeşitli hayvanlara bindiniz. Ve hasat için savaşmak üzere yılın daima Dört Mevsim Orucu zamanlarında giderdiniz, bazen mısır bazen buğday bazen tüm tahıllar bazen şarap bazen de hayvanlar için. Bu oyunlarda ve savaşlarda taşıdığınız silahlar ya rezene sapları ya da kartopu çiçeği olarak bilinen ağaçtan yapılma sopalardı.

Dönüş yolunda, susamış siz ve arkadaşlarınız evlere ve kilerlere girdiniz ve içki içerken pek çok şer iş işlediniz.

Aynı zamanda sizden, bu şeytanî melekle konuşurken ve o oyunlara giderken, ruhun bedenden ayrılabildiğini ve istediğinde geri dönebildiğini düşündüğünüzü ve buna kesinlikle inandığınızı öğrendik. Bu lakaytlığa dahil olduğunuz sırada, birisi yanınıza bir mum ya da ışıkla bedeninizin yattığı yere onu gözlemlemek için yaklaşacak olursa ve gözlerini bedenden asla ayırmazsa ve bağırabildiği kadar yüksek sesle bağırırsa bedenin asla cevap vermeyeceğini ama eğer bu birisi

gözlerini hareket ettirir ve sonra seslenirse bedenin hemen cevap vereceği yalanını da inatla ileri sürdünüz.

Dahası, birisi eğer bütün gece boyunca yatmakta olan bedeninize bakacak olursa, ruhunuzun bedeninize, o gece dışında ne ertesi gün ne de sonra geri dönemeyeceğini söylediniz. Eğer bu süre boyunca bedeniniz mezara konacak olursa, ruhunuzun Tanrı tarafından belirlenmiş ölüm gününe kadar dünyada başıboş dolaşan bir gezgin olacağını söylediniz.

Benzer şekilde, eğer arkadaşlarınızın isimlerini, bu etkinlikler boyunca ne yaptıklarını ifşa edecek olursanız, geceleyin suç ortaklarınız tarafından dövüleceğinizi ve hatta dövüldüğünüzü de iddia ettiniz.

Sizden aynı zamanda, melek size görünmeden bir yıl önce annenizin size "Bu zarı seninle birlikte vaftiz ettirdim ve üzerine 9 ekmek şarap ayini, takdisler, dualar ve İncil'den ayetler okuttum. Bu nedenle zarı kabul et ve üzerinde taşı çünkü zamanı geldiğinde *benandante* olmaya yazgılısın" diyerek içinde doğduğunuz membranı veya zarı verdiğini öğrendik.

Son olarak, siz tüm bu şeytanî işleri yaparken en kutsal komünyonu aldığınızı ve günah çıkardığınızı fakat bu suçları rahibinize itiraf etmemeyi seçtiğinizi söylediniz ki, dinsizliğiniz ve lanetlenmiş olmanızın en açık işareti budur.

Fakat merhametli ve şefkatli Tanrı, nadiren de olsa bazılarının küfre ve hataya düşmesine müsaade ettiğinden, Katolik ve eğitimli adamlar da kutsal olanı methetmek amacıyla buna müsaade edebilir ve düşmüş olan böylelikle daha alçakgönüllü ve tövbekârlık işleriyle meşgul bir hâle gelir. Bu nedenle, yukarıda işaret edildiği gibi, davaya esas olan iddiaları özenle ve sabırla inceledikten sonra, bizim ve diğer faziletli kişilerin sıkça yinelediği talimatları izleyip daha sağlıklı bir düşünceye sıkıca yapışarak Kutsal Kilise Ana'nın bağrına ve onun birliğine geri döndüğünüzü, sıhhatli bir biçimde bahsi geçen sapkınlıklardan kaçındığınızı ve hatalarınızdan tiksindiğinizi ve Kutsal Kilise'nin inancının inkâr edilemez gerçekliğini tam da bedeninizin içine alarak kabul ettiğinizi saptadık. Sonuç olarak, bir uyarı mahiyetinde, size bahsi geçen sapkınlıklara ve diğerlerine, aşağıdaki tertibe uygun şekilde tövbe etmeniz için müsaade ettik (ve ediyoruz). Tövbe etmenizin ardından

sizi, sapkınlığa düşmekle hak etmiş olduğunuz büyük aforoz cezasından beraat ettireceğiz ve ve Kutsal Kilise Ana'ya yeniden ısınmanız için, tıpkı inandığımız ve umut ettiğimiz gibi samimi bir kalp ve sahte olmayan bir inançla Kilise'nin birliğine geri dönmeniz koşuluyla ayinlere katılmanıza izin vereceğiz.

Sonra şu tövbeyle devam edildi:

Ben, Aquileia bölgesindeki Iassico'dan Paolo Gasparutto,

Concordia bölgesinin ve bahsi geçen tüm bölgelerin sapkın ahlaktan sorumlu engizitör pederi olan, Kutsal Papalık Makamı'nın hususen yetkilendirdiği sizin huzurunuzda, kutsal İnciller önümde durduğu halde ve onlara el basmış olarak, Kutsal Kilise Ana'nın inandığı, kabul ettiği, beyan ettiği ve gözettiği kutsal, Katolik ve apostalik inanca tüm kalbimle inanmaya ve dilimle kabul etmeye söz veririm. Sonuç olarak, her ne türden olursa olsun tüm sapkınlara ve Kutsal Roma Papalık Kilisesi karşıtı cemaate tövbe ediyor, onlardan rücu ediyor, tiksiniyor ve onları inkâr ediyorum.

Dahası, on yıl boyunca *benandanti* ile birlikte olmakla ve bunun Tanrı'nın işi olduğuna ve ona karşı olanın Tanrı'ya karşı olduğuna inanmak ve bunu beyan etmekle günah işlediğime kalbimle inanmaya ve dilimle kabul etmeye söz veriyorum.

Aynı şekilde, başkalarını bu gösterilere getirip göstermekle yanlış yaptığımı kabul ediyorum.

Aynı şekilde, o meleği onurlandırmış ve ona tapınmış olmaktan dolayı iğreniyorum ve bunlara tövbe ediyorum.

Dört Mevsim Orucu boyunca diğer *benandanti* ile birlikte mahsul ve şarap için savaşmaya gittiğimde günah işlediğimi kabul ediyorum.

Canımız ve ruhumuzun bedeni kendi arzusuyla terk edemeyeceğine ve ona geri dönemeyeceğine inanıyor ve bunu kabul ediyorum.

Ek olarak, ruhların (bedenleri mezara gömülse bile) dünyada dolaşmadığını ve dolaşamayacağını kabul ediyorum.

Bu hatalarımı rahibe hiç itiraf etmemiş olmamın yanlış olduğunu da kabul ediyorum.

Her tür sapkınlıktan ve Kutsal Roma ve Apostalik Kilisesi

Ana'nın cezalandıracaklarından tiksiniyorum ve bunlara tövbe ediyorum.

Ayrıca, gelecekte bahsi geçen sapkınlıklara ne de başka sapkınlıklara bir daha düşmeyeceğime, bunlara inanmayacağıma, bunların yanına yaklaşmayacağıma, bunları başkalarına öğretmeyeceğime fakat birisinin sapkınlığa bulaştığını ya da cadı olduğunu ya da *benandante* olduğunu öğrenirsem, bu bilgiyi siz engizitör pedere ya da sizin haleflerinize ifşa edeceğime söz verir ve yemin ederim.

Ayrıca, elimden gelen en iyi şekilde mahkûm edildiğim ve edileceğim kefareti yerine getireceğime söz verir ve yemin ederim.

Ayrıca kaçmayacağıma ve kaybolmayacağıma, ne zaman siz ya da halefleriniz tarafından çağrılsam çağrıya mümkün olduğunca hızlı bir şekilde cevap vereceğime de söz veriyor ve yemin ediyorum. Bu nedenle Tanrı ve bu İnciller yardımcım olsun. Fakat gelecekte (Tanrı esirgesin) yukarıda tövbe ettiğim sapkınlıklara yeniden düşecek olursam, mahkemede yasal olarak kanıtlanması ya da itiraf etmem koşuluyla, derhal yeniden suç işlemiş olarak değerlendirilmemi istiyor ve kendimi şimdi ve gelecekte yeniden suç işlemiş olmanın gerektirdiği cezalara mecbur ve bağlı tutuyorum.

Gerçekten de, her şeyin yaratıcısı ve cennetin Efendisine verilen zararlar sakince hoş görülürken, dünyevi efendilere verilen zararların intikamını almak oldukça değersiz olduğundan; ebedi majesteyi gücendirmek, dünyevi majesteyi gücendirmekten çok daha ağır olduğundan; bu nedenle günahkârlara merhamet gösteren sana da merhamet göstersin diye, diğerlerine örnek olabilmen ve suçların cezasız kalmaması için ve gelecekte çok daha ihtiyatlı davranabilmen ve bahsi geçen suçlara ve diğer yasadışı eylemlere karşı daha tereddütlü ve daha az hevesli olman için:

Biz, yukarıda adı geçen baş engizitör ve inanç vakalarıyla ilgili yargıç peder Felice Montefalco; toplantı halinde mahkemede, hukuka uygun olarak yargıya varmak amacıyla, Cattero piskoposu saygıdeğer lord, patriklik vekili ve yardımcı piskoposun yetkileriyle birlikte; bahsi geçen lord *provveditore*'nin ve kutsal ilahiyat ve [dini ve medeni] hukuk uzmanı

olan diğerlerinin danışmanlığında, önümüzde yüce İnciller olduğu halde, hükmümüz Tanrı'nın onayından kaynaklanırcasına ve yalnızca Tanrı'yı ve doğru inancın karşı gelinemez gerçeğini göz önünde bulunduran gözlerimiz adil olanı sezerek, siz Battista Moduco, bu yerde bugün ve bu saatte bahsi geçen tövbeyi etmek ve hakkınızdaki kesin hükmü veya kefareti duymak üzere mahkemeye huzurumuza çağrıldınız.

İlk olarak:

Sizi, size tahsis edeceğimiz, yazılı iznimizi edinmeden ayrılmayacağınız bir hapishanede 6 ay geçirmeye mahkûm ediyoruz.

İkinci olarak, Dört Mevsim Orucu günlerinin her cuması oruç tutacaksınız ve bu günlerde işlemiş olduğunuz günahlar için Tanrı'ya sizi affetmesi için yalvaracaksınız ve bunu aralıksız iki yıl boyunca yapacaksınız.

Üçüncü olarak, beş yıl boyunca yılda üç kez, Diriliş, Ağustos'taki Meryem'in Göğe Yükselişi ve İsa'nın Doğuşu günlerinde günahlarınızı itiraf edecek, en kutsal varlık olan komünyonu kabul edecek ve rahibinden tamamıyla doldurulmuş onaylı bir belgeyi Engizisyon mahkemesine getirecek ya da göndereceksiniz.

Dördüncü olarak, Engizisyon Mahkemesi'ne sizin veya çocuklarınızın içinde doğduğu sargı ya da zarların tümünü göndermek zorundasınız; bunları ateşte yakamazsınız.

Beşinci olarak, İsa'nın Göğe Yükselişi günü öncesindeki Yükseliş alaylarında, size ve ev halkınıza kartopu çiçeği dalları taşımanız ve bunun herhangi bir türünü evinizde bulundurmanız yasaklanmıştır.

Ayrıca, üç yıl boyunca kutsal günlerde yararlı kefaret olarak tespih duası okuyacak, işlediğiniz günahlar ve hatalar nedeniyle Tanrı'nın sizi affetmesi için yakaracaksınız.

Bu cezaları azaltma veya sizi bu cezalardan kısmen ya da tamamen beraat ettirme yetkisini, en doğru kararı vereceğimiz şekilde, kendimize saklı tutarız.

26 Kasım 1581 Pazar

Bahsi geçen ceza kararlaştırıldı, verildi ve adı geçen saygıdeğer peder, engizitör, vb., Felice da Montefalco tarafından,

tüm insanların huzurunda verilen vaazın hemen ardından kurulan mahkemede, yazılı olarak hukuken ilan edildi. Ayrıca yukarıda yazılı olan tövbe bahsi geçen Paolo Gasparutto[4] tarafından, saygıdeğer lord cenaplarının huzurunda, Cividale şehrindeki San Franceszo Rahibe Manastırı'nın muhterem kilisesinde, Aziz Anthony altarının yanında okundu.

Ben Antonio Masetto, sekreterlik görevini yürüten Cividale kâtibi tarafından dinleyen geniş bir kalabalığın huzurunda okundu.

Aynı Gün

Yukarıda ismi geçen Paolo Gasparutto[5], mütevazıca dua edip yukarıda adı geçen saygıdeğer engizitör pedere, 6 aylık hapis cezası ya da kefaretini affedip, cezanın içerdiği koşula uygun olarak takip eden 15 gün boyunca şehirden ayrılmaması koşuluyla, evine dönüp ailesinin geçimini sağlamasına izin vermesi için yalvardı. Bu isteğin işlem görmesiyle birlikte, şimdilik yalnızca hapis cezası affedildi.

Saygıdeğer peder Efendi Bonaventura Tivarutio,

Bahsi geçen Fransisken manastırından ahbabımız olan bir kardeş ve şehrin şerefli *provveditore*'sinin saygın vekili, en seçkin lord Giulio Delaiolo huzurunda.

[4] MS'de: Romanutti.

[5] MS'de: Romanutto.

GECE SAVAŞLARI

CARLO GINZBURG

Çalışmaları, mikro-tarih yaklaşımına önderlik eden, tarihin kıyısında bırakılan insanların peşine düşmesiyle tanınan kültür tarihçisi Carlo Ginzburg, Engizisyon arşivlerine dayanarak kuzey İtalya'daki Friuli bölgesi köylüleri arasında yaygın bir tarım kültünün izini sürüyor.

16. ve 17. yüzyıllarda cadı oldukları gerekçesiyle Engizisyon'a ihbar edilen Friuli köylülerinin verdikleri ifadeleri ustalıkla çözümleyen Ginzburg, cadılara ve büyücülere karşı hasatlarını korumak için savaşan "Benandanti" adlı gizli bir topluluğu keşfediyor.

Ginzburg, "Zarla doğmuş olmak" nedeniyle yazgılı oldukları kaderi yaşayan Benandanti topluluğunun, Ural-Altay kökenli bir tür Şamanizmin kalıntılarını barındırıyor olabileceğini söylüyor.

ISBN:978-605-7768-89-6

9 786057 768896 >

60 ₺ (K.D.V.'den muaftır)

pinhanyayincilik.com
/pinhanyayincilik
/pinhankitap